Rare Book
QK475.6
.K73
1802

AFBEELDINGEN
DER
FRAAISTE, MEEST UITHEEMSCHE
BOOMEN EN HEESTERS.
DIE TOT VERSIERING VAN
ENGELSCHE BOSSCHEN EN TUINEN,
OP ONZEN GROND, KUNNEN GEPLANT EN GEKWEEKT WORDEN;
BENEVENS DE
BESCHRIJVING VAN DERZELVER KENMERKEN,
VOORTKWEEKING, NUTTIGHEDEN EN ANDERE
BIJZONDERHEDEN, INGERICHT OM AAN DE LIEFHEBBERS
VAN ZODANIGE BOSSCHEN OF TUINEN DE KENNIS
VAN DEZELVE ZO AANGENAAM ALS NUTTIG TE MAKEN.

DOOR
J. C. KRAUSS. Med. Doctor

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCCII.

CONTENTS OF FASCICLES *
OF

VERZAMELING
VAN
BOOMEN en HEESTERS.
TER VERSIERING VAN
ENGELSCHE BOSSCHEN EN TUINEN.

Vol. No.

No. 1 No plates

No. 2
1 - Bignonia Catalpa
2 - Amorpha Fruticosa
3 - Robinia Pseudo Acaeia
4 - Robinia Hispiel A.
5 - Acer Pseudo Platanus
6 - Acer Pseudo Platanus, Foliis Variegatis

No. 3
1 - Cornus Florida
2 - Cornus Mascula
3 - Lonicera Caprifolium
4 - Lonicera Capfifolium Italicum
5 - Cercis Canadensis
6 - Spirata Lævigata

No. 4
1 - Cornus Alba
2 - Lonicera Periclymenum
3 - Evonymus Europoeus
4 - Clethra Alnifolia
5 - Spiraea Tomentosa
6 - Cytisus Laburnum

No. 5
1 - Aesculus Hippocastanum
2 - Syringa Persica
3 - Syringa Vulgaris Purp.
4 - Lonicera Media
5 - Spiraea Salicifolia
6 - Daphne Mezfreum

No. 6
1 - Evonymus Verrucosus
2 - Lonicera Nigra
3 - Daphne Laureola
4 - Spiraea Chamaedrifolia
5 - Liriodendron Tulipifera
6 - Cytisus Nigricans

No. 7
1 - Cornus Sericea
2 - Evonymus Atro Purpureus
3 - Ribes Nigrum
4 - Periploca Graega
5 - Spiraea Opulifolia
6 - Robinia Caragana

No. 8
1 - Cornus Sanguinea
2 - Lonicera Diervilla
3 - Aesculus Flava
4 - Colutea Arborescens
5 - Acer Platanoides
6 - Acer Platanoides fol. Variegat. met.

*This list copied from the original fascicle covers, which, cut down, are preserved in a separate folder (See catalogue).

CONTENTS OF FASCICLES
OF
VERZAMELING
VAN
BOOMEN en HEESTERS (Cont.)

Vol. No.

No. 9
1 - Ribes Rubrum
2 - Ribes Cynosbati
3 - Evonymus Latifolius
4 - Daphne Cneorum
5 - Mespilus Germanica
6 - Cytisus Sessilifolius

No. 10
1 - Lonicera Tartarica
2 - Aesculus Pavia
3 - Mespilus Canadensis
4 - Spiraea Media
5 - Robinia Halodendron
6 - Cytisus Sessilifolius

No. 11
1 - Lonicera Alpigena
2 - Ribes Floridum
3 - Staphylea Pinnata
4 - Mespilus Amelanchier
5 - Spiraea Crenata
6 - Acer Sacharinum

No. 12
1 - Ptelea Trifoliata
2 - Evonymus Americanus
3 - Daphne Alpina
4 - Mespilus Chamae-mespilus
5 - Robinia Pygmaea
6 - Acer Crispum

No. 13
1 - Cornus Stricta
2 - Cornus Circinata
3 - Lonicera Symphoricarpos
4 - Ribes Petraeum
5 - Rhododendron Ponticum
6 - Mespilus Pyracantha

No. 14
1 - Ribes Diacantha
2 - Mespilus Arbutifolia
3 - Calycanthus Floridus
4 - Cytisus Supinus
5 - Aristolochia Sipho
6 - Acer Tartaricum

No. 15
1 - Ribes Glandulosum
2 - Rhododendron Chamaecistus
3 - Mespilus Pumila
4 - Robinia Frutescens
5 - Cytisus Capitatus
6 - Acer Striatum

No. 16
1 - Cephalantus Occidentalis
2 - Lonicera Xylosteum
3 - Lonicera Coerulea
4 - Philadelphus Coronarius
5 - Spiraea Sorbifolia
6 - Robinia Spinosa

CONTENTS OF FASCICLES
OF
VERZAMELING
VAN
BOOMEN en HEESTERS (Cont.)

Vol. No.

No. 17
1 - Rhododendron Ferrugineum
2 - Spiraea Hypericifolia
3 - Spiraea Hypericifolia var.
4 - Mespilus Cotoneaster
5 - Comptonia Asplenifolia
6 - Acer Monspessulanum

No. 18
1 - Cornus Paniculata
2 - Rhododendron Maximum
3 - Colutea Pocockii
4 - Colutea Aperta
5 - Bacharis Halimifolia
6 - Acer Negundo

No. 19
1 - Ribes Alpinum
2 - Staphylea Trifoliata
3 - Rhododendron Hirsutum
4 - Philadelphus Coronarius Nanus
5 - Cytisus Austriacus
6 - Acer Montanum

No. 20
1 - Cornus Alternifolia
2 - Aralia Spinosa
3 - Araliae Folium
4 - Colutea Orientalis
5 - Acer Dasycarpum
6 - Acer Rubrum

No. 21
1 - Acer Creticum
2 - Acer Campestre
3 - Cytisus Alpinus
4 - Ribes Grossularia
5 - Ribes Uva Crispa
6 - Ceanothus Americanus

INDEX.

	Plate
Acer campestre	110
" creticum	111
" dasycarpum	112
" laciniatum	113
" monspessulanum	114
" montanum	115
" negundo	116
" pseudo-platanus	117
" " " fol. var.	118
" platanoides	119
" " foliis var.	120
" rubrum	121
" saccharinum	122
" striatum	123
" tartaricum	124
Aesculus flava	48
" hippocastanum	49
" pavia	50
Amorpha fruticosa	91
Aralia spinosa	46-47
Aristolochia sipho	108
Bacharis halimifolia	107
Bignonia catalpa	84
" radicans	85
" " var.	86-87
Calycanthus floridus	82
Ceanothus americanus	14
Cephalanthus occidentalis	3
Cercis canadensis	55
" silsquastrum	56
Clethra alnifolia	57
Colutea aperta	89
" arborescens	90
" orientalis	92
" pocockii	93
Comptonia asplenifolia	109
Cornus alba	4
" alternifolia	5
" circinata	6
" floridus	7
" mascula	8
" paniculatus	9
" sanguinea	10
" sericea	11
" stricta	12
Cytisus alpinus	94
" austriaca	95
" capitatus	96
" laburnum	97
" sessilifolius	98
" nigricans	61
" purpureus	88
" supinus	99
Daphne alpina	51
" cneorum	52
" laureola	53
" mezereum	54
Evonymus americanus	15
" atropurpureus	16
" europaeus	17
" latifolius verrucosus	18 19
Diriodendron tulipifera	85
Lonicera alpigena	20
" caprifolium	21
" " italicum	22
" coerulea	23
" diervilla	24
" media	25
" nigra	26
" periclymenum	27
" " serotina	28
" semper-virens	29
" symphoricarpos	30
" tartarica	31
" xylosteum	32
Mespilus amelanchier	64
" arbutifolia	65
" canadensis	66
" germanica	67
" pumila	68
" chenae-mespilus	69
" cotoneaster	70
" pyracantha	71
Periploca gracca	43
Philadelphus coronarius	62
" " nanus	63
Ptelea trifoliatae	13
Rhododendron chamaecistus	33
" ferrugineum	58
" hirsutum	59
" maximum	60
" ponticum	34
Ribes alpinum	35
" cynosbati	36
" diacantha	37
" floridum	38
" grossularia	39
" nigrum	40
" rubrum	41
" uva crispa	42
Robinia frutescens	100
" caragana	101
" halodendron	102
" hispida	103
" pseudo acacia	104
" pygmea	105
" spinosa	106
Spiraea chamaedrifolia	72
" crenata	73
" hypericifolia	74
" " var.	75
" laevigata	76
" media	77
" sorbifolia	78
" tomentosa	79
" opulifolia	80
" salicifloia	81
Staphylea pinnata	44
" trifolia	45
Syringa persica	1
" vulgaris	2

DEN HEERE

MARTINUS VAN MARUM,

A. L. M. PHILOS. EN MED. DOCT. DIRECTEUR VAN DE PHYSISCHE EN NATURALIEN-KABINETTEN EN BIBLIOTHECARIS VAN TEYLER'S MUSEUM, SECRETARIS VAN DE BATAAFSCHE MAATSCHAPPIJ DER WEETENSCHAPPEN TE HAARLEM, LID VAN VERSCHEIDE GELEERDE GENOOTSCHAPPEN,

WORDT DIT

WERK

MET

MET DE MEESTE HOOGACHTING

OPGEDRAGEN,

DOOR

J. C. KRAUS,

Med. Doct. te Amsterdam.

VOOR-

V O O R R E D E.

Sedert de smaak in de *Nederlandsche Tuinkunde*, volgens een verhevener doel werkende, een geheel andere wending heeft genomen, en daar door meer en meer de voetspooren der Natuur heeft opgevolgd; sedert zijn ook de hiertoe noodige verëischten, zo wel de aanlegging als de beplanting betreffende, talrijker geworden. — Weleer voldeed, tot het aanleggen van grootsche en lommerijke Laanen, de altoos uitmuntende Fruitboomen uitgezonderd, alleen de *Taxis* en ander bladrijk geboomte. De *Tuinkunst* bepaalde zich bij slechts weinige soorten en afwisselingen. Thans heeft alles een geheel ander aanzien ontvangen; eene geduurig afwisselende menigvuldigheid van groenende Sieraaden zijn nu de bouwstoffen voor onze *Engelsche Tuinen* geworden; weelig bloeijende en vruchtdraagende Boomen en Heestergewassen vervangen het voorig somber groen geboomte; en alle zoodanige gewassen, welke, uit andere luchtstreeken op den Vaderlandschen bodem overgebragt, weelig tieren en opgroeijen, zijn de geliefkoosde voorwerpen voor het kunstminnend oog van de hedendaagsche Tuinkundigen geworden, waardoor het derhalve duidelijk blijkt, in hoe ver de tegenwoordige *Tuinkunde* zich luisterrijk onderscheidt van de te voore geschoren groene hagen en stijve berceaux, en hoe zeer zij hierdoor derhalven meer aanspraak maakt op eene gelukkiger nabootsing der Natuur.

Het nabootsen der Natuur, haare fraaije en schilderachtige partijen, zodanig als zij die al speelende in het wilde verspreidt, in onze Lusthoven, vooral van eenige uitgestrektheid, overtebrengen, is toch den arbeid der Kunst overwaardig. De beroemde Tuinen van Versailles, naar den aanleg van LE NOTRE, mogen, gelijk men verhaalt, tweehonderd millioenen gekost hebben, hun roem moet gewisselijk zwichten voor honderd Engelsche Parks en heerlijke Buitengoederen, in alle deelen, zelfs der Noordelijke Rijken, van Europa; zij zullen, daarom, ook vergeeten worden, terwijl een beter smaak, welke de Natuur getrouwelijk volgt, altoos zal blijven behaagen.

Nog bevalliger worden onze tegenwoordige *Tuinen* door de in dezelven plaats hebbende evenredige samenstelling der groeijende bouwstoffen, zoowel met betrekking tot derzelver gedaante, als voortbrengsels van Bloemen en Vruchten. Geheel de kunst der groenende *Architectuur* is krachtloos, zo niet eene regelmaatige samenstelling van gewassen, de onderscheiden tijden van bloeijen, en eene streelende schakeering van kleurige bloemen, haar ondersteunen, en het greetig oog niet verrascht wordt door eene geduurige afwisseling en derhalven door elkander opvolgende aangenaame gewaarwordingen. — 't Is zeker dat Neêrlands van ouds beroemde *Tuin-Architecten* veel smaak, overëenstemming en regelmaatigheid hebben weeten te verëenigen, en dat zij het nabootsen der Natuur, zoo wel als het samenbrengen van *Oost-* en *West-indische planten* met die van ons Werelddeel, met een kiesch oordeel verricht hebben; evenwel zal men desniettegenstaande gereedelijk toestemmen, dat het denkbeeld van die volmaaktheid, naar welke de *Tuinkunde* met andere kunsten wedijvert, alleenlijk dan bereikt kan worden, wanneer de *Tuinvriend*

met

met den Kunstenaar vereenigd, verdubbelde poogingen aanwendt, om de daartoe noodige deelen te leeren kennen, en derzelver voortplanting op onzen grond te beproeven, of, daar het noodig is, te verbeteren.

De verdienstelijke *Tuin-Architect* G. VAN LAAR, te Alkmaar, heeft dienaangaande reeds een begin gemaakt, door eene uitgaave van fraaje *Tuinsieraaden;* welke mede bij den Drukker deezes in het licht komt. Deeze pooging zal echter ongetwijfeld van meer vruchts weezen, zo dezelve opgevolgd wordt van afbeeldingen en beschrijvingen dier groenende voorwerpen, welken tot bouwstoffen van de aangelegde partijen moeten dienen. Om dan den Beminnaaren van Tuinen ook in deezen te gemoet te komen, heb ik beslooten, zodanige afbeeldingen en beschrijvingen van eenigen der fraaiste en nuttigste zoo in- als uit-landsche Boomen en Heesters, te vervaardigen; en men zal daardoor, vleie ik mij niet te vergeefs, eene juiste evenredigheid in de schakeeringen, in de hoogte en laagte der gemelde gewassen, en de beste voorschriften ter aankweekinge verkrijgen.

Het oog verlangt altoos, (dit is eene onbetwistbaare waarheid,) naar eene geduurig afwisselende evenredigheid, en deeze kan niet anders dáárgesteld worden, dan door eene gegronde kennis van de planten. Afwisselende kleuren streelen het oog gewislijk veel meer dan de eentoonigheid van telkens hetzelfde gewas en de zelfde bloemen te zien. Bloeijen, bovendien, alle planten in een' tuin gelijktijdig, dan verdwijnt het bedoeld genoegen weldra geheel en al, en wij houden, naa een kort tijdsverloop, niet overig dan bloemlooze bladeren en stammen, of takken: alleen de afwisseling van elkander opvolgende bloemen, van het vroege voorjaar af tot den laaten zomer toe, moet in deezen het doel van onze Tuinkunde zijn. Hebben de voorjaarsbloemen uitgebloeid, dan vermengen zig, de dikwijls nog schooner vruchten, met de laater bloeijende bloempjes, en schenken ons in het afloopende jaar het laatste kleurtooneel der groenende scheppinge: doch, dat genoegen kunnen wij niet ten vollen smaaken, zonder kennis van de planten en van derzelver bloeitijden te bezitten; door die kennis alleen kan men zijnen Lusthof aangenaam en verrasschend maaken.

Die kennis nu wordt ongetwijfeld niet verkregen, dan door de natuur zelve, of door eene bondige beschrijving, en getrouwe afbeeldingen van de voornaamste boomen en planten; daardoor leert men niet alleen hunne bloemen, vruchten, zaaden en veranderingen, hunne geheele samenstelling kennen, maar ook de beste wijze om ze voorttekweeken.

In dit Werk zullen alle mogelijke vereischten van dien aart in 't oog gehouden worden; zoo wel ten aanzien der prachtigste Boomen en Heesters, als omtrent dezulken welke zullen kunnen dienen ter versiering en opluistering van grootere en Boschachtige Partijën, en der Vruchtsoorten welken bij uitneemendheid verdienen voortgekweekt te worden, zoo wegens derzelver vruchtbaarheid, smaaklijkheid als zeldzaamheid. Het samenpaaren van het nuttige en aangenaame, is toch eene der prijselijkste doeleinden van onze verbeterde *Tuinkunst*; en men behoeft alleen met betrekking tot het bevallige, slechts in het voorjaar ééne van onze wel-aangelegde Plantsoenen te zien, om het verrukkendst tooneel van fraai-bloeijende vruchtboomen, tusschen ander boomgewas verspreid, waarteneemen en te gevoelen.

Aan-

Aangaande de wijze van uitgaave heb ik de volgende bepaalingen verkozen. — Om de twee maanden zal een Cahier van zes, naar de Natuur getekende en gekleurde, afbeeldingen van Boomen of Heesters, met de beſchrijvingen derzelven, het licht zien. Bij dit eerste zestal wordt, (*zonder 'er meer voor te betaalen*) gevoegd een gegraveerden tijtel, en een toepasſelijk gekleurd vignet. — Het getal der plaaten, voor zo verre dit het geheele plan betreft, kan voorloopig niet juist bepaald worden, echter durf ik den Liefhebberen verzekeren, dat hetzelve niet bezwaarend zal weezen.

De beſchrijving van ieder bijzonder geſlacht zal voorgegaan worden van de geſlachtskenmerken van hetzelve, en wel telkens op eene bijzondere bladzijde: deeze zullen gevolgd worden van de ſoorten en de voornaamſte verſcheidenheden.

Daar het ondertusſchen onmogelijk is, om in zulk een uitgebreid werk, alle geſlachten en ſoorten van planten, in eene clasſicaale en ſystematiſche orde te laaten volgen, en Kenners en Beminnaars evenwel zulk eene rangſchikking verkiezen, heb ik, in navolginge van de meeste werken van dien aart, getracht eene inrichting te treffen, naar welke ieder, het werk voltooid zijnde, eene rangſchikking kan dáárſtellen, die hij voor de gemaklijkſte houdt. Om evenwel aan de bedoelde inrichting eenen leidraad te geeven, is op iedere plaat de clasſe en orde, naar het ſystema van LINNÆUS gegraveerd, met bijvoeging van zijn' naam: ingevolge daar van is de beſchrijving van iedere plaat, (één of twee bladzijden druks, in groot quarto, beſlaande,) naar hetzelfde ſystema ingericht; en naa afloop des werks zal een, ook op dien voet vervaardigd, clasſicaal ſystematisch register gegeven worden.

Op iedere plaat zal afgebeeld weezen een groote bloejende tak van de plant, over welke wordt gehandeld, tevens met takken van onrijpe en van rijpe vruchten, zaaden, en ſomtijds ook van bijzondere bladen; dit alles zal voorts verrijkt worden met de afbeeldingen van de niet bloeijende ſtammen of takken, iets dat men in dergelijke werken maar zeldzaam aantreft, en echter zijne bijzondere nuttigheid heeft; immers kan men daardoor in het voor- of na-jaar de niet bloeijende boomen en heesters onderſcheiden, het geen bij de verplantingen een uitneemend voordeel geeft. In de beſchrijvingen zal vervolgens gehandeld worden over het Vaderland van ieder gewas, over deszelfs ſtandplaats, vereischten en grond; over de uitbotting, den bloeitijd, en langer of korter duur van dezelve; over den tijd der rijpheid van vrucht en zaad; over de voordkweeking, en de nuttigheid in 't gebruik, hetwelk men, omtrent elke plant, van dezelve zoude kunnen maaken. — De bijzondere deelen op de plaaten, met de letters *a. b.* enz. getekend, zullen in den tekst aangewezen worden.

Bij den naam van den grooten LINNÆUS zal nog gevoegd worden dien van den beroemden HOUTTUIJN, voor de Nederduitſche benaamingen; ook zal bij iedere beſchrijving, bovendien aangetroffen worden de benaaming in de *Franſche*, *Engelſche* en *Hoogduitſche* taalen: voords is de ſystematiſche charakterſchets van den Heere WILL-

DENOW, (voor zooverre dezelve gevorderd is,) gevolgd, en daar deeze zwijgt, de charakterſchets van REICHARD, en in 't Nederduitsch die van HOUTTUIJN gebezigd.

Alleenlijk is het bij groote plantſoenen en breede verzamelingen van planten, mogelijk, de Natuur naauwkeuriglijk te doen volgen; en daar mij, de gelegenheid in deezen, nog eenigzins ontbreekt, zal ik gedeeltelijk mijn toevlugt neemen tot de beste voorhanden zijnde afbeeldingen in andere werken; als daar zijn, wat de boomen en heesters betreft, die van den Heere F. SCHMIDT, en het nog niet afgelopen werk van den Heere DU HAMEL; alle welke afbeeldingen, wegens derzelver zuiverheid en naauwkeurigheid, bij de kenners in hooge achting ſtaan; waar verder die voorraad niet voldoende is, zal de Natuur gevolgd worden: de Heer J. MOONEN, Bloemist te *Haarlem*, heeft zig vriendelijk aangeboden om mij de noodige voorwerpen daartoe te verſchaffen.

Daar al verder de voormelde afbeeldingen van drooge takken niet zeer algemeen zijn, en echter alle mogelijke oplettendheid verdienen, zal het den Leezer gewislijk aangenaam weezen, dat hij in mijn werk zal ontmoeten eene korte redeneering over de ſoortelijke kennis dier voorwerpen, alsmede over de aankweeking van allerleie boom- en heester-gewasſen, geſchoeid op de leest van den gemelden Heere F. SCHMIDT, wiens werk onzen aandacht hoogst waardig is, daar het voornaamlijk ten oogmerk heeft, eene opgaave van de kentekenen en de cultuur der voornoemde gewasſen.

Tot heden toe bepaalt de kruidkundige kennis van boomen en heesters, zig alleenlijk bij den tijd van derzelver bloei; doch die kennis is voor de boomkweekerij niet toereikende, aangezien men in het jaargetijde als men in deeze werkzaam is, noch bladen noch bloemen kan onderſcheiden, het geen dikwijls oorzaak wordt van onaangenaame misvattingen bij het verplanten, dewijl 't in deezen voornaamlijk aankomt op het kennen van de jonge planten, takken of ſtekels; om derhalven dit gebrek mede te vergoeden, zal ik, in mijn tegenwoordig plan, ook het kenmerkend onderſcheid tusſchen alle dorre takken leeren kennen, in hoop dat eene naauwkeurigere oplettendheid op deeze zelfde jonge looten, op hunne knoppen, klawieren, ſtand, geſtalte, oppervlakte, bedekkingen, dóórſneden en inwendige hoedanigheden, bovendien nog aanleiding zal geeven tot het maaken van nadere bepaalingen en onderſcheidstekenen van en tusſchen nog twijfelachtige houtſoorten.

De dóórſnede van de *Bignonia cruciata*, in den midden een kruisje vertoonende, de voorbeelden van de planten *Mespilus* en *Cratægus*, ſchijnen de gisſingen, om nog duidelijker kenmerken door deze oplettenheid te zullen verkrijgen, te bevestigen. Bij die geenen wier zaaden in een harde ſchil beſloten zijn, verſchijnen, meestal, de vrucht- en bloesſem-knoppen aan de tweejaarige takken, en zijn, even als de bladknoppen, rond en afgeſtompt; daarentegen draagen de zoodanigen, wier zaaden door een zacht kapſel omvat zijn, hunne bloeiknoppen niet alleenlijk aan het einde der jonge ſcheuten van den laatst voorgaan-

den

den zomer, maar zijn ook aan het bovenſte gedeelte geplaatst, terwijl de bladknoppen aan het benedenſte der ſcheuten voortkomen, en beiden, blad- en bloemknoppen, lang en ſpits zijn.

Deeze kennis wordt te noodzaakelijker, daar de uitheemſche gewasſen bij ons niet ligtlijk rijpe zaaden geeven, en de voortkweeking ſlechts bereikt kan worden door inënting, door ſtekken, uitloopers, enz. — Deeze kunstige aankweeking, welke wel bij het aanleggen van groote houtvesterijen niet altoos plaats kan hebben, dient ondertusſchen, in enkele gevallen, tot vermeerdering der vrucht- en zaadboomen, en is, ten aanzien van uitheemsch geboomte, volſtrekt noodzaakelijk; want daardoor gewent hetzelve, allengskens, aan onze luchtſtreek, en zoude ten laatſten nog wel eens rijpe zaaden kunnen voordbrengen, geſchikt ter plantinge. Reeds zien wij zulks, bij voorbeeld, aan de ſoorten der *Robinia*.

Daar de gezegde kunſtige voortkweeking dan, in veele opzichten, en met betrekking tot mijn oogmerk, van groot belang is, zal het den minkundigen Leezer almede niet onaangenaam zijn, dat ik mij thans eenige oogenblikken met dezelve bezig houde; breed er over uitteweiden, zal geene plaats kunnen hebben; want het voortkweeken door zuiging, of het inſteeken van looten in boomſtammen voorbij gaande, zal ik mij alleenlijk bepaalen bij het zoogenaamd en bekend afleggen, en bij de wijze van ſtekken te planten, hetwelk bij de uitheemſche gewasſen meestal aangewend kan worden.

De takken welken men wil afleggen, zoodanig, dat zij nog eenig voedſel van de moederplant kunnen trekken, moeten zeer laag aan den ſtam zijn; of deeze moet, tegen de Natuur, gebogen, en zoodanig in de aarde bevestigd kunnen worden, dat de takken met dezelve bedekt zijn. Ondertusſchen is deeze wijze van afleggen dikwijls van groote moeite vergezeld: de zekerſte en minst moejelijke aflegging geſchiedt, door de hooggeſtamde boomen, in de maand Maart, kort aan den grond afteehouwen, de wond met entwasch of klei te bedekken, de wortelen eenigzins te ontblooten, en de aarde rondsom dezelven los te houden: op die wijze zal men, in den volgenden zomer, eene menigte van jonge ſcheuten te voorſchijn zien komen, alle welken, in het eerstkomend voorjaar, zonder moeite afgelegd kunnen worden.

De ſtammen die men tot voortkweeking wil doen verſtrekken, moeten uit zaad, of looten voortgeteeld worden, en aan den grond, van drie tot zes duimen, in de doorſnede, dik zijn. — Wil men voorts het wortelſchieten bevorderen, kan men in de deelen, onder de aarde, eenige dwarsſe inſnijdingen maaken; of, en het geen nog beter is, dezelven met een dik ijzerdraad ſamenbinden: deeze wijze is gewislijk de beste, ook in die hout-ſoorten, wier takken bij de gewoone aflegging, eenige jaaren lang, zonder wortelen te ſchieten, in de aarde liggen.

Binnen korten tijd kan men, door het in den grond ſteeken van geheel afgeſcheidene takken of ſcheuten, van eenige ligtlijk wortelmaakende gewasſen, eene groote menigte van derzelver ſoort

doen

doen voortkomen. Daartoe gebruikt men jonge takken, die ten minſten een ſpan lang zijn; men ſteekt dezelven, op eene ſchaduwächtige plaats, in den grond: hierbij heeft men voornaamlijk, te letten, dat de bast niet gekwetst zij, en, ten hoogſten, één of twee botten, of oogen, boven den grond uitſteeken: voorts moeten deeze kweekelingetjes voor de hette der zonne, en voor het uitdroogen beveiligd worden.

In alle boomkweeking komt het voornaamlijk aan op de verkiezing van den grond: hoogst nadeelig is 't als men zijne jonge plantſoenen zet, alwaar zij niet vrolijk kunnen groejen; daartoe hebben zij, even als de jonge dieren, een zeer zacht voedſel ten uiterſten noodig. —— Men vergist zig geweldiglijk, als men ſtelt dat boomen, op een ſlechten grond geteeld of gekweekt, en in beteren grond verplant, als *Wonderboomen* zullen bloejen. —— Bij dit alles moet nog aangemerkt worden, dat men, een' ſlechten grond willende beplanten, zeer jonge gewasſen moet verkiezen; de ſtammen eenigzins gevorderd zijnde, moet men derzelver zuid- of noord-zijde zorgvuldiglijk met krijt, of een touwetje, maar vooral niet door eene inſnijding tekenen, ten einde den jongen boom, naar den zelfden ſtreek, te kunnen verplanten: deeze omzichtigheid kan indedaad niet genoeg aangeprezen worden: even noodig is het aantetekenen, dat men de wortels van een jongen te verplanten boom, met eene evenredige menigte losſe tuinaarde moet omgeeven; want ook daarvan, naamlijk van de bedekking der wortelen met goede losſe tuinaarde, hangt veelal den goeden tier van eenig jong plantſoen af.

Alle de tot dus verre bekende wijzen van boomkweeking, kan men, met goed gevolg, bij ſommigen aanwenden; bij eenigen geldt ſlechts ééne, bij anderen meerdere wijzen: de Heeren DU HAMEL, VAN MUNCHHAUSEN en VAN BURGSDORF, hebben de vereischten daarbij noodig, onvoorbeeldig duidelijk beſchreven, indiervoegen, dat de weetgierige met alle mogelijk vertrouwen hun geleide kan volgen.

Het zoude overtollig weezen iets te zeggen wegens de verdere werktuigelijke uitvoering mijns werks: de eerſte aflevering der plaaten zal desaangaande ter proeve verſtrekken, en alle de volgenden zullen daaraan gelijk weezen, zo ten aanzien van de behandeling der kunst als de overëenkomst met de Natuur. Het is op deezen grond dat ik mij durf vleijen, door deeze mijne Bijdraage tot de Nederlandſche Boomkweekerij, de goedkeuring van den Beminnaar van *Flora* zoo wel, als van den Kunstkenner te zullen wegdraagen.

CLASIS II. ORD. I.

II^de Classe. I^e Rang.

Syringa

Sijring.

Flieder oder Syring.

Lilas.

The Lilac.

De oorsprong van het woord *Syringa* is niet ligt op te geven, aangezien eenigen hetzelve als van het *Afrikaansch* afkomstig, anderen van de roedevormige Takken, en weder anderen hetzelve van de holle Mergpijpen der Takken afleiden.

Onder de Voorjaarsbloemen is de Syring even zo uitstekende als de Roos onder de Zomerbloemen. Offchoon de oude Dichters haar niet zo algemeen bezongen hebben, als de nieuweren, heeft echter de algemeene voortplanting haar genoegzaam vereerd, en men ziet haar, even als de Roozen, met dezelfde bevalligheid zo wel de laage Woning van den Landbouwer als de Bosquetten van den Rijken versieren. Het vaderland van deze Heester is het Oosten, en hoogstwaarschijnlijk *China*; want men bespeurt dikwijls van dezelve op *Chineesche* geschilderde papieren, stoffen en gaazen. Van daar kwam de plant naar *Persië*, *Klein Asië* en *Turkyë*, van waar voor tweehonderd jaaren de eerste plant der gewoone Syring aan den beroemden MATTHIOLUS wierd gezonden.

Volgens het Geslachtsysthema van LINNÆUS komt de plant in de tweede Classe te staan, en onderscheidt zich voornamelijk door de volgende kenmerken:

De éénbladige gepijpte voortdurende Kelk is zeer klein, met een' viertandigen rechtstaande mond. De éénbladige trechtervormige Bloem heeft eene zeer lange rolronde Pijp, wier vierdelige openstaande Bloemrand weder omgebogen is, en lineaale stompe lappen heeft. De twee zeer korte Meeldraadjes zijn met de Bloempijp samengegroeid, zijnde met hunne Meelknopjes niet langer dan de Bloempijp. Het langwerpig, op de Kelk rustend vruchtbeginsel draagt een' draadvormigen met de Meeldraaden even langen Stijl, die met een tweespletig dikachtig Merk begroeid is. De langwerpige, samengedrukte, toegepunte, tweehokkige, tweekleppige, Kapselvrucht, heeft een overdwars middenrif, en bevat in elk hokje twee enkele langwerpige, samengedrukte, aan weêrskanten toegepunte, met een' smallen huidigen rand omvatte Zaaden.

De

De ſoorten der Syring, die wij in onze Lusthoven voortkweken, verduren zo wel in *Europa* als in *Aſie* de ſtrengſte Winterkoude. Beiden ſoorten leveren verſcheiden afwisſelingen, die zo wel ten opzigte van de kleur der Bloemen, als de gedaante der Bladen van elkander afwijken. Allen verdienen eene plaats onder de ſchoone Bloemgewasſen, die wij tot onze Voorjaarsplantingen verkiezen, vooral in niet te digte en ophoopte groepen, of enkel of onder elkander geplant, benevens nog andere bloeijende gewasſen, inzonderheid met de *Cytiſus*-ſoorten vermengd. Zodanig eene beplanting is bij vóórkeur geſchikt om eene geurige ſchaduwe te geven aan Wandelpaden, die zich om Lusthuizen met Grasvóórpleinen heenſlingeren, en dezelven als omſingeling een bevallig aanzien bijzetten; ook in de nabijheid van Rustplaatſen, Tempels, e. z. v. zullen deze groepen in den bloeitijd het oog des wandelaars telkens aangenaam ſtrelen.

De voortkweking door Wortelſpruiten, Afleggers of verdeling der met opgehoopte aarde diepgeplante Wortelſtammen, is allergemaklijkst en zeer voordelig, en bezorgt ons daardoor eene minder kostbaare verſiering van Veldwegen, die des te fraaijer worden, wanneer zij hier en daar met nuttige Ooftboomen vermengd zijn. Ook door het in het Najaar gezaaide Zaad kan de vermenigvuldiging geſchieden. Deze wijze van voortteling, ofſchoon langzaamer en minder voordelig, verdient echter onze aandacht, aangezien men daardoor verſcheiden varieteiten te wachten heeft.

Enkel uit de einden der Voorjarige Takken komen de Bloeiknoppen ten voorſchijn: de Syringeboom mag dus niet geſnoeid worden, zo men hem niet van zijn' Bloeiſem wil beroven.

Het is door het wegnemen der benedenſte Takken, dat de jonge gewoone Syring tot een' Boom kan opgevoerd werden; echter is dezelve niet duurzaam. Het Hout is aan de jonge Boomen geelachtig, aan de ouden rood gevlamd, en kan in plaats van Olijfhout tot kleine gereedſchappen gebezigd worden; hetzelve neemt door koud ſterkwater eene duurzaame roode kleur aan. Kleine, witte, doorzigtige, kleverige kliertjes, die aan de nieuw ſpruitende Takken en Bladſteelen op Steeltjes, op de Bladen echter zonder Steelen zitten, hebben dezelfde balſemieke hoedanigheid als het Hout. Het geraspte Hout geeft ook eene Amberachtige bruine

Thee.

II^de Classe. I^ste Rang.

Syringa Persica.

Laage Sijring.

Der Persische Flieder.

Lilas de Perse.

The Persian Jasmine.

SYRINGA PERSICA, *foliis lanceolatis.*

LAAGE SIJRING, *met lancetvormige Bladen.*

Eene eeuw vroeger dan de voorgaande, hebben de *Europische* tuinen deze schoone Heester, hoogstwaarschijnlijk uit *China* door *Perië* naar *Constantinopolen* gebragt, tot sieraad bekomen. Door de bizarre, gewaande kunst der voormalige tijden verminkt, was het gewas buiten staat om deszelfs luister ten toon te spreiden; en het was alleen voor onzen tijd bewaard om hetzelve in onze de Natuur naarbootsende Plantsoenen in deszelfs natuurlijken toestand te doen voorkomen. Thans bezigt de Tuinliefhebber deze Heester, benevens de laagere soorten van den *Cytisus*, de *Coronilla*, *Amygdalus nana* en *pumila*; de Heesterachtige en geele Jasmyn, den *Philadelphus* en de Alpenroos tot een bloeijend perk voor groepen van hoogere Heesters; of hij beplant met dezelve de met roozen en andere bloeijende Struiken omringde grasachtige rustplaatsen, in de boschjes aan de Godin van *Pafos* toegewijd; die door *Gleditschia's*, *Robinia's*, *Sophora's* en *Cercis* zagt beschaduwd zijn. Ook bij grooter partijën, of in ARMIDA's tovertuinen, waarin alle de schoonheden van FLORA's heiligdom bijéengebragt zijn, is deze Heester een der voornaamste sieraaden.

In eenen middenmatig goeden tuingrond groeit het gewas, in zijn' natuurlijken staat, tot eene uit meerder dunne Stammen samengestelde veeltakkige Heester, die van 5 tot 7 voeten hoogte bereikt. Derzelver veelvuldige tegenover elkander staande samengestelde Bloemtrossen (*a a*) worden dikwijls twee voeten lang, en bekleden de dunne buigzaame Takken der Scheuten van het voorgaande jaar, hebbende derzelver Bloemsteeltjes aan hunnen basis twee smalle voortdurende lovertjes (*b*). De schubben der Bloemknoppen blijven met de Bloem voortduren, omvatten den Bloemsteng, en hebben eene bruinroode kleur (*c*). Langwerpige, lancetvormige, gesteelde, geheel tegenover elkander staande, op beide vlakten glad-

gladde Bladen (*ff*), benevens groote, 10 a 14 dagen laterbloeijende, bijna doorgaans vierſpletige Bloemen, (*a a*) onderſcheiden deze Sijring van eene bijſoort of variëteit, welke kleiner is, en meer naar het blaauwe hellende drie- of vijffpletige Bloemen, en drie- tot zevendelige Bladen heeft. Sommige aan het benedenſte deel der Takken ſtaande Bladen zijn geheel lancetvormig, en gelijken veel naar die der laage Syring, welke ook dikwijls twee- en driedeligen ontwikkelt. Deze bijſoort wordt door den naam van *Syringa laciniata* onderſcheiden, en zij verandert dezelven bovendien even als de voorgaande met de witte Bloemen, die echter zeer zeldzaam is.

Het langwerpige in bijna rolronde Kapſelen (*d*) beſloten Zaad moet vóór het openbarsten van dezelven in het begin van October vergaderd worden. Wanneer men hetzelve voorts na zijne rijpheid zaait, dan kiemt het in den navolgenden Zomer, en deze dus gekweekte Planten bloeijen in het vierde of vijfde jaar.

Even als bij de voorgaande, zitten de Bloeiſemknoppen aan het bovenëinde der jongſte Takken, gemeenlijk drie in getal (*g*); zij zijn vierkantig, uit ovaal ſpitſe ſchubben ſamengeſteld, onder welken de Bloemtros verborgen ligt. Zeer zelden worden de kiemen der toekomende Takken aan dezelven bemerkt, die telkens aan het onderſte gedeelte der jongſte Scheuten in kleine knoppen ten voorſchijn komen (*h*); beiden ſtaan, gedurende den Winter, aan de met eene bruine ſchors bekleede en heen en weder met wratjes bezaaide jonge Scheuten (*i*) tegen over elkander, in denzelfden ſtand als de Takken ſtaan, en, die, ouder wordende, in eene grijze geſcheurde ſchors veranderen.

Syringa Persica.

Laage Syring.

IIde Classe. Ifte Rang.

Syringa Vulgaris *Purpurea.*

Gemeene Syring.

Der gemeine oder spanische Flieder.

Le Lilas commun.

The common blue Lilac.

SYRINGA VULGARIS, *Foliis avato-cordatis.*

GEMEENE SYRING, *met hartvormige ovaale Bladen.*

Offchoon men deze Heester in bijna geheel *Europa* overvloedig ziet groeijen, is het nogthans geschiedkundig zeker dat dezelve uit het Oosten, en wel zeer waarschijnlijk uit *China* afkomstig is. Derzelver menigvuldige aankweking, zo wel in de Tuinen der rijken en aanzienlijken als naast de Hutten der nijvere Landlieden, is een ontegenspreeklijk bewijs van derzelver uitnemendheid; en de schoonheid van haare Bloemen, zo wel als derzelver aangenaame geur in den avondstond, hebben haar het algemeen burgerrecht in onze Lusthoven doen verkrijgen; zodat zij, schoon bij de oudere dichters onbekend, tegenwoordig des te meer een voorwerp van den lof der hedendaagschen geworden is, daar alles wat aangenaam, bevallig en sierlijk heet met haare Bloemen is bekroond.

De Bloemen komen aan het bovenste einde der Takken van het voorgaande Jaar gelijk met de uitbottende Bladen ten voorschijn, zijnde op bijna rechtop staande, samengestelde trossen (*a*) vergaêrd. Zij ontwikkelen zich dan eerst volkomen, wanneer de Stam geheel met Loof bedekt is. Zij hebben eene blaauwe, witte of paarsche kleur, De jonge Landbouwer versiert met dezelven zijn' hoed, het Landmeisje haaren boezem en de vroome Matrone het altaar. De hier afgebeelde paars-roode soort is de schoonste, bereikt de grootste hoogte en heeft de grootste Bloemtrossen. Sommigen der Bloemen hebben een' vijf- of zesspletigen Bloemkrans (*bb*), hebbende in dit geval een driespletig Merk, en een driehokkig, driekleppig Zaadhuisje (*e*); zelfs ziet men bij dezen drie Meeldraadjes, wier Meelknopjes dikwijls in smalle gekleurde Bloemblaadjes veranderen; ook bespeurt men, hoewel zeldzaamer, agtspletige Bloemkroonen. Niettemin geven deze afwijkingen vruchtbaare Zaaden, waaruit men, indien men de moeite wilde nemen van ze te vergaderen en te zaaijen, eene verscheidenheid met dubbele Bloemen zou zien voortkomen, die den Liefhebber niet alleen zo aangenaam zou zijn als de dubbele Jasmijnen, Anjelieren en Roozen, maar ook tevens den Na-

tuur-

tuuronderzoeker eene nieuwe gelegenheid zou aanbieden om de verwantſchappen en den voortgang van de zich tot Bloemen ontwikkelende deelen der Planten nader te kunnen naarſporen.

De paarsgewijze, als in het kruis ſtaande, geſteelde, effen Bladen hebben eene hartvormige ovaale gedaante (*e*), die in eene punt toeloopt, van boven ſchoon en aangenaam en van onder grijs groen van kleur (*d*), en leveren met de over dezelven zwevende Bloemtrosſen een ſtrelend gezigt op. Derzelver weeſſel is vrij digt, en dient de Spaanſche Vliegen zo wel als de Ligusterrups tot voedſel.

De vruchten worden in October rijp, als wanneer zij openbarsten, wordende derzelver langwerpig, vlak gedrukt, met een' bruinen doorſchijnenden rand omringd Zaad (*f*) daarna door den wind verſpreid; uit dien hoofde moet ook het Zaad in September, bevorens hetzelve volkomen droog is, ter voortplanting vergaderd worden.

De Sijring groeit in den natuurlijken ſtaat op ieder' grond; het weligst op Leem met Zand gemengd. De veeltakkige kruipende wortelen ſchieten verſcheiden Stammen van 12 a 20 voeten hoogte en 6 duimen dikte. Zelfs in de digtſte ſchaduwe van Boomen tiert deeze Heester, het best die met witte Bloemen, die echter in de ſchaduw zelden bloeit. De paarsroode ſoort op de witbloemige ingeënt geeft eene tot afwisſelingen uitſtekende Bizarrerie.

De geelgroene Knoppen (*g*) onderſcheiden in den Winter de witbloemige ſoort van de blaauwe en paarsroode (*h*), welken roodbruin en de laatſte veel grooter zijn. Deze onderſcheidingskentekenen zijn ten tijde der verplanting van veel belang, om de regelmatige ſchakering te kunnen in acht nemen.

De Takken van het voorgaande jaar eindigen meestal met twee Bloeiſemknoppen; echter komen 'er ook eenige tegenover elkander ſtaande aan de zijden der Takken ten voorſchijn (*gh*). Altijd zitten zij aan het boveneinde der Takken; zij zijn dik, vierkantig, ovaalſpits, en verbergen onder hunne geſchaliede ſchubben het Bloemtrosje. Aan hunnen baſis liggen tegenover elkander, onder een meer breed dan lang ſchubje, de kiemen der aanſtaande Bloeitakken verborgen, die bij hunne ontwikkeling de volwasſen Bloem het aanzien geven alsof zij uit dezelven ware voortgekomen. Daarentegen heeft de Natuur de kleine afgeronde Bladknoppen aan het benedenſte gedeelte der Takken tegenoverſtaande gehecht. De Takken, welken uit dezen voortkomen, krijgen eerst na het tweede jaar bloemdragende Knoppen.

Niet alleen in onze Zomerplantſoenen geniet deze Heester eene vóórkeur, maar ook in onze Bloemisterijën bekleedt zij eene voornaame plaats, vermits zij, in eene gematigde trekkas in potten geplant, de ſchoonſte Bloemen geeft, onder welken de verſcheidenheden voornamelijk uitmunten. Wijders kan men bij de eerstbeginnende vorst in de maand November en later derzelver Takken affnijden, en in een warm vertrek aan het zonlicht in het water zetten, als wanneer dezen, offchoon geen geheel volkomen, echter naar het ſaiſoen vrij ſchoone Bloemen zullen dragen.

Syringa Vulgaris purp:
Gemeene Syring.

IVde Classe. Ide Rang.

Het Geslacht.

Cephalantus.

Kogelboom.

Knopfbaum.

Boutonier.

Button-Wood.

De benaming *Cephalantus* is uit het Grieksch afgeleid, en betekend woordlijk, volgens die Taal, Hoofdbloem. Hoe het ook zij, ik kan deze benaming, vermits zij het beeld van een Hoofd zal uitdrukken, niet gantsch met de gedaante der Bloem zelve overéénbrengen. Het is waar dat men in de Kruidkunde zodanige Bloemen Hoofdjesbloemen noemt, doch dan zijn zij niet zo geheel kogelrond als dezen. Maar LINNÆUS heeft in de benaming van deze Heester zijne eigen opgestelde wet overtreden, van namelijk het geslacht zo veel mogelijk naauwkeurig naar de uitwendige gedaante te benoemen; in dit geval ware de kogelvormige gedaante de meest in het oog vallende, en de benaming *Sphærocephalus* ongelijk beter en passender geweest. HOUTTUYN schijnt zulks ook bemerkt te hebben, en heeft daarom met oordeel de Nederduitsche benaming in die van Kogelboom veranderd.

Tot heden is 'er slechts ééne soort, welke in *Noord-Amerika* groeit, bekend en op onzen bodem verplant; LINNÆUS heeft haar onder de vierde Classe gerangschikt, gelijk wij hierna zullen zien.

De Geslachtskenmerken zijn de volgenden:

Eene menigte Bloemtjes is op een' kogelronden Bloemzetel, zonder algemeen omwindsel of Bloembedekking gegaêrd; ieder Bloemtje staat met het ondereinde in een trechtervormig kuiltje, met een' vierspletigen

tigen rand, het welk voor de bijzondere Bloembedekking of Kelk, of liever voor eene zaadkroon is te houden, naardien dit ondereinde niets dan het vruchtbeginsel zelf is. De algemeene Bloemzetel is donzig en de bijzondere Bloembedekking van onderen hairig. De algemeene of samengegaêrde Bloemen zijn, als de bijzondere, regelmatig, in vier of vijf deelen starvormig gedeeld, trechtervormig en spits.

De vier Meeldraaden zijn bijna in den Bloemrand ingevoegd, korter dan de Bloemrand, en de Meelknopjes vastzittende, eerst rond, voorts spits en geel.

Het Vruchtbeginsel is benedenstaande, de Stijl langer dan de Bloem, het Merk rond en knodsvormig. Eene algemeene Vruchtbedekking ontbreekt, maar deze is over de kogelvormige oppervlakte in vierhokkige verdiepingen verdeeld, welke enkele lange, aan den basis verdunde pijramidaale gewolde Kapselen bevat, die meest vier, of bij misvorming tweevouwdige in tweehokkige verdelingen zittende Zaaden bevat.

IVde Clasſe. Ste Rang.

Cephalantus Occidentalis.

Amerikaanſche Kogelboom.

Der Virginiſche Knopfbaum.

Le Boutonnier de Virginie.

The Button-wood.

CEPHALANTUS OCCIDENTALIS, *foliis oppoſitis ternisque.*

AMERIKAANSCHE KOGELBOOM, *met tegenover elkander ſtaande en drievouwdige Bladen.*

In het Noordlijk *Amerika*, *Carolina* en *New-York*, groeit deze Heester aan laage digtbeſchaduwde oevers van Beeken en Rivieren in een' vochtigen grond, tot eene hoogte van drie tot vijf voeten. Het is nog niet zeer lang geleden dat deze Heester bij ons algemeen is geworden; en zij is ons destemeer welkom om haaren laaten Bloeitijd, alzo zij onder het Herfstbloeiſel gantsch niet onaangenaam en de bloeiwijze zelve zeer bevallig is.

De Hoofdjesbloemen verſchijnen eerst in Augustus of September aan het einde der Takken van denzelfden Zomer op lange Steelen, zes of zeven bij elkander ſtaande (*a*); zij verſpreiden een' aangenaamen reuk, en vormen uit veele kleine witte Bloemen ſamengeſtelde kogels. De rand van iedere bijzondere langgepijpte Bloemkroon is in vier ovaale uitgebreide inſnijdingen gedeeld, gelijk fig. *b* van de vergroote Bloem aanwijst; zij bevat vervolgens vier Meeldraadjes, een' zeer langen boven de Bloem uitſtekende Stijl, met een afgeſtompt knodsvormig Merk (*c*), het welk eenigen tijd na de uitbloeijing aanwezig is (*d*).

Het Vruchtbeginſel, op het welk de éénbladige, vierdelige, aan den grond met fijne Hairen voorziene Bloembedekking rust (*e*), is aan den algemeene Vruchtzetel (*f*) ingevoegd.

De

De Vruchten (*g*) worden bij ons niet ligt rijp; zij beſtaan uit veele omgekeerd kegelvormige met de Bloembedekking gekroonde twee- of vierhokkige kapſelen (*h*), van welken ieder hokje een langwerpig Zaad bevat, het welk uit, zijn Vaderland overgebragt, zeer wel tot voortplanting bij ons is geſchikt.

De Bladen zijn ovaal langwerpig toegepunt, digt en effen van rand en donkergroen van kleur, ſtaande over elkander gepaard (*i*) of ook in drieën.

De uit het Zaad voortgeteelde Gewasſen vereisſchen in hunne jeugd en 's Zomers ſchaduwe en herhaalde bevochtiging, maar in den Winter beſcherming voor de Vorst.

Deze Heester laat zich ook zeer wel door Afleggers en Stekken voortkweken; bij de laatſten wordt het wortelſchieten verhaast, zo men ze op een runbed ſteekt, het welke met ten minsten 8 duimen goede Tuinaarde verhoogd is.

De geheele Heester groeit ſtruikachtig, de oude Takken zijn bruin (*k*) en de jongen met eene roodachtige Schors (*l*) bedekt.

Cephalantus Occidentalis
Amerikaansche Kogelboom.

CLASSIS IV. ORD. I.

IVde Classe. Ste Rang.

Het Geslacht.

Cornus.

Kornoeljeboom.

Die Korneelkirsche, und der Hartriegel.

Cornouiller.

The Cornel, or Dog Berry-Tree.

Volgends PLINIUS komt de naam *Cornus* van het Latijnsche woord *Cornu*, omdat het hout van deezen boom zoo hard is als hoorn: naar gemelde Latijnsche benaaming hebben ook andere taalen zig gevoegd, en den geslachtsnaam bepaald.

De Kornoeljeboom wast zoowel onder een koud als onder een gemaatigd climaat; zuidelyk, groeit het geslacht tot boomen; die welken meer noordelijk gevonden worden, zijn min of meer heesterachtig, en naar maate zij meer den Noordpool naderen, neemen zij ook meer de gedaante van een' Heester; of eene Kruidachtige gedaante aan; voor 't minst zijn deezen altoos slechts kleene gewassen.

PLINIUS, en meer andere Schrijvers over het Rijk der Planten, hebben reeds de *Europasche*, en die in de naastbij gelegene deelen van *Azia* voordkomen, tot een zelfd geslacht verëenigd, onder welken de *Duitschers*, de *Korneelkirsche* en de *Hartriegel* onderscheiden.

De soorten welken wij door laatere ontdekkingen hebben leeren kennen, groejen in 't Noorden van *America*; het zuidelijk gedeelte van dat werelddeel, en ook *Azia*, brengen dezelven niet voord: zelfs heeft L'HERITIER waargenomen dat tusschen de Keerkringen van de oude en nieuwe wereld dit gewas niet te vinden is.

LINNÆUS rangschikt het geslacht van den Kornoeljeboom onder zijne vierde Classe, en verdeelt dezelve in twee afdeelingen; naamlijk 1.) in, *Involucratæ umbellatæ* dat is, *Tot eenen scherm vergaërde bloemen, met een omwindsel*, en, 2.) in *Nudæ Cymosæ*, dat is, *Topbloemen*, of *Bloeitrossen zonder omwindsel:* de bloemen van die welken onder de eerste afdeeling behooren zijn menigvuldig, en groejen bij wijze van eenen scherm, door een vierbladig omwindsel ondersteund, brengende ovaale vleesachtige vruchten voord, met een eirond langwerpig zaad: van deezen zijn het de *Cornus mascula*, *florida*, *canadensis*, en, *herbacea*, welken door de Duitschers, *Korneelkirsche* genoemd worden: — de bloemen van die geenen welke onder de tweede

af-

afdeeling behooren, hebben geen omwindſel; maar de vruchten zijn ſappig, en het zaad is bijna rond: de ſoorten van deezen zijn de *Cornus ſericea*, *alba*, *ſanguinea*, *ſtricta*, *panicula a*, *circinnata* en *alternifolia*, alle welken, door de Duitſchers, met den naam van *Hartriegel* genoemd worden.

De geſlachtskenmerken zijn de volgende:

De bloemen zijn in omwondene ſchermen, of naakte topbloemen vergaderd: bij de omwondenen bevat het uitgebreid, gekleurd, vierbladig omwindſel veele bloemen; hetzelve beſtaat voords uit vier tegen elkander over ſtaande, ovaale, meêr of minder uitgebreide, gekleurde, afvallende blaadjens, en elke bloem ſtaat op een bijzonder kleen bloemſteeltjen: de bloemkroon heeft vier lancetvormige ſpitſe, vastzittende, uitgebreide, tegen elkander over ſtaande bloembladen, welken kleener zijn dan het omwindſel: van binnen ziet men vier priemswijze rechtopſtaande meeldraaden, welken het vruchtbed ingeplant, en langer dan de bloemen zijn, hebbende voords eironde, ſchildswijze, tweehokkige meelknoppen: de kleene viertandige bloembedekking, of kelk, rust op een eivormig, ſtomp vruchtbeginſel, dat bekroond is met een vlak honigvat, hetwelk een vruchtbed evenaart: uit dat vruchtbeginſel komt een lange ſtijl voord, die een afgeſtompt merk heeft, draadvormig, en met de meeldraaden gelijk is.

De vrucht is eene ſteenvrucht, zijnde voor 't overige ſappig, ten halven rond, en van eenen navel voorzien; zij omvat eene tweehokkige, overlangs geſtreepte noot, welke in iedere cel eene meêr of minder ronde hartswijze of langwerpige pit beſluit: de bladen zijn eſſenrandig met kringswijze aderen, welken aan het ondereinde verheven zijn, maar aan den top ſamenloopen: zij ſtaan op korte ſteelen, tegenover elkander, behalven bij de *Cornus alternifolia*, wiens bladen langgeſteeld, en afwisſelend zijn.

Alle ſoorten van den Kornoeljeboom kunnen door zaad voordgeplant worden; van de meesten echter blijft hetzelve twee jaar lang in de aarde zonder te kiemen, althands zekerlijk zo men het niet terſtond naa het rijp is geworden zaait; men kan de voordplanting ook doen door afleggers, wortelſpruiten of ſtekken; raadzaamst evenwel is 't de zeldzaamſte ſoorten, door zooging op de gemeenere ſoorten, voordtekweeken.

Iedere ſoort van den Kolnoeljeboom is, in elk plantſoen, eene plaats waardig, niet zoo zeer om deszelfs ſchoone bloemen, (ſommigen zijn zelfs niet zeer uitſteekend,) maar om zijne overheerelijke vruchten, en om dat hij, volwasſen zijnde, zonder bedekking kan voordduuren: ſommige Kornoeljeboomen brengen door hun hout en vrucht veel voordeels aan; andere vreemde ſoorten worden in hun vaderland hooglijk geacht, dewijl zij geneesmiddelen verſchaffen, en tot veelerlei huishoudelijk gebruik dienen: het hout van deezen geeft mede rijke voordeelen.

IVde Classe. Ite Rang.

Tweede Afdeeling, of met naakte bloeitrosfen.

Cornus Alba.

Witte Kornoelje-Boom.

Der weifsbeerigte Hartriegel.

Cornouiller à fruits blancs.

New-Foundland-Dog-wood.

CORNUS ALBA, *racemis recurvatis, foliis ovatis fubtus canis, cymis depresfis.*

WITTE KORNOELJE-BOOM, *de trosfen wederöm gekromd; de bladen zijn breed eivormig, van buiten grijs, en de bloeitrosfen nedergedrukt.*

Deze foort wordt, wegens haare witte Vruchten, *de Witte* genoemd; van alle foorten wordt deze het meest in de Noordlijke ftreeken van *Afia* en *Noord-America* gevonden; ook groeit zij in *Siberiën*, van de *Uralinfifche Voór-Alpen*, tot aan den *Oostlijken Oceäan*, ja, zelfs tot *Kamtfchatka*, alsmede in *America*, en bijzonder in de Provintiën *New-York*, *Canada*, en *New-Foundland*. Deze Boom bloeit, daar hij aan dit Noordlijke Climaat gewoon is, in zijn vaderland ééns, in eene gematigde ftreek tweemaalen, en bij ons driemaalen in één' Zomer. Bij ons bloeijen de eerfte Bloemen in de maand Mai, de tweede in het midden van de maand Juny, en de derde in 't laatst van Augustus; welken ook, bij een gunstig Saifoen, in de helft van de maand October rijpe Vruchten kunnen voortbrengen. De Vruchten zijn van gedaante en kleur aan de paerlen gelijk, en geven, bij het fchoone rood der Bladen en Takken van de Heester afftekende, in den Herfst een verrukkelijk aanzien.

In een' goeden Tuingrond fchieten uit den veeltakkigen Wortel veele Spruiten; die Spruiten zijn tot de aarde nedergebogen, en worden vervolgens opgerichte Stammen, die zelden meer dan 3 duimen dik, en van 8 tot 12 voeten hoog zijn, en die, vrijftaande, zich in een' omtrek van 12 tot 20 voeten uitbreiden. De eerfte Bloemen ontwikkelen zich in de maand Mai, en komen, aan het einde der voorjaarige Scheuten op een' vijfdeeligen bloeitros, of bloemtuil voort (*a*). De witte Bloembladen zijn korter dan de Meeldraadjens, die wit, en met geelachtige Meelknoppen gekroond zijn. Na de bevruchting wordt het geele Honigvaatjen roozenrood van kleur, en nooit purperkleurig; zo als bij de *Cornus*

fe-

fericea plaats heeft; het wordt bij de Bloemen van Juny geel, en bij die van de maand Augustus wit van kleur. De Maibloemen geven weinig vruchten; die van Juny geven 'er meer, en worden reeds bij het derde bloeisel rijp: als men de daarvan voortkomende Zaaden in den Herfst zaait, geven zij in den volgenden Zomer planten, die dan overgezet kunnen worden; evenwel kan men deze Heester ook door Stekken en Afleggers voorttelen. De paerlkleurige Zaaden zijn, even als de Bloemen, op een' tuil vergaêrd (*b*). De enkele zaaden zijn paars-wit gestreept (*c*).

De Bladen, die van boven glad, op de helft met eene roode rib getekend (*f*), en van onderen met fijne, witte hairtjens bedekt zijn (*e*), verschillen, (gelijk op de Plaat is afgebeeld,) in gedaante en grootte van elkander.

De ongesteelde, ovaal-spitse en aangedrukte Bladknoppen, die met eene éénbladige, bruingewolde, en van boven gespouwen knopbedekking omvat zijn, staan aan de Takken tegen elkander over; daar integendeel de gesteelde Bloemknoppen, of enkel aan 't einde der jongen Scheuten, of ook zijdelings, en tegenover elkander voortkomen: die Knoppen bevatten den groeijenden Bloemtuil, die in een' ronden, kleinen Knop gedrongen is; deze is met een viertal zes-geribde samengevouwen, en gesteelde Bladen omvangen, die met de punt naar binnen gebogen en ovaal-lancetvormig zijn; zij ontwikkelen zich in het voorjaar, en zijn allen met eene bruine wol bekleed. In den Zomer zijn de scheuten van het voorgaande jaar met kleine, geele punten bezaaid, die, in vervolg van tijd, tot ovaale, of ronde wratten groeijen, en welke wratten de schors der oude Stammen bedekken (*d*).

De bonte *Variëteit* (*g*), die hier nevens op de Plaat is afgebeeld, behoudt slechts op een' mageren, droogen grond, haare schoone schakering; als zij weelderig groeit, verandert dezelve in nietsbeduidende groen-geele vlekken. Daar zij uit het Zaad van den witten Kornoelje-boom voortkomt, kan men haar op de Stammen van dien boom inënten, of haar ook door Afleggers voorttelen. Op de Eilanden van de *Baikal-zee* vindt men nog eene andere *Variëteit*; de Takken van deze liggen als een nest op de aarde uitgebreid, en staan slechts met de punten omhoog.

In den Winter verheft zich de hoogroode kleur der jonge Takken, alsmede der twee- tot vier-jaarige Scheuten; als men dierhalven deze soort in groepen plant, zal dezelve ontwijfelbaar op de met sneeuw bedekte aarde des Winters boven alle andere planten uitsteken; en is uit dien hoofde ter plantsing bij woonhuizen, in een' Wintertuin, bij uitstek dienstig. — De roode kleur, welke zo even aangemerkt is, verandert in het Voorjaar in eene groen-geele kleur.

a

IVde Classe. Ide Rang.

Tweede Afdeling, of met naakte Bloemtrossen.

Cornus alternifolia.

Wisselbladige Kornoeljeboom.

Der Hartriegel mit wechselsweis stehenden Blättern.

Cornouiller à feuilles placées alternativement.

The alterned-leaved Dog-wood.

CORNUS ALTERNIFOLIA, *foliis alternis.*

WISSELBLADIGE KORNOELJEBOOM, *met afgewisselendstaande Bladen.*

Deze Kornoeljesoort wierd van *Pensylvanië* naar *Frankrijk* overgebragt, en van daar door het overig *Europa* verspreid. Zij is eene der hoogste soorten en de éénige met lange afwisselende Bladsteelen, die, even als de bloei- en overige Takken afwisselend staan.

De wortel is even eens als die der andere soorten; en uit dezen schiet een Stam met uitgebreide, ronde, gedeelde Takken, die met eene grijze Schors bekleed zijn. De Boom groeit op een' vruchtbaar zandigen niet te zagten grond, wordt 12 a 20 voeten hoog en 3 a 6 duimen dik.

Aan het einde der scheuten van het vorige jaar ontvouwen zich tegen het einde van Junij vlakke Tuiltrossen, wier afwisselend staande Bloemtakken fijnhairig zijn, en veele met witte draadvormige Meeldraaden en een wit Honigvaatje voorziene Bloemen ondersteunen (*a*). Aan den basis van den insgelijks hairigen algemeenen Bloeitak ontvouwt zich gedurende den Bloeitijd uit denzelven Bladhoek een Tak (*b*), aan wiens zijde de naderhand verlengde Bloemtuil schijnt voortgekomen te zijn, en uit deszelfs boveneinde tusschen twee bijna tegenover bevestigde Bladen twee gladde groene Scheuten (*c*) voortgroeijen, waar van de eene telkens langer is dan de andere (*d*), die beiden echter slechts kortge-

ſteelde Bladen hebben, tusſchen welken zich nog eens twee ſcheuten ontwikkelen, in alle opzigten gelijkvormig aan die uit welken zij voortgekomen zijn (*e*).

De Boom geeſt ſlechts weinige Vruchten, die in September rijp worden; zij zijn donker paars, bij de volle rijpheid roodbruin (*f*), en bevatten in een groen ſap eene rondachtige noot (*g*), welke de grootſte van alle Korſhoeljeſoorten, en even als die van de *Cornus florida*, ter voortkweking geſchikt is. Deze voortkweking kan wijders door zoging op den gemeenen Kornoeljeboom bewerkſtelligd worden; maar het enten wordt daardoor bezwaarlijk, dat de bijzondere ontvouwing der Takken zulks niet gedoogt.

De Bladſteelen zijn langer dan de ongelijk ovaal ſpitſe, van boven groen, van onder witachtig (*h*) in de jeugd fijnhairige roodbruine (*i*) Bladen.

De Schors der éénjarige jonge Scheuten is in den zomer groen en met weinige witte punten bezaaid; dit ſchoone groen verandert in den winter in eene donkerbruine glanzende kleur (*k*), en de witte punten worden aan de driejarige Takken tot grijze wratten, welken de Schors der oude Stammen digt overtrekken. De Bloem- en Bladknoppen zijn ongeſteeld, ſtaan afwisſelend, en zijn in den winter aan die van den witten Kornoeljeboom gelijkvormig.

Cornus Alternifolia.

Wisselbladige Kornoelje boom.

IVde Classe, Ste Rang.

Tweede Afdeling, of met naakte Bloeitrosſen.

Cornus Circinata.

Rondbladige Kornoeljeboom.

Der rundblättrige Hartriegel.

Cornouiller à feuilles rondes.

Round leaved Dog-wood.

CORNUS CIRCINATA, *ramis verucoſis, foliis orbiculatis ſubtus tomentoſis canis, cymis depreſſis.*

RONDBLADIGE KORNOELJEBOOM, *met wrattige Takken, ronde, van buiten donzig grijze Bladen en nedergedrukte Bloemtuilen.*

Deze niet onbevallige Kornoeljeſoort is uit *Pennſylvanië* in onze Tuinen verplant; zij is niet zeer algemeen, en ook bij HOUTTIN niet bekend. Haar ſtam bereikt eene hoogte van vijf tot zes voeten, en de dikte van een' arm, en ſpruit uit een' witachtigen getakten wortel omhoog. De ſtammen zijn in veele tegenoverelkander ſtaande uitgebreide takken verdeeld, dikker dan die der overige ſoorten, en met bruinachtige wratten bezet (*h*).

Aan het eind der purperkleurige met ſtreepvormige vlakken getekende Takken van hetzelfde jaar ontvouwen zich de Bloemen op rechtopſtaande, drie tot viif geärmde Bloeitrosſen (*a*), die, even als die van den zijdeächtigen Kornoeljeboom (*Cornus ſericea*), vóór de volkomen ontwikkeling met afvallende dekblaadjes voorzien zijn. Iedere Bloem wast op een afzonderlijk kort Bloemſteeltje, hetwelk met een klein priemvormig dekblaadje aan den baſis bezet en eenigzins hairig is.

De Bloembladen zijn wit, en de evenkleurige Meeldraaden, die laager zijn dan die der overige ſoorten, onderſteunen geele Meelknoppen. Het witte Honigvat rust op een groen, eenigermate hairig Vruchtbeginſel, en ſchijnt ná de bevruchting eenigzins purperkleurig. De blaauwachtige in October rijp wordende

Vruch-

Vruchten (*b*) worden door de vorst wit, en bevatten in een groen ſap eene platgedrukte tweehokkige Noot (*c*). Naardien dezen zelden ten voorſchijn komen, is men in de noodzaaklijkheid om de voortkweking van deze Heester, door zoging of enting op de zijdeächtigen Kornoeljeboom (*Cornus Sericea*) te bewerkſtelligen.

De op korte gevlakte Bladſteelen zittende cirkelronde Bladen (*d*) zijn van voren ſlakkenhuisvormig toegerold (*e*); zij zijn van boven groen, en van onder zagthairig grijsgroen, jeugdig zijnde, wollig.

De bladlooze jonge Takken evenaarden die van den roodachtigen Kornoeljeboom (*Cornus ſanguinea*), en onderſcheiden zich ſlechts daardoor dat zij dikker en met langwerpige wratten bezet zijn (*f*); alleen aan de naar de zon gekeerde zijde zijn zij purperkleurig (*g*), en geen Bloemknoppen, uit hoofde der laate ontwikkeling, gelijk bij de andere ſoorten te beſpeuren.

De menigvuldige wratten, waarmede de jonge Takken zijn bezet, zijn genoegzaame reden dat de ouder Schors grijs en ſcheurig wordt.

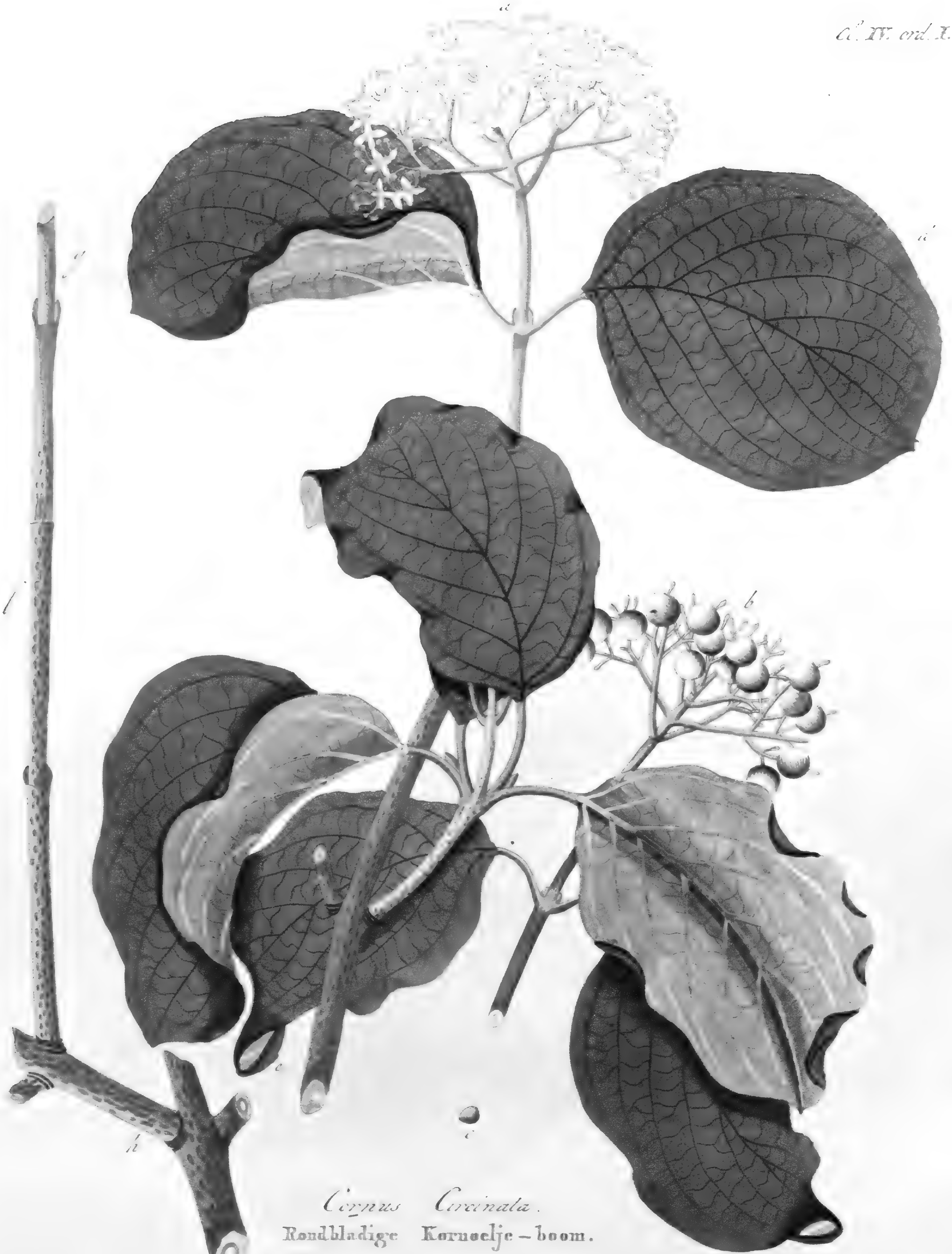

Cornus Circinata.
Rondbladige Kornoelje-boom.

CLASSIS IV. ORD. I.

IVde Classe. Ste. Rang.

Eerste Afdeeling; of met omwondene Schermbloemen.

Cornus Florida.

Bloemrijke Kornoeljeboom.

Die Korneelkirsche mit grofer Blumhulle.

Cornouiller de Virginie.

Great flowering Dog-wood.

CORNUS FLORIDA *arborea, involucro maximo: foliolis obcordatis.*

BLOEMRIJKE KORNOELJEBOOM, *hebbende het omwindsel zeer groot, van hartvormige blaadjens.*

Deeze schoone boom, welke thans sommige Europasche plantsoenen zoo aanmerkelijk versiert, is een voortbrengsel van de gemaatigde Provinciën van *Noord-america*, *Virginiën* en *Pensylvaniën*: niettegenstaande hij ons climaat ook zeer wel kan verduuren, wordt hij echter nog maar schaars in onze tuinen gevonden: in zijn Vaderland groeit hij, alhoewel zeer langzaam, aan laage en afhellende plaatsen, in een' droogen, met zand en leem vermengden, grond; hij wordt van tien tot twintig voeten hoog, en van zes tot tien duimen dik: zijn hout is bruinachtig, taai en vast: als het droog gehouden wordt is het ongemeen duurzaam; maar in nattigheid verrot het spoedig: men vervaardigt van hetzelve weversspoelen, wiggen, schaaven, en andere timmermans gereedschappen; ook gebruikt men het tot molen- en andere kunst-werken.

In de laatste helft van April komen de bloemen ten voorschijn; naamlijk aan het einde van de voorjaarstakken, en wel alvoorens de bladen zig ontwikkeld hebben: die ontwikkeling geschiedt zeer langzaam, in diervoegen, dat de bladen reeds bijna hunne grootte bereikt hebben, alvoorens zij geheel ontrold zijn: de bloemen, die kleen, maar veeltallig, zijn, witte helmdraadjens en geele meelknopjens hebben, staan in eene schermswijze gedaante bijëen, op een' bijzonderen bloemsteel, ter lengte van anderhalf duim (*a*); allen echter zijn omvangen van een uitmuntend omwindsel, evenaartende aan de bloemen der gemeene roozen; het is groot, vierbladig, wit, groen, of geelachtig van kleur, soms echter ook roosverwig, en zet den boom een verrukkelijk aanzien bij (*b b*). De bladen van het omwindsel zijn tegen elkander over staande; twee van dezelven zijn smaller en langer dan de overigen.

De vruchten zijn in de maand September rijp; zij zijn ovaal van gedaante, rood van kleur, bitter van smaak, en staan van drie tot zes stuks bijëen, die ook door een' afzonderlijken steel ondersteund worden (*c*): zij zijn voords van dien zeldzaamen aart, dat zij, staande den geheelen winter, dat is, tot het voorjaar toe, aan

den

den boom blijven; en alzoo denzelven tot een bevallig winterfieraad verftrekken; maar bovendien geeft zulks dat voordeel, dat het gevederd zangerig choor van dat gewest, gedaurende 't gemeld ruw faifoen, geen voedfel ontbreekt; van de bedoelde vogelen verdient in de eerfte plaats gefteld te worden, de zoo uitmuntende melodieufe zangeres, genaamd, *Americaanfche Lijster*, of *kleene Spotvogel*, (*Turdus Orpheus*, LINN.) De vrucht van deeze foort van Kornoeljeboom heeft, gelijk reeds gezegd is, eene ovaale, of eivormige, aan beide einden fpits toeloopende, gedaante; bevattende eene tweehokkige noot, zijnde in ieder hokjen eene langwerpige bittere pit; meestal komt alleenlijk één dier pitten tot volkomenheid.

De bladen (*c*) zijn als die van den *Cornus mascula*; behalven dat zij fchooner en grooter zijn.

Deeze prachtige boom zoude alleen ftaande groepen van voorjaars-boschjens, op het nieuwlings ontfproten grastapijt, aanmerkelijke fchoonheid bijzetten; althans zo hij vergezeld ware van den gelijktijdig bloejenden *Prunus penfylvaneia*, den *Cytisfus fupinus*, den *Mespilus canadenfis*, van de beide foorten der *Cercis*, *Amygdalus nana*, den *Perficâ flore pleno*, en meer anderen, allen omgeven met den *Iris pumila*, den *Adonis vernalis*, de onderfcheidene foorten van *Primula*, enz.: hij zoude ook zeer gefchikt zijn tot partijen voor den treurigen herfst, of voor den norfen winter, ware het te hoopen dat hij ook bij ons, naa volbragten bloei, geduurende het bar faifoen, nog met het purper van zijne menigvuldige vruchten zoude prijken.

Het zekerst middel om hem voordtekweeken is door zijne vruchten, uit *Virginiën* tot ons overgebragt: men zaait dezelven in platte, met zandige tuinaarde gevulde, potten, die met mosch bedekt worden, om het uitdroogen voortekomen: in den zomer moeten zij van tijd tot tijd bevochtigd, en 's winters op eene genoegzaam luwe plaats gebragt worden; dit is te noodiger, daar het zaad meestal twee, ja foms zelfs drie jaaren lang in den grond blijft, zonder te kiemen; in 't algemeen komt het niet voor 't laatst van den zomer te voorfchijn; alwaarom de jonge planten dan ook te teêr zijn, om, zonder bedekking, den vorst te kunnen verduuren: de voordteeling kan ook door 't afleggen, maar vooral van de jongfte looten, gefchieden: men kan den boom ook op den *Cornus mascula* laaten zoogen; echter alleenlijk in 't midden van Augustus, en dan blijft de uitkomst tog nog onzeker.

De knoppen en takken hebben, in den bladerloozen ftaat, veel overeenkomst met den *Cornus mascula* voornoemd; doch de takken zijn meer bruin-rood, en de benedenfte knoppen zeer kleen (*f*).

'T is merkwaardig dat men in geene der bekende plantfoenen van *Engeland* oude boomen van deeze foort vindt, welken aanmerkelijk hoog zijn; daar dezelven aldaar eerder gekweekt zijn geworden dan in eenig ander deel van *Europa*: men ontmoet er ook elders niet ligtlijk die eene aanzienlijke grootte bereikt hebben: eene befchaduwde ftandplaats is hun zeer gunftig.

De heer SCHOEPF heeft, in zijn *Mat. Med. Amer.*, verzekerd, dat de bewooners van *Carolina* en *Virginiën* den bast en den wortel van deezen Kornoeljeboom, in de plaats van den koortsbast, gebruiken.

Cornus Florida

Bloemryke Kornoelje-Boom.

IV^de Classe. I^le Rang.

Eerste Afdeeling; of met omwondene Schermbloemen.

Cornus Mascula.

Gewoone Kornoeljeboom.

Der gelbe Korneelkirschenbaum.

Le Cornier.

The Cornelian Cherry-tree.

CORNUS MASCULA *arborea, floribus umbellis involucrum æquantibus.*

GEWOONE KORNOELJEBOOM, *die de bloemkroontjens van gelijke grootte met het omwindsel heeft.*

Bijna alle de gemaatigde Provinciën, en zelfs ook het aangrenzend gedeelte, van *Azia*, brengen deezen boom voort: weligst groeit hij op de bergen, ook in de kreupelbosschen: in de Boheemsche wouden ontmoet men er, die zoo groot en sterk zijn als Pruimboomen.

In de maand February komen aldaar de geele bloemen voor den dag, alvoorens nog één eenig blad zig ontrold heeft: deeze bloemen hebben geelachtige helmdraadjens, en meelknopjens, van dezelfde kleur: zij staan, van tien tot vijftien stuks, op korte en eenigzins hairige bloemsteelen, in eene schermswijze gedaante (*a a*); zijnde bevat in een omwindsel, samengesteld uit vier ovaale, holle, geelachtige blaadjens: die omwindsels zijn korter dan de bloemsteeltjens, en met roestverwige hairen bezet (*b b*): de honigvaten bevatten een' rijken voorraad van honig, die zig, in den zonneschijn, als paerldroppen verzamelt: op dien voet zoude men gereedlijk kunnen stellen, dat de moederlijke zorgvuldigheid der Natuur, de Beitjens, naa 't wintergebrek doorgestaan te hebben, in de eerste bloeisems van deezen boom, een verkwikkend en versterkend voedsel aanbood, hadde men niet waargenomen, dat, integendeel, het gebruik van dienzelfden honig, de gemelde insecten zeer nadeelig is.

De veelvuldige bloemen, van welken de bladerlooze takken van den gewoonen Kornoeljeboom voorzien zijn, geeven intusschen zeer weinige vruchten; men ontmoet zeldzaam meer dan vijf stuks, doorgaands slechts één eenige op elke scherm (*c*): deeze vrucht is donker-rood, langwerpig-rond, en valt af, zoodra zij ten vollen rijp is; zij bestaat voords uit een zuurachtig vleesch, hetwelk eene ovaale, van onderen spitse, noot omvat, die tweehokkig is, en vier overlangs liggende sleuven heeft (*d*): in ieder dier hokken is een langwerpig zaad besloten, van welke zaaden slechts één tot volkomenheid komt, gelijk zulks bij de meeste soorten van den Kornoeljeboom 't geval is; om die reden heeft de noot ook het voorkomen van slechts éénhokkig te wezen: de vruchten zijn in de maand Augustus rijp.

De

De bladen van den gewoonen Kornoeljeboom zijn ovaal, en hebben aan 't einde eene punt, bijna als de bladen van den Peerenboom; echter zijn zij ongesteeld, en met ribben geaderd (*e e*); derzelver kleur is van boven donker-, doch van onderen bleek-groen: de takken zijn knobbelig, met eene ruwe schors omgeven, en digt met korte hairen bezet (*g*): het hout is ongemeen hard en vast: de knoppen staan, tegen elkander over, aan de takken (*h h*); als dezelven, in den bladerloozen staat, naar de zon gekeerd staan, zijn zij paarschverwig (*f*): bloemen en lootknoppen komen uit de hoeken der bladsteelen voord, en zijn omvangen van twee ovaale knopbedekkingen, die éénbladig zijn, ongelijk van grootte, van boven, tot op de helft, gespouwen, en met roestkleurige korte hairen bezet: die omwindselen welken de gesteelde bloeisemknoppen bevatten, en de benedenste plaats van de laagere looten bezetten, dekken, des winters, den korten gemeenschaplijken schermsteel, welke reeds in de maand Augustus gevormd is, en staande het gemeld ruw jaargetijde met het bloem-omwindsel is omvangen.

Er zijn in 't wild verscheidenheden van deezen boom, die grooter zijn en ook geele vruchten draagen (*c*); deezen laaten zig voordplanten, even als die met bonte bladen, door zooging op de gemeenere soorten, welken uit het zaad geteeld kunnen worden. Deeze soort maakt in groepen, naast andere boomen en heesters, eene zeer bevallige vertooning; ook zoude dezelve, zonder van eenig ander geboomte vergezeld te zijn, wegens haare menigvuldige bloemen, in de laatste winterdagen, zoowel als wegens haare schoon-roode vruchten, in 't najaar, onze lustpartijen ten aangenaam sieraad verstrekken; het bevallig aanzien van die partijen zoude bovendien, in den naatijd, nog opgeluisterd kunnen worden, zoo men de Kornoelje-soorten, welke geel-bonte bladen, en geele vruchten hebben, (*i*) tusschen de gewoonen in plaatste.

De vruchten, wrangachtig, zuur van smaak, zijn verkoelend en samentrekkend; zij worden raauw, gedroogd, of ook met suiker gekookt, gebruikt; in diervoegen toebereid, worden zij met nadruk aangeprezen als een verkoelend middel in heete koortsen, of als samentrekkend ter stremminge van den buikloop, en andere te sterke ontlastingen.

De onrijpe, echter volwassene vruchten, in azijn gekookt zijnde, en in een' maatigen pekel, met lauwrierbladen, peperkruid en andere specerijen, gelegd hebbende, kunnen de plaats van ingelegde olijven vervangen. Elders is in 't midden gebragt, om de jonge tedere bladen, in de schaduw gedroogd, als thee te gebruiken; dit zoude ook ligtlijk te beproeven zijn, zo in *Europa* een bloeisem voorhanden ware die voor 't minst in de plaats zoude kunnen komen van de *Olea fragrans*, met welke de *Chineesen* hunne Thee-boei en Groene Thee eenen aangenaamen reuk geeven.

Daar het hout van den gewoonen Kornoeljeboom ongemeen hard en zwaar is, wordt het gebruikt tot het vervaardigen van verscheidene werktuigen, tot den Landbouw dienende; ook tot molenwerken, enz.; de Ouden hebben er zig reeds van bediend, tot het vervaardigen van lansen, stokken, nagels en wiggen; zij maakten er boogen van, ook werpspietsen, enz.

Cornus Mascula

Cornouiller-Bois

IVde Classe. Ire Rang.

Cornus Paniculata.

Pluimbloemige Kornoeljeboom.

Der Hartriegel mit rispenformigen Blumen.

Cornouiller à fleurs en Bouquet.

Panicled Dogwood.

CORNUS PANICULATA, *ramis erectis, foliis ovatis subtus canis, cymis paniculatis.*

PLUIMBLOEMIGE KORNOELJEBOOM, *met rechtopstaande Takken, ovaale van buiten grijze Bladen en pluimvormige Bloemsteelen.*

De oppervlakkige overéénkomst van dezen met den stijven Kornoeljeboom en dat hij hetzelfde Vaderland heeft, zou deze beiden welligt met elkander doen verwisselen, in geval men niet sommige voornaame kentekenen tusschen beiden waarnam. De ongelijktakkige Bloempluimen hebben aanleiding gegeven tot de benaming van deze nog zeldzaame Heester.

Uit den vierdeligen witachtigen wortel, groeijen verscheiden 5 a 6 voeten hooge Stammen, die de dikte van een' arm bereiken, en in veele rechtop tegenover elkander overstaande Takken zijn verdeeld.

In het begin van Junij, en dus laater dan de overige soorten, bloeit deze Heester. De kleine witte Bloemen verschijnen ten zelfden tijde met de Takken van de tweede Scheut (*a a*). De Bloemen bevatten korte draadvormige Meeldraaden, geele Meelknopjes en een wit Honigvat, het welk het groene Vruchtbeginsel kroont (*b*). De witte Vruchten worden in October rijp, en bevatten groene rondachtige Zaaden (*e*), door welke de Heester, zo wel als door Afleggers of inenting wordt voortgekweekt.

De ovaale of ovaal lancetswijze Bladen (*d*) zijn in het eerst roodachtig, en aan wederzijden glanzig,

het

het geen derzelver ſchoonheid gedurende de eerſte weeken van Mai aanmerklijk vermeerdert. Zij vallen eerst laat in den Herfst af, en verſieren, in geval eene vroege vorst dezelven niet vernielt, de Heester nog met een helder groen, wanneer het reeds geel wordende Gras zijne kracht heeft verloren en de *Thujas*, de *Juniperus* en meer andere altoos groene gewasſen in hun bruinachtig winterkleed de nabijheid van het bar ſaiſoen verkondigen. Om deze reden ware deze Kornoeljeboom in niet te digte groepen te plaatſen, nevens de laatgroenende *Bacharis halimifolia*, *Lonicera periclimenum*, *italicum* de *Genista sibirica*, tusſchen welken de laatrijpende Vruchten van den *Mespilus pyracantha* en den *Ilex aquifolium* uitſteken, ſtaande op een glanzig tapijt van *Vinca major* en *minor*; omſlingerd van de *Hedera helix*, die allen alsdan nog ſchoonheden opleveren, wanneer de *Asters* en *Solidago's* reeds uitgebloeid zijn, en de afgevallen Bladen van andere Boomen reeds onder den voet ſchuifelen. Ook de *Pulmonaria officinalis*, het *Cyclamen europaeum* met hunne ſchoongeſchakeerde Bladen, de *Fumaria capnoides* verdienen eene plaats nabij het pad dezer groepen van den ſchaarsgroenen November.

De jonge Takken zijn bij de aannadering van den Herfst op de zonzijde eenigzins purperkleurig (*e*), doch aan de andere geelgroen (*f*); in den Winter zijn zij glanzig rood, hetwelk in het Voorjaar in geelgroen verandert, met kleine bruine glanzige puntjes bezet, die in gevorderden ouderdom de Schors der Stammen overtrekt, en dezelve grijs en ſcheurig doet worden.

In ſommige Boomcatalogusſen wordt deze Heester *Cornus novae Belgiae* genoemd.

Cornus Paniculata.

Pluimbloemige Kornoeljeboom.

CLASSIS IV. ORD. I.

IVde Classe. Ste Rang.

Eerste Afdeling, of met naakte Bloemtrossen.

Cornus Sanguinea.

Roodtakkige Kornoeljeboom.

Der gemeine Hartriegel.

Cornouiller sanguin.

Common Dog-wood, or Bloody-Twig.

GORNUS SANGUINEA, *ramis rectis, foliis ovatis concoloribus, cymis depressis.*

ROODTAKKIGE KORNOELJEBOOM, *met de Bloemtuiltjes bloot.*

Niet zo zeer slechts wegens de uitmuntende schoonheid, maar ook om aan de éénheid getrouw te blijven, heb ik het nodig geächt om deze en andere soorten onder de Tuinheesters op te nemen; te meer daar de Boom in alle welgeregelde Plantsoenen niet alleen eene plaats vindt, maar ook door eenige uitstekende hoedanigheden, verscheidenheid en afwisseling oplevert.

Niet alleen in het Zuidelijk gedeelte van *Russisch Asie*, en *Siberie*, maar ook in het Noordlijk *Amerika* en een gedeelte van *Europa*, als in *Duitschland*, *Zweden*, omstreeks *Parijs* en in de *Nederlanden*, vindt men dezen Boom in Kreupelbosschen wild groeijende. De verschillende hoogte die hij bereikt hangt af van de hoedanigheid van den grond: zo blijft hij bij voorbeeld in een' droogen steenächtigen grond laag en onaanzienlijk; doch in een' vochtigen bodem bereikt hij eene hoogte van 10 tot 18 voeten.

De Stam rust op een' zwarten fijntakkigen Wortel, doch wordt bij den besten groei nooit dikker dan 6 duimen in de doorsnede; maar desniettegenstaande kan het Hout, met fijne aderen doorweven, wegens deszelfs vastheid en digtheid, zo wel van den Kunstenaar als den Landman gebezigd worden.

De Bloemen verschijnen in het voorjaar aan het einde der Takken op Bloemtuilen (*a*); dezelven zijn telkens door twee zijdelingsche scheuten verzeld, of staan in het midden van dezelven (*bb*). Dikwijls gebeurt het zelfs dat zich in de maand September voor de tweedemaal Bloemen aan deze beide scheuten ver-

tonen. Van alle Bloemen der Koenoeljeheesters, hebben dezen de grootste Bloembladen, die lancetvormig, van binnen wit en vóór de ontwikkeling van buiten geelgroen zijn. Haare witte Meeldraadjes hebben geele Meelknopjes. De groene knodsvormige Stijl is door een op het Vruchtbeginsel zittend geel Honigvaatje omvangen.

De aanvanglijk groene, naderhand zwarte met de uitgedroogde Kelk genavelde Vruchten of Beziën, worden in den Herfst rijp. Zij bevatten een groenächtig, smaakloos, olijächtig sap, een hartvormig, geelächtig gestreept Zaad (*d*), en blijven tot in het Voorjaar aan de Takken hangen. Uit deze Vruchten kan men het zesde gedeelte van hun gewigt, brandbaare Olij persen.

De Bladen zijn eivormig, toegepunt, geheel, somwijlen is de rand golvende, aan wederzijden zijn zij zagthairig, op de benedenvlakte met schuinsche verheven ribben bedekt en de punt iets teruggebogen, rustende op gladde van boven gesleufde Bladsteelen (*e*).

De tegenoverstaande Takken staan rechtop. Gedurende den Winter komen de Blad- en Bloemknoppen, ten aanzien van hunne gedaante, plaatsing en richting, ten vollen met den witten Kornoeljeboom overéén. De jonge Takken zijn bloedrood (*f*), met witte Hairen bezet, en alleen op die zijde, die in de schaduwe staat, en groengeel is, zijn zij met glanzend roode punten bezaaid; dezen veranderen aan de andere Takken in langwerpige, grijze wratten, en bedekken de Schors zodanig, dat de glanzend roode kleur op slechts weinig plaatsen doorschijnt (*g*).

De bekende verscheidenheid met geel gevlakte Bladen (*h*) heeft dezelfde hoedanigheden als de witte Kornoeljesoort, en wordt door inënting op de Moedersoort voortgeteeld. Men kweekt deze soort door Zaad en Wortelspruiten, zonder moeite voort, Dikwijls gesnoeid wordende, kunnen de Heggen onder de schaduwe van hooge Boomen vrij wel voortduren, en men heeft alleenlijk te zorgen, dat zij geen gebrek aan vochtigheid hebben.

Sanquinea

IVde Classe. Ste Rang.

Tweede Afdeling, of met naakte Bloemtuilen.

Cornus Sericea.

Zijdeächtige Kornoeljeboom.

Der blaubeerigte Hartriegel.

Cornouiller à fruit bleu.

The blue berried Dog-wood.

CORNUS SERICEA, *ramis patulis, foliis ovatis subtus ferrugineo-sericeis, cymis depressis.*

ZIJDEÄCHTIGE KORNOELJEBOOM, *met uitgebreide Takken, ovaale Bladen, die van buiten zijdeächtig roestkleurig zijn, en nedergedrukte Bloemtuilen.*

Carolina, *Virginië*, *New-York*, *Pensylvanië* en het Zuidelijk *Kanada* zijn het Vaderland van deze Heester. Zij groeit van zes tot zeven voeten hoogte, en heeft zeer veel overéénkomst met onzen roodtakkigen Kornoeljeboom. De Bloemen komen in het midden van Junij aan het einde der nieuwe Scheuten in drie- of vierdelige Bloemtuilen ten voorschijn (*a*). Het is een vreemd verschijnsel dat eene enkele gesteelde Bloem in het midden van den Bloemtuil uitsteekt, en bovendien van alle de andere Bloemen wezenlijk onderscheiden is, zo door de insnijdingen der Kelk, als het tweedelig Merk en de dubbele Nooten, die van buiten rond, maar aan de aanrakende zijde vlak gedrukt zijn, gelijk *b* en *c*, als vergroote afbeeldingen van dezelve, benevens het vruchtbodemachtig Honigvat, het welk ná de bevruchting bruin wordt en op het vruchtbeginsel zit, dit onderscheid voorstelt.

De Bloemsteelen der nog niet ten vollen ontwikkelde Bloemtuilen, hebben aan hun verdelingspunt een priemvormig groen Lovertje (*d*), het welk aan de bovenste meer korte Bloemsteelen korter wordt (*e*) en doorgaans ná de ontwikkeling der Bloemen afvalt.

De Bloemen hebben witte Bloembladen, en even zo gekleurde Meeldraaden en Meelknoppen. Kelk en Vruchtbeginsel zijn hairig en groen, en het kopvormig Merk is wit (*e*). De eivormige blaauwe Vruchten (*f*) worden in September rijp, en bevatten in een groen sap eene rondachtige Noot. Deze Vruchten geven de Heester in den Herfst een zeer aangenaam aanzien, en dienen tevens ter voortkweking, die ook even goed door Stekken en Afleggers kan geschieden. Men zaait het Zaad straks ná de rijpwording, hetwelk in den volgenden Herfst reeds plantbaare Gewassen voortbrengt.

De

De afſtaande Takken, welken zich ten gelijken tijde met den Bloemtuil ontwikkelen, doen vermoeden dat deze aan het einde en tusſchen dezelven ſtaande Bloemtuil uit dezelven is voortgekomen.

Fijne zijdeächtige Hairen bedekken de oppervlakte der eivormige tegenoverſtaande Bladen (*g*). De benedenvlakte der korte Bladſteelen is roestkleurig (*h*), echter ziet men dikwijls deze kleur ſlechts aan de Bladribben, en enkel bij ſommigen aan de Bladſteelen, op het einde van den Zomer. De Inboorlingen van *Noord-Amerika* mengen de gedroogde Bladen onder hunnen Tabak.

De zwartpaarskleurige jonge Takken (*h*) zijn aan hunnen oorſprong met langwerpig dunne wratten bezaaid, die bij de ouder Takken grooter worden en eindelijk geheel inéénlopen. Een roestkleurig dons bedekt en beſchermt tegen de Vorst niet alleen het bovenſte einde der jonge Scheuten, dat niet uitgegroeit ſchijnt (*i*), maar ook de éénbladige van boven geſpouwen knopbedekking, die de ovaalpuntige tegenoverſtaande ongeſteelde Takknoppen bevat. Bloeiknoppen zijn aan deze Heester, die de ſtrengſte koude verduurt, niet aanwezig.

Cornus Sericea.

Zyde achtige Kornoeljeboom.

IVde Classe, Ide Rang.

Tweede Afdeling, of met naakte Bloemtrosfen.

Cornus Stricta.

Stijve Kornoeljeboom.

Der Hartriegel, mit aufrechten Zweigen.

Cornouille Stricte.

The upright Dog-wood.

CORNUS STRICTA, *ramis strictis, foliis ovatis concoloribus nudiusculis, cymis paniculatis.*

STIJVE KORNOELJEBOOM, *met rechtopstaande Takken, ovaale evenkleurige naakte Bladen en gepluimde Bloemtuilen.*

In Zuidelijk gelegen Noord-Amerikaansche Provintiën groeit deze van agt tot tien voeten hooge Heester, als inboorling van dezelven; zij schiet uit een' veelgetakten wortel, veele rechtopgaande stijftakkige Stammen, die twee á drie duimen dik zijn, en eene scheurige roestkleurige Schors hebben. Deze Heester is nog niet zeer algemeen, en ook bij HOUTTUIN niet aangetekend; zij bemint eene voor de winterkoude beschermde standplaats en een' vruchtbaaren met zand vermengden bodem.

De Bloemen verschijnen tegen het einde van Junij, op naakte pluimvormige, vijf- tot zevendelige Bloeitrosfen (*a*). Iedere Bloem rust, even als bij de overige soorten, op een bijzonder, eenigermate hairig bloemsteeltje; zij bevat priemvormige witte Meeldraaden, met blaauwachtige Meelknopjes en een roodachtig honigvat, waarmede het Vruchtbeginsel gekroond is.

De Bloemen worden door slechts weinig Vruchten vervangen; deze worden in den Herfst rijp, en zijn blaauw (*b*); zij bevatten in een wit walgachtig sap eene rondachtige Noot (*c*), die tot het voortkweken even zo dienstig is als het Afleggen.

Het Zaad wordt in vlakke Bloempotten, in goede zandachtige Aarde gezaaid, en kiemt in het tweede jaar; maar de jonge Plantjes willen in het begin wel voor de vorst bewaard zijn. Ook kan deze voortteling door zoging met Takjes bewerkstelligd worden, bijaldien men dezelven op de

Cornus

Cornus ſanguinea (roodachtige), of liever *ſericea* (zijdeächtige) aanwendt, en hoe digter zulks bij den grond geſchiedt, hoe gemaklijker het afleggen naderhand is.

De op korte Bladſteelen tegenover elkander zittende Bladen zijn op beiden vlakten glad, beneden witachtig, en hebben eene verheven rib.

De jonge Takken evenaren eenigermate, behalven dat de kleur meer roodachtig is, die van den gewoonen Kornoeljeboom (*Cornus mascula*), aleen ontbreken aan dezen de Bloeiknoppen, die zich op het einde van het Voorjaar eerst in de jonge ſcheuten ontwikkelen en in den Zomer ontvouwen, en uit dien hoofde in den Winter aan den Stam niet zijn waar te nemen, ſchoon de Bladknoppen zich duidelijk vertonen (*e*).

Deze Heester geen bijzonder uitſtekende ſchoonheid hebbende, dient dezelve alleen tot verandering, voornamelijk naast de *Cornus circinata* en *ſericea* is het verſchil aanmerklijk.

Cornus Stricta.

Styve Kornoelje-boom.

IVde Clasſe, Ide Rang.

Het Geſlacht.

Ptelea.

Lederbloem.

Lederblume.

La Ptelea.

Trefoil.

Ptelea is een uit het Grieksch overgenomen woord, het welk in die taal Vleugel betekent, en met recht op de Vrucht van deze Heester, welke door eene vliezige huid zich als gevleugeld voordoet, toepaslijk. DIOSCORIDES heeft deze benaming aan onzen Ypenboom, wiens vrucht insgelijks gevleugeld is, gegeven. De Nederduitſche benaming van *Lederbloem* is van de lederachtige Bloembladen afgeleid, even als een Hoogduitſche naam *Gewürzſtaude* van den aangenaamen geur der Bloemen, die 's avonds de lucht doordringt.

Men heeft tot dus verre ſlechts de éénige hierna te beſchrijven ſoort *Ptelea trifoliata* ontdekt; althans zo men dezelve van het Geſlacht *Dodonea*, onder het welk zij door LINNÆUS in het eerst gerangſchikt wierd, weder afſcheidt, en bijzonder ſtelt. Dat deze Heester onder de *Dodonea*, en wel in de VIIIſte Clasſe was geplaatst, kon men onmogelijk goedkeuren, want het gebeurt ſlechts zeer zeldzaam dat men agt Meeldraaden vindt; maar meestal vier, en met dit al wordt zij nog ten onrechte onder de IVde gerekend, vermits zij in den naauwſten zin onder de *Polygamia* (veelſlachtige) of XXIIIſte Clasſe behoort, als hebbende tweeſlachtige vruchtbaar vrouwlijke en onvruchtbaar manlijke Bloemen op één' Stam, welken echter meestal vier manlijke Meeldraaden hebben, en onderſcheiden worden als volgt:

De Kelk, zo wel der manlijke als der vrouwlijke Bloem, is vierdelig, klein, ſpits, en voorts afvallende. De manlijke en vrouwlijke Bloem heeft vier Bloembladen, die langwerpig, hol openſtaande, grooter dan de Kelk en lederachtig zijn. De Meeldraaden der manlijke Bloemen zijn vier, ſomtijds vijf-,

zes- of zeventallig, elspuntig, rechtopſtaande, met eene omgekromde punt, breede aan den van binnen vlakkigen baſis, bijna zo lang als de Bloem, en ten halve ronde Meelknopjes, daartegen vindt men dezelven in de vrouwlijke Bloem korter en onvruchtbaar. Het Vruchtbeginſel der manlijke Bloem is ovaal, klein en onvruchtbaar, de Stijl zeer kort, aan de punt tweedelig, en de Merken verſlenst; het Vruchtbeginſel der vrouwlijke Bloem is mede ovaal, doch ſamengedrukt en grooter. De Stijl is kort en ſamengedrukt, en de twee Merken ſtomp en afſtaande. De Vrucht is eene halve ronde tweehokkige drooge Bezie, en groeit ſamengedrukt met een' huidigen gevleugelden rand. De enkele Zaaden zijn langwerpig, naar boven verdund.

Somwijlen zijn de Meelknopjes, der vrouwlijke Bloemen met vruchtbaar ſtuifmeel bedekt, en om die reden het Gewas onder de XXIIIſte Clasſe te rangſchikken.

IVde Classe, Ifte Rang.

Ptelea Trifoliata.

Driebladige Lederbloem.

Die Dreiblättrige Lederblume.

La Ptelea à trois feuilles.

The shrubby Trefoil.

PTELEA TRIFOLIATA, *foliis ternatis.*

DRIEBLADIGE LEDERBLOEM, *met drievouwdige Bladen.*

De eerste Zaaden van deze Heester, die uit *Carolina* en *Virginië* naar *Engeland* gebragt zijn, wierden door felle vorst vernield. Beter slaagden de door CATESBY in het jaar 1724 aangebragten, en wierden sedert veelvuldig in de *Europische* Tuinen verplant. Thans verdraagt deze Heester de wintervorst, doch de overmaat van dezelve beschadigt de jongste Scheuten. In een' met leem en Zand vermengden niet te vochtigen grond, groeit zij van twaalf tot twintig voeten hoogte, en vier tot zeven duimen middenlijn. De Takken groeijen geregeld, en de kroonen geven een digte lommer.

Aan het einde der jongste Scheuten ontwikkelen zich in de maand Junij vijf tot tientakkige schermtrossen met Bloemen die even als de droevige Damastbloem (*Hesperis tristis*) van reuk zijn (*a*). Ieder Bloem rust op een bijzonder Bloemsteeltje, het welk, even als de Kelk en buitenvlakte der Bloem, met aanliggende hairen bekleed is. De Bloemen zijn of stijlloos tweeslachtig, of zodanigen wier Meelknopjes zonder stuifmeel zijn, en op bijzondere Stammen groeijen. De eersten zijn gelijk de vergroote figuur (*b*) aanwijst, en onvruchtbaar, hebbende een' drie-, vier- of vijfspletigen Kelk, drie, vier of vijf Bloembladen en evenveel met den Bloemkrans even lange priemvormige Meeldraaden, die van beneden tot op de helft alleen aan de binnenzijde met witte afstaande Hairen bedekt zijn (*c*), en geele, tweehokkige Meelknopjes dragen. Diergelijk eene bekleding hebben de korte, pijlvormige, bladachtige onvruchtbaare Meelknoppen dragende Meeldraadjes der vruchtdragende Bloem (*d*). De Bloemen hebben meestal een' vierspletigen Kelk, vier Bloembladen en even zo veel Meeldraaden. Het vlakgedrukt Vruchtbeginsel

heeft

heeft een' met twee ſtompe Merken gekroonde Stijl (*e*). Zij dragen veel Zaad, en zelfs op enkelſtaande Stammen, zonder invloeijing van anderen. De vleugelvruchten zijn meestal tweehokkig (*f*), en door een doorzichtigen vleugelrand omvangen (*g*). Somtijds is de Vrucht driehokkig, en dienvolgens driehoekig en driegevleugeld. Het in ieder hokje voorhanden zwartbruin klein zaadje wordt in Augustus rijp.

De Bladen zijn uit drie ovaale boven en beneden toegepunte, ongetande op beide vlakten gladde Blaadjes ſamengeſteld (*h*); zij ſtaan afwisſelend op ronde Bladſteelen, die met het middenblaadje omtrent even lang zijn, en hun baſis bedekt de aanſtaande knoopen.

In den Winter, en reeds in de maand Augustus worden de jonge Scheuten bruin, en in het midden van het merkteken der afgevallen Bladen ziet men het voorſtekend merk der aanſtaande knoopen (*i*)

De aangenaame geur, dien de Bloemen 's avonds uitwaasſemen, en tevens het aangenaam levendig groen, hetwelk met de halfrijpe geelgroene Vruchten, een bekoorlijk gezigt oplevert, verſchaft deze Heester met recht eene plaats in onze Plantſoenen. Haar ſchielijke groei, gemaklijke voortkweeking door het Zaad, en het witte goed brandende Hout maakt dit gewas ook voor Houtplantaadjen belangrijk. De Inboorlingen in *Kanada* gebruiken de verſche Bladen tot het helen van wonden en als Thee tegen de wormen.

Eene verſcheidenheid met vijf Bladen, e. z. v. moet door inenting voortgekweekt worden, aangezien het Zaad alleen de oorſpronglijke vierbladige voortbrengt.

Ptelea Trifoliata.

Driebladige Lederbloem.

Vde Classe. Ste Rang.

Het Geslacht.

Ceanothus.

Ceanothus.

Ceanothus.

Ceanothe.

Ceanothus.

Het Griekſche woord, waarvan de benaming van dit Geſlacht is afgeleid, betekent in die Taal een' Doorn, en deze benaming is door THEOFRASTUS aan eene Plant (welke is ons onbekend) gegeven. Welke betrekking deze benaming op eenig gedeelte van het Geſlacht heeft, dat wij te beſchrijven hebben, kan ik even zo weinig bevroeden; en het ſchijnt mij dat dit Geſlacht ſlechts zodanig genoemd is om dat het toch genoemd moest zijn.

Het Geſlacht *Ceanothus* bewoont oorſpronglijk de heete Gewesten van *Aſie*, *Afrika*, *Amerika* en *Nieuw-Holland*, en de meesten moeten bij ons in de Orangehuizen gehouden worden. De éénige ſoort *Ceanothus americanus*, die wij hier te beſchrijven hebben, verdraagt onder eene goede bedekking, ons Winterſaiſoen.

Ten aanzien der Geſlachtskenmerken komt deze ſoort zeer veel overéén met den *Rhamnus phylica* en *Casſine*, maar onderſcheidt zich door de volgende kentekenen:

De Bladbedekking of Kelk is tol- of peervormig en éénbladig, de rand vijfdelig ſpits, deze ſpitſe inſnijdingen naderen elkander met hunne naar binnen gebogen punten; dezelve is voortdurende. De vijf Bloembladen zijn gelijk, ten halven rond, zakvormig hol, ſamengedrukt, zeer ſtomp, openſtaande, klei-

kleiner dan de Kelk, zitten op dezen, verlengde nagelen, die zo lang als het Bloemblad zijn, ſteken uit de inſnijdingen van den kelk.

Vijf elsvormige, rechtop tegenover ſtaande Bloembladen van gelijke lengte met de Bloem ſtaan aan den grond van ieder Bloemblad, die den halven ronde Meelknopjes dragen. Op het driehoekig vruchtbeginſel rust een rolronde ten halven driedelige Stijl, die zo lang is als de Meeldraadjes, met ſtompe Merken.

Het Vruchtbeginſel verandert in eene met eene vleeſchige zelfſtandigheid omvangen Vruchtkapſel, die ſtomp, terug gedrukt en met Knopjes onderſcheiden is, en bevat in elk hokje een enkel ovaal Zaad.

Vde Classe. Ste Rang.

Ceanothus Americanus.

Amerikaansche Ceanothus.

Amerikanischer Ceanothus oder Sekelbaum.

Ceanote d'Amérique.

American Ceanothus.

CEANOTHUS AMERICANUS, *foliis cordato-ovatis acuminatis triplinerviis, paniculis axillaribus elongatis.*

AMERIKAANSCHE CEANOTHUS, *met drieribbige Bladen.*

De warmere Provintiën van *Noord-Amerika*, inzonderheid *Virginië* en *Carolina*, zijn het Geboorteland van deze drie a vier voeten hooge Heester. Zij groeit in de gedaante van eene uit verscheiden dunne stammetjes samengestelde struik in een' met fijn zand vermengden frisschen niet te vochtigen Grond.

De Bloemen verschijnen afwisselend van Junij tot September aan het bovenste gedeelte der stammen in veelbloemige, langgesteelde en in de Bladhoeken ingevoegde lange Pluimen (*a*). Iedere enkele Bloem, zo als dezelve hier vergroot wordt voorgesteld, rust op een Bloemsteeltje, het welk, even als de Kelk, Bloembladen en Meeldraaden, wit is (*b*).

De eerst bloeijende Bloemen brengen reeds in de maand Augustus bij ons rijpe en volkomen vruchten; van deze vertoont de fig. *c* de Vruchtkapsel in haare natuurlijke, *d* in eene vergroote gedaante, *e* het drievouwdige Zaad in de drie hokjes eveneens vergroot, *f* de natuurlijke grootte van ieder enkel Zaad, *g* hetzelve vergroot, *h* het met de Zaadschil doorgesneden vergroote Zaad.

De in de nabijheid der Bloemen ingevoegde Bladen zijn ovaal stomp toegepunt (*i*), maar verder af-

staan-

ſtaande aan den Bladſteel hartvormig uitgeſneden (*k*), aan den rand fijn en ongelijk getand, aan de oppervlakte glad, aan de benedenzijde, inzonderhand aan de ribben, met korte zagte hairen bezet, en voorts in den Herfst afvallende.

De takken hebben eene groote Mergpijp, de jongſten zijn met eene geelachtige Schors bekleed, die in den Winter eene helderroode kleur aanneemt (*l*), en aan het ouder Hout bruin is (*m*). De Knoppen zijn klein, ovaal rond, en met gladde van buiten roodachtige Schubben bedekt.

De in de lucht gedroogde jonge Bladen worden door de Inboorlingen als eene zeer aangenaame en gezonde Thee gebruikt, die zij New-Jerſey-Thee noemen.

Hoewel aan de Bloemen van deze Heester het voorrecht van een' aangenaamen geur ontbreekt, heeft de Natuur dit rijklijk vergoed door in de roode Schors van den wortel eene geneeskracht te plaatſen, tegen eene vernielende-kwaal, die bij de natuurlijke Inwoners van deze ſtreeken even zo weinig onbekend is als bij de Zuid-Zee-Eilanders, namelijk de Venusziekte.

Ceanothus Americanus.

Amerikaansche Ceanothus.

CLASSIS V. ORD. I.

V^de Classe. I^ste Rang.

Het Geslacht.

Evonymus.

Paapenhout.

Der Spindelbaum.

Fusain.

Spindle-tree.

Offchoon, naar den Griekschen grondtext, het woord *Evonymus* eene gunstige betekenis heeft, beweert, desniettegenstaande, TOURNEFORT dat deze benoeming als spotswijze aan te merken is; dewijl eenige soorten van dit geslacht voor de Dieren nadelig zijn.

Die soorten van Paapenhoutboomen, die ons Climaat kunnen verdraagen, groeijen in het gematigde gedeelte van *Europa*, of ook in *Noord-America*. Men vindt dezen Boom, in de Bosschen, met Loofhout, aan de Haagen en aan hooge vruchtbaare oevers van Rivieren en Beeken. 'Er worden ook sommige soorten gevonden, die vier- à vyf-mannige Bloemen, en zelfs op bijzondere Stammen, hebben; anderen weder, die tweeslachtig zijn. De Bloemkelk is éénbladig, vijfdeelig, voortdurend, en vlak, met holle, ten halven ronde lappen. De Bloemkrans heeft 4 of 5 ovaale Bloembladen, die vlak, uitgebreid, en langer dan de Kelk zijn. Het regelmaatige getal der Meeldraaden is vijf, en dezen zijn elsvormig, korter dan de Bloem, opstaande, en, even op het vruchtbeginsel als hun zetel, ingeplant; hebbende gedeelde Meelknopjens. Het getal van deeze Meeldraadjens is soortlijk veranderlijk, en het getal der insnijdingen bepaalt zich naar hetzelve; zo wel bij de éénbladige Kelk, als dat der Bloembladen, die met den vruchtzetel samengegroeid zijn; gelijk ook de hokken van de op de Kelk rustende vruchtbeginselen, welken toegepunt zijn. De Stijl is eenvouwdig, kort, en het merk is stomp. Het vruchtbeginsel groeit tot een lederachtig vruchtkapsel, dat hoekig, gekleurd, meer of minder kleppig, en hokkig is, en in ieder hok één tot 3 eironde, of eirond-spitse Zaaden bevat, die met eene kleurige en sappige zaadbedekking omvangen zijn; die Zaaden zijn, aan het verééniginggspunt der vakken, met den vruchtsteel bevestigd, hetgeen door middel van een draadjen geschiedt, aan hetwelk zij afhangen, als de vrucht rijp is, en openspringt. Sommige Paapenhoutboomen hebben geen andere Helmdraadjens dan de punten van den vruchtzetel.

Behalven de zo even opgenoemde kentekenen, komen deze Boomen ook nog daarin overéén, dat namelijk

hun-

hunne ronde, of vierkantige Takken, en de kortgefteelde Bladen, tegen elkander overftaande zijn; dat hunne Zaad- of Kiemblaadjens ovaal worden bevonden; dat hunne Wortels, die zich in menigvuldige, tedere, witte takken verdelen, met eene bleekgeele, gefcheurde fchors omgeven zijn, en eindelijk, dat alle hunne deelen, als zij versch gewreven worden, een' onaangenaamen, walgelijken reuk van zich geven, die hun eigenaartig is, en die, bij zwakke Menfchen, zeer ligtlijk flaauwten en walging kan veroorzaken; iets waardoor zij zich van veele andere gewasfen doen onderfcheiden. De zo even befchreven overéénkomst, heeft ook LINNÆUS tot eene reden verftrekt, om alle de foorten van Paapenhoutboomen onder de 5de Clasfe te plaatfen; offchoon zij, naar het getal der Meeldraadjens, in onderfcheiden Clasfen gerangfchikt dienden te worden.

De voortteling wordt door het Zaad bewerkftelligd; de gemeenfte foorten worden op zaadbedden gezaaid; in welke bedden men voren graaft, die twee duimen diep zijn; de vreemde foorten daarentegen, zaait men in vlakke bloempotten, die met goede, verfche aarde gevuld moeten worden; en na de zaaijing bedekt men het bovenop geftrooide Zaad met een duim hoog aarde. De Planten beginnen in het tweede, of ook wel in het derde jaar eerst te kiemen: zij groeijen, nog jong zijnde, zeer langzaam, en kunnen vóór het derde jaar niet verplant worden. De voortteling door Afleggers gefchiedt fchielijker, en kunnen dan zelfs wel in één' Zomer wortel vatten, mits men ze wèl bevochtige. Ook kunnen de Wortelfpruiten dikwijls nog genoeg toereikende Planten verfchaffen. Men kan de fijnere foorten ook zeer wèl door Zooging op de ftammen van de gemeenere foort voortkweken.

De Paapenhoutboomen verdienen althans eene plaats in onze Lustbosfchen, minder om derzelver Bloeifem, dan wel wegens het fchoone groen der Bladen, en de nog fchoonere Vruchten; tot Houtplantfoen komt alleenlijk de gemeene en de breedbladige foort in aanmerking.

Vde Classe, Ste Rang.

Evonymus Americanus.

Amerikaansch Paapenhout.

Der Nordamerikanische Spindelbaum.

Lo Fusain de Virginie.

The evergreen Spindle-Tree.

EVONYMUS AMERICANUS, *pedunculis subtrifloris, foliis elliptico-lanceolatis — serratis, ramis laevibus.*

AMERIKAANSCH PAAPENHOUT, *met alle Bloemen in vijven gedeeld en ongesteelde Bladen.*

In *Virginië* en de warme streeken van *Noord-America* groeit deze Heester van zes tot twaalf voeten hoogte. Men heeft dezelve ook in *New-York*, in een' droogen zandigen, luchtigen, met goede aarde gemengden grond, en aan de stenige stranden van den Rivier *Schuylkill*, omstreeks *Philadelphia*, gezien. Zij is altijd groen, maar bereikt in onze Plantsoenen, bij een' goed beschermden stand, en met bedekking der wortelen in den Winter, slechts vier tot zes voeten hoogte.

De Bloemen komen aan het einde (*a*), ook aan zijscheuten (*b*) van hetzelfde jaar in de maand Junij ten voorschijn; gemeenlijk staan twee derzelver op een' algemeenen, rechtopstaande, korten, rooden steel, of elk weder op een afzonderlijk Bloemsteeltje gesteund (*c*). De Bloem zelve heeft eene vlakke, vijfspletige, geelgroene Kelk, vijf roodachtige Bloembladen, even zoveel witte Meeldraaden, met geele Meelknoppen en een bijna stijlachtig merk. De Bloem zelve kan geenszins fraai genaamd worden, doch wel de Vrucht, die uit het Vruchtbeginsel voortkomt; dit verandert namelijk in eene vijfkante', rondachtige, aan den Basis verdunde, van buiten met kegelvormige, bijna houtachtige stekels bezette, paarsroode, vijfhokkige Vrucht (*d e*) of Zaadbedekking, die in elk hokje één of twee door de byzondere Zaadbedekking omvangen, ovaalspitse geele Zaaden bevat (*f g*). Zelden worden dezelve bij ons rijp, en de Voortplanting geschiedt het best door zoging op het gewoone Paapenhout.

Vier verheven lijnen geven de jonge Looten een vierkant aanzien (*h*). De ligtgetande, gladde, bijna on-

ongefteelde Bladen zijn vrij digt; die, welken aan de Vruchttakken verfchijnen, hebben veel overéénkomst met den altoos groenen gedoornden Mispelboom, *Mespilus Pyracantha* (*i*), en zijn zo wel ten aanzien der grootte als der gedaante van die onderfcheiden waarmede de groote Takken bezet zijn. In den Herfst worden zij eerst aan den rand, daarna geheel rood (*k*), en vallen allengs af.

De jonge Takken blijven gedurende den Winter groen (*l*) en hunne uitgerekte, afftaande Knoopen, zijn uit kleine ovaalfpitfe roodachtige Schubben famengefteld (*m*). De Schors der oude Takken is grijs en de oudfte fcheurig. Het Hout is vast en geel, maar kan bij ons om de zwakheid en geringen omvang tot geen voordeel aangewend worden, zo als in het Vaderland van deze Heester.

Evonymus Americanus.
Amerikaansch Paapenhout.

CLASSIS V. ORD. I.

V^de Clasſe. I^ste Rang.

Evonymus atro purpureus.

Donkerrood Paapenhout.

Der purpurrothe Spindelbaum.

Le Fuſain à fleurs noirâtres.

The dark-purple Spindle-Tree.

EVONYMUS ATRO PURPUREUS, *floribus tetrandis, pedunculis compresſis multifloris, ſtigmatibus tetragonis truncatis.*

DONKERROOD PAAPENHOUT, *met viermannige Bloemen, ſamengedrukte veelbloemige Bloemſteeltjes en vierhoekige afgeſtompte Merken.*

Het Zuidelijk gedeelte van *Noord-Amerika* is het Vaderland van dit Paapenhout, naar de donkerroode kleur der Bloemen dus bygenaamd, en voor als nog in onze tuinen niet overvloedig; ook heeft HOUTTUYN deze Heester nog niet opgeteld, offchoon dezelve reeds in 1756 in *Engeland* is geplant. Zij verdraagt ons klimaat vrij wel, wordt van 5 tot 8 voeten hoog, en komt, behalven in den Bloeitijd, meer het breedbladig dan het *Europisch* Paapenhout naby. Tegen het einde van Juny ontwikkelen zich de Bloemen, de jongſte op ronde, gladde, met vier lijnen uitgediepte Looten in de bladhoeken of op bijzondere tegen elkander overſtaande Bloemknoppen (*a.*) De groene, ronde, draadvormige algemeene Bloemſteelen zijn van boven tweedelig (*b*), en dragen twee, drie of vier op paarsroode Bloemſteeltjes rustende donkerroode Bloemen (*cc*), die in vier ronde inſnijdingen gedeeld zijn. De Kelk is van kleur als de Bloemſteeltjes, maar het vruchtbeginſel als de Bloembladen. Het Merk is zeer kort, en door vier korte geele Meelknopjes dragende Meeldraadjes omringd. Daar, waar de algemeene Bloemſteelen zich verdelen, zo wel als van den Baſis der Bloemſteeltjes, ziet men kleine priemvormige tegenoverſtaande Lovertjes, die echter ſpoedig afvallen, en de plaats alwaar de kleiner Bloemſteeltjes oprijzen als gewrigt doen aanzien.

De vierhokkige en in de lengte geſleufde vruchten hebben veel overéénkomst met het Europisch Paapenhout (*d*). Zelden ziet men de Heester bij ons vruchten zetten, en dezen worden by ons ook nooit ryp, wegens den laten bloeitijd.

Het rijpe zaad is met eene oranjegeele Zaadſchil bedekt (*e*); in dezen ſtaat heeft de bedekking eene eivor-

mi-

mige gedaante, die aan de eene zijde in een Helmdekſel is uitgerekt, waardoor hetzelve in de Zaadbuis bevestigd is. Het beſloten Zaad is groen van kleur en heeft eene ovaale gedaante (*f*).

De langwerpig lancetsgewijze fijngetande op beide vlakten gladde Bladen rusten op roode Bladſteelen (*g*). Jeugdig zijn dezelven donker paarsrood, worden vervolgens groen en in den Herfst rood (*h*).

De ovaalpuntige aangedrukte knoppen zijn vóór de ontwikkeling der Bladen roodbruin (*l*), en uitſchietende geelrood (*i*); ook worden deze in den Winter groene jonge Takken bij het aannaderend voorjaar rood.

Aan de ſchors der tweejarige Takken verſchijnen vlakke langwerpige wratten, die aan de ouder Takken tot fijne Scheuren overgaan (*k*).

De Heester wordt, aangezien haare zaaden niet rijp worden, door *Amerikaansch* zaad, of door inenting of zoging op de ſtammen van het breedbladig Paapenhout voortgekweekt, en zij verdient wegens de donkerroode Bloemen in onze lustplantſoenen onder de zeldzaame Gewasſen geplaatst te worden; maar meer fraaiheid geven in het Najaar de ſchoonkleurige Vruchten, en, als dezen zijn afgevallen, de rood wordende Bladen.

Evonymus Atropurpureus.

Donkerrood Paapenhout.

CLASSIS V. ORD. I.

V^de Classe. I^ste Rang.

Evonymus Europæus.

Europisch Paapenhout.

Der gemeine Spindelbaum.

Le Fusain des Bois.

The Common Spindle-tree.

EVONYMUS EUROPÆUS, *floribus plerisque tetrandris, pedunculis compressis multifloris stigmatibus subulatis, foliis glabris.*

EUROPISCH PAAPENHOUT, *met de meeste bloemen in vieren gedeeld, en ongesteelde bladen.*

Dit Paapenhout groeit meestal in het gematigd gedeelte van *Europa*, en men kan, dewijl het zeer welig wil groeijen, telkens op een' voor houtgewas geschikten grond gissen; in onze Republiek tiert het op verscheiden plaatsen zeer wèl, en heeft, volgens DE GORTER, verscheiden naamen, als *Paapenmuts*, *Paapenhoed*, *Kardinaalsmuts*, enz.

De *Europische* Paapenhoutboom wordt, als men hem, nog jong zijnde, van zijne benedenste Takken beroofd, 18, ja wel eens 28 voeten hoog, en van 4, tot 8 duimen dik. De veele, uitgebreide Takken vormen eene vrij regelmatige kroon, die, met het schoone groen der Bladen, en met de roozenroode, in het Najaar rijp wordende vruchten versierd, een uitmuntend schoon gezigt geeft; evenwel is dit niet op alle plaatsen zo; want op steenachtige, drooge, of al te vochtige gronden is deze anders zo schoone eene onaanzienlyke Heester. Deze, gelijk mede de *wrattige Paapenhoutboom*, (die hierna beschreven zal worden,) behoort onder de vroeg groenende Gewassen; beiden evenwel worden, kort na het groen worden, een prooi van zekere in een gemeenschappelijk weeffel huisvestende Rups, (*Phal. Evonymella*, LINN.) die niet alleen de Bladen havent, maar ook de geheele plant met haar weeffel overtrekt, zo men niet oogenbliklijk na het ontdekken van dit weeffel alle de jonge Rupsen verdelgt.

De Bloemen zijn onaanzienlijk, en komen in de maand Maij ten voorschijn, uit de benedenste Bladhoeken der nieuw geschoten Loten, of ook uit de Bloeiknopppen van die Loten, welken uit de Takken van het voorgaande jaar voortgekomen zijn: zij zitten op een' langen, gemeenschaplijken Bloemsteel, welke zich weder in twee of drie Takken verdeelt; elk dier Takken draagt meestal drie Bloemen, die aan den *Basis* der Bloemsteeltjens twee draadvormige kleine Dekblaadjens hebben (*aa.*). De voortdurende Bloembedekking is groen, vier- enkel vijfspletig; de afgeronde insnijdingen uitgebreid, en, wanneer het vruchtbeginsel meer

aan-

aangegroeid is, te rug gebogen; vijf, meestal vier ovaale, uitgebreide, geelgroene Bloembladen, tusschen welken gemeenlijk vier witachtige met geele Meelknopjes gekroonde en in het vruchtbeginsel gevoegde Helmdraadjes staan, omvatten het ten halven balvormige vruchtbeginsel, hetwelk een Stijl met een stomp sponsachtig Merk ondersteunt. De uit deze voortkomende vrucht is vier- of vijfkantig (*b*), met even veel Hokken, bevattende ieder Cel twee ovaale aan een' oranjekleurigen draad bevestigde Zaaden (*c*), gelijk men dezelven in (*d*) enkel en (*e*) derzelver Pit ziet.

De fijne zaagtandige, op beide kanten gladde Bladen staan op min of meer korte Bladsteelen over elkander (*f*). Zij worden in den Herfst rood, en vallen met de Vruchten af. De geärmde takken zijn rond, en worden vervolgens vierhoekig; dit geschiedt wanneer in de uitgediepte lijnen, die aan de groene schors der jonge Looten van den Basis der Bladsteelen tot de naastvolgende aflopen, langwerpige wratten voortkomen, welken zich allengs meer uitrekken en tot eene roodbruine, streepvormige, kurkachtige verhevenheid aangroeijen, die men aan de Takken van vijf tot zes jaaren waarneemt, en met het fijngeäderde bleekgeele taaije Hout geen de minste verééniging hebben (*g*).

Het Hout wordt van de Draaijers tot verscheiden voorwerpen gebezigd, en de jonge rechte Looten gebruikt men tot Tabakspijpsteelen, of andere sierlijke dingen. Het Hout geeft goede Koolen, het zij tot Buskruid, of, volgens de bereidingswijze van DUHAMEL, om te tekenen.

De Knoppen bestaan uit veele kleine ovaale spitse, als dakpannen op elkander sluitende schubben, die, benevens de jonge Looten, tegen het einde van den Winter eene roodachtige kleur aannemen.

Heesters van deze soorten, tot Boomen opgekweekt, en verspreid op eene afwisselend verheven grasplaats geplant, zouden in het Najaar eene ongemeene schoonheid opleveren.

Herhaalde proefnemingen hebben bewezen dat de Zaadkapselen, en waarschijnlijk ook de oranjekleurige Zaadbedekkingen, een gematigd bruingeel Vocht geven, het welk met Aluin gistende, in een zwavelgeel verandert. De Pitten geven eene brandende Olij. Hoewel de vruchten niet rechtstreeks tot de Plantvergiften behoren, veroorzaken zij echter Braking en Loop. Het Poeder der Zaadbedekkingen verdelgt de Wandluizen; het Loof is een dodelijk vergif voor de Schaapen. Over het algemeen dient men dit Geslacht onder de verdachte Boomen te stellen; te meer, dewijl de Draaijers gedurende de bewerking van het Hout dikwijls aan Brakingen en Walging onderhevig zijn.

Van deze soort zijn nog eenige verscheidenheden bekend, namelijk eene met witbonte Bladen, eene met geele Vruchten en eene met lange smalle Bladen, bij sommigen onder den naam van *Evonymus longifolius* bekend.

De Kruidkenner verwondert zich met recht dat LINNÆUS dezen Boom onder de vijfde Classe gebragt heeft, daar hij in de vierde behoorde gerangschikt te worden.

Evonymus Europæus.
Europisch Paapenhout.

V^de Clasſe. I^ste Rang.

Evonymus Latifolius.

Breedbladig Paapenhout.

Der breitblätterige Spindelbaum.

Le Fuſain à larges feuilles.

Br d leav'd Spindle-Tree.

EVONYMUS LATIFOLIUS, *floribus plerisque pentandris, cortice laevi, pedunculis filiformibus teretribus multifloris.*

BREEDBLADIG PAAPENHOUT, *de Bloemen meest vijfmannig, de ſchors glad en veelbloemige ronde Bloemſteeltjes*

Verſcheiden Kruidkundigen, en zelfs LINNÆUS, waren van gevoelen dat deze Heester een afkomeling of verſcheidenheid van het *Europisch* Paapenhout was; ondertusſchen hebben nader waarnemingen en onderzoek doen blijken, dat dezelve wel degelijk als eene bijzondere ſoort aan te merken is; bewijzen hiervan zijn niet alleen haare grooter Bladen en Vruchten, maar ook de Bloemen, die op denzelfden Stam vier- of vijfmannig zijn, zonder bovendien de Bloemſteelen en hunne verdeling voor als nog in aanmerking te neemen. Bij HOUTTUIJN wordt zij nog vermist.

In *Siberië*, *Boheme*, *Oostenrijk*, *Karinthië*, het *Bannaat*, *Stiermark*, *Zwitſerland* en in eenige oorden van *Frankrijk* wordt dezelve wild groeijend gevonden. In het wild wordt deze Heester van tien tot twaalf, maar in een' goeden Tuingrond gekweekt, altijd tot twaalf voeten hoog; doch blijft in een' ſteenachtigen, mageren grond laag en ſchraal. De welgevoede Stam bereikt van drie tot vijf duimen in de doorſnede.

Aan de jongſte Looten, die uit de groote Knoopen voortſpruiten, ziet men in de Maand Maij de Bloemen uit de Bladhoeken aan hangende, draadvormige, aan het einde in vier- meervouwdig gedeelde Steeltjes van den grooteren algemeenen Bloemſteel verſchijnen (*a*). De algemeene Bloemſteeltjes zijn zo lang, en langer als de Bladen; hunne verdeling is overéénkomſtig met die van den Bloemtuil; twee derzelven zijn kort en eenvouwdig, de overigen in drieën gedeeld. Ieder Bloemtje rust op een bijzonder

Steeltje,

Steeltje, hebbende eene vier- of vijfspletige geelgroene Kelk; vier of vijf eirond langwerpige uitgebreide roodachtige Bloemblaadjes (*b. b.*) Het getal der zeer korte Meeldraadjes is geëvenredigd aan het getal der Bloembladen, en het groene hoekige Vruchtbeginsel is met een geelachtig kort Merk gekroond. Dit Vruchtbeginsel verandert in eene onregelmatige vier- of vijfhoekige, vier- of vijfhokkige Vruchtkapsel, met uitstekende Vleugelen, die schoon rood, en in de Maand Augustus rijp wordt (*c*). Deze Kapsel bevat in elk hokje van één tot drie ovaale met eene groene Schil bedekte zaaden (*d*), welken in eene oranjekleurige gesleufde Huid zijn besloten (*e*). De voortdurende Kelk blijft aan de Zaadkapsel bevestigd.

De tegenoverstaande, breede, ovaalpuntige, zeer fijn getande Bladen zijn op de beide vlakten glad, en rusten op tegenoverstaande korte Bladsteelen (*f*). Zonderling is het dat de Bladen der benedenste Takken ovaalpuntig, en die der bovensten ovaal lancetvormig en naar ééne zijde gekeerd zijn.

De Stam is vast, deszelfs Takken zijn rond, glad, groen, met kleine witte naauwlijks zigtbaare punten bezaaid. De verscheidenheid in grootte, gedaante, stand en richting der Knoopen vertoont de afbeelding van den droogen Tak (*g*). De groote Knoopen bevatten de vruchtdragende Knoopen (*h*), en de kleiner (*i*) die, welken eerst in het volgende jaar Vrucht dragen.

In Plantsoenen is deze Heester tot Najaarsbosquetten om de uitnemend schoone roode Vruchten bijzonder geschikt. Het Hout kan, even als dat van de *Europische* soort, gebruikt worden, en de voortplanting zowel door het Zaad, als door Afleggers gemaklijk geschieden, daar het Gewas ieder' Grond verdraagt.

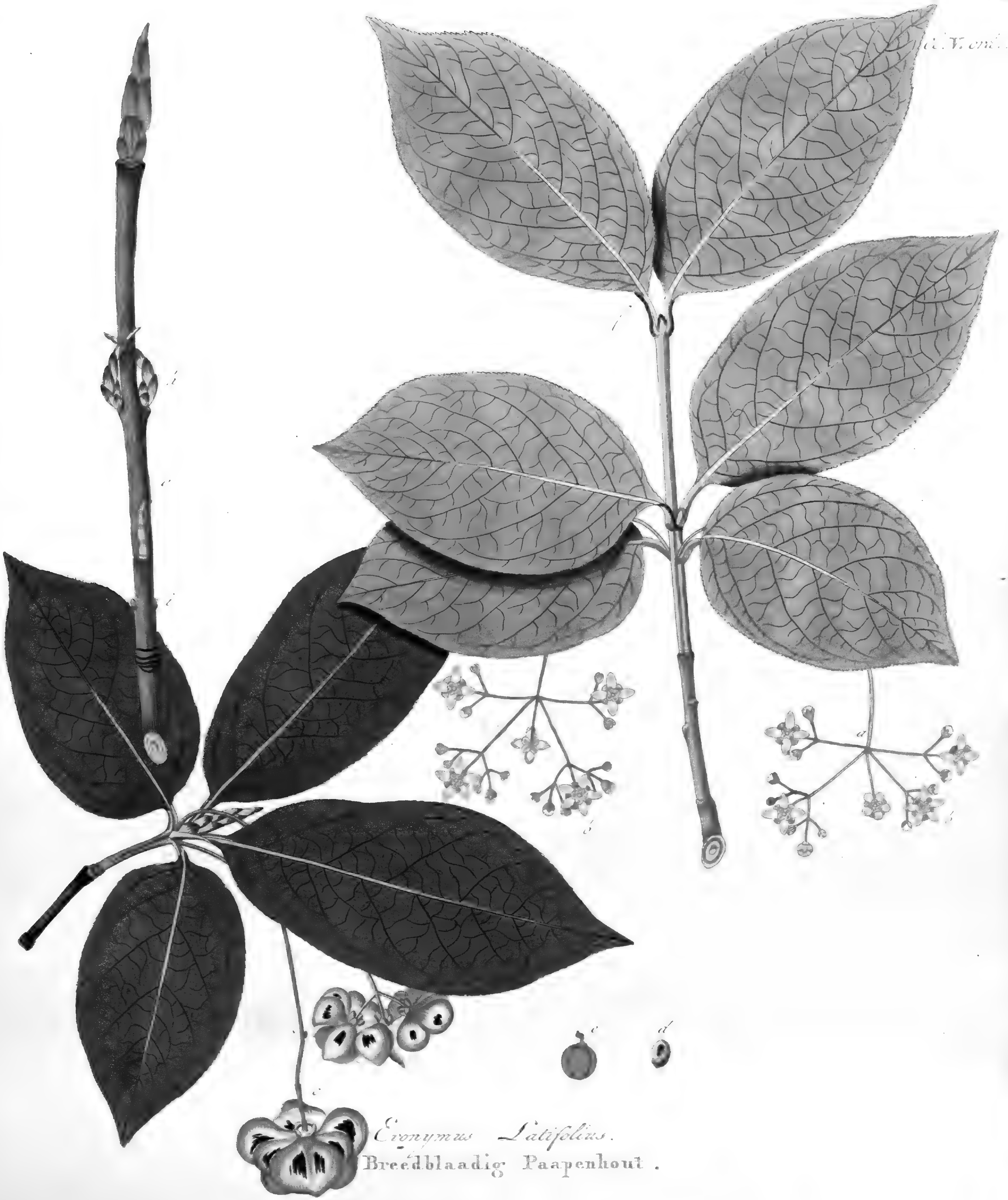

Evonymus Latifolius.
Breedblaadig Paapenhout.

CLASSIS V. ORD I.

V^de Clasſe. I^ste Rang.

Evonymus Verrucoſus.

Wrattig Paapenhout.

Der warzigte Spindelbaum.

Le Fuſain galeux.

The warty-Spindle-tree.

EVONYMUS VERRUCOSUS, *floribus tetrandis, cortice verrucoſo, pedunculis filiformibus teretribus ſub trifloris.*

WRATTIG PAAPENHOUT, *met viermannige Bloemen, de ſchors wrattig, de draadvormige Bloemſteeltjes rond en ſomtijds driebloemig.*

In de ſchaduwrijke Bosſchen van *Oostenryk*, *Hongaryë*, *Carinthië* en eenige andere Provintiën groeit deze Heester vrij algemeen. Zij bemint een' ſteenachtigen, met Leem vermengden Grond, en bij voorkeur de Eikenbosſchen. Doorgaans wordt zij van twee tot vier voeten hoog, maar ſomwijlen bereikt zij ook wel eene hoogte van agt tot twaalf voeten De Stam is zwak en takkig, en de dunne takken ſtaan ten aanzien der overige ſoorten bijna waterpas uitgebreid. Ten zelfden tijde als de bladen zich ontwikkelen ſchieten ook uit de oxelen derzelven de dunne hairvormige waterpas uitgebreide Bloemſteelen, welken van boven in twee of drie bijzondere Bloemſteeltjes zijn verdeeld (*a a*), waarvan ieder ſlechts ééne Bloem draagt, ook gebeurt het dat ieder van deze Bloemſteeltjes nog eens in driën is gedeeld, waarvan elk ook ſlechts ééne Bloem onderſteunt, Daar, waar de Bloemſteelen gedeeld zijn, zitten, even als aan den baſis der Bloemſteeltjes, twee korte, priemvormige afvallende dekblaadjes, die tegenover elkander ſtaan (*b*).

Tegen het einde van Maij ontwikkelen zich de roodbruine Bloemen; zij worden door eenen vlakken, uitgebreiden, vierſpletigen voortdurende Kelk onderſteund (*c*). De Bloem heeft vier ronde roodbruine Bloembladen (*d d*), zeer korte Meeldraadjes, en de ſtijl is naauwelijks zigtbaar. Het Merk heeft de gedaante van een Blaasje, het welk op het vierkante, groene, vlakke vruchtbeginſel rust, en tot eene vierkantige, vierhokkige, roodachtige afhangende Vrucht (*e e*) uitgroeit en in de maand Julij rijp wordt. Deze Vrucht bevat in elk hok van één tot vier ovaalſpitſe, witte, aan een' langen, geelachtigen draad bevestig-

de

de Zaaden (*f*), welken door eene oranjekleurige Zaadbedekking omvangen zijn, en die, wanneer de vruchten openſpringen haare zwartpaarskleurige ovaale vlakte door eene in de zaadbedekking voorſtaande opening duidelijk doen zien (*g g*).

De kortgeſteelde, ovaal lancetsgewijze, zeer fijngetande, tegenover elkander ſtaande Bladen (*h*) zijn op beide vlakten glad, en worden in den Herfst rood.

De jonge Takken zijn naar dezelfde bij het gewoone Paapenhout opgegeven wetten hoekig. Veele ovaale bruine en witte Wratten bedekken de Schors, en worden in het vervolg meer breed dan lang; zij bedekken bijna de geheele Schors van den ouden Stam, en geven denzelven het aanzien alsof hij met witachtig geletterd Schurftmos (*Lichen ſcriptus*) overdekt ware. Deze Wratten hebben ook aanleiding gegeven tot de foortelijke benoeming der Heester, en daardoor kan men de drooge ſteng zo uitſtekend boven anderen in den Winter onderſcheiden (*i*).

De Vruchten, die in Augustus volkomen rijp worden, geven dit Paapenhout een bevallig aanzien, en vermits deze Heester ſlechts in de ſchaduwe welig groeit, kan men dezelve met veel voordeel in de nabijheid van ſchaduwachtige Wandelwegen plaatſen, waar andere laage Heesters niet kunnen tieren, en dus tot verééniging van Boomen in digte groepen bij voorkeur gebezigd worden.

*

Evonymus Verrucosus.

Wrattig Paapenhout.

Vde Classe, Ire Rang.

Het Geslacht.

Lonicera.

Kamperfoelie.

Geisblatt.

Chevre Feuille.

Honeysuckle.

Het Geslacht, dat men thans *Lonicera* noemt, was eertijds, door verscheiden Schrijvers, in verschillende Geslachten verdeeld: van daar de zelfstandige benaamingen van *Periclymenum*, *Chamaecerasus*, *Xylosteum*, *Caprifolium*, *Symphoricarpos* en *Diervilla*. — LINNÆUS verëenigde alle deeze geslachten onder den enkelden Geslachtsnaam van *Lonicera*, en wel ter eere van den Plantkundigen ADAM LONICER, in leven beroemd Geneesheer te *Frankfort*, welke tusschen de Vijftiende en Zestiende Eeuw geleefd heeft.

Daar echter de soorten nog eenigzins verschillen, heeft LINNÆUS dezelven onder drie bijzondere hoofdsoorten gebragt, als *Periclymena Caule volubili*, (of, rankend slingerende,) *Chamaecerasa pedunculis bifloris*, (of, kersdraagende met tweebloemige bloemsteeltjens, die lang zijn, maar rechtop staan,) en *Caule erecto*, *pedunculis multifloris*, (of, rechtop staande, met veelbloemige bloemsteeltjens;) alle deezen draagen ondertusschen de volgende hoofdkenmerken van het geslacht.

De Kelk, die op het vruchtbeginsel zit, is kleen en vijfdeelig; de bloemkrans éénbladig, gepijpd, langwerpig, gebuld; de bloemkrans is gedeeld in vijf insnijdingen, die, meerder of minder gelijk, en allen terug gebogen zijn; één van dezelven is iets dieper afgescheiden: binnen de bloempijp vindt men vijf elsvormige helmdraadjens, welken zoo lang zijn als de bloem, en langwerpige meelknopjens draagen: de stijl, boven den bloemkrans uitsteekende, draagt een stomp, hoofdig, rond merk, en rust op een rondächtig vruchtbeginsel, dat van eenen navel voorzien is, en tot een tweehokkige, meerzaadige bézie, met ronde, samengedrukte zaaden, verandert.

Al-

Alle die ſoorten, van welken wij hier de afbeeldingen zullen geeven, zijn Heestergewasſen, met ſlingerende of rechtop ſtaande ſtengen, aan welken de eenvouwige bladen zoo wel, als de ſcheuten en knoopen, tegen elkander over ſtaan: de bloemen komen voord aan het einde der takken van 't zelfde jaar, of in de oxelen der bladen.

Deeze gewasſen behooren mede tot de voornaamſte Tuincieraadien; de ſlingerende ſoorten van dezelven, kunnen, met andere ſlingerende planten vermengd, zeer voordeelig, dienen tot uitmuntende bedekkingen; aan rotſen, muuren, ſteenhoopen, heremitages, nisſen, moshuisjens, kunstruïnen, geplant, en ook gebezigd worden, om eene wildernis digter te maaken, en kleene hutjens, of bedekte gangen daar te ſtellen. — Daarëntegen gebruikt men de rechtop ſtaande Kamperfoelie tot het omringen van hoogere gewasſen, in voorjaars Bosquetten; daar zij, ten gelijke tijde, met anderen bloeijende, in dat ſtreelend faiſoen, hunne rijke en overvloedige bloemen omhoog heffen.

Dewijl men deeze ſoorten van Kamperfoelie door zaaden zoowel, als door afleggers en ſtekken, zeer ſterk kan vermenigvuldigen, kunnen zij ook gebruikt worden, tot laage kreupelboschjens voor faiſanten, en veldhoenderen.

CLASSIS V. ORD. I.

Vde Classe, Ide Rang.

Tweede Afdeling, of rechtopstaande, met twee Bloemsteeltjes.

Lonicera Alpigena.

Alpische Kamperfoely.

Alpen Hecken-Kirsche.

Chèvre-feuille des Alpes.

Red berried upright Honey-Suckle.

LONICERA ALPIGENA, *pedunculis bifloris, baccis coadunatis didymis; foliis ovali-lanceolatis.*

ALPISCHE KAMPERFOELIJ, *met twee Bloemsteeltjes en samengegroeide gepaarde beziën; de Bladen lancetswijze ovaal.*

Het hooge Gebergte van het gematigd *Europa* is de natuurlijke groeiplaats van deze drie à vijf voeten hooge, korttakkige en zeer duurzaame, aangenaame Heester, welke zich zowel door haare levendig groene glanzende Bladen, als bruinroode Bloemen tot Voorjaarsplantsoenen aanbeveelt, en door haare roode kersachtige Vruchten de Zomerbosquetten versiert.

De Bloemen ontwikkelen zich tegen het einde van April of in het begin van Maij op een' langen hoofdsteel. De Bloemkrans heeft eene zeer korte, beneden bultige Bloempijp, en bekvormig verzengden rand, wiens benedenlip smal en naar beneden gebogen, en de bovenste breed en viertandig is (*a*). De Meeldraaden zijn zowel beneden als aan haare invoeging fijnbehaird. De eenvouwdige Stijl is van gelijke lengte met de Meeldraadjes, die op het van boven getande Vruchtbeginsel zitten, en het Merk schaalvormig (*b*).

De beide naast elkander staande Vruchtbeginselen zijn of aan hunnen basis, of geheel samengegroeid (*c*); zij hebben slechts vier lovertjes, waarvan de twee binnensten eirond en groen, en de buitensten lineaal lancetvormig, roodachtig, en, even als de kleineren, met gesteelde klieren bezet zijn (*d*). De Vruchten zijn glanzend rood, meer of min samengegroeid (*e e*); zij rijpen in Julij en Augustus, hebbende veelal

de

de gedaante van *Spaanſche* Kersſen, wanneer, het geen echter zelden gebeurt, beide volkomen voortkomen. Ieder bevat één of twee volkomen zaaden (*f*).

De tegenoverſtaande Bladen zijn onder de rechtopſtaande Kamperfoelijen de grootſten; zij zijn ovaal, langwerpig toegepunt, aan den baſis ſmal toelopende, aan den rand en de benedenpijp fijn behaird, op beide vlakten glad en glanzend, zitten op korte Bladſteelen (*g*) en vallen in den Herfst af.

De Takken zijn kort, rond en dik; de jongſten hebben, gelijk het oude Hout, eene aschgrijze, met een dun eveneens gekleurd huidje omvangen Schors (*h*), hetwelk zich van de onder dezelve langs lopende draaden ligt afſchilt, en zich naderhand allengs van de nieuwe ſchil afſcheidt (*i*). De Knoopen zijn groot, ovaal vierkant, aan de Takken afſtaande, hebbende ovaalſpitſe in vier rijën ſtaande ſpitſe ſchubben, waarvan de twee buitenſte kleinſten glanzend grijs, en de grooteren grijsbruin zijn.

Lonicera *Lonicera*
Alpische Kamperfoelie

Vde Classe, Ste Rang.

Eerste Afdeeling, met slingerende ranken.

Lonicera caprifolium.

Italiaansche Kamperfoelie.

Durchwachsenes Geisblatt.

Chevre feuille d'Italie précoce.

Italien early white Honeysuckle.

LONICERA CAPRIFOLIUM, *floribus ringentibus verticillatis terminalibus, foliis deciduis, summis connato per foliatis.*

ITALIAANSCHE KAMPERFOELIE, *met gekranste, ongesteelde eindbloemen, de bovenste doorbladig samengegroeid.*

Deeze Kamperfoelie munt boven veele andere soorten uit, zoo door de schoonheid als de welriekendheid van haare bloemen: zij versiert niet alleenlijk de heggen en wouden in 't *Oostenrijksche*, en in 't zuidelijk gedeelte van *Europa*; maar zij wast ook in de valeien der *Vóór-alpen*, en aan den *Caucasus*: zij klimt tot eene onvoorbeeldige hoogte; des avonds verspreiden haare bloemen den aangenaamsten geur, alwaarom zij ook, in de avondschemering, de Nachtcapellen tot zig trekt.

De Latijnsche naam *Caprifolium*, betekent in 't Nederduitsch *Geitenblad*, waarmede de Fransche naam van dit gewas rechtstreeks overëenkomt: de Nederlanders echter noemen het *Kamperfoelie*, welk woord, door de veelvermogende klankverbastering, gemaakt is van het oneigenlijk Latijnsche woord *Caprifolium*: ik waag niet te beslissen, waarom dit gewas den naam van *Caprifolium*, (Geiteblad,) is gegeven; waarschijnelijk echter is het gedaan, daarom, dat de geiten hetzelve, bij voorkeur, gaarne eeten.

De bloemen van de Kamperfoelie ontwikkelen zig in de maand Mei; zij zijn geplaatst in twee of drie eenigzins van elkander afstaande kransjens (*a a*); ieder kransjen bestaat uit zes bloemen, en wordt ondersteund van één min of meer bordvormig omwindsel, hetwelk echter veeléer den naam van *doorboord blad* zoude kunnen draagen (*i i*).

De bloemkroon van elke afzonderlijke bloem, bestaat uit eene lange pijp, die van boven verwijd is (*b*); van buiten is dezelve roodachtig, met fijne hairen bezet; van binnen is zij zeer wit; doch kort na de be-

bevruchting doet zij zig eenigzins geelachtig voor: de rand dier pijp is in twee ongelijke lippen gedeeld, de bovenſte van welken breed, teruggerold, en in vier ongelijke, ſtompe tanden ingedeeld is (*b*); daarentegen is de onderſte lip lijnvormig, en benedenwaards gebogen (*c*): de helmdraadjens zijn langer dan de bloempijp, en de ſtijl ſteekt boven dezelven uit (*d*): de vrucht beſtaat in eene ovaalronde bézie, die oranjekleurig, en met den kelk bekroond is (*ff*); zij bevat ovaal ſtompe, vlakke, en geelkleurige zaaden (*e*).

De gedaante der bladen is elliptisch, aan beiden zijden eenigzins ſpits (*h*): nog jong zijnde, zijn zij hairig, maar in den ſtaat van volwasſenheid, glad; hunne bovenvlakte is donker; doch van onderen zijn zij bleek-groen: de onderſte bladen rusten op korte bladſteelen: de elliptiſche, eenigzins langwerpige bladen der bloejende takken, hebben geenen ſteel; maar aan hunnen baſis eene hartswijze uitſnijding, en zijn die geenen welken 't naast om den bloemkrans ſamengegroeid zijn (*g*): dewijl de bladen eerst laat in den herfst afvallen, kan men het vermaak der beſchouwinge van derzelver ſchoon groen langen tijd genieten.

De looten en takken van de Kamperfoelie zijn rond (*k*), en, als zij nog jong zijn, hairig: geduurende den winter hebben de jongſte takken een geel-bruine, glanzende, en met hairen bezette ſchors: die hairtjens rusten op ronde wratjens, van welken de takken in grooten overvloed voorzien zijn, alwaarom zij ook ruig genoemd mogen worden: de ſchors der onderſte ranken is bruin, en die der oudſten graauw, meestal met ſcheuren: de knoppen ſtaan eenigzins opwaards, zijn eivormig ſpits, en omgeven met eirond ſpitſe ſchubben, die in vier rijen ſtaan; de grootſte van deezen vertoont zig aan de binnenzijde graauw-groen van kleur, met rood geſchakeerd (*l*).

Daar deeze heester, gelijk gezegd is, buitengewoon hoog klimt, en zig zeer bevallig rondsom boomen, en langs muuren ſlingert, verſtrekt hij, (en niet alleenlijk daarom; maar ook wegens zijn ſchoon en welig groen, en niet minder wegens zijne ongemeen welriekende bloemen,) tot een voornaam ſieraad van onze vaderlandſche tuinen: men plant hem gemeenlijk tegen muuren, huizen, aan ruïnen, en boomen; maar voornaamlijk is hij zeer geſchikt ter dekkinge van hermitages, kluisjens, en zulke berceaux, in welken men, naa afloop van eenen heeten zomerdag, en naa wèl volbragten arbeid, in de aangenaam ſombere ſtilte van den avond, den balſemgeur der bloemen, tevens met de verkwikkelijke avondkoeltjens, wenscht inteademen.

De voordkweeking geſchiedt, even als omtrent alle de andere ſoorten plaats heeft, door middel van inleggers; daar ondertusſchen dit gewas onder eene warme luchtſtreek t' huis behoort, heeft het, in gevalle van een ſtrengen winter, veel te lijden, en moet derhalven op eene uwe plaats gezet, of, ten minſten, als de koude zig laat gevoelen, zorgvuldiglijk bedekt worden.

Lonicera Caprifolium.

Italiaansche Kamperfoelie.

CLASSIS V. ORD. I.

V^de Clasſe. I^ste Rang.

Eerſte Afdeeling, met ſlingerende ranken.

Lonicera Caprifolium, Italicum, *Var. rub. Ait.*

Roode Italiaanſche Kamperfoelie.

Durchwachſenes Italieniſches Geisblatt.

Chevrefeuille d'Italie.

Italien early, Red Honeyſuckle.

Alle Kruidkundigen houden deeze *Lonicera* voor eene variëteit van de voormelde Kamperfoelie; indien men dezelve echter naauwkeuriglijk betracht, zal men welligt niet aarsſelen om haar voor eene bijzondere ſoort aanteneemen; immers, heeft zij daartoe alle eigendomlijke hoedanigheden, van welken geene der geringſten is dat haar zaad telkens, onveranderd, dezelfde ſoort voordbrengt: de Heer HOUTTUYN heeft deeze ſoort van Kamperfoelie niet afzonderlijk aangetekend, deswegens heb ik mij, volgends AITON, *Hort. Angl.* veroorloofd haar den naam te geeven van, *Roode Italiaanſche Kamperfoelie.*

Het vaderland van dit ſoortlijk gewas is het zuidelijk gedeelte van *Europa*, bepaaldlijk aan de *Middenlandſche Zee*, en het mag, wegens deszelfs ſchoonheid, met recht uitmuntend genoemd worden.

De bloemen van deeze ſoort komen, weinigſtens, drie weeken laater ten voorſchijn dan die van de voormelde; zij zijn vergaderd in twee tot vier, digt opëen volgende zesbloemige kransjens (*aa*); het benedenst kransjen alleen heeft een omwindſel, 't welk bladvormig, bordrond is, en in twee punten uitloopt (*b*), dat der overige kransjens beſtaat in twee liniaal- lancetswijze, en vastzittende blaadjens: behalven deeze omwindſelen hebben de bloemen nog bijzondere kleene paarskleurige lovertjens, welken eirond, en met dezelven afwisſelende zijn; zij veranderen, aan de vruchten met den hoofdſteel, in dikke, vleesachtige oranjekleurige zelfſtandigheden (*d*).

De bloemkroon is paarschrood en glad; vóór de bevruchting is dezelve wit, naderhand geelachtig: derzelver pijp is verwijd, en de rand tweevouwig gelipt: de bovenlip is breed, in vier ſtompe tanden gedeeld, en ſtaat rechtop, de benedenlip is, integendeel, ſmal, lancetvormig, en nederwaards gebogen: omtrent de helmdraaden, ſtijl en 't merk, heeft geene verandering plaats.

De vruchten van deeze Kamperfoelie worden in de maand September rijp: als een aantal van dezelven te gelijk volkomen rijp wordt, ſtaan zij als opgehoopt bijëen (*e*); zij zijn oranjekleurig, en bevatten van zes tot tien zaaden, die ovaal, vlak, geel, en met een bruinen rand geboord zijn (*f*).

De

De bladen zijn kort gefteeld (*f*), ovaal, aan beide einden toegepunt, glad, van boven donker- en van onderen grijs- groen (*g*): het bovenfte paar bladen is famengegroeid, en wordt van den fteng doorboord (*c*): in den herfst vallen zij af.

De looten zijn rond; in den zomer hebben de jonge looten een paarschkleurigen; maar in den winter eenen bruinen fchors (*h*), die digt met hairen en wratjens bezet is; het overige hout is fcheurig en graauw: de knoppen ftaan dikwijls, in eene waterpasfe richting met de takken, rechtop; zij zijn voords vierkant, langwerpig toegepunt, zijnde met fmalle lancetswijze fpitfe fchubben omvangen, welken in vier rijen ftaan, en overlangs ingebogen zijn; derzelver buitenzijde is groen van kleur, met paarsch gemengd. (*i*)

In fommige jaaren worden de bloemen van deeze Kamperfoelie zoo geweldig van de bladluizen geteisterd, dat derzelver fchoone kleur fpoedig in een morfig rood verandert; alsdan doen zig, aan de bloempijp, bultige uitwasfen op, terwijl de aangenaame reuk der bloem geheel verdwijnt.

De hier nevens afgebeelde variëteit (*k*), met boogswijs uitgefnedene, gekromde, en geelachtige vlekken en ftreepen, getekende bladen, is van deeze *Italiaanfche Lonicera* afkomftig, en geenzins van de *Lonicera periclymenum*, die geene famengegroeide bladen heeft, offchoon de gezegde variëteit in de meeste Werken, desaangaande voorhanden zijnde, tot die *Lonicera* geteld worde.

Lonicera Caprifolium Italicum.

Roode Italiaanſche Kamperfoelie.

Vde Classe. Ire Rang.

Tweede Afdeling, of met rechtopstaande tweebloemige Steeltjes.

Lonicera Coerulea.

Blaauwe Hondsbeziën.

Blaubeerige Heckenkirsche.

Chevre-feuille à fruits bleus.

Blue-berried upright Honey-suckle.

LONICERA COERULEA, *pedunculis bifloris, baccis coadunatis globosis, stylis indivisis.*

BLAAUWE HONDSBEZIËN, *met tweebloemige Steeltjes, en samengegroeide Beziën, de Stijlen onverdeeld.*

Deeze Alpenheester van het Zuidelijk *Europa* groeit ook in *Asië* op het hooge *Altaische* Gebergte, in bergachtige wouden, in het Oostlijk *Siberië* en in *Kamtschatka*; sommigen willen haar ook op Amerikaansche Eilanden gezien hebben. Zij wordt in onze Plantsoenen van vier tot zeven voeten hoog, en bloeit van alle Kamperfoelijsoorten het eerst.

De Bloemen komen tegen het einde van April, of in het begin van May, op korte Bloemsteeltjes ten voorschijn (*a a*); zij zijn geelachtig wit van buiten, eenigzins hairig aan den basis der Pijp, en aan den rand in vijf insnijdingen gedeeld. De Meeldraaden zijn langer dan de Bloem (*d*), en korter dan de met een holrond Merk gekroonde Stijl (*e e*). Deze Hondsbezie is van alle de overige met twee Bloemsteeltjes voorziene soorten daardoor onderscheiden, dat op iederen Bloemsteel slechts één ovaal Vruchtbeginsel (*f*), met twee Stijlen (*g*) en twee Bloemkroonen (*a a*) voorkomt; overigens heeft het Vruchtbeginsel twee lineaale, hairige Dekblaadjes (*h*), en verandert in eene ovaale blaauwe Bezie (*i*), naar welke de Heester genoemd is, en die van voren met twee kleine ronde met wit ovale

hol-

holligheden (*k*) betekend is. De Vrucht wordt in Junij rijp, en bevat in een paarsrood ſap negen tot twaalf bruinroode Zaaden.

De Bladen zijn ovaal, of ovaal langwerpig, van voren rond, jeugdig fijnhairig, meer oud op beiden vlakten glad, en ſlechts aan den rand hairig; zij ſtaan op korte Bladſteeltjes, welken op weelderige Scheuten aan de invoeging door een ovaal, de Takken omvattend nevenblad ſamengegroeid zijn (*l*).

De uitgebreid ſtaande Takken zijn rond, jeugdig behaird, maar gedurende den Winter rood of paarsbruin (*m*). Aan de zonzijde is de kleur Aschbruin, en aan het oude Hout is de Schors ſcheurig (*n*). De Knoppen ſtaan getweed, en aan de welige Scheuten drievouwdig boven elkander, op iedere zijden der Scheuten waterpas, en door het overige der Bladſteelen onderſteund (*o p*); zij zijn ovaal ſtomp, van kleine Schubben omvangen, in twee bijzondere lederachtige grijze ſamengebogen ſpitſe Schubben gerold, welken hen geheel omvangen en voor de Wintervorst beſchermen.

Lonicera Coerulea.

Blauwe Honds-Beslen.

Vde Classe. Ste Rang.

Derde Afdeeling, met rechtopstaanden Steng en veelbloemige Bloemsteeltjes.

Lonicera Diervilla.

Akadische Kamperfoelie.

Staudige Dierville.

Chèvre-feuille d'Acadie.

The Diervilla.

LONICERA DIERVILLA, *racemis terminalibus, foliis serratis.*

AKADISCHE KAMPERFOELIE, *met zijdelingsche Trossen en getande Bladen.*

Zonder twijfel kan men deze Akadische Kamperfoelie tot de schoonste soorten van dit geslacht rekenen, en haar onder de fijne Heesters in uitstekende partijen plaatsen. TOURNEFORT rangschikt haar tot een bijzonder geslacht, *Diervilla* genaamd, naar den Franschen Heelmeester DIERVILLE, die haar op *Akadië* of *Nieuw-Schotland* het eerst heeft ontdekt. Ná hem heeft de Heer H. G. CASSIGLIONI dezelve op hoog gelegen bergachtige plaatsen in *Noord-Amerika*, insgelijks in het wild groeijende, gevonden.

Deze Heester wordt van twee tot drie voeten hoog, is uit verscheiden stammen samengesteld, welken eene groote met een rood Merg opgevulde Mergpijp hebben, en wordt ligtelijk door de Uitlopers der kruipende Wortelen voortgeplant.

In de maand Mai of Junij komen aan de punt der jonge Takken, of in de Bladhoeken der boven vastzittende Bladen, de Bloemen voort. In het algemeen staan zij drievouwdig op een' Hoofdsteel, van welken de middenste bijna ongesteeld en aan den basis met twee lineaal lancetsgewijze Lovertjes voorzien is (*a*). De Bloemkrans is geel, heeft eene trechtervormige pijp, en de rand is in vijf gelijke smalle insnijdingen gedeeld; de benedenste insnijding is breeder dan de overigen, van voren afgerond, van binnen met oranjekleurige vlakken versierd en digt met korte witte hairen bezaaid (*b*). De Meeldraaden zijn met den Bloemkrans evenlang,

en

en ter plaatſe van hunne invoeging behaird. De Stijl ſteekt boven dezen uit, en is van beneden tot in het midden met afſtaande Hairen bezet (*c*); hij rust op een langwerpig toegepunt Vruchtbeginſel, het welk aan de eene zijde meer uitgebogen is, en door eene in vijf draadvormige ſpitſe lang ingeſneden Bloembedekking wordt gekroond (*d. e.*), welke in een éénhokkig veelzadig Kapſel verandert; iets waardoor deze Heester van alle andere Kamperfoelieſoorten afwijkt, en waardoor de uitzondering van TOURNEFORT alzins te rechtvaardigen is.

De Bladen zijn ovaal langwerpig, lang toegepunt, aan beide vlakten glad; hun rand is getand, zij rusten op korte ſteelen en vallen in den Herfst af (*f*).

De oorſprong der Bladſteelen is in den beginne groen; daar, waar hij in de middenrib van het blad overgaat, wordt hij, even als de jonge Scheuten, rood.

De jongſte Scheuten zijn vierkantig, waarvan de ſchors aan de zijde die naar de Zon gekeerd is rood (*g*), in den Winter geelachtig bruin (*h*) en aan het oude Hout grijs is (*i*). De Knoopen zijn ovaal, langwerpig toegepunt, aan de buitenzijde meer uitgebogen, met de punten naar de Takken gekeerd; zij zijn door lancetsgewijze ſpitſe Schubben omvangen, welke in vier rijen ſtaan, die aan de buitenzijde behaird en met roode punten bezaaid zijn (*k*).

Lonicera Diervilla.

Arkadiſche Kamperfoelie.

CLASSIS V. ORD. I.

Vde Classe. Ide Rang.

Eerste Afdeeling, met slingerende ranken.

Lonicera Media.

Middelbaare Kamperfoelie.

Meergrünes Geissblatt.

Chèvre-feuille de Canada.

Glaucous Honey-suckle.

LONICERA MEDIA, *Capitulis verticillatis aphyllis terminalibus, corolla brevi, gibbo baseos didymo, foliis summis connato perfoliatis.*

MIDDELBAARE KAMPERFOELIE, *met bladerlooze eindkransjes, alle de Bladen samengegroeid-doorboord hebbende.*

Zo uitstekend schoon de *Virginische* Kamperfoelie zich voordoet, zo aangenaam schoon is deze middelbaare Kamperfoelie, en ten dezen aanzien aanmerkelijk van de eerste onderscheiden: geene schittert van verre, deze is in de nabijheid bekoorlijk; en wel zo, dat zij bij voorkeur eene plaats in onze Lusthoven verdient. *Canada* is haar vaderland, en zij is op onzen grond ook vrij duurzaam bevonden. Zij wordt van 8 tot 10 voeten lang, is wel slingerend, maar minder dan de andere soorten, bloeit onder alle dezelven het vroegst, en komt, ten aanzien der Bloemen en Bladen, ten vollen overéén met de Kamperfoelie-soorten

In de maand April of Mai verschijnen de Bloemen op een' korten Hoofdsteel in 2 tot 6 digt boven elkander staande kransjes (*a*). Ieder kransje heeft aan den basis twee tegenover elkander staande vastzittende driclappige Dekblaadjes. De Bloemkrans is rood, met roodgeele streepen, veel kleiner dan de andere soorten, hebbende eene korte, van boven verwijde pijp, welke van onder eene tweedelige bult heeft. De rand der Bloemlip is twee gelipt, waarvan de rechtstaande Bovenlip in vier insnijdingen gedeeld is; zijnde de onderlip langwerpig, met eene ronde punt, en naar omlaag gebogen. De Meeldraaden, die aan hunne invoeging met hairen zijn bezet, zijn, even als de uitstekende Stijl, geel. De Vruchten, of Beziën (*b*), worden in de maand Junij rijp, en bevatten vier vlakke oranjekleurige Zaaden (*c*), die echter zelden volkomen rijp worden. De Bladen (*d e*) zijn lancetvormig, aan de punt afgerond, en aan den Basis hartvormig uit-

ge-

gesneden, hebbende een' golvend bogtigen rand, derzelver oppervlakte is helder groen, en de benedenvlakte is, even als de jonge Looten en het Vruchtbeginsel, grijsgroen (*f*). Zij zijn ongesteeld, en vallen in den Herfst af. Twee of drie paar Bladen, die het naast aan de Bloemen staan, zijn samengegroeid en hebben eene elliptische gedaante. De Takken zijn rond, de jongsten worden gedurende den Winter met eene geelbruine gladde schors bedekt (*g*), terwijl die van het oude hout donker grijs en scheurig is. De Knoppen zijn ovaal toegepunt, vierkantig, door smalle spitsche schubben omvangen; de grootsten hiervan hebben aan de buitenvlakte eene grijsgroene kleur, en dit is een zeker kenteken om de Heester in den bladerloozen staat te onderscheiden.

Deze Heester kan bij ons niet dan door Afleggers of Wortelspruiten voortgeplant worden.

De Kruidkundigen verschillen in de benaming. LINNÆUS noemt haar *Lonicera dioica*; deze benaming hebben verscheiden, zelfs nieuwere Kruidkundigen aangenomen; ook staat zij dus bij HOUTTUIN geboekt. Anderen noemen haar *Lonicera glauca*, onder welke benaming VAN BRAKEL haar ook in zijne Catalogus heeft aangenomen. MURRAY noemt haar *Lonicera Media*; dan bij naauwkeurig onderzoek is mij duidelijk gebleken dat de Bloemen volmaakt tweeslachtig en geenszins tweehuizig waren, en deze Kamperfoelie dus met geen mogelijkheid tweehuizig of *dioica* kan genaamd worden; zodat zelfs de benamingen van LAMARK *Lonicera Parviflora*, en die van BURGSDORFF *Lonicera Glauca*, nog veel eigenaartiger zijn dan die van *Media*, onder welke benaming zij echter meer bekend is.

Lonicera Media.

Middelbaare Kamperfoelie.

CLASSIS V. ORD. I.

Vde Classe. Ire Rang.

Twede Afdeling, of rechtopstaande met tweebloemige steeltjes.

Lonicera Nigra.

Zwarte Hondsbeziën.

Schwarzbeerige Heckenkirschen.

Chèvre-feuille à fruits noirs.

Black-berried opright Honey-suckle.

LONICERA NIGRA, *pedunculis bifloris, baccis distinctis foliis ellipticis integerrimis.*

ZWARTE HONDSBEZIEN, *met tweebloemige steeltjes en afgezonderde Beziën; de bladen ovaal en niet gekarteld.*

De Kreupelbosschen in de bergachtige streeken van *Oostenryk*, *Bohemen*, *Moravië*, *Silesië*, *Zwitserland*, het zuidelijke *Frankryk* en het geheele warmer gedeelte van *Europa* brengen deze in alle opzigten fraaije Heester voort. Dezelve wordt van drie tot zes voeten hoog, en het jonge bruingroene Loof heeft bij het opkomen een vreemd aanzien.

Tegen het einde van de maand April of het begin van Mai ontwikkelen zich de Bloemen op een' langen hoofdsteel, hebbende aan den basis, waar de ovaale Vruchtbeginselen bij elkander staan, een dubbel Dekblaadje (*aa*). Het binnenste is éénbladig vierdelig. Het buitenste bestaat uit twee lancetswijze roode blaadjes (*a*), die kleiner dan het binnenste zijn. De bloemkrans is witachtig roozenrood, en heeft aan den basis van de zeer korte pijp een' bult (*b*), en de rand is in twee ongelijke lippen gedeeld. Van binnen is de Bloem schoon wit, zijnde de bovenlip in vier stompe tanden gedeeld, (*c*), en de smalle onderlip naar beneden gebogen (*d*). De Meeldraaden, die hier langer zijn dan de Stijl, zijn bij de invoegingen aan het benedengedeelte fijn behaird; ook is de Stijl met eenige Hairen bezet (*e*). Het Vruchtbeginsel, dat met vijf roodachtige Honigblaadjes is voorzien, is in het eerst groen (*f*), en beide van de twee naast elkander staande Bloemen zijn zeer nabij elkander staande, gelijk de vergroote figuur (*g*) aanwijst, De Vrucht rijp wordende, het geen in Junij en Julij geschiedt, zijn beide van onder meer of min samengegroeid (*h*), vertonende de gedaante van eene zwarte Kers, die een paarsrood sap bevat, waarin zich veele bruine, ovaale, vlakke, met kleine verhevenheden bezaaide zaaden bevinden.

De

De elliptiſche Bladen zijn kortgeſteeld, aanvanglijk bruingroen, fijn gehaird en dun, meer gevorderd zijn zij van boven donker groen (*i*); en de Hoofdrib is ſlechts heen en weder behaird.

De jongſte drooge Scheuten zijn digt beneden de knoopen tweeſnedig, overigens rond (*k*). De kleur der Schors is bruin, en van onderen met lange ſcheuren, daar die van het oude Hout grijs en geſcheurd is (*l.*). De Knoopen aan de weelderige Scheuten zijn bijna waterpas afſtaande, maar bij te zwakkere ſoorten ſtaat de punt rechtop. In de bovenſte hoeken der Knoopen is nog een kleiner bevestigd (*m*), die zich later, in het geheel niet, of ſlechts dan ontwikkelt, wanneer de grooter beſchadigd is. Alle de Knoopen zijn vierkantig, met lancetsgewijze, bruine, in viervouwdige kringen ſtaande ſchubben omgeven.

De ſchoonheid der Bloemen, in het vroege Voorjaar, benevens het bijzonder groen in het later, de rijpe Vruchten op verſcheiden tijdperken, zijn redenen genoeg om deze Heester tot verſiering van Bosquetten aan te wenden, het geen des te ligter kan geſchieden, daar zij zich als van zelve door veele wortelſcheuten in een' goede grond niet alleen voortplant, maar bijna overal welig tiert.

Lonicera nigra

Zwarte Honds-Besfen.

Vde Clasſe. Ifte Rang.

Eerſte Afdeeling, met ſlingerende ranken.

Lonicera Periclymenum.

Gewoone Kamperfoelie.

Gemeines wildes Geisblatt.

Chèvre-feuille de bois velu.

Common Wood-bine, or Honey ſuckle.

LONICERA PERICLYMENUM, *floribus ringentibus capitatis terminalibus, foliis deciduis, omnibus distinctis.*

GEWOONE KAMPERFOELIE, *met eironde eindknopjens, die als geſchubd zijn; de bladen zijn ten eenenmaale onderſcheiden.*

Onder de veele ſoorten van Kamperfoelie is dit de éénigſte, die in *Nederland* wild groeijende wordt gevonden. Men ziet deze Heester overal, zowel aan de wegen, als aan de heggen, en in de kreupelbosſchen, ja, in alle ſtreeken der Republiek; doorgaans groeit zij in 't middenſte gedeelte van *Europa*. Haare Bloemen duren van Juny tot September, en verſpreiden des avonds de aangenaamſte geuren; de plant groeit laager dan de *Italiaanſche* Kamperfoelie, en zij onderſcheidt zich van deze voornamelijk daardoor, dat de bovenſte Bladen niet ſamengegroeid zijn, en dat de Bloemen geenszins met een bladächtig omwindſel zijn voorzien.

De Bloembundel vertoont een' ronden kop (*a*), welke op een' korten Steel rust; hij heeft, bij zijnen oorſprong, twee kleine, eironde Bladen, die langwerpig en ongeſteeld zijn, en tegen elkander overzitten: men bemerkt aan de *Baſis* van het vruchtbeginſel eironde met dezelve afwisſelend-ingevoegde lovertjens, die klein, en paarskleurig zijn.

De Bloemkrans dezer in het wild groeijende Heester is van buiten bleekrood van kleur, en met geſteelde klieren bezaaid; hij is van binnen wit, en na de bevruchting geel (*a. b.*). Hij heeft eene korte pijp, en een' rand, die twee-gelipt is. De boven-lip is breed, teruggebogen, en in vier ſtompe tanden gedeeld. De beneden-lip is langwerpig en teruggerold. De Meeldraadjens zijn langer dan de Bloemkrans,

en

en korter dan de Stijl. De Vruchten ſtaan, als een grooter gedeelte volkomen rijp wordt, in een hoofdjen getroopt (*c*). Zij zijn rood van kleur en rond, met kleverige, kliertjens bezaaid, en bevatten, elk in het bijzonder, ſlechts twee eironde, ſpitſe, vlakke Zaaden, die geel van kleur zijn (*d*). De Bladen zijn eirond aan beide zijden toegepunt, en hebben zeer korte Steelen (*f*), jeugdig zijnde geheel, doch in een' volkomen ſtaat ſlechts van onderen hairig (*e*), vallende in het Najaar af.

De jonge Scheuten zijn, zowel in den Zomer, als in den Winter, met wratjens digt bezaaid, op welke wratjens ſtijve hairen zitten; de ſchors van deeze Scheuten is, als het Loof afgevallen is, van boven paarskleurig, van onderen grijsachtig bruin (*g*), en ſlechts aan het oudſte Hout geheel grijs. De knoppen zijn eenigzins afſtaande, vierhoekig, eirond toegepunt, en met lancetsgewijze ſchubjens bedekt, waarvan de grootſte, aan de buitenſte zijde, groen en rood geſchakeerd zijn (*h*).

Men meent dat de Bloemen tot een goed Oogwater kunnen dienen; de Vruchten doen hevig *purgeeren*, en kunnen ook wel ſterke brakingen veroorzaken.

Men plant deze ſoort van Kamperfoelie even als alle de overige ſoorten voort.

Deze ſoort is zó wèl geſchikt tot *Berceaux*, Hutjens, *Hermitages*, tot bedekking van Muuren en Steenrotſen, tot het omſlingeren van Boschjens, tot ſtoffeering van Kreupelbosſchen, en tot Faiſanten- en Hoenderboschjens, dat men haar niet gaarne mist, zo wel ten dezen opzigte, als tot afwisſeling in groote Plantſoenen.

De *Variëteit* hiervan, die bekend is onder den naam van *Lon. periclym. ſerotina*, is eene der ſchoonſten die bekend zijn.

Lonicera Periclymenum.

Gewoone Kamperfoelie.

Vde Classe, Ste Rang.

Eerste Afdeeling, met slingerende ranken.

Lonicera Periclymenum *serotina.*

Laatbloeijende, gewoone Kamperfoelie.

Gemeines spætes Geisblatt.

Chevre-feuille de bois glabre.

Late Red Honeysuckle.

LONICERA PERICLYMENUM *Serotina, flore rubello.* AITON.

LAATBLOEIJENDE GEWOONE KAMPERFOELIE, *met roodachtige bloemen.*

Deeze zeer bevallige soort is eene afstammeling, of verscheidenheid van de gewoone Kamperfoelie: in de maanden Julij en Augustus versiert zij de Zwitsersche bosschen en heggen met haare welriekende en schoone bloemen: in onze plantsoenen is zij ongemeen geschikt voor zoodanige partijen, waar men zig des zomers verlustigt, 't zij om de verkwikkende ochtendkoelte in te ademen, of om de sombere stilte van den avond te genieten.

Men kan deeze soort van de Moeder- of Hoofd-soort onderscheiden, door de laater bloeijende roodachtige bloemen; (die van de Moeder-soort zijn bleek-rood, en, uitgebloeid hebbende, geelachtig:) als mede door haare gladde bladen en takken; de laatstgemelden zijn slechts aan 't bovenëinde hairig.

De bloembundel (*a*) heeft langwerpige hoofden; de bloemkrans is grooter, soms donker, paarsch-rood, vol kleurige gesteelde klieren: de meelknopjens zijn orange-kleurig.

De vruchten, even als bij de gewoone Kamperfoelie, in een hoofdjen verzameld, staan in deeze soort kranswijs, even als een air, rondom den bloemsteng: (*b.*) ieder kransje heeft bijna zes vruchten, van welken niet allen tot volle rijpheid komen: de Bladknoopen hebben zeer groote paarsch-blaauwe schubben tot onderscheidend kenmerk; (*c.*) zijnde die schubben zoo vast en duurzaam, dat zij ook tot een uitsteekend ken-

kenmerk van den droogen ſteng dienen; en alzoo kan men deeze ſoort, ook in den ſtaat van bladerloosheid, van alle rankende Kamperfoelie-ſoorten onderſcheiden.

Fig. e is de vergrootte afbeelding van den kelk; *f* de ovaal-ronde geheele vrucht; *g* en *h* de gedeelde vrucht, met de zaaden en zaadhokjens; *i* het zaad.

Nog eene verandering in deeze ſoorten is de *Lonicera quercifolia*, *foliis quercinis*; naamlijk die, welker bladen de eiken-bladen evenaaren, gelijk *fig. d* op deeze Plaat vertoont. Ware de gedaante van die bladen, zonder verwisſeling, altijd dezelfde, zoo zoude deeze ſoort van *Lonicera*, ter bevordering der verſcheidenheid in onze tuinen, aanteprijzen zijn.

Lonicera Periclymenum.

Laatbloeijende gewoone Kamperfoelie.

CLASSIS V. ORD. I.

V^de Clasſe, I^ste Rang.

Eerſte Afdeeling, met ſlingerende ranken.

Lonicera Semper-Virens.

Virginiſche Kamperfoelie.

Virginiſches Geisblatt.

Chevre-feuille de Virginie.

Trumpet Honeyſuckle.

LONICERA SEMPER-VIRENS, *ſpicis ſubnudis terminalibus, foliis oblongis, ſummis connato-perfoliatis, corroilis ſubæqualibus, tubo ſuperne ventricoſo.*

VIRGINISCHE KAMPERFOELIE, *met bladerlooze eindkransjens, de bovenſte bladen doorbladig ſamen gegroeid.*

Deeze prachtige Kamperfoelie groeit in de wouden van *Carolina* en *Virginiën* in 't wild, en ſlingert zich om de naastſtaande boomen heen, wel twaalf of vijftien voeten hoog: zij brengt ſchitterend coraalroode bloemen voord, die echter geene reuk hebben. Haar bloeitijd duurt van Mei tot September.

De ſchoone bloemen prijken, Kranswijze, rondsom een langen gladden hoofdſteel, van drie tot vijf kransjens, boven elkander, en verbeelden een pluim of panas, (*a*) hebbende aan den baſis zes, met de bloemen afwisſelende, lancetvormige lovertjens: de bloempijp is lang, van onderen zeer dun, en van gedaante als eene fluit, waaruit men oudtijds plagt te drinken: aan den rand is zij in bijnaa vijf inſnijdingen gedeeld, die voor het uitgaan van binnen geel zijn, doch daarnaa den bloemkleur aanneemen. De ſtijl ſteekt boven de helmdraaden uit, welke helmdraaden met de bloempijp even lang zijn. De vruchten (*b.*) welke in Augustus rijp worden, zijn ovaal rond; zij worden van de lovertjens, die alsdan een oranjekleur en vleezige zelfſtandigheid hebben aangenomen, onderſteund, en bevatten, in een roodächtige ſap, eenige ovaal ronde vlakgeſtreepte zaaden. (*c.*) De bladen hebben korte ſtijlen, zijn ovaalrond, of ovaal

lang-

langwerpig, van vooren ſtomp, en van een kruidigen ſtekel voorzien; hunne bovenſte zijde is donker-, en de tegenzijde grijs-groen: de twee bovenſte bladen alleen zijn ſamengegroeid, aan den rand terug gerold, en van den bloemſteel doorboord: in koude gewesten vallen, in 't najaar, de bladen af; maar in warmer, of in een ſtookhuis hernieuwen dezelven, hetwelk, met recht aanleiding heeft gegeven tot de Latijnſche benaaming van *Semper-Virens*.

De takken van den Heester zijn rond, en de jonge ſcheuten hebben, zoo lang zij zonder loof zijn, een gladden ſchors, die van boven paarsch-bruin, en met vlekken getekend is; verder naar beneden is hij donker en geelbruin gevlekt. (*d*)

De ſchors van den meerderjaarigen ſtam heeft ook ſcheuren; want dezelve ſcheidt zich jaarlijks, even als in meer ſoorten plaats vindt, van den ſtam af: de bladknoppen zijn lancetvormig, vierkantachtig, en van de takken afſtaande; zij worden omvat van niet even groote ſchubben, die in vier kringen ſtaan, lancetswijze, ſpits, en een weinig ſamengebogen zijn; de buitenſte oppervlakte van dezelven is met paarſche ſtippen vercierd.

De oudſte ranken worden anderhalf duim dik, en derzelver hout is geelachtig, taai en hard.

Men vindt van deeze ſoort ook andere verſcheidenheden, met ten halve ronde, en ten halve langwerpige bladen. AITON verdeelt deezen in de *groote* en de *kleene Virginiſche Kamperfoelie*, en volgends dien Schrijver zoude de bloemtak op de Plaat afgebeeld, *Lon. Semper Vir. major*, en de vruchttak *Lon. Semper Vir. min.* genoemd weezen; ſommigen noemen den laatstgemelden ook *Lonicera Caroliniana*.

Cl. V. ord. I.

Lonicera Semper-Virens.

Virginische Kamperfoelie.

Vde Clasſe. Ire Rang.

Eerſte Afdeling, of rechtopſtaande en veelbloemige Bloemſteeltjes.

Lonicera Symphoricarpos.

Karoliniſche Kamperfoely.

Amerikaniſche niedrige Symphoricarpos.

Chèvre-feuille à petites feuilles.

Shrubby St. Peters wort.

LONICERA SYMPHORICARPOS, *capitulis lateralibus pedunculatis, foliis petiolatis.*

KAROLINISCHE KAMPERFOELY, *met zijdelingſche geſteelde Hoofdjes en geſteelde Bladen.*

In de gematigde Provintiën van *Noord-Amerika*, *Virginië*, *Carolina* en *Kanada* groeit deze laage Heester met zeer dunne Takken; zij wordt ten hoogſten vier voeten hoog, en behoort onder het gering getal dier gewasſen, die zo wel in de ſchaduwe als in de zon even goed groeijen.

De Bloemen, die tegen het einde van Augustus of in het begin van September zich ontwikkelen, zijn klein en klokvormig, ſtaande in digte veelbloemige trosſen op een' korten hoofdſteel gegaêrd, wordende door de Bladen, die, tegenoverſtaande, den bogtigen dunnen tak eene gevinde gedaante geven, bedekt, of ſtaan onder de Bladen (*a*); zij zijn ongeſteeld, en hebben aan den baſis van het eironde verlengde Vruchtbeginſel twee tegenoverſtaande dekblaadjes, en een' klokvormigen, roodachtigen, in vijf ovaale, gelijke inſnijdingen gedeelden Bloemkrans, die zolang als de Meeldraaden en de hairige met een geel ten halven kogelvormig merk gekroonde Stijl is, gelijk de vergroote figuuren *b* en *c* aanwijzen.

De Vruchten worden in October rijp, en vormen paarsroode geknopte trosſen, (*d*), en verſieren gedurende de helft van den Winter de Takken. In elke tros worden meest twee of drie, of geen der Vruchten ten vollen rijp; zij zijn met de overblijvende Kelktanden gekroond, en hebben vier hokken, waarvan ſlechts de twee grootſten ieder een ovaal Zaad bevatten, en de twee kleinen ledig zijn. *e*. *f* is de vergrootte en *g* de natuurlijke gedaante van het Zaad.

De

De Bladen rusten op korte Steelen, zijnde ovaal, van voren met een' kruidachtigen ſtekel bezet, op de bovenvlakte glad en donkergroen (*h*), op de benedenvlakte grijsgroen, en eenigermate met korte Hairen bezet.

De Takken en Scheuten zijn rond; de jongſten hebben eene met korte hairen digt bezette Schors, waardoor deze een grijs aanzien bekomt, doch dezelve wordt aan het ouder Hout glad, roodachtig bruin en ſcheurig. Tak en Stam hebben aan de afdelingen en geledingen, en ook waar de jongſte Scheuten zijn ingevoegd, bultige uitgroeiſels (*i i*). De Knoppen zijn klein en ovaal, met ovaalſpitſe ſchubben, waarvan de vier buitenſten bruin en de binnenſten helder rood zijn.

Deze Heester is merklijk van de overige Kamperfoelijs daardoor onderſcheiden, dat zij in den droogen ſtaat zich als geſtorven voordoet. De lange, dunne op den grond kruipende looten, die digt boven den wortel voor:komen en in den zomer ligt wortel ſchieten, bevorderen de vermeerdering van deze voor Najaarsbosquetten zeer geſchikte Heester.

CASTIGLIONI merkt aan dat in zijn Vaderland de Wortels en de Takken als een zeker middel tegen de tusſchenpozende koorts door de Inboorlingen gebruikt worden.

Lonicera Symphoricarpos.
Karolinische Kamperfoelie.

Vde Clasſe, Iſte Rang.

Lonicera Tartarica.

Tartaarſche Kamperfoely.

Tartariſche Hechenkirſche.

Chèvre-feuille de Tartarie.

Tartarian upright Honey-ſuckle.

LONICERA TARTARICA, *pedunculis biſloris, baccis diſtinctis, foliis cordatis obtuſis.*

TARTAARSCHE KAMPERFOELY, *met tweebloemige ſteeltjes en afgezonderde Beziën, de Bladen ſtomp hartvormig.*

Op het eerſte gezigt zou men misleid kunnen worden, om deze met de zwarte Kamperfoely te verwisſelen; doch deze dwaling kan niet langer duren, wanneer men beide ſoorten onderling met elkander vergelijkt. Het hoofdonderſcheid bepaalt zich tot de inſnijdingen der Bloempijp, het getal en de gedaante der Dekblaadjes, de Vruchten, en zelfs bij de Bladen. Het geen de navolgende Beſchrijving nader verklaren zal.

De warmer Provintiën van *Aſiatisch Rusland*, voornamelijk de heuvelen en afdalingen van het *Altaïſche* Gebergte, de haagen aan de Oevers der *Wolga*, van den *Samar* en *Rhymnus*, tegenwoordig *Ural* genaamd, zijn de geboorteplaatſen van deze fraaije Kamperfoely, welke van vijf tot agt voeten hoog wordt, en een uitſtekend ſieraad voor onze Voorjaarsbosquetten verſtrekt.

De Bloemen komen in de Maand May, even als die der zwarte Kamperfoely, alleen op iets korter Bloemſteelen ten voorſchijn, hebbende aan den baſis van het Vruchtbeginſel, zes, in plaats van vier Dekblaadjes. De twee buitenſten dier blaadjes zijn lineäal lancetsgewijze, en langer dan het Vruchtbeginſel (*a*); de binnenſten zijn ovaal, hol en korter dan de eerſten. De Bloemkrans is roodachtig, de Pijp aan den grond gebult, en de Rand tweegelipt. De Bovenlip is in vier ongelijk diepe in-

inſnijdingen gedeeld, en rechtopſtaande; de Benedenlip is langwerpig, van voren ſtomp en naar beneden gebogen. De Meeldraaden zijn glad en met den hairigen ſtijl (*b*) van gelijke lengte met den Bloemkrans (*c*).

De Vruchten worden in July rijp, dezelven zijn glanzend rood, en nog met de lange Dekblaadjes voorzien (*d*), en bevatten eenige vlakke, ovaale, geele Zaaden (*e*). De Bladen rusten op korte Bladſteelen, zijnde ovaal langwerpig, aan de punt iets rond, en aan den baſis ſomtijds hartvormig (*f*). Zij zijn op de bovenvlakte donker groen, doch aan de benedenvlakte helderer.

De Takken zijn rond; de jongſten hebben gedurende den Winter eene geel- of grijsbruine ſchors (*g*); maar die van het oude Hout is geelgrijs, met grijze vlakken (*h*), terwijl die van het oudſte Hout ſcheurig is. De Knoopen zijn waterpas afſtaande (*i*) en ovaal vierkantig, door bruine, korte, ovaal ſpitſe, boven aan den rand witbehairde in vier rijen ſtaande ſchubben omvangen. De in den bovenhoek zittende Knoop is kogelvormig.

De jonge rechte Scheuten leveren ſchoone Tabakspijpenſteelen, en de oude Stammen, van twee tot vier duimen dikte goede Laadſtokken en Rottingen. De gebrande Koolen evenaren in hoedanigheid die van het Paapenhout ter bereiding van Buskruid, en in *Rusland* worden, volgens het getuigenis van den Heer PALLAS, de Spaanſche vliegen op de Bladen, die zij zeer beminnen, gevangen.

Eene verſcheidenheid met witte Bloemen en Barnſteenkleurige Vruchten vertoont de figuur (*k*).

Lonicera Tartarica.

Tartarische Kamperfoelie.

Vde Classe. Ide Rang.

Tweede Afdeling, of rechtopstaande met tweebloemige Steeltjes.

Lonicera Xylosteum.

Roode Hondsbeziën.

Gemeine Heckenkirsche.

Chevre-feuille des Buissons.

Fly Honey-suckle.

LONICERA XYLOSTEUM, *pedunculis bifloris, baccis distinctis, foliis integerrimis pubescentibus.*

ROODE HONDSBEZIËN, *met tweebloemige Steeltjes, en afgezonderde Beziën; de Bladen niet gekarteld ruig.*

In de meeste streeken van *Europa* groeit deze Kamperfoelij, tot eene hoogte van vier tot zeven voeten, in de Bosschen en Heggen overvloedig in het wild.

De Bloemen (*a*) ontvouwen zich in de maand Maij op een kort Hoofdsteeltje, het welk, even als de jongste Scheuten en Bladsteelen, met korte Hairen bedekt is. De Bloemkrans is geelachtig wit (*d*), van buiten met korte Hairen bezet en aan den basis van de Pijp gebult. De Bloemrand is in twee lippen gedeeld, waarvan de bovenlip breed is met vier stompe tanden; maar de benedenlip is smal, langwerpig en naar beneden gebogen (*b*). De nevens elkander staande vergroote Vruchtbeginselen (*c*) hebben aan hunnen basis zes dekblaadjes, waarvan de vier binnensten ovaal en korter zijn dan het Vruchtbeginsel, en even als dit met klieren bezet, de twee buitensten langer, lancetswijze en hairig (*dd*). Deze Vruchten worden in Julij en Augustus rijp, hebben eene donkerroode glanzige kleur (*e*), en bevatten weinige ovaale vlakke zaaden (*f*). Men moet met deze Beziën omzigtig zijn, daar zij, veelvuldig gegeten, hevige brakingen veroorzaken.

De Bladen zijn gesteeld, ovaal, kort toegepunt, aan den basis rondachtig, bij de Vlakten met aanliggende fijne Hairen en aan de benedenvlakte digter bezet (*g*).

De

De Looten zijn rond en dun; de jongſten hebben eene grijze met wratjes bezette Schors, welke in het oude Hout niet van kleur verandert, maar ſcheurig wordt (*h*). De Knoppen ſtaan bijna waterpas uitgebreid (*i*); zij zijn rolvormig toegepunt, dun en lang, van ovaale Schubben omvangen, waarvan de buitenſten klein, bruin en glad, doch de binnenſten grooter en aan de beiden vlakten met witte Hairen bezet zijn.

Het Hout is geelachtig wit, vast, taai en zeer hard: uit dien hoofde, en wegens de naar de lengte lopende ſchilferende tweede Schors zo wel als om de breekbaare pijpvormige Takken, hebben de Ouden het Gewas den naam van *Xylosteum*, of Beenhout gegeven.

Lonicera Xylosteum.

Roode Honds-Besfen.

Xde Clasſe. Ste IRang.

Het Geſlacht.

Rhododendron.

Roozelaar.

Roſen-lorbeer.

Roſaye.

Rhododendron.

Het uit het Grieksch ſamengeſtelde woord *Rhododendron* betekent het begrip van Roozenboom in de tegenwoordige levende Taalen. Offchoon de Bloemen van dit te beſchrijven geſlacht eene met de roozen eenigermate overéénkomstige gedaante hebben, is het echter verre dat men dezelven Roozen, maar wel roosachtige Bloemen zou kunnen heten. Dit gevoelde men in alle taalen: van daar de Nederduitſche benaming *Roozelaar*, de Hoogduitſche *Roſen-lorbeer* en de Franſche *Roſaye*. De Hoogduitſche verdient eenige voorkeur, vermits zij, met betrekking tot de lauwrierachtige Bladen, het geheele Gewas naar den omtrek bepaalt.

Men telt reeds tien bekende ſoorten van dit Geſlacht, die allen in ſchoonheid uitmunten, en als verheven ſieraaden van het Plantrijk aangemerkt kunnen worden. De meeste ſoorten zijn heesterachtigen, met altoos groene onregelmatig verſtrooide Bladen. De Bloemen verſpreiden zich aan de punt der voorjarige Takken, uit bijzondere Bloeiknoppen, die men reeds in de maand Augustus van de Houtknoppen kan onderſcheiden.

De Geſlachtskenmerken zijn de volgenden:

De Kelk is vijfdelig of vijffpletig en voortdurend. De Bloemenkrans is éénbladig, rader- of trechtervormig, aan den rand uitgebreid, met ſomtijds rondachtige Knoppen. De tien draadvormige naar buiten nedergebogen Meeldraaden zijn zo lang als de Bloem, en dragen ovaale, eenvouwdige, van boven open Meelknopjes. De draadvormige, even lange, met een ſtomp Merk gekroonde Stijl rust op een vijfhoekig Vruchtbeginſel, hetwelk in eene ovaale, hoekige, vijfhokkige, vijfdelige Zaadkapſel verandert, die, van boven openſpringende, in elk Hokje veele kleine Zaaden bevat.

De

De voortkweking van deze schoone Gewassen vereischt eene bijzondere zorgvuldigheid, en wordt door het Zaad of door het afleggen der Takken bewerkstelligd. De jonge Plantjes kunnen zonder gevaar niet voor het tweede jaar verplant worden. De voortteling door het Zaad is ook niet zeer ligt, ten minsten op onzen bodem, om dat de Zaailingen over het algemeen zeer zwak en teder zijnde, zwakke Gewassen opleveren. Het Gewas vereischt eene ligt beschaduwde standplaats, turfaarde of loofaarde met een derde fijn zand; ook moeten de Plantjes slechts onder de schaduw van zodanige Bloemen staan, die diep in den grond wortelen, zonder wortelspruiten te schieten; hiertoe zijn geschikt de *Gleditschias*, *Sophoras* de kleinbladige Esch, Siberische Robinia de breed- en smalbladige Cytisus; daarentegen is de nabijheid der volgende en andere zeldzaame Gewassen, als Ypen, Populieren, Moerbeziën, Robinias, Syringen, Sumak, Lycium, Doorns, Braamboozen, Braamen, Roozenboom, e. z. v. ten hoogsten nadelig.

X^de Clasſe. I^te Rang.

Rhododendron Chamæcistus.

Laage Roozelaar.

Niedriger Roſenlorbeer.

Roſaye Chaméciste.

The Chamæcistus.

RHODODENDRON CHAMÆCISTUS, *foliis ellipticis acutiusculis glanduloſo-ciliatis nudis, corollis rotatis, petalis obtuſis.*

LAAGE ROOZELAAR, *met gehairde Bladen en raderachtige Bloemen.*

De overige op vrijen grond bij ons gekweekte ſoorten van Roozelaaren mogen in ſchitterende pracht uitmunten, en alle aandacht tot zich trekken, niet minder verrukkelijk te aanſchouwen is deze kleine, bijna op den grond onder het kreupelhout kruipende laage ſoort, wegens de zagte, inéénſmeltende ſchoonheid der kleuren; geeft men daarbij acht op het geheele ſamenſtel der deelen, dan zal men indedaad in ieder eene nieuwe ſchoonheid opmerken.

Op de hoogſte, het geheele jaar door met ſneeuw bedekte toppen der Alpen groeit deze Heester in de rotsklooven, waarin zij met haare menigvuldig vezelige wortelen vastgehecht is.

De ſchoon lichtpaarſche zagt in wit overgaande Bloemen (*a*) zijn radervormig, en van die der andere ſoorten aanmerklijk onderſcheiden; zij komen gepaard of enkel, zelden in driën te voorſchijn, en ſtaan op de eindknoppen der voorjarige Takken, aan lange, roode, met geſteelde klieren digt bezaaide Bloemſteeltjes (*b*), welken aan hun ſtandpunt van ovaale uitgeholde Schubjes bij wijze van lovertjes omvangen zijn.

De tot op den grond gedeelde Kelk is insgelijks aan den kant der inſnijding en op de buitenvlakte zeer ſchoon met roode geſleufde klieren verſierd (*d*). De ſchoone uitgebreide witte op een' paarſchen grond

lig-

liggende bogtige Meeldraaden, met roodbruine op wit liggende Meelknopjes (*e*) en de ſtompe, bogtige, bijna doorzigtige Stijl (*f*) verfraaijen de Bloem te meer.

De kleine ovaal lancetswijze, op beiden vlakten groene aan den rand met hairen bezette Bladen (*g*) en die welken alleen aan de jongſte éénjarige Takken zitten, vallen in het tweede jaar af, maar nemen op beiden zijden eerst eene roestkleur aan, welke nogthans vrij ooglijk is.

Het is overvloedig bewezen dat Amerikaanſche en zelfs Oost-Indiſche planten zich ligter aan onzen grond gewennen dan zodanigen die op hemelhooge rotſen, tusſchen de klooven en als in een' eeuwig durende winter groeijen; dit is ook de reden dat deze Heester in onze Plantſoenen nog eene zeldzaamheid of geheel niet te vinden is; maar men plaatſe dezelve in digte ſchaduwe, onder het laage hout en vooral tusſchen ſteenen ruïnen, het geen de veſelige, overal uitſpruitende en tusſchen alles indringende wortelen ſchijnen te vereiſchen, en deze oplettendheid zal ook in onze landſtreek met den wasdom en bloei dezer ſchoone Heester beloond worden.

Rhododendron Chamæcistus.
Laage Roozelaar.

X^de Clasſe. I^ste Rang.

Rhododendron Ponticum.

Levantſche Roozelaar.

Pontiſcher Roſen-lorbeer.

Roſaye Pontique.

Purple Rhododendron.

RHODODENDRON PONTICUM, *foliis oblongis glabris, utrinque concoloribus, corymbis terminalibus, corollis companulato-rotatis, petalis lanceolatis.*

LEVANTSCHE ROOZELAAR, *met glanzige, lancetvormige, wederzijds gladde Bladen, en eindelingſche Bloemtrosjes.*

De ſchitterende pracht, zowel als de verruklijke ſchoonheid van deze Heester, zal ieder roemen, die dezelve in haare vollen luister gezien heeft; en wien is thans dit zo algemeen bemind gewas onbekend gebleven? Om hetzelve in zijne volkomen ſchoonheid te ſchilderen, wordt het penſeel van den dichter vereischt; terwijl de Kruidkundige enkel met bewondering bij deszelfs ſamenſtel vertoeft.

De met Beuken en Elst begroeide ſteenachtige ſtranden van het gematigd Morgenland en de vruchtbaare ſtreeken van het Zuidelijk *Spanje*, in de nabijheid van *Gibraltar*, voeden deze prachtige vier a vijf voeten hooge Heester, die door de thans minder moeilijke aankweking tegenwoordig zulk een uitſtekend ſieraad voor onze tuinen is.

De Bloemen, die zich in de maand Junij, ſomwijlen in de maand Maij, aan het bovenſte einde der takken van het vorige jaar ontwikkelen, bloeijen tot tegen het einde der maand Julij in eene groote hoeveelheid; zij zijn paarsrood en op uitgebreide ſchermtrosſen vergaêrd (*a*). De Kelk is zeer klein, heeft ſtompe, naauwlijks zigtbaare inſnijdingen, en is, even als de jonge nog niet ontwikkelde Bladen, Bladſteelen en jonge Scheuten met groene vastzittende Kliertjes digt bezet. De bloem is in vijf ongelijke, langwerpig lancetvormige, zeer uitgebreide inſnijdingen gedeeld, waarvan de bovenſten breeder dan de overigen zijn (*b*). Op de binnenzijde der Bloemlappen tegen den baſis is eene goudgeele vlek, die als met

Goud-

Goudzand geſtippeld is. Aan het begin der inſnijding vindt men eene plooi (*c*), zonder dat dezelve in eene Klier eindigt, als bij de *Rhodod. max.*, het geen als een onderſcheidend kenmerk kan aangezien worden. De Meeldraadjes zijn bogtig, neder- en opwaarts gebogen, en dragen langwerpige dubbel ſaamgegroeide, gladde, paarſche, van boven opene Meelknopjes, die het ſtuifmeel als in een balg bevatten. Het in vijf deelen openſpringend Vruchtbeginſel (*d*) bevat veele kleine Zaaden. De voortdurende op beiden vlakten gladde op kleine ſteeltjes ſtaande, rijp zijnde lederachtige Bladen zijn langwerpig ſpits, van boven glanzend, van onderen grijs groen (*e*). De Bloeiknoppen zijn groot, en van gelijkvormige Schubjesachtige bruine dekblaadjes omvangen (*f*), welken die der Houtknoppen evenaren. De Takken en Looten zijn gelijk aan de overige ſoorten. De bewooners van *Aſie* zijn in den waan dat de uitwaasſeming van deze Heester nadelig is, en verbannen dezelve uit hunne Tuinen.

Op het Landgoed *Boekenrode*, aan de *Leijdſche* Vaart, zo uitmuntend wegens deszelfs Plantſoen, waar van men op het eene gedeelte onder *Magnolias Kalmias Azaleas Andromedas* en andere vreemde Heesters, onder een' vreemden Hemel gelooft te wandelen, en aan de andere zijde zich van een' aanvolkomenheid grenzende Vaderlandſchen Landbouw omringd ziet, als onder het beſtuur van den zo kundigen als gullen menschlievende zeer geächten bezitter den Heer N. VAN EYS, mogelijk is, zag ik zodanig een' Roozelaar, die, in het twaalfde jaar ſtaande, de hoogte van negen en een' halven voet, en in den omtrek der Takken in het midden gemeten 42 voeten bereikt, gelijk ik zelf heb gemeten bij het vriendelijk onthaal van den geächten bezitter. Wanneer men deze Heester van verre of van nabij voor het eerst ziet, van onder tot boven met eene menigte ſchoonbloeijende Bloemen bedekt, dan ſtaat men verbaasd, en vraagt niet ten onrechte: is 'er wel iets ſchooner?

Rhododendron Ponticum.
Levantsche Roosselaar.

CLASSIS V. ORD. I.

Vde Classe. Ste Rang.

Het Geslacht.

Ribes.

Aalbeziënboom.

Johannisbeere.

Grofseiller.

Courrant.

Ribes is een *Arabisch* woord, en betekent in die taal iets dat scherp en zuur is. Volgens het uiterlijk aanzien schijnen de soorten in twee verschillende geslachten verdeeld te zijn, het geen echter een nader kruidkundig onderzoek niet toelaat. De Aal- en Kruisbeziënboom zijn ten aanzien der Bevruchtingswerktnigen niet onderscheiden, maar enkel door het natuurlijk kenmerk der wapenen. Door dit kenmerk worden de Geslachtsoorten ook in zuurbezieïge ongewapenden en in grofbezieïge gedoornden verdeeld.

Ziehier de Geslachtskenmerken:

De Kelk is éénbladig, ten halven vijfspletig of getand en buikig; de lappen zijn langwerpig, hol, gekleurd, te rug gebogen en voortdurende; de Bloemkrans is vijfbladig, de Bloembladen klein, stomp, rechtop aan den kelkrand ingevoegd. Vijf elsvormige rechtopstaande Meeldraadjes zijn, even als de Bloembladen, in de Kelk gevoegd, dragende opliggende, samengedrukte, aan den rand opengespleten Meelknopjes. Het ten halven ronde Vruchtbeginsel is beneden de Kelk tweespletig en het Merk stomp. De Vrucht is eene kogelronde, genavelde, éénhokkige, veelzadige, sappige Bezie, die met de insnijdingen der voortdurende Bloemkelk bekroond, en van twee zijdelingsche tegenoverstaande langwerpige vruchtzetels voorzien is. De menigvuldige Zaaden zijn ten halven rond en iets samengedrukt.

De overéénkomst der Bloemdeelen en de bijna onmerkbaare overgang van de Aal- tot de Kruisbeziën wettigt de verééniging dezer twee soorten, welke LINNÆUS, in weêrwil van sommige zo oude als nieuwere Kruidkundigen heeft vastgesteld. Alle tot dus verre bekende soorten zijn bewoners der Noordelijke gewesten zo wel van de nieuwe als van de oude waereld.

Sommige soorten worden van vier tot zeven voeten hoog. Zij groenen vroeg in het voorjaar. De Bloei-

sem

ſem is van andere Bloemen zeer onderſcheiden, vermits de ſtompe kleine Bloembladen minder kleurig zijn dan die der inſnijdingen van de Kelk.

De opperhuid der Heester gaat, gelijk bij meer Heesters en Boomen, jaarlijks los. De Takken ſtaan, gelijk de Bladen, afwisſelende verſtrooid en de huidige rand is aan den baſis van de Bladſteelen met ongelijk lange, doorzigtige, dikwijls met klieren gekroonde wenkbraauwen bezet. De Bloemen ſpruiten uit de voorjarige ſcheuten, of uit bijzondere aan het oude Hout groeijende Vruchtlooten.

Bijna elke grond en ſtandplaats is voor deze Heester dienstig, echter duurt zij onder al te digte ſchaduwe niet lang. Door verdeling der Wortelplanten, Wortelſcheuten, Afleggers en Stekken geſchiedt de voortteling het gemaklijkst. Langzaamer gaat die uit het Zaad, waarvan men ſlechts gebruik maakt om nieuwe verſcheidenheden te winnen, of zodanige vreemde ſoorten voort te kweken, waarvan men uit verre afgelegen plaatſen geen Planten kan overbrengen. De pogingen der *Goosberri ſocieteit* in *Engeland* hebben reeds verſcheiden ſoorten uit het Zaad voortgebragt.

De Vruchten zijn in het huishoudelijk gebruik, mitsgaders voor Faiſanteriën zeer nuttig. De geel en zwart gevlakte Rups (*Phalæna groſularia Linn.*) benadeelt in de Maand May de Bladen.

CLASSIS V. ORD. I.

Vde Classe. Ste Rang.

Eerste Afdeling, of zuurachtige ongewapenden.

Ribes Alpinum.

Alpische Beziënboom.

Alpen Johannis-Beere.

Grosseiller des Alpes.

Alpen Currant.

RIBES ALPINUM, *inerme, racemis erectis, bracteis flore longioribus..*

ALPISCHE *of* BERGBEZIËN BOOM, *die ongedoornd is, met rechtopstaande Trossen, de Blikjes langer dan de Bloem.*

Deze ongewapende Heester behoort tot die gewassen welken op het Noordlijk gedeelte van onzen Aardbol eene uitgebreide standplaats van de natuur ontfangen hebben. Zij bewoont de bergachtige streeken van *Zweden* tot *Frankrijk*, en van *Schotland* tot *Kamtschatka.* In sommige oorden is zij tweehuizig; zij wordt gemeenlijk slechts drie of vier voeten hoog, maar in de sahaduwe en op een' goeden grond kan zij wel de hoogte van agt voeten bereiken.

De Bloemen ontvouwen zich in de maand May, en zijn in eenvouwdige rechtopstaande Trossen gegaêrd. Volkomen en onvruchtbaare tweeslachtige Bloemen. De eerste (*a*) en de laatste (*c*) zijn in vergroote (*b*) en natuurlijke (*d*) gedaante voorgesteld. Deze laatsten, hoewel zij geen vruchten dragen, geven de Heester door haare geele kleur een fleurig aanzien, om deze reden geeft men in de Plantsoenen aan deze de voorkeur boven de vruchtdragende stammen, die gedurende den bloeitijd minder schoon zijn.

Roode vastzittende klieren versieren den algemeenen Bloemsteel, even als het Bloemsteeltje (*e*),

het

het welk aan zijn' basis vastzit, een wit, ovaal lancetswijs voortdurend Blikje heeft (*f*), hetwelk langer dan de Bloem en aan den rand met gesteelde Klieren bezet is (*g*).

De Vruchten worden in Augustus rijp; zij zijn helderrood, klein (*h*) en bevatten in een zuurachtig laf vocht slechts weinige zaaden.

Onder de ongewapende Beziënboomen heeft deze Heester de kleinste Bladen, die reeds eenige overéénkomst met de Aalbezien hebben; zij zijn drie- of vijfkwabbig, ongelijk groot, en stomp getand (*i*), in de jeugd op de oppervlakte met eenige hairen bezet, op de benedenvlakte glad. De Bladsteelen zijn fijnbehaird, hoog en mede van ongelijk lange gesteelde klieren voorzien, die ook aan den huidigen rand te voorschijn komen.

De jongste Takken hebben in den Bladloozen staat eene geelbruine gladde Schors (*m*), die aan het oude Hout grijs wordt. (*l*). De Knoppen zijn, in vergelijking met de overige soorten, dun, lang, spits, staan rechtop (*k*), en ongelijk groote, witachtige, van boven met eene korter een weinig van de punt afstaande Schubben omvangen dezelven.

Ribes Alpinum.

Alpische Besfenboom.

CLASSIS V. ORD. I.

Vde Classe. Ste Rang.

Tweede Afdeling, of grofbezieïge ſtekeligen.

Ribes Cynosbati.

Stekelbeezige Besſenboom.

Amerikaniſche Stachelbeere.

Grosſeilles à fruits piquans.

Prikly-fruited Goesberry.

RIBES CYNASBATI, *aculeis ſub-axillaribus, baccis aculeatis racemoſis.*

STEKELBEZIEÏGE BEZIËNBOOM, *met doornen onder de Oxelen der Bladen en ſtekelige geritſte Beziën.*

THUNBERG en KALM hebben deze Heester in *Noord-Amerika* en *Japan* ontdekt. Zij bereikt een' mans hoogte, heeft dunne uitgebreide Takken, welken aan de invoeging der Bladſteelen met eene priemvormige waterpas rechte Stekel zijn gewapend. De Bloemen verſchijnen in de Maand Maij, en zijn van eenige Bladen omringd (*a*); zij vormen overhangende, eenvouwdige Trosſen, die uit twee tot vijf Bloemen beſtaan, hebbende aan den oorſprong van hun Bloemſteeltje een derzelven een bijkans in twee of vijf lappen gedeeld Dekblaadje (*b*), hetwelk aan de Bloem, die aan het einde van den gemeenſchaplijken Bloemſteel zit, tot aan den grond in twee deelen gedeeld, en aan den rand met geſteelde kliertjes verſierd (*c*) is, welken men eveneens, zo aan de gemeenſchappelijke als aan de bijzondere Bloemſteeltjes waarneemt (*d*).

De ovaale Kelk is eenigermate opgeblazen, en de korte inſnijdingen der lappen naar vooren behaird (*e*); dezen buigen zich, terwijl de bevruchting voortgaat, te rug, en na derzelver voleinding ſluiten zij weder op elkander (*f*. *g*). De Meeldraaden zijn langer dan de Kroonbladen (*h*), en de Stijlen in twee draadvormige deelen gedeeld, welken door eene kleverige ſtof verbonden en met een hoofdjesvormig Merk bekroond zijn. Nu en dan ziet men ook Bloemen met een' driedeligen Stijl. Zeer merkwaardig is het Vruchtbeginſel en de opvolgende Vrucht, welken de vergroote figuur naauwkeurig daarſtelt. Ovaal en vijf hoekig bij deszelfs oorſprong, is hetzelve met zagt ſtekelige priemvormige Stekels bezet (*i*), welken met de in de Maand Augustus rijp wordende paarskleurige Vrucht meer beſtand krijgen (*k*). Deze Vruchten bevatten, in een geelachtig ſap, eenige harde en bruine Zaaden (*l*).

De

De Bladen rusten op digt behairde Bladsteelen, wier huidige rand met ongelijk lange gebaarde wenkbraauwen bezet is (*m*). De bladen zijn bijna vijflappig stomp en grof getand, en aan den rand naauwlijks en fijn behaird, zijnde de punten der tanden met ronde vastzittende Kliertjes bezet (*n*). Hun bast is vlak, de bloemen omvangende van dezelven verwijderd, maar aan welige looten grooter met grooter Koppen en aan den bladsteel hartvormig uitgesneden.

De jongste Looten zijn in den Winter met eene bruine schors bedekt (*o*), daar de schors van het oude Hout bruin en fijngescheurd is (*p*). De Knoopen zijn eenigermate afstaande; zij zijn door ongelijk groote bruine van boven stompe en aan den rand witbehairde schubben bedekt (*q*), en aan hunne invoeging met één, bij welige scheuten met twee, zelden met drie harde Stekels gewapend (*r*); echter ontbreken dezen aan het boveneinde der scheuten, en de zwakker takken zijn geheel daarvan verstoken.

Ribes Cynosbati. Steekelbeezige Besfenboom.

V^de Clasſe, I^ste Rang.

Tweede Afdeling, of grofbezige Stekeligen.

Ribes Diacantha.

Tweeſtekelige Beziënboom.

Zweyſtachelichte Stachelbeere.

Grosſeiller à deux épines.

Two-ſpin'd Goos-berry.

RIBES DIACANTHA, *aculeis geminatis ſtipularibus, foliis cuneiformi-tripartitis dentatis, floribus racemoſis.*

TWEESTEKELIGE BEZIËNBOOM, *met dubbele Lovertjesſtekelen, wigvormige driedelig getande Bladen en troswyze Bloemen.*

Deze Heester heeft de opmerklijke hoedanigheid dat zij als middenſoort tusſchen de ongewapende en grofbeziëge of ſtekelige gerangſchikt en als de overgang van de eene tot de andere afdeling kan aangemerkt worden. Ten aanzien der Bloemen en Vruchten is zij aan de eerſte gelijkvormig, maar wegens de Bladen en ſtekels evenaart zij de tweede, en vertoont in alle opzigten, een aanmerkelijk in de Kruidkunde vrij zeldzaam verſchijnſel. Dit bekrachtigt ook het vermoeden dat deze ſoort enkel door vermenging met ſtekeligen en ongewapenden voortgebragt en dus voortdurend is.

In een' leem- en ſteenachtigen eenigzins zouten bodem, aan de Rivieren van *Taurië* en *Siberië* groeit deze nog niet algemeen, ook bij HOUTTUIN niet bekende Heester in het wild, en wordt van drie tot vijf voeten hoog. Haare Takken ſtaan rechtop, en worden in het Voorjaar groen. De Bloemen verſchijnen eerst in de maand Mai, wanneer het loof reeds volkomen is; zij zijn op rechtopſtaande eenvouwdige trosſen gegaërd (*a*), en hebben aan den grond van haar baſis een lineaal lancetswijs Dekblaadje, hetwelk voor aan den rand kort en fijn behaird (*bb*) en voortdurend is. Op verſcheiden Bloeitakken vindt men vol-

ko-

komen tweeflachtige Bloemen, en weder onvolkomen zonder Vruchtbeginsel. De vergroote figuur (*c*) en de in natuurlijke grootte op den Tak (*d*) verbeelden de eerste (*e*) en (*f*) de tweede, zijnde de onvolkomen fraaijer dan de anderen. De eivormige Vruchten worden op het einde van den Zomer rijp, zijn rood, en bevatten in een zuurachtig sap vier Zaaden, die grooter dan die der ongewapende zijn (*g*). De Bladen zijn driekwabbig, wigvormig (*h*), ongelijk groot en stomp getand, op beide vlakten glad, en aan den bijna onmerkbaaren huidigen rand der Bladsteelen met ongelijk laage priemvormige met kleine gekroonde wenkbraauwen voorzien, die somtijds ook aan de nabij den Bladsteel zittende tanden der Bladen voorkomen. Bij de jonge onvruchtbaare Struiken zijn de Bladen minder wigvormig, aan den Bladsteel ingesneden en onvolmaakt driekwabbig.

Van twee aan de invoeging der Bladsteelen staande priemvormige stijve Stekels (*i*) heeft het Gewas zijn naam ontleend. In den Winter zijn de jongste Takken met eene okerbruine schors bedekt, die aan de oude donkerer en grijs gevlakt is. De Knoppen zijn aangedrukt (*k*). Ovaal spits, met lichtbruine Schubben, die in eene zagte afstaande stekel eindigen. Aan de invoeging der Knoppen staan tegen over elkander twee iets naar beneden gebogen bruine stijve Stekels (*m*), met dezen zijn ook de tierigste Takken onregelmatig en rijklijk voorzien, even gelijk men zulks bij alle andere soorten der stekelige Beziënboomen bemerkt.

Ribes Diacantha.

Twee steekelige Besfen boom.

Vde Classe, Ste Rang.

Eerste Afdeling, of Ongewapenden.

Ribes floridum.

Pensylvaansche Beziënboom.

Amerikanische oder Pensylvanische Johannis-Beere.

Grosseiller de Pensylvanie.

American black-Courrant.

RIBES FLORIDUM, *inerme, foliis utrinque punctatis, racemis pendulis, floribus cylindraceis, bracteis germine longioribus.*

PENSYLVAANSCHE BEZIËNBOOM, *die ongewapend is, de Bladen aan weêrskanten gestippeld, de Trossen hangende, de Bloemen rolvormig, en de Lovertjes langer dan de Dekblaadjes.*

In *Pensylvanië* en *New-York* groeit deze Heester op vruchtbaare vochtige plaatsen in het wild. Haare bogtige, ongedoornde en uitgebreide Takken groeijen zo door elkander, dat het Gewas zich eenigzins haveloos voordoet; hetzelve wordt vier à vijf voeten hoog.

De Bloemen ontwikkelen zich in de maand Mai, en zitten op withairige Bloemsteelen van twee tot vier duimen lang, waarop dezelven in eenvouwdige hangende Trossen zijn vergaêrd (*a*), en zelden ziet men twee Trossen uit één' Knop spruiten. De Bloemen zijn rolvormig en iets buikig, haare kleur is groenachtig geel, en de insnijdingen der Bloembedekking zijn te rug gebogen. Ieder hangt aan een bijzonder Bloemsteeltje, hetwelk zich nà de bevruchting met de gesloten bloem boogvormig opricht, en aan den grond een voortdurend smal, lancetvormig boven den kelk uitstekend dekblaadje heeft (*b*).

De ronde zwarte Vruchten worden met het einde van Julij rijp, en bevatten in een groen laf vocht veele kleine zaaden (*c*).

De langgesteelde Bladen hebben in de nabijheid der Bloemen slechts drie lappen (*d*), zijnde aan den basis vrij recht afgesneden; de verder afstaande zijn grooter, en hebben eene vijflappige, spitse en aan den

Ba-

Basis hartvormige gedaante (*e*). Derzelver rand is spits, ongelijk zaagtandig, op beide vlakten, echter aan de benedenvlakte met geele, doorzigtige, vastzittende ronde Kliertjes bezaaid, die men ook aan de fijnhairige Bladsteelen en jonge Scheuten waarneemt. Van de priemvormige withairige wenkbraauwen, waarmede de huidige zoom der Bladsteelen bezet is, ziet men ook eenigen op de zijden der Bladsteelen zelven.

De jongste Scheuten zijn in den Winter met eene lichtbruine Schors bekleed (*f*), die het ouder Hout met grijze Vlakken doet voorkomen (*g*), en met in wratjes veranderde kliertjes bezaaid is. De ovaale Knoppen zijn in rondachtig grijze aan den rand behairde, met geele klieren versierde schubben besloten. Twee van den basis der Knoppen aflopende verheven lijnen geven de Takken eene hoekige gedaante.

Ribes Floridum.

Pensylvanische Besen-boom.

Vde Classe. Ste Rang.

Eerste Afdeling, of zuurachtig ongewapenden.

Ribes Glandulosum.

Geklierde Beziënboom.

Drusigte Johannisbeere.

Grosseiller Couché.

Glandulous Courrant.

RIBES GLANDULOSUM, *inerme, racemis erectis piloso-glandulosis, floribus planiusculis, foliis acuminato-lobatis dentatis, caule adscendente radicante.*

GEKLIERDE BEZIENBOOM, *die ongewapend is, met rechtopstaande hairig-klierige Trossen, de Bloemen vlak, spitsgekwabt getande Bladen, en de opklimmende steng wortel schietende.*

Deze Beziënboom is zeer verschillende van alle de anderen, die ongewapend zijn, voornamelijk ten aanzien der hairige Vruchten (*c*), gelijk mede wegens de kruipende wortelschietende Stengen, waardoor de voortkweking ongemeen spoedig kan bewerkstelligd worden. Met dit al is dit Heestertje nog niet zeer gemeen; hetzelve schijnt niet overäl te willen tieren, zelfs niet in die streeken welken met zijn Vaderland, *Terra nova* of *New-foundland*, een eiland ten oosten van *Noord-Amerika*, op dezelfde breedte liggen.

Het gewas is eene laage langs den grond uitgebreide Heester, met wortelschietende Stengen. De Bloemen verschijnen ten gelijken tijde met de ontwikkeling der Bladen, op rechtopstaande eenvouwdige Trossen (*a*). Uit ieder knop komt slechts ééne Tros. Iedere Bloem heeft een bijzonder Bloemsteeltje, het welk van onderen met een voortdurend kort lineaal lancetswijs dekblaadje voorzien is (*b*), het welk, even als de algemeene Trossteel, met paarskleurige stijve hairen bezet is. De kringvormige insnijdingen van den Kelk op deszelfs buitenvlakte, gelijk mede het Vruchtbeginsel, zijn van gestekelde klieren over-

overdekt. De paarsroode Bloembladen en de met dezelven verbonden Meeldraaden omvangen twee van boven vaneéngebogen Stijlen, rustende op een kegelvormig afgeſtompt Vruchtbeginſel. De rijpe Vruchten, op hangende Trosſen vergaêrd, zijn rond en rood, met drooge hairen bezet (*c*); zij worden in Julij rijp, en bevatten in een zuurachtig vocht eenige vlakke bruine Zaaden.

De Bladen zijn lang geſteeld, meest vijfkwabbig toegepunt (*d*), hartvormig uitgeſneden, jeugdig fijn behaird, maar volwasſen glad, en aan den kant ongelijk en groftandig, ſtaande aan de huidige bekleding van de Bladſteelen ongelijk lange priemvormige, met klieren bezette wenkbraauwen.

De ronde Takken hebben eene bruine met verſpreide klieren bezette Schors (*e*), welke aan het ouder hout ſcheurig en bruingrys gevlakt is (*f*). De met de punten eenigzins afſtaande Knoppen (*g*) zijn ovaal toegepunt, en in ovaalſpitſe aan den rand behairde roode ſchubben gewikkeld. De jonge gekwetste of ingeſneden Takken hebben een' aangenaamen met dien van den zwarten Aalbeziënhoom overeénkomende reuk; doch de wortels zijn zeer lieflijk van geur.

Vde Classe. Ste Rang.

Tweede Afdeling, of Grofbezieige ftekeligen.

Ribes Grosfularia.

Ruige Kruisbeziënboom.

Gemeine Stachelbeere.

Grofseiller épineux ordinaire.

Common Goosberry.

RIBES GROSSULARIA, *ramis aculeatis, petiolorum cilicis pilofis, baccis hirfutis.*

RUIGE KRUISBEZIENBOOM, *met gedoornde Takken, de Bladfteeltjes op de kanten hairig, de Vruchten ruig.*

Deze en de gladde kruisbeziënboom worden dikwijls met elkander verwisfeld, alzo beiden verfcheiden aanmerklijke kentekenen met elkander gemeen hebben, die nogthans zeer wel te onderfcheiden zijn; ook verfchillen beiden zeer veel ten aanzien van hunne oorfpronglijke groeiplaats. Deze groeit voornamelijk in de hoogere bergachtige ftreeken van de Voor Alpen van het Noordlijk Europa, maar geenszins in de gewoone wouden.

Een der voornaamfte kentekenen van deze foort, en waardoor zij van de *Grosfularia uva crispa* onderfcheiden is, zijn de gefteelde klieren, waarmede het Vruchtbeginfel (*a*) en de Vruchtfteel bezet zijn, doch die geenszins aan de roodkleurige fijnbehairde Bloembladen (*b*) gevonden worden. Dit kenteken blijft aan de rijpe (*c*), zelfs aan de verdroogde Vrucht voortduren, en laat zich ook met behoorlijke oplettendheid waarnemen, maar met een vlugtig overzigt welligt met gemeene hairen verwisfelen. Deze gefteelde klieren, welken aan de Lovertjes en Vruchtfteelen voortkomen, blijven ook aan de Vruchten van deze foort afkomstige verfcheidenheden, onveranderlijk, niettegenftaande zij zelden ten voorfchijn komen.

De

De Bladen der weelderige Scheuten (*d*) zijn ten aanzien der grootte verſchillende van die welken nabij de Bloemen ſtaan (*e*), zij zijn drie of vijfkwabbig, ſtomp, naauwlijks getand, op beiden vlakten met fijne hairen digt bezaaid, en aan den huidigen rand van den Bladſteel met behairde ongelijk lange wenkbraauwen voorzien.

De Takken zijn rond, met waterpas ſtaande ſtekels gewapend, die enkel (*f*) of drietallig (*g*) aan de invoegingen der Knoppen, maar ſomwijlen bij een' weelderigen groei aan de Takken tusſchen de Knoppen zonder regelmatigheid ſtaan.

De Schors der jonge Scheuten is in den Winter geelachtig grijs. die van de andere Takken is aschgrijs met kleine wratjes bezet. De Knoppen zijn rolvormig toegepunt, en in roodbruine, ſmalle, aan den rand terug gebogen leder achtige Schubbenbeſloten.

Ribes Grossularia.
Ruige Kruis Besfenboom.

CLASSIS V. ORD. I.

V^de Classe. I^ste Rang.

Eerste Afdeling, of Zuurachtige Ongewapenden.

Ribes Nigrum.

Zwarte Beziënboom.

Schwarze Johannisbeere.

Grosseiller noir.

The Common Black-courrant.

RIBES NIGRUM, *inerme, foliis subtus punctatis, racemis laxis, floribus companulatis, bracteis pedicellis brevioribus.*

ZWARTE BEZIËNBOOM, *die ongedoornd is, met hairige Trosjes en langwerpige Bloemen.*

De onaangenaame geur, welken alle de deelen van deze Heester uitwaasemen, onderscheidt deze soort reeds van alle anderen, en voornamelijk van de *Pensylvanische*, welke haar volgens het uiterlijk aanzien zeer naby komt. Zij groeit in *Europa* in schaduwachtige Bosschen, in het Noordelijk *Rusland*, *Siberië* en voornamelijk aan de *Voor-Alpen*. Om de Vruchten plant men haar in onze tuinen, alwaar zij eene Heester van vijf tot zes voeten hoogte wordt, wier Takken rechtop staan.

De Bloemen bloeijen in de Maand May; zy verbeelden hangende eenvouwdige losse trossen; één tot vier of vijf ontwikkelen zich uit één' knop; zy zyn klokvormig, en de rondachtige insnijdingen der Kelk zijn te rug gebogen (*aa*). leder Bloem hangt aan een bijzonder Bloemsteeltje, het welk aan den Basis met een enkel of dubbel lancetvormig, zeer klein, voortdurend Lovertje is voorzien (*bb*), het welk zich na de bevruchting met de gesloten Bloem boogvormig opricht. De bolronde glanzig zwarte Vruchten (*c*) worden in de Maand Julij rijp, bevattende in een donkerrood sap veele kleine ronde Zaaden. De reuk en en smaak der Vruchten is even onaangenaam als die der geheele Heester, en zijn slechts van weinige liefhebbers bemind.

De langgesteelde Bladen zijn vijfkwabbig spits, aan den Basis hartvormig diep uitgesneden (*d*), maar nabij den bloeisem kleiner, minder hartvormig en driekwabbig (*e*). De Rand is ongelijk, groot en stomp getand, de oppervlakte bezadigd groen, de benedenvlakte helder groen, met vastzittende, ronde doorzigtige geele klieren bezaaid; dezen vindt men ook aan de jongste groene Scheuten, somtijds echter zeld-

zaam

zaam aan de Bladſteelen. De Wenkbraauwen, gelijk men aan de huidige bekleding der Bladſteelen waarneemt, zijn priemvormig, fijn withairig (*f*). De ſchors der jonge Scheuten is gedurende den winter lichtbruin, maar verandert, ouder wordende, in het grijze, of grijsbruine. De doorzigtige klieren; gelijk men aan de jonge groene ſcheuten bemerkt, zijn thans in enkele ronde wratjes veranderd (*g*). De knoopen zijn ovaal uit ronde aan den rand hairige ſchubben beſtaande, die met eenige vastzittende geele klieren zijn bezet; zij ſtaan, gelijk bij alle ſoorten, overhoeks (*h*).

Niet alleen verſtrekt deeze Heester onder de lagere nuttigbaare Vruchtboomen en bloeijende Heesters tot afwisſeling, maar haare Vruchten zijn ook tot huishoudelijk gebruik dienstig. Zo worden bij voorbeeld de Bladen en jonge Looten als pisdrijvend geroemd; en zelfs meent men dat de daarvan getrokken Thee een onſchadelijk aanprikkelingsmiddel is ter opwakkering van verminderende aangenaame aandoeningen. Van de Vruchten bereidt men met Rum en Suiker aangenaame Ratafia. In *Rusland* vervaardigt men uit dezelven door gisting met of zonder Honig, of eenig geestrijk bijmengſel, een' geestrijken Drank. Onze Zwarte Beziëngelei is genoegzaam bekend, even als de Genever op Zwarte Beziën, welke een uitmuntend pisdrijvend middel is, en ſomtijds, matig gebruikt, alle andere Geneesmiddelen in de Waterzucht overtreft. De Beeren beminnen de Vrucht als eene kostelijke verſnapering.

Ribes Nigrum.

Zwarte Besſen-boom.

Vde Classe. Ide IRang.

Eerste Afdeling, of ongewapende.

Ribes Petraeum.

Rotsen Beziën-boom.

Felsen Johannis-Beere.

Grosseiller de roche.

Rock-Courrent.

RIBES PETRAEUM, *inerme, racemis pilosiusculis erectis, floribus planiusculis, foliis acuminato-lobatis inciso-dentatis, caule erecto.*

ROTSEN BEZIENBOOM, *die ongedoornd is, met iets hairige rechtopstaande Trosjes, bijna platte Bloemen, met toegepunt-kwabbige ingesneden getande Bladen, de Stam rechtopstaande.*

In *Bohemen*, op het *Reuzengebergte* en op den *Mont d'or* is deze natuurlijke Alpenheester zo wel te vinden, als op de met sneeuw bedekte *Alpen*, alwaar haare korte, zich weinig verheffende Takken haar tegen de drukking van het sneeuwgewigt, beveiligen, het welk haar op haare natuurlijke standplaats, alwaar de Winter lang duurt, gedurende het grootste gedeelte van het jaar drukt; deze haar zo natuurlijk eigenaartige Alpengedaante wordt door de cultuur in geenen deele verminderd; en het gematigd rood, waarmede de Natuur haare bloemen tekende, doet haar onder haare medesoorten op eene bevallige wijze uitsteken; daarenboven is het eene bijzonderheid dat deze Heester in onze Tuinen, waar zij drie à vier voeten hoog wordt, tégen de eigenaartige hoedanigheid der Alpgewassen, ook op eene zonnige standplaats welig en tierig groeit.

De Bloemen komen in de maand Mei op eenvouwdige rechtopstaande Trossen, van één tot drie in getal, uit één' knop voort (*a b*). Iedere Bloem rust op een kort Bloemsteeltje, hetwelk beneden met een voortdurend ovaal stomp dekblaadje voorzien is (zie de vergroote figuur *c*). De kringvormige insnij-

din-

dingen der bloembedekking zijn uitgebreid, aan de binnenvlakte rood, en met evenéénsgekleurde zeer korte Hairen digt bezaaid (*d*). De omgekeerd hartvormige Bloembladen (*e*) zijn met de Meeldraaden van gelijke lengte, en omvangen een' ten halven tweedeligen rooden op een' tolvormigen gladden vruchtbodem rustende Stijl. De Vruchten worden bij ons in Julij rijp, maar op de natuurlijke groeiplaats in Augustus; zij zijn rond en rood, grooter dan de gewoone Aalbezie; zittende aan zwaare nederhangende Trosfen (*f*) en bevatten in een wrang zuur fap eenige kleine bruine Zaaden.

De Bladen, die ten aanzien van grootte en gedaante aanmerklijk van elkander verfchillen (*g h*), hebben eene vaste zelfftandigheid, zijn drie of vijfkwabbig, meer of min hartvormig uitgefneden, aan den rand fijnbehaird, groot en ongelijk getand, op de beide vlakten glad, rustende op lange Bladfteelen, die flechts weinig huidig en met ongelijk lange wenkbraauwen bezet zijn, waar tusfchen kortgefteelde klieren ftaan.

De jongfte Looten zijn rond, in den Winter in eene bruine zich affchillende fchil gewikkeld, terwijl de onder deze fchil liggende fchil grijs is, en aan het oude Hout eene donkerbruine kleur aanneemt (*k*). De van de looten eenigzins afftaande Knoppen (*l*) zijn met ongelijke zwarte ovaalfpitfe fchubben omvangen.

V^de Clasſe. I^ste Rang.

Eerſte Afdeling, of Bezieächtige ongewapenden.

Ribes Rubrum.

Roode Aalbesſenboom.

Gemeine Johannisbeere.

Groſeiller commun.

Red Courrant.

RIBES RUBRUM, *inerme, racemis glabris floribus planis, foliis obtuſe quinquelobis caule erecto.*

ROODE AALBEZIËNBOOM, *die ongedoornd is, met hangende gladde Trosjes van platachtige Bloemen.*

Veele Vruchtdragende Heesters munten enkel door haare ſchoonheid uit; deze echter zowel door nuttigheid als door ſchoonheid. Niemant zal de ſchoonheid der roode Vruchten, onder het niet minder aangenaam groen uitſtekende, betwisten; en hoe verkwikkend en voor de gezondheid voordelig de rinſche Vrucht is in het heete Jaargetijde is iedereen' bekend; ten bewijze hier van ſtrekt het menigvuldig aankweken van deze Heester in alle Tuinen.

In de Noordelijke Bosſchen van *Zweden*, *Siberië* en *Zwitſerland* wordt deze Heester wild groeijende gevonden. Even alsof de Natuur deze ſtreeken, voor het gemis van den Wijnſtok ſchadeloos wilde ſtellen. De kunst heeft in onze Tuinen door het Zaad verſcheidenheden met verſchillend kleurige Vruchten voortgebragt, als donker- of helderrooden, geel- of paerlkleurigen, of met ſierlijke witte en roode ſtreepen. Groote ſaprijke Vruchten groeijen aan welig groeijende Takken. Om die reden dient men deze Heester in een' goeden grond alleen ſtaande en niet als Heggen te planten. Daarbij moeten zij jaarlijks van het dorre Hout ontlast, en zelfs de al te welige Takken van het voorgaande jaar, vóór het uitbotten der Bladen, 5 à 7 duimen ingekort worden.

De Bloemen ziet men bij warm Voorjaarsweder ſomwijlen reeds in de Maand April, op hangende eenvouwdige Trosſen vergaêrd, openbreken (*a*). Zij zijn geelachtig groen, plat, met inſnijdingen der Kelk terug gebogen. Ieder hangt aan een bijzonder Bloemſteeltje, het welk aan den grond met een ovaal, puntig, voortdurend lovertje is voorzien, het welk na de voleindigde bevruchting naar beneden buigt (*b*). De Vruchten worden in de Maand Julij rijp, en bevatten, in een aangenaam zuurachtig vocht, kleine geelbruine Zaaden (*c*).

De:

De Bladen zijn vijflappig, aan den grond hartvormig uitgefneden, op de bovenvlakte glad, aan de benedenvlakte, voornaamlijk op de aderen, fijnhairig, en aan den rand ongelijk groot en ftomp getand (*d. e.*). De wenkbraauwen, die aan den huidigen rand der Bladfteelen zitten, zijn weinig behaird, en tusfchen dezen bemerkt men, even als aan de Bladfteelen, kortgefteelde Klieren.

De jongfte Scheuten hebben in den Winter eene geelachtig bruine Schors (*f*), zijnde die van het oude Hout donker, met grijze vlakken getekend, met weinig wratjes en fcheurige fchorsfen. De Knoopen zijn ovaal puntig en met zwartbruine ovaalpuntige Schubben bedekt. (*h*).

Het gebruik der Vruchten is te bekend om hierover uit te weiden. Alleen is aan te merken dat de verfcheidenheden met geel, of ook wit en groenkleurige Bladen (*i*) eene fchaduwachtige Standplaats vereisfchen.

Geelkleurige Vruchten vertoont de Afbeelding (*k.*)

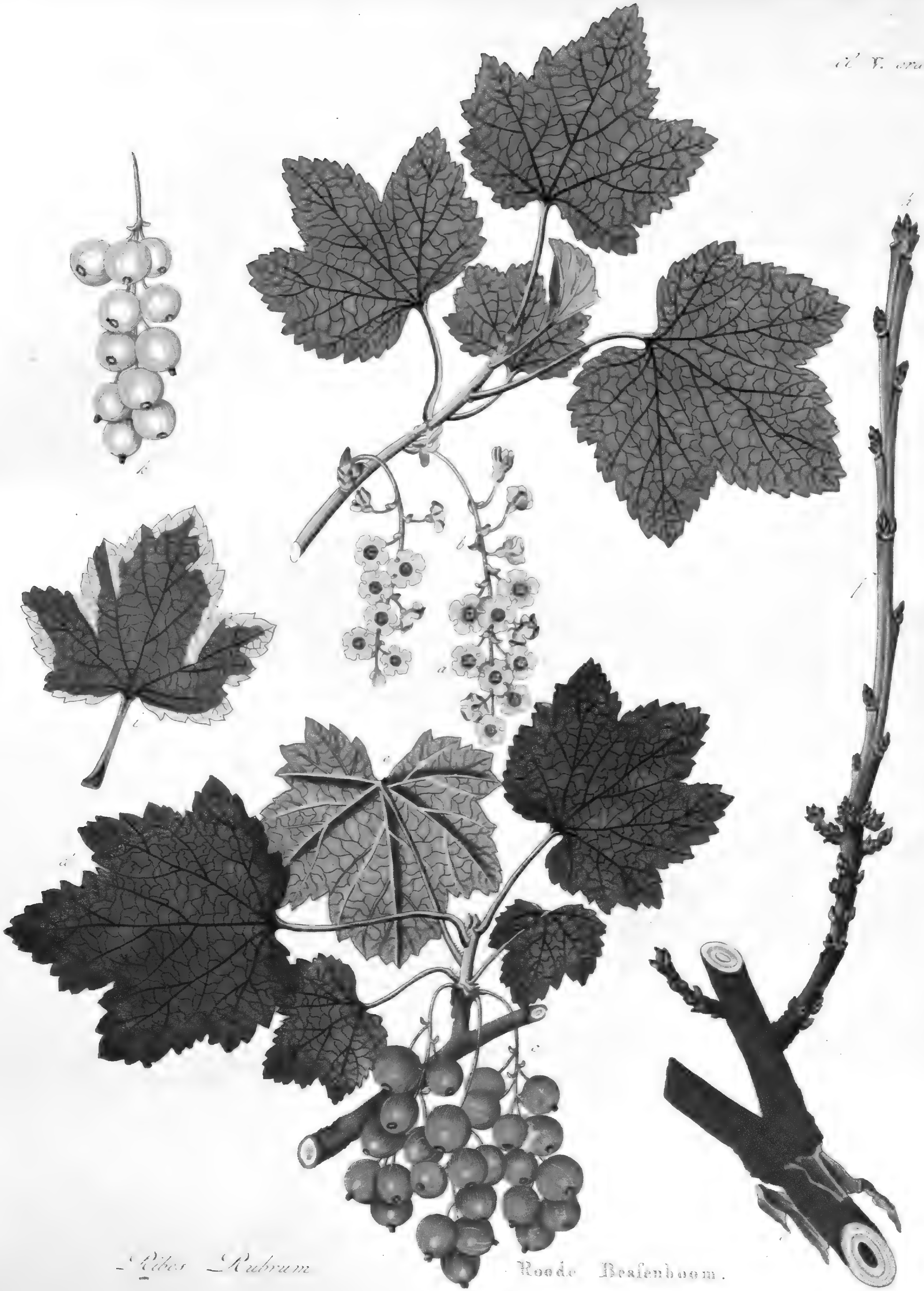

Ribes Rubrum

Roode Beesenboom.

Vde Classe. Ste Rang.

Tweede Afdeling, of grofbezieige Stekeligen.

Ribes Uva crispa.

Gladde Kruisbeziënboom.

Glatte Stachelbeere.

Grofseiller épineux des jardins.

Smoath-fruitet Goosberry.

RIBES UVA CRISPA, *ramis aculeatis, baccis glabris, pedicellis bractea monophylla.*

GLADDE KRUISBEZIENBOOM, *met gedoornde Takken en gladde Beziën, de fteeltjes dënbladig geblikt.*

Men heeft van deze zeer bekende in het Noordlijk gedeelte van *Europa* en het naast aan liggende *Afie* in Bosfchen en Haagen wildgroeijende Struik zeer veel verfcheidenheden, die zo wel ten aanzien van de kleur en grootte der Vruchten als van de meerdere of mindere bewapening der Takken allen verfchillend zijn.

Deze Struik blijft altijd laager dan de Ruige Beziënboom, en onderfcheidt zich van denzelven daardoor dat het Vruchtbeginfel en de buitenfte vlakten van de Bloembedekking flechts fijnbehaird zijn (*a*) en niet met gefteelde kliertjes zijn bezet, gelijk de beiden vergroote Bloemen op de Plaaten aantonen.

De Bladen zijn flechts dun behaird, aan den rand groot en ftomp getand, en aan de Bladfteelen met ongelijk lange wenkbraauwen behaird (*b*). De Vruchten zijn van flechts weinige Hairen voorzien, fommigen zijn geheel glad; zij zijn rood (*c*), groen (*d*) of geelachtig (*e*) en bevatten in een aangenaam zuurachtig vocht eenige bruine harde Zaaden.

In

In den Winter hebben de jongſte eenigermate hoekige Takken eene geelgrijze Schors, die aan het onder Hout donkergrijs wordt. De ovaal ſpitſe Knoppen zijn met bruine aan den rand eenigzins omgerolde Schubben bedekt, en aan hunnen baſis meestal met drie waterpas uitgebreide harde doorns voorzien (*f*).

Ten aanzien van aangenaame afwisſeling in laage Vruchttuinen, en meer nog ten aanzien van het huis houdelijk gebruik is deze Struik van veel belang. Volgens de Proefnemingen zo wel hier reeds bekend als in Engeland verder voortgezet, wordt uit de Vruchten een zeer goede Wijn geperst. Naardien het inſamelen der Vruchten wegens de Doorns eenigszins bezwaarlijk valt, beſteden de Engelſchen aan de uit het Zaad gewonnnen minder ſtekelige verſcheidenheden veel zorgvuldigheid.

Ingeval deze Proefnemingen geheel aan haar doel beäntwoorden, dan verkrijgen daardoor de Noordlijke landen van *Europa*, waar de Wijnſtok niet voortkomt een zeer nuttig Surrogaat, en het ware alzo te wenſchen dat men in deze ſtreeken meer acht op deze wijngevende Plant ſloeg.

Met de Knoppen, die men in een lang zakje in een vat met Wijn haugt, meent men eene geringe ſoort een' Muskaatgeur te kunnen geven.

Ribes Uva crispa.

Gladde Kruis Besfenboom.

CLASSIS V. ORD. II.

Vde Clasſe. IIde Rang.

Het Geſlacht.

Periploca.

Slingerplant.

Rebe oder Schlinge.

L'Apocin.

Virginian-Silk.

De Latijnſche benaming van dit Gewas is uit het Grieksch ſamengeſteld, en beteken iets hetwelk zich om iets anders als aangehecht heenſlingert. Deze Slingerplanten behoren in den ſtriktſten zin onder de Kruiden, en niet onder de Heesters, en ſlechts zodanigen kunnen onder de Heesters geplaatst worden, welken, ten aanzien van haaren eenigermate heesterachtigen Stam, en dat zij zich om de Heesters en Boomen heenſlingeren, deze uitzondering toelaten. De Kruidkunde telt thans elf ſoorten, die onder verſcheiden Luchtſtreeken groeijen; en hoewel de Bloemen en het Groen van allen voor het oog niet rechtſtreeks ſchoon genoemd kunnen worden, hebben zij nogthans een vreemd en uitſtekend aanzien, zodat ſommigen wezenlijk ſchoon zijn, en, naauwkeurig beſchouwd, kan men allen met recht een ſchoon ſamenſtel toekennen.

Van alle ſoorten kan alleen de hierna te beſchrijven ſoort van *Periploca græca* in onze Gewesten voortduren, en dezelve verſtrekt in onze Tuinen, vooral wegens derzelver ſchielijke groei en het levendig groen der Bladen, tot bedekking van Muuren en andere voorwerpen als Slingerplant tot wezenlijk voordeel.

De Geſlachtsdeelen zijn zo uitſtekende dat zij zeer ligt kunnen onderkend worden.

Vooreerst behoort de Bloem onder de ſamengedraaiden, of zodanigen die vóór hunne ontwikkeling zijn ſamengedraaid. De Kelk is vijfdelig, klein, en de lancetsgewijze lappen zijn voortdurende. De Bloemkrans is vlak, éénbladig en radervormig tot bijna op den grond in vijf lappen gedeeld. Dezen zijn langwerpig liniaal, afgeſtompt en uitgerand; aan de zijde zijn zij met een' rand te rug gebogen, vertonende eene golvende draaijing. Vijfdelige Honigkliertjes omſingelen de bevruchtingswerktuigen, welken vijf ingekromde Draa-

den

den voortbrengen, die korter dan de Bloembladen zijn en met dezelven afwisselen. De zeer korte Meeldraadjes zijn ingekromd, elkander aanrakende en vlokkig. De Meelknopjes zijn dubbel, over het Merk elkander aanrakende; zij hebben zijdelingsche Hokjes, en de vijf Meelknopjes zijn even als gesteeld aan de Honigdraadjes gehecht. Het Vruchtbeginsel is dubbel gespleten, eivormig, zich aanrakende, en eindigt in de vijf voornoemde Honigkliertjes van onderen en van boven in twee verééenigde Stijlen. Het Merk is hoofdvormig holrond, vijfkantig, met gekartelde hoeken, door sommigen als kliertjes beschouwd. De Vrucht bestaat in twee Blaasjes of Beursjes, welken groot, langwerpig, buikig, éénhokkig, éénkleppig en aan de punt samengekleefd zijn. De kleine veelvuldige geschaliede Zaaden zijn met een hairig pluis bekroond, en de langwerpige Zaadzetel is draadvormig.

Het melkachtig vocht, het welk uit de gekwetste Bladen en jonge Ranken druipt, is voor sommige dieren dodelijk. De in het Najaar afgesneden Ranken kan men tot aanbinden en aanhechten gebruiken.

V^de Classe. II^de Rang.

Periploca græca.

Syrische Slingerplant.

Die indianische Rebe oder Schlinge.

L'Apocin grimpant.

The Virginian Silk.

PERIPLOCA GRÆCA, *floribus interne hirsutis terminalib*

SYRISCHE SLINGERPLANT, *met de Bloemen van binnen ruig en aan het einde de Takken.*

Siberië, *Syrië* en de warme gewesten van het Morgenland voeden dit Slingergewas, hetwelk zich aan de nabij staande Boomen hecht en van 20 tot 40 voeten langs dezelven omhoog klimt. De schielijke groei, het levendige groen der Bladen en het vreemde schoone aanzien der Bloemen hebben hetzelve eene plaats in onze lusttuinen toegestaan.

In de maanden Junij en Julij bloeijen de Bloemen op uitgebreide bundelen vergaërd (*aa*); haar in vijven gedeelde Bloembedekking is zeer klein en voortdurende, en de radervormige Bloem in vijven gedeeld, welke, langwerpig golvende, op zijde te rug gebogen, nog het aanzien heeft van vóór haare ontwikkeling samengedraaid te zijn (*b*). De Bloemlappen zijn van binnen paars, met witte Hairen bezet, hebbende elk van den grond één of meer groene streepen. Het uitgerande boveneinde is bleekgroen (*c*), even als de rugzijde (*d*). Een bijzonder aanzien hebbende de vijf paarsroode Honigdraaden (*ee*), welken tegen elkander gebogen tusschen de Meeldraadjes staan, en aan welken de Meelknopjes zijn aangehecht. De Bloemsteelen komen als geärmd uit de Hoofdstengen, hebbende telkens eene enkele Bloem in hun midden, zijnde elke arm telkens door twee lichtgroene lancetsgewijze tegenoverstaande Lovertjes ondersteund.

De lichtgroene Bladen der Ranken en Hoofdsteelen zijn ovaal (*f*), die der Bloemtakken lancetsgewijze (*g*), en de Ranken komen voort uit knoppen, die in den droogen staat naauwlijks zigtbaar zijn (*h*), of uit de Hoofdbloemtakken, (*ii*), zijnde de Stengen kronkelend gewonden en slingerende.

Het Gewas wordt laat in het Voorjaar groen, maar groeit dan ook schielijk voort. De Plant verdraagt

in

in ons Climaat onbedekt de ſtrengſte koude, en ieder grond, uitgenomen een al te vochtige, is haar aangenaam. Dewijl de Zaaden bij ons niet rijp worden, moeten wij dit Gewas door Afleggers voorttelen. Uit de jonge Takken vloeit als zij gewond zijn een bitter Melkvocht, hetwelk Honden, Wolven en andere dieren doodt.

De ſchors van den droogen Tak (*k*) is blaauwachtig bruin, heeft tegenoverſtaande kleine knoppen (*h*), waaruit de voornoemde Takken voortkomen, en die bij hun begin met een dubbel half kringvormig uitgroeiſel bekleed zijn (*l*).

Tot bekleding van Muuren en diergelijken is dit Gewas bijzonder geëigend. Bij een' uitgebreiden aanleg is hetzelve met andere Slingerplanten te vermengen, als *Bignonia radicans*, *Hedera helix*, en *quinquefolia Vitis labrusca* en *vulpina* met de ſoorten van *Clematis*, *Celastrus ſcandens*, *Meniſpermum canadenſe*, *Glycine frutescens* en *apios*, *Rubus fruticoſus* met dubbele witte en roode Bloemen. Ook ſlingeren de *Lupulus humulus*, *Bignonia* en *Convolvulus ſepium* hunne ranken met de veel geärmde Takken van dit Gewas. Indiervoegen gebruikt men hetzelve tot bedekking van Rotſen, Muuren, Steenhoopen, Grotten, Heremitaadjen, hutjes e. z. v., tot bekleding van kunstige Ruïnen, om Wildernisſen digter te maken, tot Priëeltjes, gewelfde Laanen, e. d. g.

Periploca Graeca.
Syrische Slingerplant.

Vde Clasſe, IIIde Rang.

Het Geſlacht.

Staphylea.

Pimpernoote.

Pimpernuſs.

Faux Pistachier.

Bladdernut.

De Geſlachtnaam *Staphylea*, eene verkorting van *Staphylodendron*, betekent naar het laatſte woord Druivenboom, zeker om de trotschachtige ſamenſtelling der hangende Bloemen.

In eene gematigde Noordelijke luchtſtreek vindt men de twee alhier bekende ſoorten van deze eenvouwdig ſchoone Heester, aan vruchtbaare Beekjes, Rivieren, Meiren en op laage vochtige plaatſen. Zij bieden den Tuinliefhebber eene vermeerdering van menigvuldigheid voor Voorjaarspartijen aan, daar zij om het ſchoone groen der ſamengeſtelde Bladen zowel als de hangende Bloemtrosſen, geen onaangenaam ſieraad opleveren.

De kentekenen van het Geſlacht, het welk thans bijna onder den derden Rang der vyſde Clasſe bepaald wordt, zijn eene vijfdelige, ſchoon gekleurde holle, den Bloemkrans evenaardende Kelk, bevattende het Vruchtbeginſel. De Bloemkrans heeft vijf langwerpige rechtopſtaande Bladen, even als de Kelk. Uit het Vruchtbeginſel ziet men vijf langwerpige, holle honigdraaden verſchijnen; die tusſchen vijf langwerpige met eenvouwdige Meelknopjes gekroonde Helmdraadjes ſtaan, en tusſchen de Bloem en den Kelk zijn ingevoegd. Het dikachtige twee- of driedelige Vruchtbeginſel onderſteunt twee of drie eenvouwdige naauwlijks langer dan de Helmdraadjes zijnde Stijlen, met ſtompe, holle, aanrakende Merken. De Vruchten zijn twee of drie opgeblazen ſlappe met een' zijden naad ſamengegroeide huidige, geäderde Vruchten, die door een ſchotvlies in twee vakken gedeeld zijn, en aan de punt naar binnen openbarsten. De twee Zaaden zijn beenachtig rond, met eene ſchuin afgeſtompte punt, die zijdelings aan de punt eene ſchuinſche groef voorſtelt.

De

De Voortplanting geſchiedt het best door Afleggers, en de in Maart afgelegde Takken hebben in het volgende Voorjaar ter verplanting toereikende wortelen. Langzaamer geſchiedt zulks door het Zaad, het welk eerst in het tweede jaar kiemt, en langzaam groeijende Planten levert. Die door Stekken is zo onzeker als onnodig, daar het Gewas wortelſpruiten in overvloed geeft.

Wil men de Heester tot een wezenlijk ſieraad plaatſen, dan moet zij onder ten gelijke tijden met afhangende Bloemen bloeijende Gewasſen vermengd worden, als b. v. de *Robinia pſeudo-acacia*, *Cytiſus laburnum*, *Acer penſylvanicum*, *Berberis*, *Ribes floridum*, *Haleſia* en *Sophora tetraptera*. Deze ſchoonheid wordt vermeerderd door het tusſchenmengen van Gewasſen met opſtaande Bloemen, als *Roſa bicolor*, *Spiræa chamædrifolia*, *Syringa laciniata*, *Rhododendron ponticum*, benevens eenige ſoorten van *Amerikaanſche* Doorns en Mispelen. Het contrast vermeerdert, even als de ſchoonheid, door de ſlingerende met ſchoone blaauwe ten zelfden tijde bloeijende *Atragene alpina*, deze zal de Heester allen luister bijzetten, zo zij haare veelvuldige ranken om dezelve heen ſlingerende, en van de bovenſte Takken haare ſchoonheid, om zo te ſpreken op de benedenſte uitſtort.

Vde Classe, IIIde Rang.

Staphylea Pinnata.

Gevinde Pimpernoote.

Die funfblättrige Pimpernuss.

Nez coupé, ou faux Pistache.

The common Bladdernut.

STAPHYLEA PINNATA, *foliis pinnatis.*

GEVINDE PIMPERNOOTE, *met gevinde Bladen.*

Deze zo eenvouwdig schoone Heester wast in geheel het gematigd *Europa.* PALLAS vond haar ook in *Georgie*, alwaar de half geöpende Bloemen in Azijn gelegd en als Kappers gegeten worden.

De uitgebreide Wortel strekt tot basis van verscheiden Stammen, welken in een' goeden grond van twaalf tot agttien voeten hoog en twee of drie duimen dik worden, De Stammen zijn rechtopgaande, en, even als de gevinde Bladen, tegenover elkander staande. De jongste Takken hebben eene groote met wit merg gevulde Mergpijp, op welken zich de Bloeitakken ontwikkelen, omringd door vier gevinde Bladen, uit vijf ovaal spitse, fijngetande, kortgesteelde Blaadjes samengesteld (*a a*), welken aan den basis van den algemeenen Bladsteel twee smalle, lineaale, witte, afvallende Dekblaadjes hebben (*b b*), en veelal kleiner zijn dan die der Houttakken (*c*). Aan het einde van deze Bloeitakken, waarvan telkens twee den groei van het voorgaande jaar beperken (*d*), komen de nederhangende Bloeitrossen, die in haare volkomenheid uit één tot vijfentwintig Bloemen zijn samengesteld, welken drietallig op een bijzonder Bloemsteeltje en eenigermate van elkander staande op den algemeenen Bloemsteel zijn ingevoegd, terwijl elk op een afzonderlijk Bloemsteeltje rust (*e e*); aan den basis der Bloemsteeltjes zijn vier lineaale afvallende Dekblaadjes, waarvan 'er één aan den grond des algemeenen Bloemsteels zit.

De Bloemen ontwikkelen zich in de Maand Maij met de Bladen tevens. De Bloembedekking is, even als de kleur der Bloembladen, wit, aan de zonzijde van buiten rood geschakeerd; de insnijdingen zijn uitgebreid met de punt naar binnen gebogen, breeder dan de Bloembladen, die zich niet meer openen

dan

dan dat men de geele meelknopjes der draadvormige, witte, gladde, met de Bloem even lange Meeldraadjes kan vernemen.

Het opgeblazen gladde Vruchtbeginsel rust op een' vijfkantigen Vruchtzetel, en ondersteunt even veel draadvormige witte met de Meeldraaden even lange Stijlen als bevruchte Kapselen, welken, gelijk de vergroote figuuren aanwijzen, in het midden uitgebogen en van boven met stompe Merken zijn vereénigd (*ff*). De Kapselen, meest ten getale van twee of drie, groeijen naderhand tot huidig opgeblazen ovaale geäderde Vruchten, die zich aan de punt naar binnen openen, en in Augustus rijp worden (*gg*). Ieder Kapsel is in twee vakken verdeeld, bevattende van zes tot tien Zaaden, waarvan slechts één of twee volkomen worden; zij zijn hard, glad, bruin, aan den basis stomp (*h*) en worden door eenige Kerkgenootschappen tot Roozenkransjes gebezigd; zij hebben een' onaangenaam zoeten smaak, en eene pistachekleurige, eenigzins olijachtige zelfstandigheid, en veroorzaken bij kinderen hevige brakingen.

De ovaalspitse, ongelijk groot geschubde Knoopen, staan op de jonge Takken tegen over elkander, en bevatten de Bloemtakken gedurende den Winter. Eene gladde Schors bekleedt de jonge Takken, waarvan de éénjarigen met veele verheven bultjes en de anderen met witte streepen bezet zijn, die naderhand tot verdiepte scheuren groeijen (*i*)

Stabilgria Pinnata
Gevinde Pimpernoote

Vde Classe. IIIde Rang.

Staphylea Trifolia.

Driebladige Pimpernoot.

Die Dreiblätterige Pimpernuss.

Nez-coupé de Virginie.

The three- leaved Bladder-nut.

STAPHYLEA TRIFOLIA, *foliis ternatis.*

DRIEBLADIGE PIMPERNOOT, *met drievouwdige Bladen.*

Aan de oevers van het Meir *Champlain* in de Noordlijke ſtreeken van *New-York*, bereikt deze Heester, in het wild groeijende, de hoogte van 8 a 10 voeten. Zij bloeit in haar Vaderland even als bij ons in de Maand May, of bij eene laate Lente in het begin van Junij.

De Bloemen komen aan de Takken van de jonge Scheuten ten voorſchijn, en formeren afhangende Trosſen (*a*), echter zijn dezelven korter en uit minder Bloemen ſamengeſteld dan bij de andere ſoort. Dezelve ſtaan drievouwdig, ieder op een bijzonder Bloemſteeltje, ieder is weder met een lang hairig Bloemſteeltje op den algemeenen Bloemſteel ingevoegd, en bij hunnen oorſprong met twee witte lineaale hairige dekblaadjes voorzien (*b*).

De voortdurende witte, in vijf ſmalle inſnijdingen gedeelde Bloembedekking is hier korter dan de met hunne punten uitgebreide Bloembladen; deze Bloembladen bevatten vijf draadvormige van beneden tot de helft van derzelver lengte naar buiten toe hairige witte geele Meelknopjes, hier vergroot voorgeſteld (*d*); deze onvangen weder een' vijfkantigen Vruchtzetel, rustende op een met witte hairen bezet Vruchtbeginſel (*e*), het welk weder drie draadvormige aan elkander gedrukte ſtijlen draagt (*f*), waarvan de geele Merken eene afgeſtompte gedaante hebben, gelijk de vergroote figuur (*g*) aanwijst. Dit Vruchtbeginſel verandert in Augustus in eene rijpe Vrucht, in de gedaante van eene twee- of drie-

hok-

hokkige, opgeblazen, huidachtige, puntig ſamengegroeide Kapſel (*h*), en bevat in ieder hokje zes of zeven aan die der andere ſoort gelijkvormige, hoewel kleiner, maar harder en glanziger Zaaden (*i*), waarvan echter in ieder hokje ſlechts één of twee tot volkomenheid geraken.

De uit de Takken tegenover elkander ſtaande Bladen (*k*) zijn uit drie ovaal ſpitſe, getande en jeugdig iets hairige Blaadjes ſamengeſteld, van welken de tegenover elkander ſtaande aan den algemeenen Bladſteel ingevoegd en bijna ongeſteeld zijn, en het enkel ſtaande alleen geſteeld is. Deze Bladen hebben aan den baſis van den algemeenen Bladſteel twee ſmalle, witte, hairige Lovertjes (*l*), en derzelver drievouwdige gedaante is de reden der ſoortlijke benaming.

De jongſte ronde Takken, aan welke de ovaale, uit vier ovaale holle ſchubben gevormde Knoppen in tweeën (*m*), ſomwijlen in drieën (*n*) tegenover elkander voortkomen, hebben eene groote Mergpijp (*o*), en eene geelbruine glanzig gladde Schors; die der twee jarige takken is bruin, digt met witte verheven wratjes bezet, die naderhand in lange witte ſtreepen verouderen, en aan de zwarte ſchors van het ouder Hout, hetwelk wit en taai is, ſcheuren veroorzaken.

De voortplanting en plaatſing geſchiedt even eens als van de andere ſoort, behalven dat de Planten uit het Zaad in hunne jeugd gevoeliger voor de koude zijn dan die der *Staphylea pinnata*.

Staphylea Trifolia.

Driebladige Pimpernoote.

Vde Classe. Vde Rang.

Derde Afdeling, of met veelvouwdige en dubbel famengeftelde Bladen.

Het Geflacht.

Aralia.

Aralia.

Aralie, oder Angelikenbaum.

Aralie.

Aralia or, Angelica-Tree.

Den oorfpronglijken Naam van dit Geflacht kan ik niet opgeven; ook is dezelve aan geen fchrijver bekend, en het is te onzeker dien te willen afleiden van Akker ter beploeging gefchikt, het geen, volgens BECKMANN, eene geheel andere beteken is heeft. Intusfchen is deze Naam door het gebruik in alle Taalen gewettigd.

In *Europa* groeit geen foort van dit Geflacht; in *China*, *Japan*, op eenigen van de *Antillifche Eilanden* en in eenige gematigde provintiën van het vaste land van *Amerika* zijn de foorten alleen verfpreid. Zij hebben eenige overéénkomst met de fchermplanten, maar verfchillen van dezelven daarin, dat het Zaad niet naakt, maar in eene fappige Vrucht befloten is.

De Geflachts kenmerken zijn de volgenden:

Het kleine of bijzondere Schermtje heeft een klein omwindfel. Offchoon de algemeene Scherm aan de *Aralia fpinofa* ook een groot omwindfel heeft, is zulks echter flechts famengefteld uit de Doorns van den algemeenen Bloemfteng, die zich daar zelfs fchijnen te veréénigen.

De Kelk is vijftandig, klein en bovenftaande.

De Bloemkrans heeft vijf ovaale, fpitfe vastzittende terug gebogen Bloembladen.

Het

Het getal der Meelknoppen is vijf, die elsvormig en zo lang als de Bloemkrans zijn, en ten halve ronde Meelknopjes dragen.

Het Vruchtbeginsel is ten halven rond, en zit beneden den Kelk; de vijf korte Stijlen zijn voortdurende, zitten op het Vruchtbeginsel, en hebben eenvouwdige Merken.

Het Vruchtbeginsel verandert in een ten halven ronde, gestreepte, gekroonde vijfhokkige Bezie, die in ieder hokje een hard langwerpig Zaad bevat.

De *Aralia spinosa*, die wij hier te beschrijven hebben, verdient zo ten aanzien van haaren steng als van haare Bladen onder alle Boom- en Heesterachtige Gewassen in onze Plantsoenen eene bijzondere opletendheid, en even als *Cornus alternifolia*, *Ailanthus glandulosa*, *Gingo biloba*, *Fraxinus pendula* *Koelruiteria paniculata*, *Pinus pendula* en *Cymnocladus canadensis*, die allen ten aanzien van hunne gedaante van de bij ons voortdurende Boomen merklijk verschillen, en op kleine met Zooden bedekte Hoogten enkel dienen geplant te worden.

Deze Aralia wórdt ligt door wortels vermenigvuldigd, die zonder eenig nadeel in de laatste helft van April van den stam kunnen genomen worden. Men snijdt dezelven in stukken van eene span lengte, plant ze in goede Tuinaarde en bestrooit ze een' halven duim hoog met fijn zand. Zo lang men geen spoor van de opkomende Scheuten ziet, moeten de wortelen bevochtigd, doch voor aanhoudende regen zorgvuldig bewaard worden. Zodra men ondertusschen ziet dat de Scheuten opkomen, is deze zorgvuldigheid niet meer nodig.

De Stammetjes worden tot tegen den winter 5 tot 10 duimen hoog, en zijn in het volgend voorjaar ter verplanting geschikt. De voortkweking door het Zaad is langwijlig en onzeker, doordien het zaad bij ons zelden rijp wordt, en uit het geboorteland komende meestal het kiemvermogen heeft verloren.

Derde Afdeling, of met veelvouwdig dubbel samengestelde Bladen.

Aralia spinosa.

Gedoornde Aralia.

Stachelige Aralia, oder Angelikenbaum.

Aralie, ou Angélique épineuse.

Thorny Aralia or, Angelica-Tree.

ARALIA SPINOSA, *arborescens, caule foliisque aculeatis.*

GEDOORNDE ARALIA, *die boomachtig is, de Stam zo wel als de Bladen gedoornd.*

Meestal in *Virginië*, zelden in *Pensylvanië* en de *Bahamische* Eilanden wordt deze Aralia soort in het wild groeijende gevonden. Matig bedekt kan zij ons klimaat zeer wel verdragen. Uit een' sponsachtigen; onregelmatig uitgebreiden wortel rijst de 8 a 12 voeten hooge stam, die met korte Doorns bezet (*a*) en met kringvormige van de Bladsteelen overgebleven lidtekens betekend is (*b*). De Boom wordt 3 a 5 duimen dik, heeft eene groote Mergpijp, en verdeelt zich in slechts weinige onregelmatige Takken, aan wier boveneinde de Bladen (*c*) zich ontvouwen.

De Bloemen komen in September aan het einde der Scheuten van hetzelfde Jaar in eene zeer takkige pluimachtige gedaante gegaërd ten voorschijn. De Hoofdtakken, gelijk hier een afgebeeld is, zijn 9 a 15 Duimen lang, aan hunne Punt, en aan de zijden verdelen zij zich in kleinere Takjes van 2 a 5 duimen lengte, waaraan de Schermtjes verschijnen, en een ten halven kegelvormig eenvouwdig Schermtje dragen, het welk door een uit veele kleine lancetswijze smalle Blaadjes bestaand omwindsel aan den basis van de behairde Bloemsteeltjes omvangen is (*d*). Alle verdelingen van deze Bloeitakken zijn even eens met enkele bruine droogge Lovertjes bezet. De Bloemkrans is geelachtig wit (*e*), en valt voorts met de ovaa-

le

le Meelknopjes dragende Meeldraadjes onmiddelijk na het bloeijen af. De Stijlen zijn gedurende den bloei digt aan elkander gevoegd (*f*), maar breiden zich uit, zodra het Vruchtbeginsel zich vergroot, het welk van boven met den vijftandigen kelk samengegroeid is (*f*). Het Vruchtbeginsel verandert in eene ovaale vijfkantige, met de stijlen en den kelk gekroonden (*g* tweede Plaat) vijfhokkige (*h*), sappige, paarsbruine Bezie, die bij aanhoudend warm weder op het einde van October rijp wordt, en in ieder hokje één ovaal vlak hard Zaad bevat (*i*).

De uitgebreide Bladen zijn dikwijls drie voeten lang, dubbel en drievouwdig gevind, en aan hun hoofd- en bijzondere steelen met enkele Doorns bezet (*k*). Wanneer zich nogthans aan deze Takken Bloemen ontvouwen, dan worden deze Bladen kleiner, zijn uit minder Blaadjes samengesteld, en hebben zo min aan de bijzondere als aan de algemeene Bladsteelen Doorns (*l* eerste pl.) De gevinde Bladen staan aan de Hoofdsteelen, even als de Blaadjes, tegenover elkander (*m*), en zijn uit 3 a 15 Kortgesteelde ovaale, spitse, stompgetande, op beiden vlakken gladde Bladen samengesteld, waarvan het laatste enkel staande op een' aanmerklijk laager Bladsteel rust (*n*). Bij de invoegingen van deze gevinde Bladen zijn aan den Hoofdsteel enkele Bladen bevestigd, aan de anderen gelijkvormig (*o*), en die bij een' weelderigen groei even eens gevind zijn.

Stam en Takken zijn boven dikker dan beneden, en zijn daar door van den gewoonen vorm van alle andere Boomen onderscheiden. Zij zijn met eene groenbruine Schors bedekt, die met ovaale wratjes bezaaid, en met stijve, priemvormige doorns, voornamelijk aan den benedenrand van den Bladsteel, overgebleven merken bezet is. De jongste Takken eindigen in een' grooten kegelvormigen Knop, die in spitse, bruine, ongelijk groote Schubben gerold is, wier punten, even als die van de kleine vlakke aangedrukte zijknoppen ingesneden zijn. (Zie *p. c.* eerste plaat).

cl. V. ord. V.

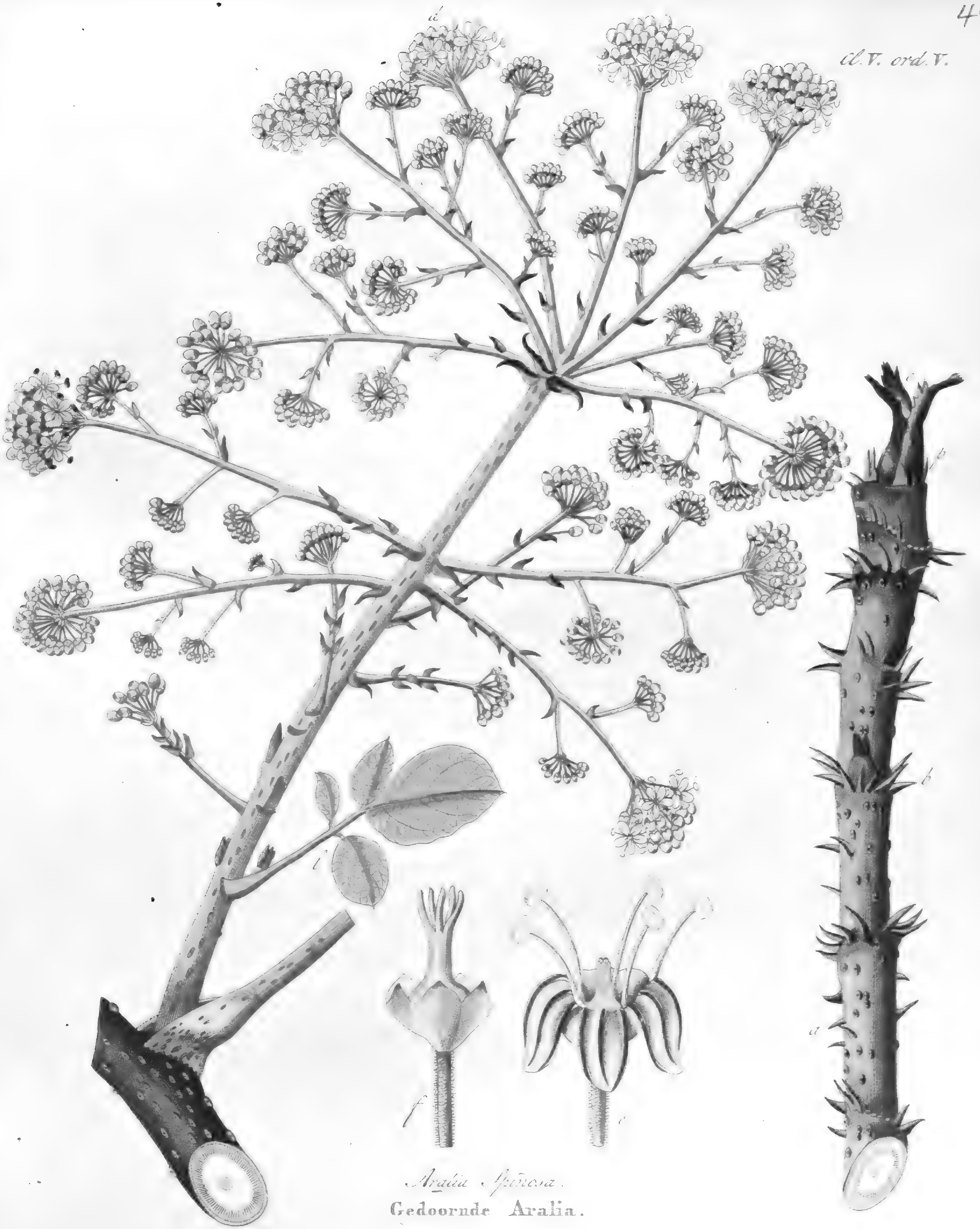

Aralia spinosa.

Gedoornde Aralia.

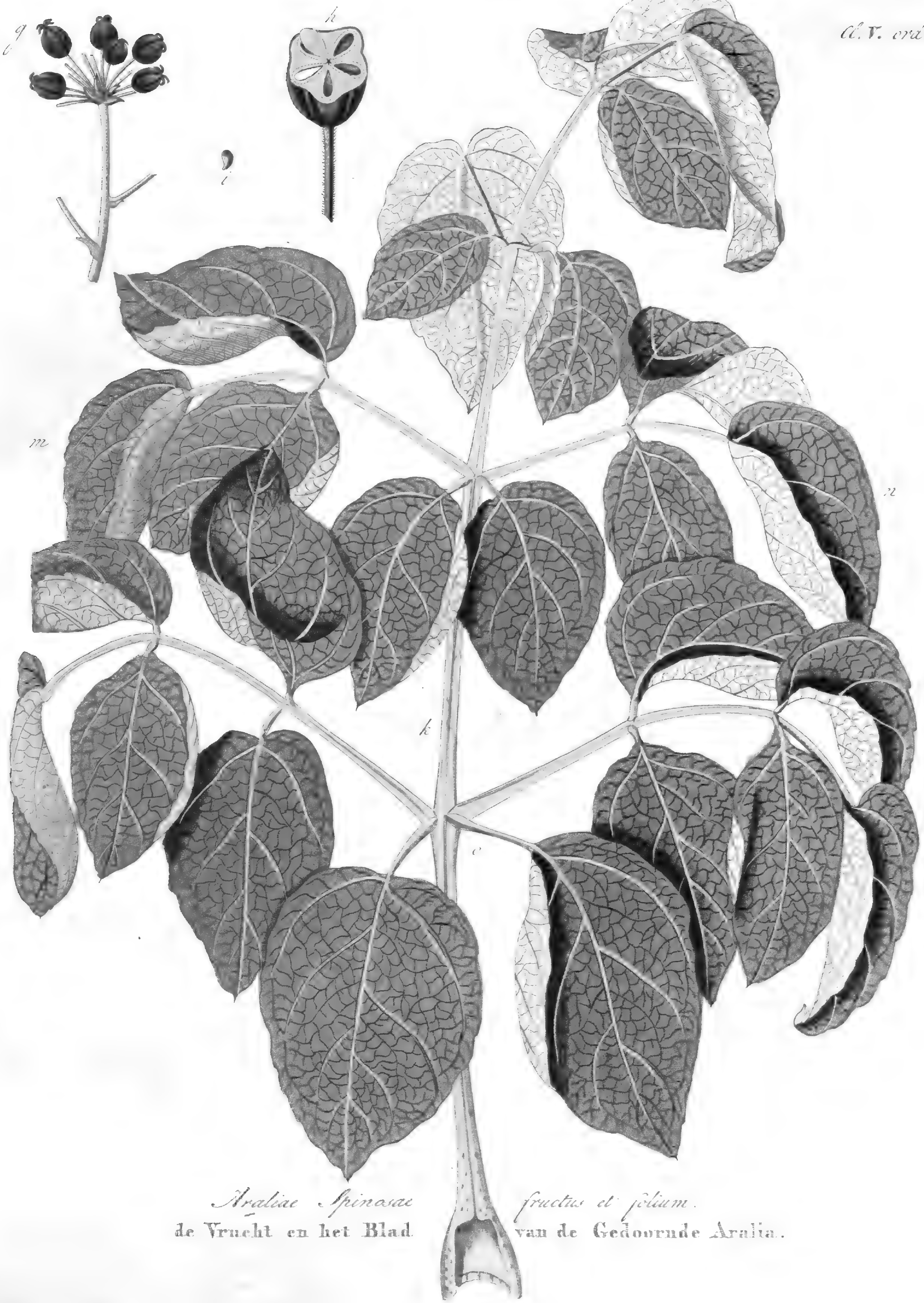

Araliae Spinosae fructus et folium.

de Vrucht en het Blad van de Gedoornde Aralia.

CLASSIS VII. ORD. I.

VII^de Clasſe. I^ste Rang.

Æsculus.

Paardenkastengeboom.

Der Roſskastanienbaum.

Le Marronnier.

The Horſe-chesnut.

De betekenis van den *Latijnſchen* naam, aan dit Geſlacht gegeven, is onzeker. Eenigen willen dat het woord *Esculus* moet geſchreven worden, het welk, afgeleid van *Esca*, ſpijze betekent, en wel om reden dat de ouden de Vrucht tot ſpijze hebben gebruikt. Hierbij heeft waarſchijnlijk een misverſtand plaats; want, deze bij de oude volkeren als ſpijze genuttigde vrucht, kan geen ander zijn dan de vrucht van den Eikenboom, dien wij thans *Quercus æsculus* noemen; ook die *æsculus*, welken VIRGILIUS dusdanig noemt, is ſlechts de bij ons bekende *Quercus robur*. Meer betekenis heeft het woord *Hippocastanum*, waarmede dit Geſlacht weleer benoemd geweest is, en van dit woord is de benaming in alle Taalen overgenomen, namelijk Paardenkastengeboom, omdat de Vruchten als geneesmiddel voor de Paarden gebezigd wierden, wanneer deze Dieren met hoest of kolijk gekweld waren; men bezigde ook de Vrucht tot voedſel voor het Gevogelte; maar voor den Mensch is dezelve niet te nuttigen, om derzelver ſcherp ſamentrekkenden onaangenaamen ſmaak, die tot dus verre door geen kunst of bijmenging te veranderen was. Zo wel ten opzigte van haare uit- als inwendige gedaante, heeft deze Vrucht veel overéénkomst met de Kasteng, en de benaming Paardenkasteng is dus vrij eigenaartig.

Wil men deze vrucht tot een en ander huishoudelijk gebruik aanwenden, dan zullen verdere naarſporingen geenszins nutteloos zijn, te meer, daar de reeds gedaanen verſcheiden voordeelen opgeleverd hebben. Men gebruikt haar tot kleverige zelfſtandigheden, Stijſſel, Hairpoeder, Zeep, Volſtof in de Lakenfabrieken, tot Brandewijn en Olijachtige ſtoffen. Men heeft de ſoort door dikwijls herhaalde inënting getracht te verbeteren; maar de proefnemingen zijn niet geſlaagd. Zodanige wijze van verbetering kan ook, volgens de natuurlijke geſteldheid der Planten, niet ſlagen. Alleen zou deze verbetering plaats kunnen hebben, wanneer men de Meeldraadjes uit de Bloem nam, en de vrouwlijke bevruchtingswerk-

werktuigen met ſtuiſmeel van andere gelijkſoortige Planten bezwangerde; iets het geen echter ſlechts in het klein kan bewerkſtelligd worden.

De Geſlachtskenmerken zijn de volgenden:

De Kelk is éénbladig, gebuikt, naar gelang zeer klein en vijftandig. De vijf Bloembladen zijn ten halve rond, hebbende een' gevouwen golvenden rand, zijnde vlak en openſtaande, met vijf naauwe, in de Kelk ſtaande, ongelijk gekleurde Nagelen. Zeven of agt elsvormige Meeldraaden, die zo lang als de Bloembladen opwaart gekromd en met opſtaande Meelknopjes gekroond zijn, omvangen het ten halve ronde Vruchtbeginſel, hetwelk in een' elsvormigen Stijl en een ſpits Merk eindigt. De Vruchtkapſel is lederachtig, ten halve rond, driehokkig, driekleppig, hetwelk in drie deelen openſpringt, bevattende twee, ook wel drie ten halve kogelvormige Nooten. Over het algemeen vindt men ſlechts ééne Noot in ieder Kapſel; doch wanneer men den oorſprong der Zaaden naarſpoort, zal men telkens zien dat het waare getal der Nooten altijd dubbel is.

VAN ROYEN en MILLER hebben zo wel tweeſlachtige als enkel manlijke Bloemen op denzelfden Stam waargenomen; op welke gronden ook ſommige Kruidkundigen het Geſlacht in de XXIII^ſte Clasſe geplaatst hebben, het geen echter, naardien zulks niet doorgaans wordt waargenomen, geenszins als een ſtelregel kan vastgeſteld worden.

Het is aanmerkelijk, dat na het opſchieten van het Loof de groei der jonge Scheuten binnen den tijd van drie weeken voor het geheele jaar voltooid is.

De afvallende Bladen tonen van allen het naauwkeurigst dat het levenseinde door het verſterven der bewerktuiging en voedingsgebrek, en geenszins door het opſchieten van den volgenden Knop veroorzaakt wordt.

VII^de Classe. - I^ste Rang.

Æsculus Flava.

Geele Paardenkastengenboom.

Die gelbblühende Roskastanie.

Pavie à fleurs jaunes.

The yellow-flowering Horse-chesnut.

ÆSCULUS FLAVA, *foliis quinatis subtus ad Costam pubescentibus æqualiter serrulatis, corollis tetrapetalis, petalorum conniventium unguibus calyce longioribus.*

GEELE PAARDENKASTENGENBOOM, *met vijfvouwdige Bladen, die aan de buitenrib zagthairig en esse zaagtandig zijn, de Bloemen vierbladig, met de nagelen der aanrakende Bloembladen langer dan de Kelk.*

Het Noordelijk gedeelte van *Carolina* wordt voor het Vaderland van deze Paardenkastengensoort gehouden; zulks betwisten echter de Heeren VON WANGENHEIM en BREDEMEYER, die beide op hunne reizen door deze Gewesten ondanks de zorgvuldigste naarsporingen dezen boom niet hebben kunnen ontdekken, terwijl zij den roodbloeijende in groote menigte hebben zien voortkomen. De meeste *Europeäansche* Tuinen hebben dezen Boom uit *Engeland* ontfangen, zonder dat men verder zijn geboorteland weet. De onderstelling van den heer F. SCHMIT verdient ten dezen aanzien zekerlijk eenige opmerking. Hij meent dat deze Boom door wederkerige bevruchting van den gemeenen en roodbloeijende Kastengenboom uit het warme *Italië* afkomstig is, alwaar ook de vruchten rijp worden. De gevolgtrekking hiervan is van LINNÆUS ontleend, die eveneens de afkomst van den *Sorbus hybrida*, van den *Sorbus aucuparia* en *Cratægus aria* heeft aangenomen. Hierbij kan ik de vraag niet onaangeroerd laten, of deze en de roodbloeijende wel met recht onder het geslacht der Paardenkastengen kunnen gerangschikt worden? Wat mij betreft, ik ben van gevoelen dat dezen volstrekt een bijzonder geslacht verdienen, vermits het afwijkende der zich aanrakende in

plaats

plaats van uitgebreide golvende Bloembladen, de uitstekende lengte der nagelen en eindelijk het grooter getal van Meeldraaden geheel de verscheidenheid der Geslachtsdeelen zulks ten vollen doen billijken.

De Boom verduurt onze strengste koude beter dan de roodbloeijende, zo deszelfs standplaats niet te vochtig is. Hij groeit van 11 tot 20 voeten hoogte en drijft sterke Takken, die meest in twee groote knoppen eindigen, welken toegepunte schubben hebben, zonder kleverig te zijn.

De Bloemen komen in het begin van Junij ten voorschijn; zij hebben ten aanzien van de invoeging en richting der zijdelingsche Steelen, op welken de kortgesteelde Bloemen in eene reeks naast elkander staan (*aa*), veel overéénkomst met de gemeenen; ook is de Kelk, welke het derde gedeelte van de Bloem uitmaakt, ten aanzien van den vorm eveneens, maar het getal der Bloembladen is vier, en dezelven zijn uitgerand elkander aanrakende, zodat de Bloem zich als gesloten voordoet (*b*). De Meeldraaden worden nu zeven dan agt in getal waargenomen; ook willen sommigen de veelwijverij opgemerkt hebben, zoveel is althans zeker dat de Stijlen dikwijls ontbreken, het welk welligt de oorzaak kan zijn dat wij geen rijpe Vruchten zien.

De Vruchten zijn ten aanzien van vorm, kleur en grootte, gelijk aan die van het geslacht (*c*). Het heerlijk aanzien, het welk de knoppen bij hunne ontwikkeling door de helderroode kleur van hunne schubben bekomen, wordt bij de doorbrekende Bladen merkelijk veranderd; dezen hunne volkomenheid bereikende, worden levendig groen, staande aan de Takken vijftallig op lange Steelen, zijnde ovaal lancetvormig en fyn getand (*d*).

De voortplanting geschiedt door zoging op de gemeene Stammen. De drooge Tak (*e*) onderscheidt zich van den gemeenen door de effen kleur, en niet kleverige knoopen van den rooden door zijne grootere dikte.

Wegens het bijzonder aanzien en de ontwikkeling der Knoppen zo wel als wegens de schoone groene Bladen en geringe hoogte, is de Boom zeer geschikt tot Voorjaarsplantingen.

Aesculus Flava.

Geele Paarden-Kastengenboom.

CLASIS VII. ORD. I.

VII^de Clasſe. I^ste Rang.

Æsculus Hippocastanum.

Paardenkastengenboom.

Der gemeinen Roſskastanienbaum.

Le Maronnier d'Inde.

The Horſe-Chesnut.

ÆSCULUS HIPPOCASTANUM, *foliis digitatis ſeptennis, corollis pentapetalis patulis.*

PAARDENKASTENGENBOOM, *met zevenmannige Bloemen.*

Het Noordelijk *Aſia* is het oorſpronglijk vaderland van dezen grooten Boom, dien de vermaarde Plantkundige CLUSIUS in het Jaar 1588 het eerst te *Weenen* heeft geplant. Vandaar heeft men hem wegens zijne menigvuldige ſchoone Bloemen, die in het vroege vóórjaar dezen Boom zo prachtig verſieren, door geheel *Europa* verſpreid, en wel zodanig, dat men hem tegenwoordig bijna algemeen voor een' inlandſchen Boom aanziet, iets hetwelk door zijne gemaklijke voortteling des te ligter bij den minderkundigen geloof vindt.

Niettegenſtaande de geringe nuttigheid van dezen Boom, ziet men hem echter zo menigvuldig, als men menig ander nuttig geboomte mist; en het is waarſchijnlijk zijne ſchoone en trotſche geſtalte, zijn lommer en zijne prachtige Bloempanasſen, die hem overal zowel in Plantſoenen als aan Wandelwegen, eene plaats vergunnen.

In de maand Mai ziet men uit te veelvuldige voorjaarsſcheuten der talrijke Takken pijramidaal overeindſtaande Bloempanasſen opſchieten (*a*), aan wier Hoofdſteelen overhoeks, naar alle kanten uitgebreide, bijna waterpas ſtaande zijdelingſche Steeltjes voortkomen: dezen dragen drie tot negen in eene lijn naast elkander groeijende opwaart gerichte kortgeſteelde Bloemen. De helder witte Bloembladen zijn bij derzelver opkomst met eene licht geele vlak van binnen verſierd, die naderhand in eene oranje, en laatſtelijk in eene helder roode kleur verandert. Deze Bloembladen zijn zeer uitgebreid, iets terug gebogen, en derzelver zagt golvende rand is met fijne Hairtjes omzoomd. De ſchoonheid van deze Bloem wordt nog vermeerderd door 6 of 7 doorſchijnend witte opwaart gekromde Meeldraaden, die op dezelve uitgeſpreid liggen, en met uitſtekend ſchoone bruingeele Meelknopjes gekroond zijn. Niet minder ſchoon ſteekt de bogtige priemvormige Stijl met het toegepunte Merk boven de Meeldraaden uit. Deze zit op een ten halve rond vruchtbeginſel, en blijft zo zelfs eenigzins op hetzelve voortduren. De Vruchtbedekking is een ſtekelig Kapſel (*b*), dat van zelf open

ſpringt,

ſpringt, en twee of drie rondachtige met eene bruine lederachtige Schil overtrokken Vrucht (*c*) bevat.

De Vingervormige Bladen ſtaan op lange ſteelen tegen over elkander, zijnde ſamengeſteld uit 5 groote en 7 kleine, doch meestal 5 groote en 2 kleine Bladen, wier grootte verſchillende is; zij zijn boven breeder dan beneden (*d*) en de rand is dubbel ingezaagd. De Bladen benevens de Bloemen, komen uit een' grooten geſchubden knop (*e*) voort, die met eene taaije harstachtige ſtof is overtrokken. In de maand Mai wordt deze Boom door den Maikever, *Scarabæus Melalonta*, en in Junij door de Ahornrups, *Larva Phalæna aceris*, dikwijls deerlijk geteisterd.

De drooge jonge Scheuten (*h*), als ook de Bloeitakken (*g*), zijn bruin glanzig met verſcheiden kringen en figuuren verſierd; aan het boveneinde zijn zij grijsblaauw (*f*). De groote Bloeiknoppen aan het einde der Scheut (*e*) zijn bruin geſchubt en harstachtig kleverig; de zijdelingſche meer enkele Bladknoppen zijn afſtaande.

Niettegenſtaande de ſchoonheid en het rijkelijk lommer van dezen Boom, is dezelve echter niet zeer voor Wandelwegen geſchikt, vermits de veelvuldig afvallende Bladen de Paden te zeer bedekken. Hij is beter geſchikt tot het beplanten van Straatwegen, maar het bevalligst ſtaat hij afgezonderd op eene grasplek. Zo doende valt deszelfs ſchoone groei en aanmerkelijke hoogte meer in het oog, en zijne lommerrijke kruin, op welke de Bloeiſem bijna regelmatig verdeeld is, levert een verrukkelijk gezigt op.

De ſoorten met bonte, wit of geel gevlakte Bladen zijn voor Plantſoenen, die eene uitſtekende verſcheidenheid vorderen, geſchikt; zij vereisſchen zo wel een' goeden grond als ſchaduwe, en worden door inenting op de gewoone ſoort voortgekweekt.

Aangaande de voortteling: die uit het zaad is zo bekend als gemaklijk; maar van meer belang is het bedoeld huishoudelijk gebruik van het geheele Gewas. Hoeveel moeite men ook hebbe aangewend, men heeft echter nog niet kunnen ſlagen om de wrangheid der Vrucht te verbeteren, ten einde dezelve als voedſel te gebruiken. Ondertusſchen kan men het Hoornvee daaraan allengs gewennen, door haar te ſtampen en met zout te mengen, het geen vooral voor de Koeijen een melk- en boterrijk voedſel oplevert. In *Turkijë* heeft men de Vrucht als een Geneesmiddel voor de Paarden gebruikt, en men gebruikt dezelve bij ons nog als zodanig, waardoor zij den naam van Paardenkasteng draagt. Voorts kan men haar ook nog tot klevende zelfſtandigheden, Stijſſel, Hairpoeder, Zeep, e. z. v. aanwenden. Ook heeft men de Schors met de Koortsbast willen gelijk ſtellen, doch zonder veel voordeel. Het Hout is noch tot Brand- noch tot Timmerhout geſchikt.

: Æsculus : Hippocastanum.

Paarden Karstengen boom.

VII^de Clasſe, I^ste Rang.

Æsculus Pavia.

Paauws Paardenkastengenboom.

Die rothblühende Roſskastanie.

Pavie à fleurs rouges.

Scarlet-flowering Horſe-Chesnut.

ÆSCULUS PAVIA, *foliis quinatis glabris inæqualiter dentatis, corollis tetrapetalis, petalorum coniventium unguibus longitudine calycis.*

PAAUWS PAARDENKASTENGENBOOM, *met agtmannige Bloemen.*

Carolina is het Vaderland van dezen ſchoonen, doch bij ons tederen Boom, die in zijn Vaderland boven de vijftien voeten, maar bij ons zo hoog niet wordt.

BOERHAVE, en zelfs LINNÆUS, hebben hem voor een bijzonder geſlacht gehouden, en de Boom is door den eersten, naar den *Leydſchen* Hoogleeraar PAUW, *Pavia* genoemd, en heeft, naderhand onder het geſlacht *Æsculus* gerangſchikt zijnde, ſlechts dezen naam als bijnaam behouden.

Uit den top der looten ſpruiten vijf tot agt duimen lange, rechtopſtaande Bloempanaches, wier hoofdſteel rond en met fijne Hairen bezet is (*a*); de zijtakjes van dezelve ſtaan opwaart, en hebben ter plaatſe van hunne invoeging in den Hoofdſteel groene afvallende Dekblaadjes (*b*); zij dragen aan hun buitenſte einde twee tot vier Bloemen, waarvan ieder op een bijzonder Bloemſteeltje rust, ſtaande de zich openende Bloem telkens waterpas (*c*). De éénbladige, roode, vijftandige Kelk is meer dan de helft langer dan de geheele Bloem (*d*), beſtaande de Bloem zelve uit vier ongelijk geel en rood geſtreepte Bloembladen (*e*), welken zich echter, wegens de gedaante des Kelks niet geheel kunnen ontvouwen. Zeven, veelvuldiger agt ongelijk lange met fijne hairen bezette iets opgekromde Meeldraaden, omringen het langwerpig Vruchtbeginſel, hetwelk in eene ſchuinſche richting op den Vruchtzetel zit, en een' boven de Bloem

uit-

uitſtekende opgebogen Stijl onderſteunt (*f*). De Vruchtbedekking is glad, bruin, zwart en groen geſtippeld (*g*), en bevat één of drie geelbruine Vruchten (*h*). Deze Vruchten zijn wegens het groot getal ſtijllooze Bloemen (iets hetwelk de plaats der rangſchikking onder de zevende Clasſe meer betwist, dan het veranderlijk getal der Meeldraaden) zeer zeldzaam, en worden ook niet bij ons, gelijk in *Italië* en *Frankrijk*, ten vollen rijp.

De Bladen zijn uit vijf lancetswijze aan den rand fijn getande glanzige blaadjes ſamengeſteld; twee van dezen, die het naast aan het middenſte ſtaan, hebben aan het benedeneinde ongelijk lange bladvlakten (*i i*).

De Knoopen zijn kleiner dan die der andere ſoorten, niet kleverig, en hebben afgeronde Schubjes (*k*).

De voortkweking geſchiedt het best door Zaad, als men hetzelve bekomen kan. De Stam wordt ongelijk ſteviger en duurzaamer dan die welke op de gewoone Paardenkasteng geënt of gezoogd is.

De Boom vereischt in zomerbosquetten eene ſchaduwachtige plaats, en bloeit als dan in de maand Junij. In kleiner beplantingen kan hij tot bedekking van Westlijke Muuren dienen, en benevens de *Rokinia hispida* en *Halodendron*, de *Calycanthus floridus*, *Cephalantus occidentalis*, *Cornus floridus*, *ſtricta* en *circenata*, *Spiræa alpina* en *tomentoſa* gebezigd worden. In dezen ſtand kan hij, even als tedere Alp- of Zomer gewasſen, welken de zon benadeelt, voortduren, vermits de winterzon hem dan ſlechts weinig uuren in den namiddag beſtraalt, en het vroegtijdig nadelig kiemen belet wordt.

Aesculus Pavia.

Paauws Paarden Karstengenboom.

VIII^te Classe, I^te Rang.

Eerste Afdeling, of met zijdelingsche Bloemen.

Daphne Alpina.

Alpische Daphne.

Der Alpen Kellerhals.

Thymelée des Alpes.

Alpine Wood-Laurel.

DAPHNE ALPINA, *floribus sessilibus aggregatis lateralibus, foliis lanceolatis, obtusiusculis subtus tomentosis.*

ALPISCHE DAPHNE, *met ongesteeld samengegaerde zijdelingsche Bloemen, en lancetvormige stompachtige Bladen, die van onderen wollig zijn.*

Dit fraaije rechttakkige Heestertje groeit tot eene el hoogte en een vinger dikte op de naar *Italië* of ten Zuiden afhellende laagere Alpen, doch mede omstreeks *Fiume*, van eenige voeten hoogte en een duim middenlijn. In dit oord bloeit hetzelve reeds in April, doch op de Alpen eerst in Maij of Junij. Sommige beweren dat hetzelve ook omstreeks *Geneve* gevonden wordt.

De witte, eenigzins paarsche Bloemen staan aan het einde der Takken (*a*) vijf of meer, zelden minder in getal, en wel in eene schermvormige samengaering; zij hebben in rolvormige met aanliggende vlokken bezette Bloempijpen en eene in vier ovaale insnijdingen gedeelde opening.

Gedurende den Bloeitijd of gemeenlijk ná denzelven, spruiten uit den gemeenschaplijken knop meest twee tegen over elkander staande Scheuten, waarvan de Bladen afwisselend, van boven donker-, maar op de benedenvlakte lichtgroen zijn. Door dezen groeitrant geschiedt het dat de Bloemen, die in het eerst aan het einde der Takken gestaan hebben, thans uitgebloeid zijnde, als Vruchten ter zijde staan, en in ovaal langwerpige, rijp zijnde, roode, sappige, in de lengte met eene streep getekende Bezie veranderen (*b*), welke een ovaal spits Zaad (*c*) bevat.

De

De aan het einde der Takken met de Bloemen ten gelijken tijde voortſpruitende, en om dezen in een' kring ſtaande Bladen (*d*) zijn ovaal elliptisch kortſtelig, aan het boveneinde afgeſtompt, of ſpits met een' gladden rand; zij zijn, even als de Bloemen, met aanliggende vlekken, van boven bleek-, van onderen lichtgroen, en vallen ná den bloeitijd af.

De Schors der oude Takken is aschkleurig, en die der jongeren in den bladloozen ſtaat bruin, en en met zwarte verheven punten bezet (*e*). De Knoppen zijn groenbladig (*f*).

De Voortkweking geſchiedt door het Zaad; doch vermits dit zeldzaam is, moet het afleggen gebezigd worden.

Gedurende den dag zijn de Bloemen zonder reuk, maar tegen den avond en 's nachts verſpreiden zij een' zeer aangenaamen geur, welke dien der *Orchis odoratisſima*, welriekend Standelkruid, nabij komt. Deze uitmuntende hoedanigheid wijst deze Heester in plantſoenen haare plaats aan op wandelingen, die in de koele zomeravonden bezocht worden en met andere welriekende gewasſen een' aangenaamen Balzemgeur verſpreiden. Men plant haar op eene voor zon en koude veilige plaats.

Eene variëteit onder den naam van *Chamælea ſabaudica*, met geheel grijze Bladen en witte Bloemen, dient tot afwisſeling.

Daphne Alpina.
Alpische Daphne.

CLASSIS VIII. ORD. I.

VIIIste Classe. Iste Rang.

Daphne.

Daphne.

Kellerhals.

Garou.

The Daphne.

Eertijds was dit Geslacht onder de benaming van *Laureola* bekend, echter heeft LINNÆUS goedgevonden om hetzelve met den thans algemeen aangenomen naam van Daphne te bestempelen. Deze naam is ontleend uit de geschiedenis der Heidensche Goden, van eene zekere nijmph, DAPHNE genaamd, en de dochter van den Stroomgod PENEUS, die, om haar aan de verliefde vervolgingen van APOLLO te onttrekken, volgens OVIDIUS, haar in een' Laurierboom veranderde. Daar dit Geslacht zulk eene lieflijke en bevallige gedaante heeft, is het geen wonder dat men hetzelve een' bij de Dichters der Oudheid hooggeschatten vrouwlijken naam te geven.

Van dit Geslacht tellen de Kruidkundigen thans dertig bekende soorten, waarvan de meesten in *Europa*, eenigen weinigen in *Oost-Indië* en *Siberië*, maar geene op het vaste land van *Amerika* groeijen.

De Bloemen van dit Geslacht hebben geen Kelk; sommigen houden den gekleurden Bloemkrans daarvoor; maar zo doende zou men geen Bloemkrans kunnen aannemen, het geen niet wel is toetestaan. De éénbladige, trechtervormige en ligtverstensende Bloemkrans is in vier insnijdingen gedeeld, welke insnijdingen ovaal, spits, vlak en openstaande zijn. De holronde, van onder gesloten Pijp is langer dan de Bloemrand, en bevat agt korte Meeldraadjes, van welke vier aan het bovenste en vier aan het onderste gedeelte der Bloempijp zijn ingevoegd, dragende ten halve ronde, openstaande tweekleppige Meelknopjes; de zeer korte Stijl zit op het ovaal Vruchtbeginsel, en heeft een gekopt, vlak nedergedrukt Merk.

De Vrucht is eene ten halve ronde, éénhokkige Bezie, die een enkel, bijna rond en vleeschig Zaad bevat.

Aangezien de Daphnesoorten meestal laage Heesters zijn, dienen zij gevoeglijkst tot het beplanten van kleine partijen, of tot omsingeling van hooger Heesters; bij Bosquetten of Wandelplaatsen, op Heuveltjes, nabij rustplaatsen, of hier en daar enkel, kunnen zij met voordeel gebezigd worden; ook kan men voornamelijk de vroegbloeijende en welriekende bij Voorjaarspartijen en in Bloemperken onder Hyacinthen en

Nar-

Narcisſen plaatſen, vermits haare ſchoone Bloemen in het groenende Voorjaar ons oog op het aangenaamst bekoren.

De voortplanting geſchiedt of door het Zaad, het welk onmiddelijk na de rijpwording op eene ſchaduwachtige plaats geſtrooid, en oppervlakkig met losſe aarde bedekt wordt, of door Afleggers en Stekken.

Het Zaad kiemt dikwijls eerst in het tweede jaar, en vereischt herhaalde zuiveringen en bevochtigingen. Het afleggen kan zo wel in het Voor- als in het Najaar met voordeel geſchieden. Het ſtekken der jonge met iets van het oude Hout voorziene Looten, moet in de laatſte dagen van den Winter, op eene beſchaduwde plaats geſchieden. Om deze Stekken des te beter voor de vorst en het uitdrogen te bewaren, moet men de uit de aarde ſtekende deelen met losſe aarde op zodanig eene wijze bedekken, dat op ieder plant een kegelvormig hoopje aarde te ſtaan kome, zodat de bovenſte punt van den kwekeling met een' halven duim aarde bedekt is. Deze wijze van behandeling heeft alle mogelijke voordeel bij de voortplanting van deze gewasſen ten gevolge.

CLASSIS VIII. ORD. I.

VIII^te Classe. I^te Rang.

Derde Afdeling, of met eindelingschen stam en opgaande Bloemen.

Daphne Cneorum.

Berg-Peperdaphne.

Der wohlriechende Kellerhals.

Garau à fleurs odorantes.

Narrow leav'd Wood-Laurel.

DAPHNE CNEORUM, *floribus fasciculatis terminalibus sessilibus, foliis lanceolatis nudis mucronatis.*

BERG-PEPERDAPHNE, *met ongesteelde Bloemhoofdjes aan het einde der Takken, en lancetvormige kaale gespitste Bladen.*

Eene der schoonste niet slechts onder de Daphnesoorten, maar ook van alle laagbloeijende Heesters is voorzeker deze soort, niet alleen wegens derzelver over den grond verspreide menigvuldige schoone roode bloemen, maar ook om derzelver aangenaamen reuk. Het vaderland van deze voortdurende Heester is *Zwitserland*, *Hongaryë*, *Oostenryk*, het *Pyreneesche* en *Appenynsche* Gebergte, *Duitschland* en *Frankryk*. In den natuurstaat zo wel als gekweekt bereikt deze Heester de hoogte van twee spannen; maar zorgvuldig gekweekt heb ik haar ook wel twee voeten en hooger zien worden.

De veelvuldige, van zeven tot twaalf aan de punten der Takken in een' bundel vergaërde schoonroode Bloemen (*a*) versieren het gewas van het begin tot het einde der Maand Mai, en overdekken den grond als met een welriekend purper tapijt.

Op de Bloemen volgen kleine langwerpige, ovaale sappige Beziën, die omstreeks de helft van Junij rijp worden, en geel (*b*) of roodachtig geschakeerd zijn (*c*), zijnde een deel der Bloemen eenigen tijd vas zittende, doch veranderen bij de volle rijpheid in een' navel. Dit geschiedt uit hoofde dat de Bezie binnen de Bloempijp voortgroeit. De vruchten vallen voorts na haare rijpheid af, en zijn om die reden niet ligt te vinden. Het Zaad (*d*) is ovaal, puntig, en in het langs met eene geele streep getekend. Zowel door dit als door Afleggers wordt deze schoone Plant het zekerst voortgekweekt, en kan zo wel in het vóór- als in het najaar verplant worden.

De

De lancetsgewijze zagt ſtekelige naakte vastzittende Bladen zijn van boven gedeeltelijk donker, gedeeltelijk ligt, en van onder grijsgroen.

Aangezien deze Heester voortdurend groen is, kan men dezelve in den Winter even ligt daaraan als aan de lichtbruine ſtengen onderkennen.

Eene verſcheidenheid met aan den rand bonte of geel getekende Bladen (*e*) geeft eene zeer aangenaame afwisſeling.

Wil men deze Heester volgens de regelen der aangenaame Tuinkunst voordelig plaatſen, dan dient men een' kleinen heuvel met ten gelijken tijde bloeijende Planten, die allen ingevolge haaren aart op den grond liggen, daarmede te bedekken, dan zou zulks in de nabijheid van eene eenzaame rust- of grasplaats eene aangenaame afwisſeling opleveren. De Planten hiertoe geſchikt zijn de volgenden: *Daphne Cneorum* benevens de verſcheidenheid met bonte bladen, *Polygala chamaebuxus* en *amara*, *Cytiſus purpureus* en *ſupinus*, *Genista piloſa*, *Anthyllis montana*, *Veronica prostrata*, *Iris pumila*, met geele en blaauwe verſcheidenheden. Wil men zodanige plaatſen met ſmaak omſingelen, dan zijn hiertoe de *Spiræa inciſa*, *hypericifolia*, *Lonicera alpigena* en *tartarica*, met witte en roode Bloemen, *Coronilla emerus*, *Amygdalus nana* *Dictamus albus*, *Veronica teucrium* en *Scorzonera purpurea* het meest geſchikt.

Daphne Cneorum.
Berg Peper Daphne.

VIII^ste Classe. I^ste Rang.

Eerste Afdeling, of met zijdelingsche Bloemen.

Daphne Laureola.

Zwarte Daphne.

Immergrünender Kellerhals.

Laureole.

The Spurg-Laurel.

DAPHNE LAUREOLA, *racemis axillaribus quinquefloris, foliis lanceolatis glabris.*

ZWARTE DAPHNE, *met vyfbloemige oxeltrossen, de bladen lancetvormig glad.*

Zo uitmuntend schoon de voorgaande en overige soorten der Daphne zijn, zulk eene treurige weinig bevallige gedaante heeft deze; maar zij is voor Winterpartijen en afwisseling bijzonder geschikt, voornamelijk wegens het voortdurend groen der Bladen, die den geheelen Winter door even frisch zijn, en met andere groenende Winterplanten ten minsten het oog voor een' korten tijd verkwikken.

Even als de Peperachtige Daphne, groeit deze soort in dezelfde streeken, schoon zij in *Nederland* nog niet wild groeijende is gevonden. Zij heeft, als de voorgemelde, eene gelijke scherpheid in haare deelen, die, als zij slechts gewreven worden, zich door een' onaangenaamen reuk kenschetst. Daar deze Heester onder de minder talrijke, altijd groenende, voorts in het voorjaar bloeijende Planten behoort, is zij, als gelijksoortige, van te meer waardij, en wel voornamelijk omdat zij in het digtste lommer der Boomen even welig voortgroeit.

Wanneer de Plant in een' goeden vochtigen grond gekweekt wordt, kan dezelve wel de hoogte van 6 of 7 voeten bereiken. Door het Zaad (*c*) zowel als door Afleggers wordt zij gemeenlijk voortgeplant, doch niet zo ligt door Stekken. De verplanting geschiedt het zekerst in het laatst van den Winter.

De Bloemen hebben eene treurige groene kleur, en dus weinig bevalligs; maar zij doet andere schoone soorten in derzelver nabijheid des te meer afsteken. Zij komen zijdelings aan den Tak tusschen de Bladoxelen opschieten, telkens 5 in getal, in eene schuinsche richting, zijnde slechts de vijf éénlingschen meer rechtop staande (*a*), door holle witte Dekblaadjes ondersteund. De Vruchten zijn ovaale, eerst groene en na-

der-

derhand, in het begin van den Zomer rijp wordende, zwarte Bezien (*b*), bevattende een hartvormig, toegepunt zijdelings gefleufd bruin Zaad (*c*). De overhoekfche, bijna gefteelde, lancetsgewijze, geheel gladde Bladen (*d*) zijn lederachtig glanzend, waterpas ftaande of dikwijls nederhangende. Aan het boveneinde zijn dezelven in een' bundel faamvergaêrd, hebbende eene donkergroene kleur, en blijven het geheele jaar groen aan den Stam zitten. De ftam is rechtop ftaande, rolrond, naakt, en heeft weinig takken, en de lichtgrijze fchors is met halve kransfen of wratten bezet (*e*).

Als Wintergewas verdient dit Heestertje althans eene plaats in onze Tuinen, voornamelijk zo hetzelve in gefchikte groepen van andere groenende Winterplanten wordt geplaatst, hiertoe zijn voornamelijk gefchikt: *Daphne Mezereum*, *Hedera helix*, *Ilex aquifolium*, *Prunus lufitanica*, *Juniperus communis*, *Vinca major & minor*, *Hypericum ascyron*, *Polygala chamaebuxus*, *Helleborus niger*, *Hyemalis nivalis*, *Galanthus nivalis*, *Narcisfus pfeudo Narcisfus*, *Hyacinthus orientalis*, *Tulipa odorata*, *Pyrola fecunda*, *rotundefolia*, *Linnaea borealis*, *Cyclamen europaeum*, *Anemone hepatica*, *Gaultheria procumbens*, *Erica herbacea*, *Epigaea repens*.

*

Daphne Laureola

Zwarte Daphne.

CLASSIS VIII. ORD. I.

VIII^te Classe. I^te Rang.

Eerste Afdeeling, of met zijdelingsche Bloemen.

Daphne Mezereum.

Peperachtige Daphne.

Der gemeine Kellerhals.

Garou, ou Bois gentil.

The Mezereon.

DAPHNE MEZEREUM, *floribus sessilibus ternis caulinis, foliis lanceolatis deciduis.*

PEPERACHTIGE DAPHNE, *met ongesteelde Bloemen, drie bij elkander aan den steng, en lancetvormige afvallende Bladen.*

Deze rechtopstaande, veeltakkige Heester groeit menigvuldig in *Gelderland*, en voornamelijk in het Graafschap *Zutphen*, even als in de meeste landen van het Noordelijk *Europa*, op schaduwachtige, vochtige plaatsen, in digte bergachtige wouden. Naauwlijks verdwijnt de barre Winter, of de Bloemen komen, hoewel zonder Bladen, aan het boveneinde der Stengen met eene uitmuntende schoonheid ten voorschijn, zijnde slechts het boveneinde met weinige niet ontvouwde Bladen bekroond, die voorts na de ontwikkeling weder afvallen. Somtijds is de grond nog met Voorjaarsneeuw bedekt, wanneer de Bloemen desniettegenstaan de met dezelfde schoonheid voortbloeijen, als wilden zy het guure Jaargetijde trotseren, om ons de aannadering van het aangenaamer te verkondigen.

De schoone bleekroode nagelvormige Bloemen, bloeijen twee-, drie- en viertallig aan den bijna dorren Steng (*a*), zijnde vastzittende, door eenige geelbruine, eenigzins holle ovaale Dekblaadjes of Schubjes (*b*) omvangen. De Bloemen verspreiden reeds van verre een' buitengemeen aangenaamen reuk, die in de nabijheid het hoofd bedwelmt. De Bloeitijd duurt drie weeken, waarbij echter de eerste Bloemtjes weldra verwelken. De Vruchten, in de gedaante van koraalronde, met een' kleinen navel toegepunte Beziën (*c*), worden in de maand Julij rijp, als wanneer zij met derzelver ten halve rond vleeschachtig bruin Zaad (*d*) ter voortkweking geschikt zijn. Wijders komen na het voleindigen van den Bloeisem de lancetvormige, stompe, vastzittende, verspreide, schoone heldergroene Bladen (*e*) ten voorschijn, die echter telkens boven de afgebloeide plaatsen uitgroeijen, en de Knoppen van den aanstaanden Bloeisem in hunne Oxelen dragen.

De

De drooge Stengen (*f*) zijn lichtbruin of geelachtig, met verscheiden knopkringen en uitgroeisels bezet; maar het meest onderscheidt men deze Heester aan de blaauwachtige openbrekende Knoppen (*g*).

De Vruchten en alle de deelen der Heester zijn ongemeen scherp, en de Schors verwekt op de huid blaêren, welken door dezelfde Schors in eene aanhoudende vloeijing worden gehouden, en uit dien hoofde met zeer veel voordeel in de Geneeskunde worden gebruikt. De Vruchten verwekken brakingen, pijn en ontsteking in de ingewanden, en, in groote hoeveelheid genuttigd, de dood. Waarom de voorzigtigheid gebiedt om kinderen en onkundigen, die ligt door derzelver koraalroode kleur misleid kunnen worden, voor derzelver gevaarlijke eigenschappen te waarschouwen. Het schadelijk bedrog om den Brandewijn en Azijn met deze Beziën sterk te maken, verdient de ernstigste opmerkzaamheid van de Overigheid, te meer, daar LINNÆUS aanmerkt dat zes dezer Beziën vermogend zijn om een' Wolf te doden, waartoe zij in de Noordelijke Landen, onder vleesch gehakt, gebezigd worden. Het inwendig gebruik der Schors wierd weleer tegen Jichtpijnen aangeprezen; doch tegenwoordig gebruikt men dit middel niet anders dan uitwendig als blaêrtrekkende.

De overvloed van Wasch en Honig in de Bloemen trekt de Honigbijen zeer sterk aan, nogthans houdt GLEDITSCH denzelven nadeelig voor de Bijen.

In het wild groeijende, zijn de Stammen zwak en slechts één' voet hoog; op eene goede vochtige van Boomen beschaduwde plaats wordt deze Heester wel 12 a 16 voeten hoog.

De voortteling geschiedt door het Zaad, Afleggers en Stekken. De Zaadplanten zijn de voordeligsten, men moet ze telkens in het Najaar verplanten; ook vatten de jonge planten het best wortel.

De soorten met witte Bloemen en geele Vruchten, en eene andere met bonte Bladen, zijn verscheidenheden. Daar deze Heester zo vroegtijdig bloeit en zo aangenaam riekt, is dezelve het meest tot Voorjaarspartijen geschikt

*

cl. VIII. ord. I.

Daphne Mezereum.

Peperachtige Daphne.

X^de Classe, I^ste Rang.

Het Geslacht.

Cercis.

Judas-boom.

Judas-baum.

Arbre de Judée, ou Gainier.

Judas-trée.

Men kan met geene zekerheid bepaalen wat de oorsprong van den naam deezes booms zij; zoo weinig van de Latijnsche als van de Nederduitsche en andere: de Latijnsche is van het *Grieksch* afgeleid, en betekent in die taale een *weverskam*, het welk misschien zoude kunnen zinspeelen op de bloembundelen des booms: wegens de zogenaamde levende taalen is het te vermoeden, dat dewijl de eerste bekende soort van den Judas-boom, in het *Beloofde Land* veelvuldiglijk wast, men hem dien naam zal gegeven hebben, daarom dat hij van buiten bevallig is, maar zeer weinig inwendige deugd bezit; anderen, die 't beter meenen te weeten, zeggen dat men hem eigenlijk, wegens zijn welig tieren in het land voornoemd, *Joodsche boom* genoemd heeft.

Tot heden toe zijn bij de Kruidkundigen slechts twee soorten van dit geslacht bekend: hetzelve is gesteld onder de tiende Classe, of tienmannige éénwijvige.

De Geslachts kennerken zijn deezen: De vijfbladige vlinderwijze bloem rust in een bloemkelk, die éénbladig, kleen, vijftandig, klokvormig, van onderen gebult is, en honing bevat: het kleene bloem vendel, ten halve rond, en met eene nagel voorzien, is verborgen onder twee opwaards gebogen vleugels, die lange nagels hebben: de twee bloembladen van den Kiel zijn in eene hartswijze gedaante vereenigd, en omvatten de teeldeelen, welken aan de nagelen aangehecht zijn: het honigvat zit, in de gedaante van een stijlvormigen klier, onder het vruchtbeginsel: tien van elkander gescheiden, elswijze, benedenwaards gebogene helmdraadjens, de vier langsten van welken bedekt zijn, draagen langwerpige opliggende, en opwaards staande meelknoopen, zijnde de stijl, die van lengte als de helmdraaden is, van een stomp opstaand merk voorzien, en zit

op

op een lijnvormig, langwerpig, gefteeld vruchtbeginfel: deeze wordt tot eene langwerpige, fchuinpuntige, éénhokkige peul, met zaaden, die ten halve rond, in de bovenfte naad gehecht zijn.

De beide bekende foorten worden door het zaad voordgekweekt: alhoewel wij dat zaad terftond na de rijpwording, ftrooijen op eenen grond die voor den Noordenwind befchermd is, en hetzelve vervolgends met, een duim hoog, aarde bedekken, blijft het echter onwerkzaam leggen tot het tweede voorjaar daarna: nu door de aarde boorende, vorderen de jonge fpruiten andermaal befcherming zoowel tegen hette als tegen koude: De voordkweeking kan, wel is waar, ook door aflegging gefchieden, dan de takken maaken bezwaarlijk wortel; de ftekken zijn minder duurzaam.

Zo dit gewas als een boom groeit, valt de winterkoude hetzelve meer bezwaarlijk, dan als men het in de gedaante van een' heester kweekt. Het kan zoowel in het voorjaar, als in het naajaar, verplant worden, maar in het laatfte geval moet de vorst zorgvuldig vermijd worden, door evenredige dekkingen van de wortelen met droog loof, of run, en van de ftam-takken met ftro: oude planten kunnen het verplaatfen niet wel lijden.

De bloemen komen langs de geheele langte der takken, en zelfs uit de ftam voord, hebbende de Judasboom zulks gemeen met den Kakauw-boom die onder de Keerkringen wast; zij vercieren den fteng zelfs nog vóór het uitbotten der bladen, welke bladen van geenen der, tot heden toe bekende, infecten befchadigd worden.

Beide foorten van den *Cercis* worden met recht gefteld onder de voornaamfte fchoonheden met welken de jeugdige zomer zich tooit: hier en daar verfpreid, vermeerderen zij de cierlijkheid van het tedere groen der eerst ontfpruitende zaaden, en in groepeeringen voor Boschjens, aan het voorjaar toegewijd, hebben zij geene mindere bevalligheden.

Het geelachtige vaste hout der oude ftammen, is met groene aderen doorweven; het laat zig zeer goed polijsten, en kan den Schrijnwerker en Kunstdraaijers dienen tot het vervaardigen van onderfcheiden cieraadjes, en kleene aartigheden.

X^de Clasſe. I^ste Rang.

Cercis Canadenſis.

Canadiſche Judasboom.

Der Canadaſche Judasbaum.

Gainier du Canade.

The Judas-Tree of Canada.

CERCIS CANADENSIS, *foliis cordatis acuminatis.*

CANADASCHE JUDASBOOM, *met hartvormige wollige bladen.*

Op het eerſte gezicht ontdekt men weinig onderſcheid tusſchen den *Europaſchen* en den *Canadaſchen Judasboom*; de laatstgemelde is niet zoo zeer te onderſcheiden wegens zijn Vaderland, dan wel wegens zijne ſoortlijke kenmerken.

Het Vaderland van deezen boom is *Virginiën*, *Penſylvaniën*, en andere Provinciën van het noordlijk *America:* de Heer VON WANGENHEIM heeft denzelven in *Penſylvaniën* gevonden, aan den kant der rivieren, in een goeden, vochtigen, met zand en vette aarde gemengden grond; deezen hadden eene hoogte van twintig tot vier-en-twintig voeten bereikt; by ons worden zij ſlechts van tien tot vijftien voeten hoog.

De bloemen van deeze ſoort van Judasboom komen, zoowel in gedaante, als ten opzichte van de Bloembundels, met de voorgaanden overëen (*a a*); dezelven komen mede uit de takken voord; maar zijn kleener, en de takken zelven uitgebreider. De *Canadaſche Judasboom* bloeit ook alvoorens de bladen zig ontwikkelen; in 't algemeen echter veertien dagen vroeger dan de voormelde.

De vruchten zijn lange haauwen (*b*), met een platachtig zaad (*c.*), 't welk in den herfst rijp wordt.

Het hoofdönderſcheid bepaalt zig hier bij de bladen; die van deezen zijn hartswijze rond en toegepunt (*d d*); terwijl geenen bordrond en hartvormig zijn: zij zijn voords niet ſamengerold, of ſamengebogen, maar overal even vlak, en hunne kleur is zeer verſchillende; zij zijn glad en handvormig geribd; de bovenste worden, even als zulks bij de voormelde plaats heeft, in 't vervolg roestkleurig: ook hebben zij tegen elkander overſtaande lancetswijze, ſpitſe, geaderde, afvallende lovertjens.

HOUTTUYN, en vóór hem LINNÆUS hebben de benedenzijden der bladen als gewold opgegeven; maar de Heer DU ROI ſpreekt zulks tegen, beweerende dat dezelven glad zijn.

De

De ſtam is met eene grijsachtige ſchors bedekt (*f*), en de takken, welken overhoeks zeer uitgebreid zijn, hebben geene regelmaatige richting, meestal ſtaan zij rechtop; het benedenſte gedeelte der bladſteelen bedekt de ſpitſe knoppen, die in den winter ook kleen en onzichtbaar blijven.

Men kan den *Canadaſchen Judasboom* uit het zaad voordkweeken, als men hetzelve, in 't voorjaar, in eenen goeden grond zaait, en eenigzins vochtig houdt; hij teelt ook voord door ſtekken, inleggers, en door zooging; hij kan ſterkeren graad van koude doorſtaan dan de *Europaſche*; doch de te groote vochtigheid is hem nadeelig; wel kan hij onze winters verduuren; maar niet te min is alsdan eene bedekte ſtandplaats hem voordeeliger dan eene opene: als hij de middagzon kan genieten bloeit hij veertien dagen vroeger dan anders: de noordelijke climaaten verdraagt hij beter dan de voornoemden, alhoewel een koude luchtſtreek de zaadwording bij hem verhindere.

Deeze Judasboom heeft, even als de voorgaande, witte bloemen, die ondertusſchen geen zeer bevallig aanzien hebben: over 't geheel is deeze boom niet zoo aangenaam voor 't oog als de voorgaande, en wordt daarom ook zoo hoog niet geſchat als die: intusſchen kan hij dienen tot eene contrasteering en afwisſeling, in die partijen in welken de voorgaande geplaatst is.

Het hout van den *Canadaſchen Judasboom* is met groene en zwarte aderen doorweven; 't is voords zoo hard dat men het kan polijsten, waardoor het een fraai aanzien bekomt, evenwel bereikt de boom zeer zeldzaam zulk eene hoogte en dikte, dat men het, even als 't hout van den *Europaſchen*, zoowel tot het vervaardigen van kunstwerktuigen, als tot het inleggen kan gebruiken.

Cercis Canadensis.

Kanadaasche Judasboom.

X^de Clasſe, I^ste Rang.

Cercis Siliquastrum.

Europiſche Judasboom.

Der gemeine Judasbaum.

Arbre de Judée, ou Gainier.

Eastern Judas-tree.

CERCIS SILIQUASTRUM, *foliis orbiculatis cordatis.*

EUROPISCHE JUDASBOOM, *met hartvormig ronde, gladde bladen.*

De Zuidelijke Landen van *Europa* zijn het Vaderland van deezen Boom: op onzen grond tiert dezelve ook zeer weelig, zo hij ſlechts goede aarde heeft, en voor de Noorden winden beveiligd ſtaat. Hij draagt eene menigte bloemen, die hem, omtrend het midden van de maand Maij, geduurende vier weeken verſieren: deeze bloemen zijn een bijzonder geliefd voedſel van de *Groote Meeſen*, (*Parus major*,) hetwelk ook de reden is, dat zij zoo zeldzaam peulen zetten. Zij komen voord als trosjens, aan den ſteng, beneden de bladen, en vóór het uitbotten derzelven; (*a a*) zij zijn vlinderächtig, even als de bloemen der Turkſche Boonen, maar op eene eigenäartiger wijze, gelijk bij haar Geſlachts-Kenmerk is aangewezen.

De Kelk is gekleurd; de peulen of vruchten (*b*) zijn ruim een vinger lang, en een duim breed, bevattende ronde, bruine, breede zaaden, (*c*) iets grooter dan Linzen; zij worden tegen het einde van de maand Augustus rijp.

Dit gewas groeit in tuinen of op bebouwde plaatſen, tot een tamelijken boom; maar op een ſlechten grond blijft het heesterachtig.

Uit den ſtam, die niet zeer dik is, ſchieten eenige takken met een donker-paarſchen ſchors, (*e*) bezet met groote, bijna ronde, lang-geſteelde bladen, (*d*) gelijkende naar die der Mansooren, maar bleeker van kleur; van boven zijn zij helder-, en van onderen grijs-groen: — ſommigen geeven paarſche, andere witte bloemen.

De

De boom groeit door geheel *Spanjen* en *Italiën*, zonder dat men eenig nut van hem trekt: in *Turkyën* vindt men hem aan bijna alle begraafplaatſen geplant, even als bij de *Romeinen* de Cypres, in het *Oosten* de Treurwilg, en op de Eilanden van de *Zuidzee* de Caſuarina.

Bij ons vereischt hij, even als alle boomen uit warmer climaaten, eene plaats, beſchermd door gebouwen of geboomten, als wanneer hij wel twaalf of vijftien voeten hoog wast.

Hij onderſcheidt zich van den *Canadaſchen*, niet alleenlijk door de gedaante en de kleur der telkens ſamengerolde, of ſamengebogene bladen; (zie *fig. d*) maar ook daardoor, dat zijne knoppen, in den bladerloozen ſtand, veel langer zijn.

Cercis siliquastrum

Europische Judasboom.

X^de Classe. I^ste Rang.

Clethra.

Clethra.

Clethra.

L'Aune.

Clethra.

Het woord *Clethra* komt oorspronglijk van het Grieksch af, 't welk *Breeken* betekent; bij TEOPHRASTUS beduidt dit woord (*Clethra*,) 't geen wij *Elst* noemen; naar welken naam deeze Plant schijnt genoemd, en als zeer breekbaar beschreven te weezen.

Dit Heester-gewas groeit natuurlijk in *Virginiën*, *Pensylvaniën* en *Carolina*; in de bosschen, bij *Charlestown*, wordt hetzelve menigvuldig gevonden; vooräl op vochtige, en schaduwächtige plaatsen, veengronden, enz. en zijn dan onder de *Azaleas*, de *Kalmias* en de *Andromedas* gemengd; zij wordt, in de bovengenoemde, haare vader-landen, van 10 tot 14 voeten hoog; doch bij ons bereikt zij nooit eene dusdanige hoogte.

De kenmerken van dit Geslacht zijn de volgenden:

De kelk is éénbladig, in vijf deelen verdeeld, met ovaale, holle, opgerichtte, en voordduurende blaadjens voorzien: de bloem bestaat uit vijf bloemblaadjens; dezelven zijn langwerpig, buitenwaards meer breed, opgericht, uitgebreid, en een weinig langer dan de kelk; het bovenste is echter meer breed; zij bevat 10 meeldraadjens; dezelven zijn elsvormig van gedaante, en derzelver lengte is gelijk aan die der bloembladen: de meelknopjens zijn langwerpig, opgericht, en aan de punt vanéén gespleten: het vruchtbeginsel is ten halven rond: de stijl is draadvormig, opgericht, en langer dan de meeldraadjens: het merk is driespleetig: de vruchtbedekking is eene kapsel, die ten halven rond, en met de kelk bedekt is; dezelve is driekleppig, driehokkig, en voorzien van overdwarsse middenriffen; en de meervoudige zaaden zijn hoekig.

Men heeft deeze Heester in *Engeland* het eerst op den *Europeaansche* grond beproefd; zij kan onze winterkoude zeer wèl, zonder verderf, verdraagen: zij bloeit eerst in de warmer saisoenen; 't geen ook de reden

is,

is, dat het zaad niet ligtlijk kan rijp worden; daarom moet de voordkweeking dan door Wortelſpruiten of Afleggers bewerkſtelligd worden: als de zaaden uit *America* tot ons overgebragt worden, duurt het ſomtijds wel 2 à 3 jaaren, eer dezelven beginnen te kiemen.

Dewijl deeze Heester noch eene hooge, noch eene dikke ſtam verkrijgt, zoo kan men het hout tot niets anders gebruiken, dan om ter vercieringe van onze lustplantſoenen te verſtrekken.

Er zijn tot dus verre vier ſoorten van dit Geſlacht bekend, van welken de *Clethra Alnifolia* en *Paniculata* ons climaat kunnen verdraagen.

X^de Classe. I^ste Rang.

Clethra Alnifolia.

Elsbladige Clethra.

Die Erlenblættrige Clethra.

L'Aune Fleurissante.

Alder-Leawed Clethra.

CLETHRA ALNIFOLIA, *foliis obovatis serratis subtus subpubescentibus, racemo simplici-bracteato.*

ELSBLADIGE CLETHRA, *met omgekeerd-ovaale, zaagtandige, van buiten bijna zagthairige bladen, en eene eenvouwig-geloverde tros.*

Deeze cierlijke Heester groeit in de wouden van *Carolina*; maar vooräl nabij *Charlestown*, in *Virginiën* en *Pensylvaniën*, op vochtige en schaduwächtige plaatsen, en op veengronden: meestäl groeit dit gewas in de nabijheid van de *Azaleas*, *Kalmias* en *Andromedas*; in zijn Vaderland bereikt het eene tamelijke hoogte; dat is, het wordt meestäl van 10 tot 14 voeten hoog; 't geen echter bij ons geen plaats heeft.

De bloemen komen eerst in 't midden van den Zomer, of in het warme jaargetij ten voorschijn; de Liefhebbers vergunnen haar eene plaats in hunne Plantsoenen; om hunnen aangenaamen Reuk, en de menigte van bloemen, die zij voordbrengen.

De bladen, die aan weêrskanten glad, en zaagtandig zijn, zitten aan de overhoeks-staande takken, en aan het einde derzelven, of veel meer uit die van dezelfde voordspruitende Looten, komen bloemäiren voord, die 4 à 5 duimen lang zijn; deezen zijn uit veele kleene, witte bloemtjens samengesteld, welken op een bijzonder steeltjen zitten, en aan de hoofdsteel ingevoegd zijn; ook hebben deeze steeltjens een bijzonder dek-blaadjen (*a*). Wat de kelk der bloemen betreft, deeze is voordduurende, éénbladig, vijfdeelig, wit en gewold; de bloembladen zijn uitgebreid; zij zijn langer dan de kelk, en omvatten vijf lange, en evenveel korte meeldraadjens, die van langwerpige, en van boven tweedeelige meelknopjens voorzien zijn: de stijl heeft een driespleetig merk, en is langer dan de meeldraaden.

De vergroote bloem (*b*), die hier nevens op de Plaat afgebeeld is, zal de juiste gedaante zooveel te naauwkeuriger doen zien.

De bloem-bedekking bevat eene kapsel; die driehokkig is (*c*), en welke zes- tot agt-hoekige zaaden

in

in elk hokjen besluit (*d*): de takken zijn rood-, en de jonge scheuten ligt-bruin; de overhoeksche blad- en looten-knopjens hebben groene blaadjens, die geschubd, en 3 in getal zijn.

Het zaad van dit gewas wordt bij ons niet rijp, hetgeen de laate verschijning der bloemen veroorzaakt; men kan, als men het onbedorven zaad van de Elsbladige *Clethra* uit zijn Vaderland doet overkomen, hetzelve op eene schaduwächtige plaats zaajen, in een' grond, die met zand en aarde vermengd is; als wanneer men in het volgende Voorjaar eenige Planten zal zien opkomen; evenwel kiemen zij meestäl eerst in het tweede en derde jaar; men moet de Planten, en zo zij nog jong zijn voornaamlijk, geduurende den Zomer, wèl beschaduwen, en herhaalde reizen bevochtigen; en in den Winter beschermt men ze tegen de koude: — men kan de *Clethra* ook door Afleggers voordkweeken; evenwel duurt het wel 3 of 4 jaaren, eer dezelve alsdan de toereikende wortels verkregen heeft; de zekerste voordteeling deezer Heester geschiedt door de wortelspruiten; en deezen komen in overvloed voord, indien men slechts den stam tot digt aan den grond afsnijdt.

Behalven dat men deeze *Clethra* tot afwisseling in onze Lust-plantsoenen gebruikt, geeft dezelve geene andere voordeelen; men kan haar evenwel met vrucht in kleene Boschjens plaatzen; zij is, door haare menigvuldige, welriekende bloemen, zeer geschikt, om nabij Priëelen en Schaduwzetels, aan den rand van loopende Beekjens, geplant te worden; en dewijl zij in wrme jaargetijden bloeit, en onder de schaduw van Tulpen en *Bignonia*-Boomen zeer weelig wil groejen, zoo veraangenaamt zij den wandelaar nog boven dien, door haaren lieflijken reuk.

Clethra alnifolia.

Elsbladige Clethra.

X^de Classe. I^ste Rang.

Rhododendron Ferrugineum.

Roestkleurige Roozelaar.

Rostfärbiger Rosenlorbeer.

Rosaye ferrugineuse.

Rusti-leaw'd Rhododendron.

RHODODENDRON FERRUGINEUM, *foliis glabris, subtus leprosis; corollis infundibuliformibus.*

ROESTKLEURIGE ROOZELAAR, *met gladde, van onderen schurftachtige Bladen; de Bloem trechterachtig.*

Hoog boven de oppervlakte der Zee, aan het uiterste grenspunt van alle vegetatie, op de Oostenryksche en Zwitsersche *Alpen*, op de *Pyreneën* en op de *Karpatische* Gebergten heeft de Natuur ook voor deze schoone Heester eene plaats bestemd in de nabijheid van nog andere Planten, die de zuivere lucht op de hoogte beminnen. Hier ter plaatse en onder den invloed van de haar omvloeijende Berglucht, is zij dikwijls het éénige Heesterachtige Gewas, het welk zich boven zijne mindere nabuuren verheft. De Heester bereikt de hoogte van twee tot drie voeten, en niettegenstaande alle aangewende vlijt zal zij in onze Tuinen deze hoogte niet bereiken; ja, het is zelfs moeilijk genoeg om het Gewas, onmiddelijk van zijne geboorteplaats overgebragt, te behouden. Maar men kan ook beter daarin slagen, wanneer men hetzelve niet meer rechtstreeks uit zijn vaderland overbrengt, maar de Heester door het herhaald Zaaijen van bij ons rijp geworden of overgebragte Zaaden allengs aan onze min zuivere lucht en minder vasten grond gewend, niettegenstaande de Planten telkens in de schaduwe van andere Boomen dienen te staan. Langs dezen weg worden niet alleen veele Gewassen van warmer Gewesten, maar ook menig schoone Inboorling der Ysbergen voor onze Tuinen aangewonnen.

Het

Het ware overtollig iets tot roem van de ſchoonheid der Bloempracht te zeggen, die op het eerſte gezigt den Beſchouwer verrukt, en het Gewas met recht eene der eerſte plaatſen onder onze bloeijende Heesters aanwijst.

Ten zelfden tijde dat de Levantſche Roozelaar zijne hoogere Bloempracht ontvouwt, bloeit ook deze laager geſtamde Heester.

In het laatst van Mai of het begin van Junij ontvouwen zich de ſchoone hoogroode, ongelijke, nedergebogen Trechterbloemen, wier twee benedenſte Bloembladen ſmaller dan de overigen zijn, in korte eenvouwdige Tuiltrosſen aan het einde der jonge Takken gegaêrd (*a*). De Bloemkroon, de Bloemſteelen (*b*), Kelk en Vruchtbeginſel (*c d*), de nieuw ontvouwen Bladen (*e f*) zijn aan weêrskanten met geele, doorzigtige, vlakke, ronde Kliertjes bezaaid; zodra ondertusſchen de Bladen hunne volkomenheid bereikt hebben, verdwijnen deze Klieren van de oppervlakte en veranderen op de benedenvlakte in roestkleurige Schubben (*g*), welken deze vlakte bedekken en aan dezelven een roestkleurig aanzien, zowel als de bijnaam, geven. Fig. *h* vertoond dusdanig ſchubbig Blad vergroot.

De Bladen zijn overigens glad en ovaal. De Bloemknoppen zijn aan het einde der Takken in groote geelgroene en bruine Schubben gerold; de Schors der Stengen is ten halven grijs en bruin. Somwijlen, echter zeldzaam, vindt men verſcheidenheden met witte Bloemen.

Men wil dat het nuttigen van deze Heester voor de Lastdieren dodelijk is, maar dat integendeel de Sneeuwhoenders (*Tetrao Lagopus*) de uitgepikte groote Bloemknoppen als een aangenaam wintervoedſel gretig verteren.

Rhododendron Ferrugineum.
Roest Kleurige Roozelaar.

X^de Classe. I^ste Rang.

Rhododendron Hirsutum.

Ruige Roozelaar.

Haariger Rosenlorbeer.

Rosaye velu.

Hairy Rhododendron.

RHODODENDRON HIRSUTUM, *foliis ellipticis acutiusculis subtus punctatis, corollis infundibuliformibus.*

RUIGE ROOZELAAR, *met korte op den rand gehairde Bladen en trechterachtige Bloemen.*

Op het eerste gezigt zou men dezen en den roestkleurigen Roozelaar voor één en hetzelfde Gewas houden, maar deze schijnbaare overéénkomst houdt op, zodra men beiden naauwkeurig onderzoekt, zonder ze zelfs eens met elkander te vergelijken. De Bloemen en Bladen van den eenen hebben roestkleurige vlakken, doch die des anderen zijn wit, en bovendien met veele hairen bezet, die aan deze deels een geheel ruig voorkomen geven.

Deze Roozelaar is een inboorling der Zwitsersche, Pyreneesche, Oostenrijksche en Karpathische Alpen. Hij verkiest eene laager standplaats dan de Roestkleurige, en wordt aldaar ook in zeer groote menigte gevonden.

De roode Bloemen staan, even als bij den Roestkleurigen Rhododendron, op eenvouwdige Tuiltrossen gegaêrd (*a*), maar zij onderscheiden zich daardoor dat zij zich laater ontvouwen, een' aangenaamen geur verspreiden, (waarom zij ook Alpenbalsem genaamd worden) en eene tot den grond gespouwen Bloembedekking hebben; daarënboven zijn de Bloemen witter en de buitenste bladen met witte stippels en hairen bezet (*b*), zelfs zijn dezen op den Bloemsteel, het Vruchtbeginsel en de Vruchtbedekking aan-

we-

wezig, gelijk de vergroote figuur (*c*), die daarenboven met een droog, bruin, langwerpig ovaal lovertje aan den Bloemsteel (*d*) voorzien is, aanwijst.

De Elliptische Bladen zijn aan den rand met hairen bezet (*e*), en in den jeugdigen staat op beiden vlakten, echter meer op de benedenzijde, met witte, doorschijnende vlakke klieren als bezaaid, die nogthans verdwijnen bij volkomen en meer uitgegroeide Bladen, en op beiden vlakte in een gematigd groen veranderen. Fig. *f* vertoont een stuk van een vergroot blad met de voorn. klieren en hairen bezet.

Op de Alpen groeit dit Heestertje zeer menigvuldig, maar belet overal den groei van andere Gewassen; ook zou hetzelve voor de lastdragende dieren zeer nadelig zijn. Nogthans bemerkte de Graaf VAN WALDSTEIN op zijne Reizen dat de Bewoners omstreeks den *Etna* en van het Karpathische Gebergte het zeer kleine zaad zorgvuldig vergaderen, en hetzelve als specerij in plaats van Peper in hunne eenvouwdige spijze zonder eenig nadeel gebruiken.

Rhododendron Hirsutum.

Ruige Roozelaar.

X^de. Classe. I^te Rang.

Rhododendron Maximum.

Virginische Roozelaar.

Virginischer Roozenlorbeer.

Rosaye à grandes feuilles.

Broad leav'd Rhododendron.

RHODODENDRON MAXIMUM, *foliis oblongis glabris subtus discoloribus umbellis terminalibus corollis rotatis, petalis subrotundis.*

VIRGINISCHE ROOZELAAR, *met glanzige ovaale stompe geaderde Bladen, die een' spitsen omgebogen rand en éénbloemige Steeltjes hebben.*

Zo wel de pracht der Bloemen, als het aanhoudend groene Loof, waar mede deze vijf à zes voeten hooge Heester de vochtige vruchtbaare streeken van *Pennsylvanië*, *Virginië* en *Carolina* versiert, hebben haar door de Tuinliefhebbers in *Europa* doen ontfangen; en zij versiert niet alleen onze, maar ook de bloemrijke Tuinen der Japanneezen, van wier Eiland men zelfs meent dat zij eene inboorling is. In onze Tuinen is zij voornamelijk geschikt voor eene Noordelijk afhangende plaats, die tot een schoon gezigt bestemd is, of wel op een' heuvel tot een aangenaam voorwerp. De Gewassen, in wier gezelschap zij voornamelijk uitmunt, zijn *Andromedas*, *Kalmias*, de *Rodora*, *Clethra*, *Chionanthus*, *Cephalantus Ceanotus*, *Itea*, *Fothergilla*, welken allen dezelfde zorgvuldigheid en bedekking tegen de strenge vorst in den Winter, en de middaghitte in den Zomer vereischen, of nabij de oevers van vijvers en beeken, in de schaduwe van *Gleditschia's Sophora's*, *Robinia's*, *Cytisus*, doch zij moeten geenszins in de nabijheid van Olmen, Populieren, Moerbeziën, Syringen, Sumak, Lycium, Braamboozen en Roozen geplaatst worden.

De

De Bloemen ontwikkelen zich in het begin van Julij op den een' of twee duimen langen Bloemsteel, in de gedaante van rechtopstaande Tuiltrossen (*a*), doch niet gelijk de Heer WILDENOW meent in de gestalte van eenvouwdig vastzittende Tuilen, hetgeen enkel bij de nog niet geheel ontvouwen Bloemen plaats heeft. De Bloemkelk is klein en in rondachtige insnijdingen gedeeld (*b*). De Bloemkrans is zeer uitgebreid, deszelfs insnijdingen zijn langwerpig rond, hebbende aan de gronden eene plooi, die van weêrskanten met eene roode kortgesteelde klier is voorzien (*c*). De bovenste insnijding is breeder dan de overigen, en op de binnenzijde met groenachtig geele schaduwen getekend. De Zaadkapsel (*d*) bevat in haare doorsnede (*e*) het langwerpige Zaad (*f*).

De jongste ontwikkelde Takken, de Bloem- en Bladsteelen, de Kelk en de jonge Bladen zijn met vastzittende roode klieren digt bezaaid. De lederachtig glanzende geaderde, op de benedenzijde miskleurige, aan de punt omgekeerde Bladen (*g*) zijn jeugdig aan de benedenzijde met een digte vilt bedekt, die bij hunne volkomenheid in kleine aangedrukte bruine Schubben verandert, waardoor deze vlakte de roestkleur aanneemt. De Takken zijn rond, de jongeren hebben eene donkergroene, de ouden eene geelachtig bruine, en het oudste hout eene grijze Schors. De Bloemknoppen zijn groot en ovaal toegepunt, door langwerpig ronde, de lovertjes evenarende Schubjes omvangen. De veele kleine Houtknoppen zijn ovaal rond, langwerpig in smalle ovaal lancetswijze Schubjes gewikkeld.

Ook deze schoone Heester bevindt zich in een' zeer weelderigen groei op den vrijen grond, op het Buitenverblijf van den Heer J. N. VAN RYS, bij de *Rhod. Pont.* nader vermeld.

Rhododendron. Maximum.

Virginische Roozelaar.

CLASSIS X. ORD. IV.

X^de Classe. IV^de Rang.

Cytisus nigricans.

Zwartachtige Cytisus.

Der schwärzliche Bohnenbaum.

Cytise à feuilles d'un verd foncé.

The Black-Cytisus.

CYTISUS NIGRICANS, *racemis terminalibus erectis, calycibus pilosis denticulis minutis, foliolis ellipticis pilosis.*

ZWARTACHTIGE CYTISUS, *met enkele opstaande Trossen, de Bladen langwerpig eirond.*

Het Zuidelijk *Duitschland*, voornamelijk *Oostenryk*, *Hongaryë*, *Boheme* en *Italië*, zijn het Vaderland van deze bevallige Cytisussoort. Dezelve groeit in drooge magere streeken, inzonderheid aan den kant der Bergwouden van *Oostenryk*, bereikende eene hoogte van één' tot vijf voeten.

Gelijk alle Cytisussoorten, heeft ook deze zeer veel soortlijke bevalligheid, en offchoon de Heester niet zeer lang wordt, is zij echter tot omsingeling van laage bosquetten van te meer aanbelang, inzonderheid daar de uitstekende geele Bloemen op den voorgrond van hooger groen en Heesters ongemeen veel schoonheid aanbrengen.

De geele Vlinderbloemen prijken aan lange opstaande trossen der éénlingsche takken, en zodanig eene tros bereikt somtijds de lengte van 3 tot 9 duimen (*a a a*). Tusschen de Bloemen ziet men geen bladen, echter komen somwijlen aan het einde der trossen eenige bladen ten voorschijn (*b*). De Bloemen zijn afwisselende, naar eene zijde neigende; haare Kelk is hairig.

De Bloemen rieken vrij aangenaam, en daar zij zulk eene menigte Honig bevatten, trekt derzelver geur naar het honigachtige. In het begin van Juny bloeijende, behoudt deze Heester niet alleen de geheele maand haare Bloemen, maar dikwijls ook veel langer, hetgeen dezelve voor de Lusthoven des te belangrijker maakt.

Het Vruchtbeginsel (*c*), het welk na het afbloeijen verder aangroeit, en in dien staat met zwarte Hairen bezet is, behoudt in het eerst nog den opgekromden Stijl, maar volgroeid zijnde, heeft de Peul slechts eene punt. De volgroeide meer of min bogtige Peul heeft lichtbruine kleppen, die met zwarte Hairen bezet

zijn,

zijn, en uit dien hoofde draagt het gewas ook den naam van zwartachtig (*d d*). Opmerkelijk is het dat de Meeldraaden hier voortduren, en, in eene bruinhuidige gedaante uit den Kelk voortkomende (*e*), met de Peul eene paralelle lijn houden (*f f*). De Peul bevat van vier tot zes bruine ronde Zaaden, die in Augustus rijp worden.

De elliptische drietallige Bladen, die afwisselend op Bladsteeltjes aan de takken staan, en waarvan het middenste het grootste is, hebben eene groene oppervlakte (*h*), daartegen is de benedenzijde grijsgroen (*i*), door fijne, naauwlijks zigtbaare hairtjes veroorzaakt.

De drooge Takken zijn eenigzins roodbruin (*k*), maar de Scheuten grijsachtig, eenigermate kantig, met afwisselende Bladknoppen (*l*).

In het huishoudelijk Gebruik zijn de Bloemen een uitnemend goed voedsel voor de Bijën. In die Landen, waar de Wijnbouw den Landman zeer bezig houdt, gebruikt men de Bladen als een bijzonder goed voedsel voor het vee; uit dien hoofde noemt men deze Heester ook nog Geitenklaver (*Geisklee*).

Tot omsingeling van Bosschaadjen in Lusthoven bijzonder geschikt zijnde, munt deze Heester voornamelijk uit in de nabijheid van den *Ceanothus americanus*, *Itea virginiana*, *Rubus odoratus*, de verscheiden soorten van *Clemathis* en de later bloeijende Roozen, voornamelijk als tusschen deze kleiner Planten bloeijen, bij voorbeeld, *Lathyrus latifolius* en *tuberosus*, *Lychnis calcedonica*, *Rudbeckia purpurea*, *Hemerocalis fulva* en *flava*, *Gladiolus communis*, de verscheiden soorten van *Dianthus barbatus*, Lelijën, e. z. v. welken hier niet zonder een goed uitwerksel te plaatsen zijn.

a. X. en XI.

Cytisus nigricans

Zwartachtige Cytisus

XII^de Clasſe. I^ste Rang

Het Geſlacht.

Philadelphus.

Jasmin.

Syringa.

Syringa.

Ten onrechte leidt men de benaming van dit geſlacht af van den Egyptiſchen Koning PHILADELPHUS. Zeer waarſchijnlijk heeft daartoe de Beſchrijving van ATHENÆUS, de éénige die onder deze benaming van eene Heester melding maakt, welke bij de Parthen *Philadelphus* genoemd wierd, aanleiding gegeven, om reden dat de Takken willekeurig als levend zich tegen elkanderen voegden, en weder vanéén weken, ontfingen en baarden, dat de dunste Takken zodanig netswijze waren ſamengevoegd, en zodanig ſamengeſteld dat dezelven ondoordringbaare haagen voor de Tuinen uitleverden. Deze Beſchrijving laat ons meer op de ſamenſtelling van het Griekſche woord *Philadelphus*, het welk bij ons (φιλαδελφία) broederliefde betekent, beſluiten, dan de eerſte reden, waarvan ons geen andere toereikende grond bekend is.

Twijfelachtig is het verder of de bij ons zogenoemde Heester dezelfde is welke de Parthen dusdanig noemden, naardien wij geen der kentekenen aan dezelve waarnemen, die door den voornoemden Schrijver worden opgegeven. Dat dezelve als Haagen gebezigd en in bijna iederen Boerentuin gevonden wordt, is aan haare ſchoonheid en algemeen beminde keurlijk ſchoone en welriekende Bloemen toe te ſchrijven.

Gemeenlijk noemt men deze Heester *Jasmijn*, ook wel *witte Syring*, maar beiden deze benamingen zijn oneigen, alzo Jasmijn en Sijring geheel andere Plantgeſlachten bij ons betekenen.

De Geſlachtsdeelen en Kenmerken zijn de navolgenden, hebbende LINNÆUS het Geſlacht onder de XIIde Clasſe gerangſchikt.

De

De Kelk of Bloembedekking is éénbladig, vier- of vijfdelig, toegepunt en voortdurende. De Bloembladen zijn vier- of vijftallig, ten halven rond, vlak, groot en uitgebreid. Twintig of vijfentwintig elsvormige Meeldraadjes van gelijke lengte met den Kelk, zijn op denzelven ingevoegd, en dragen rechtopstaande vier gesleufde Meelknopjes. Het Vruchtbeginsel staat beneden de Bloem en Kelk, en draagt een' draadvormigen drie- of vierdeligen Stijl, met eenvouwdige Merken. De Vruchtkapsel is beneden ovaal en van boven toegepunt, beneden aan den Kelk bedekt, van boven onbedekt, vier- of vijfhokkig, vier- of vijfkleppig, met overdwarsche middenriffen. De veeltallige Zaaden zijn langwerpig, klein, nederliggende, met een Zaadvlies en aan den rand van het verharde middenrif gehecht. De Zaadvliezen zijn knodsvormig toegepunt, aan den grond getand.

XII^de Classe. I^ste Rang.

Philadelphus Coronarius.

Welriekende Philadelphus.

Der wilde Jasmin.

La Syringa à fleurs d'orange.

The white Syringa, or Mock-Orange.

PHILADELPHUS CORONARIUS, *foliis subdentatis.*

WELRIEKENDE PHILADELPHUS, *met eenigzins getande Bladen.*

In het Zuidlijk *Europa*, in alle Tuinen vindt men deze uitmuntend schoone Heester. LINNÆUS geeft *Verona*, in *Italië*, als haare oorspronglijke groeiplaats op, volgens DODONÆUS is zij uit *Spanje* afkomstig. Doch daartegen verzekert CLUSIUS, die het grootste gedeelte van *Europa* heeft doorgereisd, dat hij haar nergens in het wild groeijende heeft gevonden. Waarschijnlijk is het Zuidlijk gedeelte van *Europa* haar Vaderland, dewijl haare Zaaden bij ons niet ligt rijp worden.

De bekoorlijke schoonheid der Bloemen, en derzelver vooral in den avond verre uitgebreide en den Oranjebloeisem evenarende Geur, maken deze Heester tot een' lieveling in de prachtigste Hofsteden zowel als in de geringe Tuintjes der mindere classen.

Deze Heester bloeit ten gelijken tijde met de *Robinia hispida*, en bij de beschrijving van die Heester hebben wij opgegeven op welk eene wijze ook deze in fraaije en aangenaame Groepen kan geplant worden.

Ik kan hier niet voorbij aan te merken dat de Heester door het snoeijen zich in allerhande gedaanten laat vormen, maar ook daardoor, wordt zij tevens van haare bloeisems beroofd, alzo de jonge

Bloei-

Bloeitakken afgesneden worden en dus geen bloeisem kunnen dragen. Men moet dierhalven om deze reden bedacht zijn dat, ingeval men in het eene jaar de Heester haare gedaante gegeven heeft, men in het volgende jaar niet te snoeijen hebbe, en dan eerst zal het gewas welig bloeijen.

De schoone witte Bloemen groeijen aan het einde der jonge Scheuten van hetzelfde Jaar, zijnde de zomerbloemen met de zon omgerold. In de hoeken der bovenaan staande Bladen staan twee kortgesteelde Bloemen (*a a*). Tusschen dezen spruit de jonge Bloeitak, die boven van één tot vier paar tegen elkander overstaande Bloemen draagt, en met eene enkele eindigt (*b*). Iedere Bloem heeft aan den grond van haaren Bloemsteel, een smal Dekblaadje (*c*) het welk, even als de jonge Looten, met stijve korte hairen bezet is. De Kelk is in vier ovaalspitse insnijdingen gedeeld (*d*) en de Bloem vierbladig; is de Kelk vijfdelig, dan is de Bloem ook vijfbladig, het geen meestal bij de jonge Bloemen plaats heeft. De bloem is veelvouwdig dubbel, of liever twee- of drievouwdig. De Stijl naar evenredigheid vier- of vijfdelig, en bij de Vrucht tot in den grond des Kelks gespouwen. Dezelfde evenredigheid heeft de vier- of vijfhokkige Vruchtkapsel (*e e*); ieder hokje bevat veele kleine Zaaden (*f*) die echter zelden rijp worden en ter voortplanting ongeschikt zijn, en waartoe men zich met goed gevolg van Afleggers, Stekken en de veelvouwdige Wortelspruiten bedient.

De Stam wordt zes voeten hoog, met tegenoverstaande Takken en Bladen; de laatsten zijn ovaal langwerpig, getand, toegepunt, glad en kortgesteeld (*g*).

De Schors van den Stam is aschgrijs, die der jonge Takken roodbruin (*h*). De Takken en Steng zijn zeer knoppig, hol en vol merg.

Philadelphus Coronarius
Wehrlebende Philadelphus

XII^de Classe. I^ste Rang.

Philadelphus Coronarius nanus.

Laaggroeijende Philadelphus.

Niedriger Jasmin.

PHILADELPHUS CORONARIUS NANUS, *ramis declinatis.*

LAAGGROEIJENDE PHILADELPHUS, *met nedergebogen Takken.*

Deze laaggroeijende Philadelphus wordt voor eene verscheidenheid van den reeds beschreven gehouden. Dit zou men uit de hier na op te geven verschijnselen kunnen opmaken, schoon het Gewas weder anderen oplevert die dit vermoeden twijfelachtig maken, en dit zijn voornamelijk de aanhoudend laagblijvende gedaante van het Gewas aan den eenen, en het nederbuigen der Stengen aan den anderen kant. Wat hiervan met zekerheid te houden zij is niet te beslisschen voor men door de voortteeling uit het Zaad het onderscheid kan bevestigen. In hoe verre Proefnemingen hierover eenig licht verspreiden, kan ik niet verzekeren, vermits 'er geen Proefnemingen van anderen bekend zijn, en ik nog niet in de gelegenheid geweest heb om zelf waarnemingen te doen. Dat de Plant niet ligt bloeit is bekend, en dit is welligt de reden van de nog niet genomen proeven, en tevens van de onzekerheid der onderscheidingen.

Naardien het Gewas niet hoog wordt en bestendig zijne dwergachtige gedaante behoudt, is hetzelve zeer geschikt ter beplanting van Bloemperken, tusschen andere bloeijende Heesters, als laage Roozen, *Cytisus purpureus*, *Robinia pigmæa*, *Spiræa salicifolia*, en moet onder zodanigen eene goede uitwerking doen.

De geheele Heester wordt naauwlijks anderhalven voet hoog; zij heeft nedergebogen Takken (*a*), en aan het einde van dezelven staan enkele zeldzaam bloeijende Bloemen van agt tot zestien Bloem-

bla-

bladen, en deze vermenigvuldigde Bloembladen laten zeker eene verſcheidenheid van eene andere ſoort en onvruchtbaarheid vermoeden, hoewel anderszins gewasſen met vermenigvuldigde Bloembladen niet altijd onvruchtbaar zijn.

De Bladen zijn, in vergelijking met die van den *Philadelphus* ſmaller, op de bovenvlakte met witte nederliggende, naar de punt Punt van het blad toelopende ſtijve hairen bezet (*e*).

De Plant wordt door Afleggers en Stekken voortgekweekt. De Planten van deze Heester bloeijen zelden, en behouden telkens de dwergachtige gedaante, zonder eenige verandering.

Philadelphus Coronarius. namus.
Laag Groeijende Philadelphus.

XII^de Clasſe. IV^de Rang.

Het Geſlacht.

Mespilus.

Mispelboom.

Mispel.

Nefflier.

Medlar.

De Mispelboom was onder den naam van *Mespilus* by de *Grieken* en *Romeinen* bekend, en de afkomst uit het *Grieksch* is by THEOPHRASTUS en DIOSCORIDES te zien.

De onderſcheidingskenmerken zijn vrij wisſelvallig, en lopen dikwijls met die der *Cratægus*, *Sorbus*, en *Pyrus* inéén; het geen ook wel de reden zijn kan, dat nieuwere Kruidkundigen nu de eene ſoort onder dit, dan de andere weder onder een ander geſlacht rangſchikken. Dan voor hoe verre zy hiertoe grond hebben, ſtaat hier niet te beſlisſchen; te meer daar het onderſcheidingskenmerk veelal ſlechts door het getal der Stijlen bepaald wordt, het geen in dit opzigt niet zeer ſtandvastig is. Dikwijls heeft een Boom Bloemen met één tot vijf Stijlen, en deze wisſelvalligheid der Bloemdeelen, die als een ontoereikend onderſcheidingsteken by deze geſlachten wordt aangenomen, heeft naderhand dikwijls aanleiding tot veranderingen gegeven. Hierdoor was het dat of enkele ſoorten onder onzekere geſlachten geſteld, of geheele geſlachten met anderen zijn veréénigd geworden. Door waarneming wordt het intusſchen klaarblijkelijk dat het bepalend onderſcheid het naauwkeurigſte niet is. Wil men by deze onzekerheid den behoorlijken middenweg bewandelen, dan ſchijnt het voor als nog meer zeker zich ſlechts naar van LINNÆUS voorgeſtelde ſoorten te bepalen, en de twijfelachtige onderſcheidingen by andere geſlachten, voornaamlijk by dat van de *Cratægus* aan te ſlippen.

De Geſlachtskenmerken zyn de volgenden. De Kelk is éénbladig, hol uitgebreid, vyfdelig en voortdurende. De Bloemkrans heeft vyf Bloembladen, welken ten halven rond en in de Kelk zijn ingevoegd, en dragen eenvouwdige Meelknopjes. Het vruchtbeginſel, beneden aan den Bloemkrans ſtaande, draagt vijf éénvouwdige opgerichte Stijlen en hoofdjesvormige Merken. De vrucht is eene kogelvormige gena-

vel-

velde Bezie, die met tegen elkander aanrakende Kelkbladen als gefloten is; echter is de navel doorboord. De Vrucht draagt vijf beenachtige bultige Zaaden.

De Bladen der Mespilusfoorten worden bovendien als geheel opgegeven, terwijl die der *forbus* effen, en die der *Cratægus* hoekig zijn; nogthans bepaalt dit niets dat tot een Geflachtskenmerk behoort, zijnde dit flechts foortlijke onderfcheidingstekenen. Over het overige heeft de Lezer, om zekerer te gaan, flechts de de Geflachten der *Cratægus* en *Sorbus* te befchouwen.

XII^de Classe, V^de Rang.

Mespilus Amelanchier.

Oostenrijksche Mispelboom.

Quentelbeer-Strauch.

Amelanchier, ou Alisier à feuilles rondes.

The Amelanchier

MESPILUS AMELANCHIER, *inermis, foliis serratis subtus hirsutis.*

PYR. AMELANCHIER, *foliis subrotundo-ellipticis acutis, subtus pubescentibus: floribus racemosis, petalis lanceolatis, germinibus subvillosis, calycinis segmentis glabris.* WILD.

OOSTENRIJKSCHE MISPELBOOM, *die ongedoornd is, en de Bladen ovaal zaagswijze getand en van onderen ruig heeft.*

Ook deze Mispelsoort wordt door WILDENOW onder het geslacht der Peeren geplaatst, enkel om de peerachtige veelzadige Vruchten. Dezelve groeit in *Duitschland*, *Oostenrijk*, *Zwitserland*, *Frankrijk* en in de meeste Zuidelyke landen van *Europa*, op drooge steenachtige hoogten. De Heester bereikt eene hoogte van drie tot vijf voeten, en heeft veel overéénkomst met den *Kanadischen* Mispelboom, behalven dat deze, uitgenomen de Bloemen en Vruchten, in veele opzigten kleiner is.

De Bloemen ontwikkelen zich ook laater dan die der voornoemde soort, en de Bloemtrossen zijn ook slechts uit vier of zeven Bloemen samengesteld (*a b*), de Bloembladen lineaal lancetswijs en stomp, en vijf Stijlen, zijnde de gearmde Bloemsteeltjes van elspuntig draadvormige donzige afvallende lovertjes omvangen. De zwartachtige blaauwe Vruchten, die zo groot als eene Aalbezie worden, zijn rechtopstaande, en worden in Augustus rijp (*c*); zij zijn vijfhokkig, sappig en zoet van smaak, en bevatten in elk hokje twee langwerpige Zaaden (*d*).

De Bladen zijn ovaal, stomp, zaagtandig, jeugdig van buiten donzig, ouder zijnde kaal, naauwlijks een' duim lang, en met twee zijdelingsche aan den Bladsteel gegroeide elsvormige dekblaadjes (*e*) voorzien.

Ge-

Gedurende den Winter zijn de jongſte Looten licht geelbruin; aan het boveneinde verſchijnen de korte vierkante Bloeiſemknoppen (*f*), laager de kleiner vlakke aangedrukte Bladknoopen (*h*), zijnde beide uit lichtroode ſchubben ſamengeſteld.

De Voortplanting geſchiedt beter door zoging op Haagappelboomen dan door het Zaad, alzo dan de Stammen langzaam en minder welig groeijen.

Mespilus Amelanchier.
Oostenryksche Mispelboom.

XII^de Classe. V^de Rang.

Mespilus Arbutifolia.

Virginische Mispelboom.

Erdbeerbaumblätterige Mispel.

Alisier à feuilles d'Arbousier.

Arbutus leaw'd Medlar.

MESPILUS ARBUTIFOLIA, *inermis, foliis lanceolatis crenatis subtus tomentosis.*

PYRUS ARBUTIFOLIA, *foliis obovatis acuminatis serratis, subtus tomentosis, rachi supra glandulosa floribus corymbosis*, WILD.

VIRGINISCHE MISPELBOOM, *die ongedoornd is, met lancetswijze gekartelde van onderen wollige Bladen.*

Meer in de vochtige streeken van *Virginië* dan in het gematigde *Noord-Amerika* wordt deze schoone heesterachtige Boom in het wild groeijende aangetroffen.

Menigvuldige witte Bloemen met purperroode Meelknoppen versieren denzelven in de maand Mai, en deze schoonheid wordt nog verhoogd door glanzend groene Bladen, die zich met de Bloemen ten zelfden tijde ontwikkelen en het Gewas voor onze bloeijende Voorjaarsbosquetten des te belangrijker maken, terwijl de rijpe roode vruchten en de rood wordende Bladen het Najaarsgroen aangenaam schakeren.

De Bloemen verschijnen op de eindtakken van het voorgaande Jaar, op schermtrossen van twaalf tot twintig vergaêrd (*a*). Ieder rust op een bijzonder Bloemsteeltje en heeft een' gladden in vijf gekleurde insnijdingen gedeelden Kelk, die met het Vruchtbeginsel samengegroeid is; de overige Bloemdeelen zijn vijf holle witte Bloembladen, meest twintig draadvormige, met purperroode Meelknopjes, gekroonde en aan den Kelk ingevoegde Meeldraaden, en van twee tot vijf groene van onderen met eene witte wollige zelfstandigheid omvangen Stijlen. Op de Bloemen volgen in Augustus ronde roode rijpe Vruchten (*b*),

die

die naar het getal der Stijlen even zo veel lederachtige Hokken hebben, en in elk derzelven twee bruine glanzige Zaaden bevatten (*d*), die met de kromme punt naar den Vruchtsteel gekeerd zijn. Deze onmiddelijk na de rijpwording gezaaid, kiemen in het Voorjaar, en geven binnen drie Jaaren verplantbaare Stammetjes van drie tot vier voeten hoogte, waartegen de op den Haagappelboom gepropten van zes tot tien voeten hoog worden.

De ovaal lancetspitse of lancetswijze Bladen staan op korte gootvormige Bladsteelen, jong aan de benedenvlakte gewold, uitgegroeid op beide vlakten glad en de rand fijn gekarteld (*e*). De tanden der kartelingen zijn, even als die van de middenrib, op de bovenvlakte met langwerpige, ongesteelde, jong doorschijnende naderhand gekleurde klieren bezet.

De jongste Looten zijn in den Winter door eene geelbruine met geele vlakken bezette Schil omvangen, die aan de ouder Takken grijs en aan het oude Hout zwartachtig en iets scheurig is. De Bloemknoppen zijn aan de bovenste, de Bladknoppen aan de benedenste deelen der jongste scheuten ingevoegd; de eerste zijn langwerpig rond, met de punt naar het Hout gebogen (*f*) en grooter dan de Bladknoppen. Beide zijn met paarsroode van binnen gladde, aan den rand met langwerpige Klieren voorziene Schubben bedekt.

Van het witte taaije Hout kan men geen voordeel trekken, vermits hetzelve niet dik is. De Beziën blijven, zo zij van de vogels niet opgegeten worden, lang in den Winter hangen.

Van deze soort kent men verscheiden varieteiten, als eene met groote breede Bladen en zwarte Vruchten (*c*) en eene andere met geelachtige witte Vruchten.

Mespilus Arbutifolia.
Virginische Mispelbaum.

XII^de Clasſe, V^de Rang.

Mespilus Canadenſis.

Kanadiſche Mispelboom.

Canadiſche Mispel.

Aliſier du Canada.

Canada - Medlar.

MESPILUS CANADENSIS, *inermis, foliis ovato oblongis glabris ſerratis acutiusculis.*

PYR. BOTRYAPIUM *foliis oblongo-ellipticis cuspidatis glabris, floribus racemoſis, petalis lineari-lanceolatis, germinibus pubescentibus, calycinis ſegmentis glabris.* WILD.

KANADISCHE MISPELBOOM, *die ongedoornd is, met langwerpig eironde, gladde, getande ſpitsachtige Bladen.*

Deze Mispelſoort is eene dier geenen, welke ten aanzien van haare Geſlachtskenmerken door de Kruidkundigen in twijfel worden getrokken. LINNÆUS rangſchikt dezelve onder de Mispelen, WILDENOW, volgens EHRHARD, onder de Peeren (zie hier boven), anderen plaatſen haar onder de *Cratægus*, en laatſtelijk wordt zij als een bijzonder geſlacht onder den naam van *Amelanchier* opgegeven. Daar wij de Geſlachtskenmerken hier boven volgens LINNÆUS opgegeven hebben, kunnen wij hier niet in de geſchillen treden, maar oordelen het gevoeglijk deze ſoort met LINNÆUS onder de Mispelen te tellen.

Menigvuldige witte Bloemen verſieren dezen inboorling van drooge laagten in het Noordelijk *Amerika*, tevens met de ontwikkeling der Bladen, die, jeugdig, digt met eene witte wol bekleed zijn. Het Gewas is een voornaam ſieraad van voorjaarsbosquetten, hetwelk zelfs in het najaar door de menigte hoogroode half rijpe Vruchten, die allengs donker paars worden, nog vermeerderd wordt.

De

De Bloemen formeren aan het bovenſte einde der voorjarige Scheuten rechtopſtaande Bloemtrosſen (*a*). Elk rust op een bijzonder, van een afvallend Dekblaadje voorzien Bloemſteeltje, en de Kelk heeft vijf ſpitſe inſnijdingen, vijf langwerpige, ſtompe Bloembladen, en vijftien tot twintig draadsgewijze witachtige Meelknopjes dragende Meeldraadjes zijn in den binnenſten rand van den Kelk ingevoegd. De van boven vijfdelige, maar beneden geheele Stijl rust op een uit den Kelk eenigzins voor ſtekend Vruchtbeginſel, het welk in de Maand Juny in eene rijpende hoogroode (*b*), daarna donkerpaarſche tienhokkige Vrucht verandert, die in ieder hokje één ovaal langwerpig bruin Zaad bevat, hetwelk met de punt naar den Vruchtzetel gekeerd is (*c*).

De ovaale, of hartvormig ovaal geſteelde Bladen ſtaan afwisſelend, zijnde getand, en, ten vollen uitgegroeid, op beide vlakten glad en donkergroen (*d*). In den Herfst worden zij rood, vervolgens geel en vallen af.

De Knoopen zijn langwerpig, met de punt naar den Tak gebogen (*e*), en met zeven of agt ongelijk groote, roodbruine, op de binnenvlakte fijnhairige Schubben bezet. De dikker Bloeiknoopen ſtaan aan de punt der zwakke Scheuten (*f*), aan de ſterkeren van den laatſten Zomer afwisſelend, en de Bladknoopen onder dezen. Eene roodbruine ſchors met grijze vlakken bedekt de jonge Looten, gedurende den Winter; die van het oude Hout is donkerer, zonder veel ſcheuren. De tweede Bast ſmaakt en riekt naar Amandelen.

Het Zaad, ſtraks na de rijpheid gezaaid, kiemt in het volgende Voorjaar, en de Heester draagt dikwijls reeds in het derde jaar Bloemen. Zij drijft veele Wortelſpruiten, maar wordt niet hoog, daar die, welken op de *Cratægus* zijn geënt, van vijftien tot twintig voeten hoog worden.

Het Hout is wit en taai, en kan tot kleine gereedſchappen gebezigd worden. De menigvuldige Vruchten voeden het gevogelte, en deze Heester is voor Faiſanderiën zeer nuttig, door het Zaad ligt voort te kweken en door haare Wortelſpruiten ligt te vermenigvuldigen.

Mespilus Canadensis
Kanadische Mispelboom.

CLASSIS XII. ORD. IV.

XII^le Classe. IVe Rang.

Mespilus Germanica.

Gewoone Mispelboom.

Gemeine Mispel.

Nefflier cultivé.

Dutch Medlar.

MESPILUS GERMANICA, *inermis, foliis lanceolatis subtus tomentosis, floribus sessilibus solitariis.*

GEWOONE MISPELBOOM, *die ongedoornd is, met lancetsgewijze van onderen wollige Bladen, de Bloemen enkel en ongesteeld.*

In het Zuidelijk *Duitschland* groeit deze Mispelsoort in het wild, en wordt in de *Europische* Tuinen, zo wel als in *Persië*, door aankweking verbeterd. De Boom is niet alleen door zijne grooter Bladen, Bloemen en Vruchten, maar ook door deszelfs ongewapend eindigende Looten te onderscheiden.

De hier voorgestelde dubbele soorten van Vruchten zijn niet alleen om haare grootte geächt, maar ook om dat zij geen Zaaden hebben (*a b c*), gelijk de doorsnede (*c*) aanwijst.

In de Maand Junij ziet men aan het einde der nieuw geschoten Looten meest enkele schoone witte Bloemen (*d*). Haare Bloembedekking, of Kelk, die naderhand in Vrucht verandert, heeft vijf insnijdingen, die langer zijn dan de witte, van boven gekartelde Bloembladen (*e*). Behalven deze Kelkinsnijdingen zijn aan den basis derzelven, vier lancetsgewijze van boven stompe, van onder scherpe, spitsgetande Dekblaadjes geplaatst, waarvan twee zeer lang boven de Bloem en Kelk uitsteken (*f f f*). De overigen zijn onvolmaakt en kleiner onder de Bloemdeelen verborgen, echter aan de Vrucht voortdurend (*g.*)

De Nagel der Bloembladen is zo wel als de agttien- of tweeëntwintigtallige priemvormige, met geele Meelknopjes gekroonde Meeldraadjes aan den binnensten rand der Kelk ingevoegd; de laatsten omringen vijf van elkander afstaande ronde Merken, dragende draadvormige Stijlen. De kogelvormige met eene vleeschachtige stof besloten Vruchten zijn van boven vlak, en met naar binnen gebogen insnijdingen der Kelk voorzien (*h h.*) Zij bevatten vijf onmiddelijk door het vleesch omvatte Zaaden, wier punten naar den Vruchtsteel gekeerd en in eene houtachtige gebulte Schil besloten zijn (*i*). Deze Vruchten worden in de Maand October rijp, en vallen gemeenlijk met de Bladen af. Men nuttigt dezelven, even als die van den tammen Sorbenboom (*Sorbus Domestica*,) of den *Virginischen* basterd Lotus (*Diospyros Virginiana*),

niet

niet voor dat zij murw zijn, het zij rauw of gekonfijt. Zeer wrang zijnde, verminderen zij den loop, doch onmatig gegeten, veroorzaken zij verſtopping en ſtuiptrekkingen.

De jeugdige, met wol bedekte Bladen ſtaan afwisſelende op korte ſteelen, en hebben aan de Houttakken twee afvallende Dekblaadjes, gelijk ook ſommige Bloemtakken. De rand der Bladen is van de punt af twee derden der lengte of ook wel geheel getand (*k*) en van onderen gewold (*l*).

De kleine, uit weinig ſchubben beſtaande Knoopen ſtaan afwisſelend aan de drooge Takken (*m*), zijnde de Loof- en Bloemknoppen naauwelijks te onderſcheiden. De jongſte Takken zijn glanzig bruin, met eenige ronde, ongeſteelde klieren bezet, en aan het bovencinde, zo wel als in de nabijheid der Knoopen, met eene wol overdekt. De ſchors van het oude Hout is helder van kleur en geſcheurd. Even als dat der Peerenboomen ware het Hout ter beärbeiding geſchikt, bijaldien de Stammen dikker waren.

Het Zaad, kort na de rijpheid gezaaid, kiemt zelden vóór het derde jaar. Het best is de voortplanting door zoging op wild groeijende Stammen, of op die der Haagappelboomen, maar minder duurzaam op Peeren- of Kweeboomſtammen. De hoogte hangt af van den Grond. Laage heesterachtige ſtammen komen alleen in een' droogen Grond voort, en ſchoon derzelver Vruchten kleiner zijn, zij zijn des te ſmaaklijker.

Mespilus Germanica.
Gewoone Mispelboom.

XII^de Classe. IV^de Rang.

Mespilus Pumila.

Laage Mispelboom.

Zwerg-Mispel.

Alisier à feuilles de Poirier.

Dwarf Medlar.

MESPILUS PUMILA, *inermis, foliis oblongo-ovatis crenatis, subtus argentiis.* LODIGES *Cat.*

LAAGE MISPELBOOM, *die ongedoornd is, met langwerpig ovaale gekartelde Bladen, die van onderen zilverachtig wit zijn.*

Met veel waarschijnlijkheid zou men deze Heester voor eene varieteit van de *Mespilus arbutifolia* of *Virginischen Mispelboom* kunnen houden, bijaldien zij niet zulke aanmerklijk onderscheidende kenmerken had, en men uit dien hoofde niet eenigermate gerechtigd scheen om haar als eene bijzondere soort aan te merken, ten minsten zolang, tot men door herhaalde proefnemingen overtuigd ware dat de kenmerken aanhoudend en altoos dezelfden waren. Deze proefnemingen zelf te doen had ik nog geen gelegenheid, maar niet te min schroom ik geenszins deze onzekerheid op te geven, en andere Tuinliefhebbers aan te moedigen om de vereischte proefnemingen te doen.

Bij de vroegere Kruidkundigen was deze Heester niet bekend; zij is niet bij LINNÆUS en HOUTTUIN, zelfs niet bij WILDENOW aangetekend. LAMARK, LODIGES, MARSHALL, F. SCHMIDT zijn, voor zo verre mij bekend is, de éénigen die melding van dit schoone kruipende Heestertje maken. De vergelijking met de *Mespilus arbutifolia* zal de best beschrijvende opheldering geven.

Het gewas groeit, even als het laatstgenoemde, in *Virginië*, kruipende, en wordt slechts eenige spannen hoog. Hetzelve onderscheidt zich vooreerst daardoor dat het veel laager is dan het andere; de Tuiltrossen der Bloemen zijn meer lang (*a*); de platjes der Bloembladen rusten op langer nagelen, en de Meelknoppen zijn hoogrood. Aanmerklijker is de Kelk (*b*), die, even als de bruinroode en witte Vruchten (*c c*), met een fijn dons bekleed is, en dat het Zaad geen gebogen punt heeft (*d*).

De

De Bladen zijn van boven rondachtiger, van onder zilverachtig grijs, ſcherp getand (*e*) en van die der voornoemde verſchillend.

De Stammen en Takken hebben veelvuldige bruine ringen, zijn, van den grond oprijzende, bogtig (*g*), en door lange voortkruipende met veele Wortels voorziene veſelen (*f*) zeer aanmerklijk. Even door deze veelvuldige Wortelen, welker uitlopers *g*) met Bloemen verſierd zijn, wordt het gewas het best voortgekweekt. Hetzelve bemint een' vochtigen verſchen grond en ſchaduw, maar ſchoon onder de ſchaduw niet ligt eenig gewas tierd, is dit Gewas des te voordeliger, vermits hetzelve zo doende tot de laagſte verdiepingen en tot omſingeling van bloeijende voorjaarsgroepen kan gebezigd worden.

De Takken en Knoppen zijn in den bladloozen ſtaat volſtrekt aan die der *Mespilus arbutifolia* gelijkvormig, zijnde derzelver jarige Schors ligtbruin (*h*) en die der anderen grijsachtig.

Mespilus Pumila.
Laage Mispelboom.

XII^de Classe, V^de Rang.

Mespilus Chamae-mespilus.

Alpische Mispelboom.

Berg-Mispelstrauch.

Alisier Nain.

Bastard Quince.

MESPILUS CHAMAE-MESPILUS, *inermis, foliis ovalibus acute serratis glabris, floribus corymboso capitatis.*

ALPISCHE MISPELBOOM, *die ongedoornd is, met ovaale spitsgetande gladde Bladen, en trosachtige Bloemhoofdjes.*

De Natuur heeft de Alpen van het gematigd *Europa* tot eene groeiplaats bestemd van deze twee à drie voeten hooge Heester. Derzelver donkergroene, glanzige vaste Bladen, en roozenroode schermtrossen, die de eindtakken van het voorgaande jaar versieren, geven haar eene plaats onder de bloeijende Heesters, welken het oog des wandelaars, wanneer zij hoogere bloeijende bosquetten omsingelen, of nabij wandelwegen geplaatst zijn, zoo wel in het voorjaar door de Bloemen, als in het najaar door de Vruchten, strelen.

De afwisselend staande Bladen hebben korte Bladsteelen, die langwerpig ovaal, scherp getand, en volkomen uitgegroeid, op de beiden vlakten glad zijn (*a*). Aan de Houttakken ziet men witte afvallende Stippeltjes, en somwijlen kliertjes. De Bloemen zijn in gedraaide Schermtrossen vergaêrd, elk op een bijzonder Bloemsteeltje, hetwelk door een afvallend rood lovertje ondersteund is (*b*). De met het Vruchtbeginsel samengegroeide Kelk heeft vijf insnijdingen, en is met eene fijne wol bedekt. De vijf Bloembladen zijn ovaal, openen zich niet ten vollen, en vallen ligt af; zij omvatten veertien tot twintig aan den rand des Kelks ingevoegde Meeldraaden, die rondachtige Meelknopjes dragen. Één tot drie, meest twee korte Stijlen, met stompe Merken, rusten op het besloten Vruchtbeginsel, en zijn bij hunne invoeging met eene witte wol overtogen.

De

De ſchoone roode Vruchten, die in het Najaar onze Tuinen zo verruklijk verſieren (*e*), rijpen in haar vaderland in September, maar in onze Tuinen eene Maand vroeger; zij zijn vijfkantig, en, ten vollen rijp, geelroodkleurig, zij bevatten in een zoetachtig geel vleesch ſlechts twee lederachtige vakken, die, door een middenrif van elkander geſcheiden, ieder een glad, bruin, met de kromme punt naar den Vruchtſteel gekeerd Zaad bevatten (*d*), waar van echter zelden meer dan één rijp wordt. Dit Zaad, wanneer hetzelve in den Herfst gezaaid wordt, kiemt in het volgend Voorjaar. Op zodanig eene wijze geplant, blijft de Heester, gelijk op de Alpen, ſlechts eene laage Sruik, doch bij de kunstige voortplanting door zoging op Haagappelboomen wordt zij vier à vijf voeten hoog.

Gedurende den Winter zijn de jongſte Takken met de Bloeiknoppen aan hun einde (*e*) en de zijdelingſche Bladknoppen (*f*) met een grijs gevlakte ſchors bedekt (*g*), die aan het oude Hout kleurig wordt. De Blad- en Bloeiknoppen zijn ovaalpuntig met geelgroene ſchubben. Men moet in het oog houden dat deze Alpiſche Mispelboom altijd eene beſchaduwde plaats vereischt.

Mahaleb Cerasus montana.
Alpische Mispelbaum.

den grond worden gelegd, ter voortteling dienen, en geven Plantjes, die echter in de eerste twee jaaren slechts langzaam groeijen.

De Bladen hebben korte Steelen, hun Rand is effen, maar gewenkbraauwd; de bovenvlakte is donkergroen (*e*), doch de benedenvlakte, gelijk de Blad- en Bloemsteelen, de jonge Takken, Knoppen en Vruchten, met eene Wol bezet (*f*). In de nabijheid der Bloemen zijn dezelven klein en rond, maar aan de Houttakken groot en eirond; in den Herfst worden zij schoon rood, en vallen eerst laat af.

In den bladloozen staat zijn de jonge Takken met eene bruine, met dunne Wol overtrokken Schors (*g*) bedekt, welke aan de ouder Takken minder gewold, grijsgevlakt (*h*) en aan het oude Hout scheurig wordt (*i*). De schubben der Knoppen zijn bruin, en staan aan de grootere met Wol bekleede Bloeiknoppen uitgebreid (*k*).

De voortkweking kan, behalven door het Zaad, ook door Zoging, Afleggers en Stekken verricht worden. Liefhebbers die treffende verscheidenheden in hunne aanlage beminnen, kunnen deze Heester in een schoon Boomtje herscheppen, wanneer zij derzelver jonge Takken op 5 a 7 voeten hooge Stammen van Haagappelboomen of Doorns (*Cratægus*) laten zogen, het zij nevens de natuurlijke Bloeitakken of enkel.

Nog wordt eene andere soort in *Europa*, en voornamelijk omstreeks *Weenen* wild groeijende opgegeven, welke dezen ruigbladige Mispelboom zeer nabij komt, maar hooger van groei en grooter van Bladen is, en schermvormige Bloemen draagt. Naar alle waarschijnlijkheid zal dit de *Mespilus orientalis* van AMMAN zijn.

Mespilus Cotoneaster.
Ruigbladige Mispelboom.

XII^de Clasſe, V^de Rang.

Mespilus Pyracantha.

Gedoornde Mispelboom.

Immer-grune Mispel.

Buisſon ardent.

Pyracantha, or Ever-green Thorn.

MESPILUS PYRACANTHA, *ſpinoſa, foliis lanceolato-ovatis crenatis, calycibus fructus obtuſis.*

GEDOORNDE MISPELBOOM, *die gedoornd is, met lancetswijze eivormige gekartelde Bladen en ſtompe Vruchtkelken.*

Hoe minder het getal der in den barren Winter groenende Gewasſen is, hoe aangenaamer en verruklijker het oog geſtreeld wordt, wanneer hetzelve onder de met ſneeuw bedekte Gewasſen groene en andere kleuren zien uitſteken en den treurigen Winter verlevendigen. Onder de weinige Gewasſen, welken de weldadige Natuur ons ten dien einde aanbiedt, is onze gedoornde Mispelboom een der uitmuntendſten, omdat hij niet alleen met zijne ſchoone hoogroode Vruchten, maar ook, eenigzins in de ſchaduwe ſtaande, door zijne glanſend groene Bladen, even als de Palm en Hulst, bij het ééntonig wit der ſneeuw in de bevrozen Natuur verrasſend afſteekt. Dat zulk een Gewas, offchoon in de Bosſchen van het Zuidelijk *Europa*, omſtreeks den *Olympus* en den *Caucaſus* wild groeijende, eene plaats in onze Tuinen verdient, zal niemant betwisten, die deszelfs overrijke Bloeiſems in de maand Junij en deszelfs Vruchten onder het ſomber en afvallend groen zijner medebroederen heeft waargenomen.

De Bloemen ontvouwen zich in de maand Junij aan de einden der korte Bloeiſemtakken in zulk eene groote menigte, dat zij dikwijls de geheele Heester bedekken. Zij ſtaan in ovaalbloemige ſchermtrosſen vergaêrd, elk op een bijzonder ſteeltje, dat aan den baſis met een dekblaadje bezet is (*a a*). De Bloembedekking of Kelk heeft vijf korte uitgebreide tanden, en op het bovenſte gedeelte zijn de Bloembladen en 20 of 24 geele Meelknopjes dragende Meeldraaden ingevoegd. Vijf korte ſtomp gemerkte ſtijlen zijn

aan

aan de binnenzijde met het Zaad verééniqd. De vermillioenroode Vruchten (*b. b*) worden in de maand September rijp, en bevatten in eene meelachtige zelfſtandigheid vijf ovaalrond hoekige hardſchillige Zaaden (*c*), die van binnen in den Kelk uitſteken en ter voortplanting zeer geſchikt zijn, zo zij voorts in den Herfst gezaaid worden.

De Takken zijn zwak en buigzaam, en vereiſchen onderſteuning, zo zij niet aan paalen gehecht worden. De jongſte looten eindigen in een' ſtekel, die in het volgende jaar, wanneer de aan dezelve ſtaande Knop zich tot een takje ontwikkeld heeft, zich voordoet als aan deszelfs zijde voortgekomen te zijn (*d d*). De Bladen ſtaan overhoeks op korte Bladſteelen, zijnde aan den rand fijn gekarteld (*e*), maar welig groeijende getand (*f*), jong zagthairig, meer uitgegroeid digt en ſterk gebaard. Zij vallen in den Winter niet af, maar nemen later en bij felle vorst eene zwartbruinachtige glanzende kleur aan.

De voortplanting geſchied door het Zaad, hetwelk gemaklijk kiemt. Jonge in de aarde gebogen Takken, geven in het volgende jaar plantbaare Stammetjes; ook wortelen de ſtekken zeer gaarne op eene vochtige ſtandplaats in de ſchaduwe. Het Hout is wit, maar in vergelijking met andere ſoorten week. Het gevogelte, en vooral de Musſchen, zoeken de Vruchten ſlechts in den hoogſten nood, het geen deze Heester, bij toenemende vorst in wintertuinen al haar ſieraad doet behouden.

Mespilus Gedoornde

Pyracantha Mispelboom.

CLASSIS XII. ORD. IV.

XII^de Clasſe. IV^de Rang.

Spiræa.

Spiræa.

Spierſtaude.

Spiræa.

Spiræa.

De naam *Spiræa*, dit Heestergeſlacht toegekend, is, volgends de meening van de meeste Kruidkundigen, van het *Grieksch* afkomſtig; THEOPHRASTUS heeft denzelven alzoo gebruikt, en zelfs wordt dit gewas, door PLINIUS, *Spiræon* genoemd: men kan geen' anderen grond voor deeze benaaming opgeeven, dan de buigzaamheid der, toen ten tijde, nog maar alleen bekende ſoorten, welken zig, naar welgevallen, laaten buigen en wenden.

De ſoorten van geheel het geſlacht zijn of Heester- of Kruid-achtige planten; derzelver bladen zijn enkel- of drie-vouwig; de ſtoppeltjens zijn aan de bladſteelen aangegroeid; zij zijn ſomtijds zeer kleen, of ontbreeken geheel; de bloemen komen uit de oxelen der takken voord, meestal uit het uiterſte einde derzelven, zijnde vergaderd in ſchermen, pluimen of trosſen; doch zeldzaam in bundelen.

De geſlachtskentekenen van den *Spiræa* zijn de volgenden: de kelk éénbladig, vijffpleetig, van onderen vlak, met voordduurende ſpitſe lappen; de bloemkrans beſtaat uit vijf langwerpig afgeronde, en den kelk ingevoegde, bloembladen; twintig en meer draadvormige helmdraaden, welken korter dan de bloemkrans zijn, zitten op den kelk vast; als zijnde het hoofdkenmerk van de 12de Clasſe van LINNÆUS, hebbende ten halven ronde meelknopjens.

Het vruchtbeginſel is drie-, vier-, meestal vijf-, en ook nog meerder-vouwig: naar het getal der vruchtbeginſelen bepaalen zig de draadvormige ſtijlen, die zoo lang zijn als de meeldraaden, en gehoofde merken hebben: de vruchten zijn langwerpige, toegepunte, ſamengedrukte, tweekleppige kapſelen, die eenige kleene zaden bevatten, welken toegepunt, en aan de binnennaaden der kapſelen bevestigd zijn: het getal der zaaden evenaart dat der vruchtbeginſelen.

De onderſcheidene ſoorten van de *Spiræa* groejen in verſchillende gewesten; die alleen, welken wij voorneemens zijn in dit Werk aftebeelden, wasſen deels in het noordwestlijk gedeelte van *Azia*, en deels in *Noord-America*, welke beide werelddeelen, gemeenſchaplijk, verſcheidene Plantgewasſen voordbrengen: anderen zijn uit de zuidwestlijke gedeelten van *Europa*, tot tuinſieraaden, in onze plantſoenen aangenomen: alle

dee-

deezen volgen elkander zoodanig in bloeitijd op, dat men, van de maand April af, tot September toe, telkens bloejende *Spiræa's* heeft; iets, indedaad, hetwelk hun den Beminnaaren van fraaje Tuinen ten sterksten aanbeveelt, ter versieringe van de bosquetten, zoo in Voorjaars- als Zomer-partijen.

De Spiræa heeft geenen reuk, en is ook ongeschikt tot houtplantingen.

Dewijl niet alle de soorten van dit gewas volkomen en rijp zaad voordbrengen, moeten zij door stekken, afleggers, of wortelspruiten voordgekweekt worden, en dit wordt niet alleenlijk vrij zeker, maar ook vrij spoedig verricht.

XII^de Clasſe. IV^de Rang.

Eerſte Afdeling, of Heesterachtigen.

Spiræa Chamædrifolia.

Gamanderlynbladige Spirea.

Die Sibiriſche oder gamanderblättrige Spierſtaude.

Spirée de Sibérie.

Siberian Spiræa.

SPIRÆA CHAMÆDRIFOLIA; *foliis obovatis apice inciſo-dentatis, corymbis pedunculatis.*

GAMANDERLYNBLADIGE SPIREA, *met eironde diepe zaagsgewijze ingeſneden Bladen, en geſteelde Kroontjes.*

Taurië, in *Siberië*, is de natuurlijke groeiplaats van deze Heester, alwaar zij overvloedig in de wouden en bosſchen in het wild groeit; ook vindt men dezelve in ſtreeken van *Hongaryë*, en de Tuinkunst heeft haar in onze Plantſoenen eene plaats vergund, zo wel wegens het bevallig groen der Bladen, als om de menigte van witte Bloemen, waarmede deze bloeijende Heester bedekt is.

Deze Heester wordt van vier tot zes voeten hoog, en draagt aan het einde der jonge ſcheuten van het zelfde jaar digt getropte bijna ſcherm- echter meer bloemtuilachtige Bloeitrosſen (*a.*)

De Bloemen hebben een' zwakken reuk, en worden ieder van een bijzonder Bloemſteeltje gedragen, het welk vóór de ontwikkeling der Bloemen bijna in het midden een Dekblaadje heeft, dat, naderhand afvallende, door het nablijvend lidteken den ſteel bijna knievormig daarſtelt (*b*). De Kelk of Bloembedekking is teruggebogen (*c*), en de ſneeuwwitte, bijna ronde Bloemblaadjes zijn uitgebreid (*d.*) Tien kleine, uitgeholde geele Schubben, en veele witte Meeldraaden met geele Meelknopjes zijn op den rand van den Kelk ingevoegd, en vijf Vruchtbeginſels met derzelver Stijlen, die een' geſleufden kogel verbeelden, groeijen tot kleine, bijna ovaale gladde Kapſelen, met hunne punt omhoog ſtekende (*e*), en bevatten de zo veele eironde Zaaden (*f*), die bij ons ten vollen rijp worden.

De

De Bladen, die aan veele veranderingen onderhevig zijn, zijn nu flechts ovaal, dan omgekeerd eivormig; zij ſtaan afwisſelende op korte ſteelen, welker inſnijdingen echter flechts het bovenſte gedeelte van het blad bezetten (*g g*) zijnde aanvanglijk glad, van onderen fijnhairig. Wil men hunne gedaante, grootte en zaagtanden naauwkeurig naarſporen, dan is dit aan de bloemdragende takken het duidelijkst waar te nemen.

De jonge Takken zijn hoekig, met eene grijze Schors bedekt, welke zich echter in den Winter afſchilt (*h*), als wanneer de takken rond en roodbruin worden.

Deze Spirea, als zij in enkele groepen of op Grasheuveltjes geplant wordt, levert, gedurende eenige dagen in de maand Junij een zeer aangenaam afwisſelend gezigt op door de menigte van witte bloemen, als wanneer deze niet zeer hooge Heester zich als met ſneeuw bedekt voordoet.

Spiraea chamaedrifolia
Gamanderjenbladige Spiraea.

XII^de Clasſe, I^ste Rang.

Eerſte Afdeling, of Heesterachtigen.

Spiræa Crenata.

Gekartelde Spirea.

Die ſpaniſche Spierſtaude.

Spirée crenelée.

The white Spanish Spiræa.

SPIRÆA CRENATA, *foliis obovatis acutis apice dentatis trinerviis: corymbis confertis pedunculatis.*

GEKARTELDE SPIREA, *met langwerpige aan de punt gekartelde Bladen en zijdelingſche Bloemſteeltjes.*

De groeiplaats van deze Spireaſoort wordt opgegeven in *Siberië* en *Hongaryë*. Ondertusſchen heeft BAELIER eene gelijkſoortige in *Spanje* ontdekt; evenwel ſchijnt 'er eenig verſchil tusſchen beide te zijn, het welk ten minſten eenige onzekerheid baart; dat zij intusſchen zeer veel overéénkomst heeft met de St. Janskruidbladige is niet te ontkennen.

De Bloemen verſchijnen bijna aan de geheele lengte der Voorjarige Scheuten, op ongeſteelde ſchermen vergaêrd, die door eenige Bladen zijn verzeld, ſpruitende uit de afwisſelend ſtaande knoopen (*a*). Ieder Bloemſteel draagt ſlechts eene enkele Bloem, welke kleine, in vergelijking met de overige ſoorten, ſmalle, aan de punt gekartelde Bloembladen heeft, welker zijden elkander niet aanraken, en tusſchen welken de kelktanden omhoog ſtaan. De Meeldraaden zijn in den Kelk ingevoegd, en met de Bloembladen van gelijke lengte. De Zaadkapſelen, welken het kleine groene Vruchtbeginſel omvangen, ſtaan omhoog, zijn langwerpig en bevatten kleine ovaal langwerpige Zaaden (*b*), die echter bij ons niet geheel rijp worden.

De Bladen ſtaan afwisſelend aan de ſterker Scheuten; zij zijn langwerpig, ongetand, of aan de punt één- (*c*) of drievouwdig (*d*) gekarteld, aan de zijde geheel tegen den Baſis ſmal, bijna ongeſteeld, op

de

de beide vlakten glad, en met drie bijna gelijk lopende Ribben voorzien; die welken aan de zwakker ſcheuten voortkomen, formeren een' afwisſelend ſtaande bundel van vier tot zeven ſmalle aan de punt naauwlijks gekartelde Bladen (*e.*)

Gedurende den Winter is de Schors der andere Takken bruin (*f*); die der jonge grijs (*g*), welken zich affchillende den Tak bloedrood doet voorkomen (*h*). Van alle ſoorten heeft deze de naauwſte Mergpijp; zij bloeit het vroegst van allen, en is zelfs nog eenigermate zeldzaam.

In Voorjaarspartijen dient zij met de St. Janskruidbladige om kleine groepen te formeren, welken de veelvuldige boogvormige uitgebreide en in de lengte met bloemen bedekte fijne Takken een ſchilderachtig aanzien geven. De Heester bemint eene eenigzins ſchaduwachtige ſtandplaats, wordt van drie tot vijf voeten hoog, en beſlaat, vrijſtaande, een' omtrek van vier of vijf voeten.

Spiræa Crenata.
Gekartelde Spiræa.

XII^de Classe. IV^de Rang.

Eerste Afdeling, of Heesterachtigen.

Spiraea Hypericifolia.

St. Janskruidbladige Spirea.

Die Johannis-Krautblättrige Spierstaude.

Spirée à feuilles de Millepertuis.

Hypericum leaved Spiræa.

SPIRÆA HYPERICIFOLIA, *foliis obovatis integerrimis, umbellis sessilibus.*

ST. JANSKRUIDBLADIGE SPIREA, *met stomp eironde effenrandige Bladen en ongesteelde kroontjes.*

Deze St. Janskruidbladige Spirea is uit *Canada* afkomstig, en thans eene versierende afwisseling in bijna alle Europische Tuinen, alzo zij ons klimaat niet alleen bijzonder wel verdraagt, ook in den voorgrond en tot omsingeling van Bosquetten, benevens andere Heesters, zo wel als tusschen Bloempartijen, bij uitstek geschikt is. Haar vroege en eenigzins aanhoudende Bloeitijd gerechtigt haar niet slechts, maar zelfs de geheele gesteldheid der Heester vereischt eene tot afwisseling geschikte standplaats. Zij bereikt eene hoogte van vier voeten, en de zich uitbreidende omtrek heeft dezelfde maat.

De Bloeitijd is gemeenlijk het midden der maand Mai. De schoone witte groote Bloemen, met omgekeerd, ovaale Bloembladen zijn niet te rug gebogen, en worden door op dezelve uitgebreide Meeldraaden en geele Meelknoppen niet alleen, maar ook door de hooger geele Merken op den grond der Bloemen aanmerklijk versierd. In schermen vergaêrd zijn zij langs de eene zijde van het boveneinde der Steng (*a*) naast elkander geplaatst, en hebben dus een zo wel fraai als ongewoon aanzien. De Bloemen, ieder op een' bijzonderen langen Bloemsteel zittende, komen voort uit geschubde enkel staande Bloemknoppen, en deze Bloemschermen zijn van onderen met kleine Blaadjes omvangen.

De

De Vruchtkapselen (*b*) zijn geelachtig bruin, door den lichtbruinen Kelk gedragen; zij verdrogen gemeenlijk zonder Zaad te geven; doch het gemis van dit voorttelingsmiddel wordt door de veele Uitlopers rijklijk vergoed.

De omgekeerde eironde Bladen ſtaan afwisſelend en lopen in een' ſteel uit (*c*), zijnde aan de benedentakken groot en doorzigtig, aan het boveneinde op uitſtekende Takjes gegaêrd, kleine, bijna langwerpig en veelvuldig (*d*). Somtijds ſchieten tusſchen deze nog Bloemſchermen of enkele Bloemtjes op (*e*).

De voortkweking door het Zaad bij ons onmogelijk zijnde, wordt dezelve door de menigvuldige uit de Wortelen opſchietende jonge Stammetjes vervangen, welken nogthans ſomwijlen merklijk verſchillen, en waarvan de naastvolgende plaat en Beſchrijving eene der voornaamſte verſcheidenheden opgeeft.

De Winterknoppen zijn klein en naauwlijks merkbaar, de Bloeitakken dun, derzelver Buitenſchors grijs, de Binnenſchors goudgeel. Gedurende den Winter ſchilt zich de Buiten- van de Binneſchors af. Zie de Afbeelding op de volgende Plaat.

Spiræa Myrericifolia.
St. Jans Kruid-bladige Spirea.

XII^de Clasſe. IV^de Rang.

Eerſte Afdeling, of Heesterachtigen.

Spiraea Hypericifolia, *varietas.*

St. Janskruidbladige Spirea, verſcheidenheid.

Die Johannis-Kraut-blättrige Spierſtaude, varietät.

Spirée à feuilles de Millepertuis, variété.

Hypericum leaved Spiræa, variety.

SPIRÆA HYPERICIFOLIA, varietas, *foliis obovatis, ſuperne crenatis, umbellis ſesſilibus ſparſis.*

ST. JANSKRUIDBLADIGE SPIREA verſcheidenheid, *met omgekeerd ovaale van bovengekartelde Bladen en vastzittende verſpreide Bloemſchermen.*

Het is den Kruidkundigen, en zelfs den enkelen Bloemkenner genoegzaam bekend dat Bloemzaaden, van de eene of andere ſoort uitgeſpreid zijnde, ſomtijds veele van de Moederplant zeer verſchillende ſoorten voortbrengen: van daar, bij voorbeeld, de menigvuldige afwisſelingen bij de Tulpen, Hyacinthen, Auricula's, Angelieren, e. z. v. zonder dat echter derzelver Zaad dezelfde verſcheidenheid weder voortbrengt, maar telkens de Moederplant weder nadert. Zodanige verſcheidenheden hebben wij 'er reeds eenigen in dit werk tot afwisſeling opgegeven. Het gebeurt ook wel dat door Stekken zich verſcheidenheden voordoen, doch zeldzaam dat uit den Moederſtam of wortelen zich ten zelfden tijde verſcheidenheden opdoen, gelijk zulks bij de *Spiræa hypericifolia* plaats heeft, en waarvan wij hier eene van de meest ſtandvastig blijvenden tot voorbeeld voorſtellen.

Deze Heester althans ſchiet uit de Wortelen als Spruiten op; van dezelven afgenomen en verplant zijnde, heeft zij de volgende gedaante:

De

De Bloemen en Bloeitijd zijn met de Moederplant gelijkvormig en gelijktijdig; maar de schermen der eerste zijn niet als die der voornoemde langs de eene zijde van den steng gegaêrd, maar afwisselende om denzelven verspreid (*a a*), doch eveneens aan het einde der Bloeitakken van boven met eenige Bladen beperkt, en met kleinere effenrandige Blaadjes omvangen.

De Vruchtknoppen en Zaaden zijn ten vollen overeênstemmende.

Meer aanmerklijks is 'er in de Bladen; offchoon omgekeerd eirond, zijn dezelven van boven aanmerklijk gekarteld (*b*), en behouden aanhoudend dezelfde gedaante.

Gedurende den Winter is de drooge steng met de Moederplant gelijkvormig; en ik bedoel slechts de wegens gebrek aan ruimte op deze plaat geplaatste afbeelding, namelijk de kleine naauwlijks merkbaare Bloeiknoppen (*c*), de grijze zich affchillende Bovenschors (*d*), en de goudgeele tweede Schors.

Spiræa Americana Varietas.

St. Jans Kruid-bladige Spiræa. *Jussieu.*

CLASSIS XII. ORD. IV.

XII^de Classe. IV^de Rang.

Eerste Afdeeling, of Heesterfoorten.

Spiræa Lævigata.

Gladbladige Spiræa.

Die glatblättrige Spierstaude.

Spiræa à feuilles glissantes.

Smooth-leawd Spiræa.

SPIRÆA LÆVIGATA; *foliis lanceolatis integerrimis sessilibus, racemis compositis.*

GLADBLADIGE SPIRÆA; *met lancetvormige, effenrandige, ongesteelde bladen, en samengestelde trossen.*

De Heer PALLAS noemt, in zijne *Flor. ross.*, dit gewas, *Spiræa altaica*; om dat hij hetzelve in 't wilde groejende, heeft gevonden, in dorre valeien, aan den voet van de *Altaische sneeuwgebergten*; maar voornaamlijk omstreeks de Rivieren *Bejelaja* en *Tigerik*: ook beschouwt de Heer LAXMAN, (*Nov. Act. Petrop.*) hetzelve als eene Siberische plant.

Deeze *Spiræa* schiet veele rechte scheuten uit, ieder ter lengte van twee tot drie voeten, en welken aan het bovenste einde bijna kruidachtig zijn: in de maand Mei geeven deeze takken rechtopstaande bloemtrossen, welken, opklimmende, aan den hoofdsteng eene pluim voorstellen.

De bloemen zelven zijn voorzien van eene uitgebreide, scherp ingesnedene, bloembedekking of kelk, en van vijf eironde witte bloembladen (*b*): de bloemsteelen zijn langer dan de bloem, en de trossteelen worden door lovertjens ondersteund: dertig hairvormige witte meeldraaden steeken boven de bloembladen uit, en hebben ovaale, geele meelknoppen: vier of vijf draadvormige stijlen staan op even zoo veele vruchtbeginsels, en deezen groejen tot een gelijk getal van rondachtige kapselen (*c*), ieder van welken vier langwerpige draaden (*d*) bevat.

De vruchten worden in Augustus rijp; tusschen dezelven ziet men alsdan nog enkelde bloemtrossen, uit de weinige zijdtakken, aan derzelver snelgroejende looten, voordkomen.

De bladen staan aan de jonge looten overhoeks; maar aan de andere takken van vijf tot negen in getal, in bundelen, verzameld: hunne vlakte is zeer glad, schoon lichtgroen, stomp toeloopende, en in 't midden in eene, spitse punt eindigende (*e*); zij zijn lancetswijs, geheel, en vastzittende.

De

De ſchors der eenjaarige takken is, in den bladerloozen ſtaat, blaauwachtig groen, en ſchilt, in den naawinter, van 't hout af (*f*).

De ſchors van den ſteng is licht rood-bruin van kleur, met ſchoone witte ſtreepen.

Deeze Heester is zeer wel beſtand tegen ons climaat en de koude van onze winters; doch men moet ze vooral in geen' al te vochtigen grond plaatſen: hij laat zig zoowel door afleggers, als door het zaad voordplanten.

De bloeitijd van de *Spiræa* is het voorjaar; zijnde dezelve, wegens zijne ſchoone, gladde, groene bladen, als wegens zijne ongemeen fraai ſamengeſtelde bloempluim, geen onaangenaam ſieraad, ter ſchakeeringe van hooger gekleurde bloemen, zoowel in laage Zomer-bosquetten, als in de omtuiningen van hoogere Bosſchaadjen, of op den voorgrond van de zoodanigen, waar men, trapswijze, van laagbloejende Heesters, tot hooger bloejenden opklimt.

Spiræa Lævigata

Hadhlaadige Spiræa

XII^de Clasſe, I^ste Rang.

Eerſte Afdeling, of Heesterachtigen.

Spiræa Media.

Middelbaare Spiræa.

Die mittelbare Spierſtaude.

SPIRÆA MEDIA, *foliis ovato-lanceolatis alternis, ſuperioribus apice æqualiter, inferioribus inæqualiter ſerratis, floribus umbellato-racemoſis lateralibus.*

MIDDELBAARE SPIRÆA, *met ovaal langwerpige of overhoekſche aan de bovenſte punt gelijk, beneden ongelijk zaagtandige Bladen, de ſchermvormige Bloemtrosjes zijdelings voortkomende.*

Deze bijzondere ſoort van het geſlacht *Spiræa* ſchijnt het oog der Rangſchikkers ontglipt te zijn, want men vindt dezelve niet aangetekend. Het zou dus gewaagd ſchijnen dat men haar hier afzonderlijk doet voorkomen, bijaldien niet haare onveranderlijke en bijzonder uitſtekende kenmerken, gelijk mede het gevoelen van den Heer F. SCHMIDT, die haar het eerst als zodanig opgeeft, zulks ten vollen billijkte. De ſoortlijke benaming van de voornoemde Kruidkenner heb ik niet willen veranderen; maar bedoeld de kenmerken, naar het mij best voorkwam, op te geven, en laat de zekerer bepaling aan het oordeel van den bevoegden Kenner ter verbetering over.

GMELIN heeft deze Heester het eerst in *Siberiē* aan de Rivier *Irtis* gevonden, en zij ſchijnt dezelfde te zijn, welke AMMON *Spiræa foliis variis hirſutis* noemt.

Deze Heester komt het meest de Gamanderlijnbladige nabij; evenwel zijn de volgende kenmerken te opmerklijk om haar niet te kunnen onderſcheiden. De Bloemen zijn zonder reuk; op de Takken van hetzelfde jaar voortkomende, formeren zij bijna ſchermvormige Bloemtrosſen (*a*); maar zo dezelven aan de zijden der Takken van den voorgaande Zomer voortkomen, zijn zij losſer, min of meer langwerpige nederhangende eenvouwdige Trosſen, waaraan de Bloemen doorgaans grooter zijn dan de eerstgemelden (*b*). Ieder Bloem heeft aan haar' eigen Bloemſteel nabij den Kelk een bijzonder blikje. De

Kelk

Kelk, de Bloembladen, de Meeldraaden, mitsgaders de voor dezelven ſtaande Schubjes komen met de Gamanderlijnbladige ten vollen overéén, doch haare vijf vruchtbeginſelen zijn hairig en de Stijl uitgebreid; zij groeijen tot ovaal hairige kapſelen, met van één ſtaande naar buiten gerichte punten (*c c*). Ieder Kapſel bevat vier tot zeven langwerpige aan beide einden toegepunte bruine Zaaden (*d d*).

De jonge Takken, die bij de Gamanderlijnbladige *Spiræa* hoekig zijn, zijn bij deze rond en met eironde, lancetvormige, bijna ongeſteelde overhoekſche Bladen bezet (*e*), zijnde die der Bloemtakken klein, fijn getand, en, zeer jeugdig, aan den rand fijn behaird (*f*), terwijl die, welken aan takkén ſtaan die eerst in het volgende jaar Bloemen dragen, niet alleen grooter zijn, maar ook aan den omtrek der punt ongelijk zaagtandig zijn ingeſneden, en, jong, op beide vlakten met fijne hairen bedekt zijn.

In de eerſte dagen van Junij worden de Takken bijna twee voeten lang, met Bloemen geheel overdekt, die aan de nederhangende Takken omhoog ſtaan, en op deze wijze het aanzien hebben als of zij van ter zijde waren opgeſchoten.

De Knoppen aan den droogen Tak zijn klein (*g*), en, even als de Schors der jonger Takken, die veel van de vorst lijden, bijna roestkleurig.

Dikwijls wordt deze Heester, met de door THUNBERG in *Japan* ontdekte en *Spiræa inciſa* genaamde verwisſeld, doch ten onrechte, daar die ons klimaat niet eens doorſtaat.

Spiræa Media.

Middelbaare Spiræa.

CLASSIS XII. ORD. V.

XII^de Clasſe. V^de Rang.

Eerſte Afdeling, of Heesterachtigen.

Spiræa Opulifolia

Gelderſche-Roosbladige Spirea.

Die ſchneeballblättrige Spierſtaude.

Spirée à feuilles d'Obier, ou bois à ſept écorces.

Virginian Gilder-roſe.

SPIRÆA OPULIFOLIA, *foliis ovatis trilobis corymbis pedunculatis.*

GELDERSCHE-ROOSBLADIGE SPIREA, *met gekwabde getande Bladen en Tuiltjes aan het einde der Takken*

Onder de menigvuldige Spireaſoorten, welken onze Plantſoenen verſieren, is deze voorzeker eene der meestuitſtekenden; niet alleen wegens de hoogte die zij bereikt, maar ook wegens de menigte van Bloemen, die haar als het ware bedekken, en ook vooral wegens haare ſchoone Vruchten, die in den Nazomer haar nog fraaijer maken. De *Noord-Amerikaanſche* Provintiën *Kanada* en *Virginië* zijn haar geboorteland, van waar zij in onze Plantſoenen is overgebragt.

Deze Heester is zeer geſchikt tot geïſoleerde groepen op eene bloemrijke Grasplaats in zomerboschjes. In de maanden May en Junij bekoort zij het oog door haare groote menigte ſneeuwwitte Bloemen, en in de maanden Julij en Augustus door haare rooskleurige Vruchten (*a*), die de halfrijpe Zaaden van den *Tartaarſchen* Ahorn zeer nabij komen, en die, tusſchen de uitgegroeide Bladen uitſtekende, een prachtig en verruklijk gezigt opleveren.

De Bloemen vormen aan het einde der jonge jarige Takken bijna ſchermvormige Bloembundelen (*b*). De benedenſtaande bloemſteeltjes zijn met Lovertjes voorzien, die in twee of drie deelen zijn gedeeld (*cc*). De witte Bloembladen zijn aan den rand eenigzins uitgegulpt en de Kelktanden uitgebreid (*d*). De draadvormige Meeldraadjes hebben donkerroode Meelknopjes, het geen de witte kleur der Bloemen te meer verheft. Meestal zijn 'er ſlechts drie Vruchtbeginſels aanwezig, welken een gelijk aantal Vruchtkapſelen voortbrengen (*e*), die van twee tot vier kleine ovaale bij ons rijp wordende Zaaden (*f*) bevatten.

De

De gedaante en grootte der ovaale driekwabbige Bladen is verſchillend (*g h*); zij zijn verzeld van twee ſmalle ſyngetande in den grond van de Bladſteelen gevoegde Lovertjes (*i*).

Gedurende den Winter zijn de Knoppen zwart (*k*), en de hoekige jonge Takken (*l*) worden rond, wanneer zich in den Nawinter de bruine ſchors affchilt (*m n*). In het geboorteland van deze Heester maakt men van de Bast Zeeven, en noemt dezelve *Sievebark* (Zeevenbast), van waar zekerlijk de Franſche benaming *à ſept écorces* (met zeven basten) door een kwalijk verſtaan verkeerdelijk is afgeleid.

XII^de Clasſe. IV^de Rang.

Spiræa Sorbifolia.

Sorbenbladige Spirea.

Die Spierlingbaumblättrige Spierſtaude.

Spirée à feuilles de Sorbier.

Service-tree-leaved Spiræa.

SPIRÆA SORBIFOLIA, *foliis pinnatis; foliolis uniformibus ſerratis, caule fruticoſo, floribus paniculatis.*

SORBENBLADIGE SPIREA, *met gevinde Bladen; de Blaadjes getand, de Steng heesterachtig, de Bloemen gepluimd.*

Siberië, aan het welk wij zo veele ſchoone Gewasſen, waarmede thans onze Tuinen verijkt zijn, te danken hebben, is ook het Vaderland van deze ſchoone Heester, welke onze Plantſoenen zo veel luister bijzet. Zij groeit in vochtige, moerasſige Wouden van het Oostlijk *Siberië*, en is voor ons van des te meer waarde, daar zij eerst in Augustus bloeit, een tijdſtip dat zo veele andere Gewasſen reeds uitgebloeid zijn, en het afnemend ſchoone Jaargetijde niet veel bloeijende Heesters meer oplevert.

Deze Heester bereikt bijna een manshoogte en de dikte van een' arm. In de ſchaduwe en in een' vochtigen losſen grond drijft zij veele Scheuten, welken evenredig dik zijn, en eene groote met bruin merg (*f*) opgevulde Mergpijp hebben. Aan het einde van de bijna kruidachtige Stengen verſchijnen de witte Bloemen, in eene Pluim vergaêrd van omtrent een ſpan lengte (*a*). Ieder Bloemje ſtaat op een' bijzonderen Bloemſteel, die aan den grond met een lovertje bezet is. De Bloem bevat bijna dertig Meeldraaden, die langer zijn dan de Bloembladen. Vier of vijf geele Vruchtbeginſelen, met draadvormige Stijlen en gekopte Merken, veranderen in vier of vijf Vruchtkapſelen, die echter uit hoofde van den laaten Bloeitijd bij ons niet ten vollen rijp worden.

De

De Bladen ſtaan overhoeks, zijn ongelijk gevind, en uit negen tot dertien bijna ongeſteelde zaagswijze Blaadjes ſamengeſteld (*b*), welken op beiden kanten vlak zijn en aan den grond van den algemeenen Bladſteel twee lancetswijze ongetande tegen elkander overſtaande Stoppeltjes hebben (*c*).

Gemeenlijk lijden de Toppen der Vruchtdragende Takken van de Wintervorst. De voortplanting geſchiedt door menigvuldige Uitlopers.

De ſchors van de oude Takken is rood en wit geſtreept (*d*), en ſchilt zich op enkele plaatſen van den Stam. De Knoppen zijn groot, en groeijen reeds in den Vóórwinter aanmerklijk (*e*).

Deze Heester zou op afdalende grasoevers van Vijvers en Beeken in groote Plantſoenen door haare bijzondere uitſtekende gevinde Bladen in groepen gegaêrd eene bijzonder goede afwisſeling maken; doch zij moet niet in de nabijheid van tedere of zeldzaame Planten geplaatst worden, welken door de veele uitlopers ligtlijk benadeeld of vernield konden worden.

Spiræa Sorbifolia.
Sorbenbladige Spiræa.

CLASSIS XII. ORD. IV.

XII^de Classe. IV^de Rang.

Eerste Afdeeling, of Heesterfoorten.

Spiræa Tomentosa.

Wolbladige Spiræa.

Wollige Spier-staude.

La Spiræa à feuilles blanches.

Scarlet Spiræa.

SPIRÆA TOMENTOSA, *foliis lanceolatis inæqualiter serratis, subtus tomentosis, floribus duplicato-racemosis.*

WOLBLADIGE SPIRÆA, *met lancetvormige, ongelijk getande, van onderen wollige bladen, en dubbeld getroste bloemen.*

De schoonheid van dit Heester-gewas gaat boven die van alle de andere *Spiræa*-soorten; zoowel ten opzichte der bladen, als der bloemen; die getrost, en, op eene prachtig-schoone wijze, op eene pluim vergaêrd zijn (*aaa*).

De wolbladige *Spiræa* groeit oorspronglijk in *Virginiën* en *Pensylvaniën*; hij wil onder ons climaat tamelijk wèl tieren, en wordt van 3 tot 4 voeten hoog; mits men hem wèl bevochtige, en hem een' vochtigen grond en eene beschaduwde plaats geeve.

Deeze schoone Heester begint in de Maand July reeds te bloejen, en houdt daarmede tot in de Maand Augustus aan; de bloemen, die zij voordbrengt, gelijken zeer veel naar die van de Wilgbladige *Spiræa*; behalven dat de punten der bloembladen zeer fijn getand, en ook dat zij hooger rood van kleur zijn (*b*). Dit onderscheid te naauwkeuriger te onderkennen, zal de vergroote bloem (*c*), zoowel tot voorstelling der menigvuldige meeldraadjens, als der vier stijlen, van geen gering voordeel zijn: de kelk, de bloemsteelen, de jonge takken, en de beneden-vlakten der bladen, zijn met eene zachte wol bedekt, die roestkleurig, doch meeständ paarsächtig is, en het Heester-gewas eene zeer fraaje luister bijzet (*e*). Wat de bloemtrossen betreft, deezen bepaalen zig niet alleenlijk bij de eindelingsche pluim; neen, zij komen zelfs nog menigvuldiger, als getroste, kleene pluimen, uit de bladhoeken ten voorschijn.

De

De bladen (*d*) zijn ovaal-lancetvormig, en hebben eene wederom gerolde rand, die ongelijk getand is; dezelven ſtaan, op korte ſteelen, afwisſelend aan de takken; welken eene ruime mergpijp hebben; en in den Winter zijn zij wollig, even als de kleene knoppen; de takken en de oude ſtammen worden alsdan ook met eene bruine ſchors bedekt (*f*).

Als de wolbladige *Spiræa* geplant wordt, moet men haar vooräl zóó plaatſen, dat zij voor de middagzon beſchermd is; want als deeze en dergelijke Heesters aan de Zon blootgeſteld zijn, en, in de laatſte dagen van den Winter, eenige uuren in den naamiddag het zonlicht genieten, groenen zij te vroeg; waarvan zij onmiddelijk bederven, als zij, naa een' warmen dag, eenigen vorst of koude nachten moeten doorſtaan; ook verandert de ſchoone, roode kleur zeer ligtlijk in eene onäangenaame, geele kleur, als dé Zon de bloem aanhoudend beſtraalt.

De wolbladige *Spiræa* moet, ſtaande den bloeitijd, voornaamlijk in zomer-aanlagen geſteld worden, en kan tot het omcingelen en verſraajen van ſchaduwächtige plaatſen of Bosquets gebruikt worden. De Heesters en Planten, die deeze *Spiræa* zouden kunnen vergezellen, worden bij verſcheidene andere gewaſſen opgegeven; zoodat wij het onnodig achten dezelven hier te herhaalen.

Men kan deeze Heester door Stekken en Afleggers voordteelen. — Bij eene heete, goede Zomer geeft dezelve goed, en rijp zaad, en de, uit het zaad gekweekte Planten, worden veel fraajer en ſterker, dan die, welken men door Afleggers of Uitloopers heeft voordgeteeld.

Spiræa [illegible]

Wollbladige Spiræa.

Eerste Afdeling, of Heesterachtigen.

Spiræa Opulifolia

Gelderſche-Roosbladige Spirea.

Die ſchneeballblättrige Spierſtaude.

Spirée à feuilles d'Obier, ou bois à ſept écorces.

Virginian Gilder-roſe.

SPIRÆA OPULIFOLIA, *foliis ovatis trilobis corymbis pedunculatis.*

GELDERSCHE-ROOSBLADIGE SPIREA, *met gekwabde getande Bladen en Tuiltjes aan het einde der Takken*

Onder de menigvuldige Spireaſoorten, welken onze Plantſoenen verſieren, is deze voorzeker eene der meestuitſtekenden; niet alleen wegens de hoogte die zij bereikt, maar ook wegens de menigte van Bloemen, die haar als het ware bedekken, en ook vooral wegens haare ſchoone Vruchten, die in den Nazomer haar nog fraaijer maken. De *Noord-Amerikaanſche* Provintiën *Kanada* en *Virginië* zijn haar geboorteland, van waar zij in onze Plantſoenen is overgebragt.

Deze Heester is zeer geſchikt tot geïſoleerde groepen op eene bloemrijke Grasplaats in zomerboschjes. In de maanden May en Junij bekoort zij het oog door haare groote menigte ſneeuwwitte Bloemen, en in de maanden Julij en Augustus door haare rooskleurige Vruchten (*a*), die de halfrijpe Zaaden van den *Tartaarſchen* Ahorn zeer nabij komen, en die, tusſchen de uitgegroeide Bladen uitſtekende, een prachtig en verruklijk gezigt opleveren.

De Bloemen vormen aan het einde der jonge jarige Takken bijna ſchermvormige Bloembundelen (*b*). De benedenſtaande bloemſteeltjes zijn met Lovertjes voorzien, die in twee of drie deelen zijn gedeeld (*cc*). De witte Bloembladen zijn aan den rand eenigzins uitgegulpt en de Kelktanden uitgebreid (*d*). De draadvormige Meeldraadjes hebben donkerroode Meelknopjes, het geen de witte kleur der Bloemen te meer verheft. Meestal zijn 'er ſlechts drie Vruchtbeginſels aanwezig, welken een gelijk aantal Vruchtkapſelen voortbrengen (*e*), die van twee tot vier kleine ovaale bij ons rijp wordende Zaaden (*f*) bevatten.

De

De gedaante en grootte der ovaale driekwabbige Bladen is verſchillend (*g h*); zij zijn verzeld van twee ſmalle ſyngetande in den grond van de Bladſteelen gevoegde Lovertjes (*i*).

Gedurende den Winter zijn de Knoppen zwart (*k*), en de hoekige jonge Takken (*l*) worden rond, wanneer zich in den Nawinter de bruine ſchors affchilt (*m n*). In het geboorteland van deze Heester maakt men van de Bast Zeeven, en noemt dezelve *Sievebark* (Zeevenbast), van waar zekerlijk de Franſche benaming *à ſept écorces* (met zeven basten) door een kwalijk verſtaan verkeerdelijk is afgeleid.

Spiræa Opulifolia.

Geldersch-Roosbladige Spiræa.

XII^de Clasſe. V^de Rang.

Eerſte Afdeeling, of Heesterachtigen.

Spiræa Salcifolia.

Wilgebladige Spiréa.

Weidenblättrige Spierſtaude.

Spirée à feuilles de ſaule.

Willow-leaved Spiræa

SPIRÆA SALCIFOLIA, *foliis oblongis ſerratis glabris, racemis decompoſitis.*

WILGEBLADIGE SPIRÉA, *met ſtompe, enkelvormige, zaagswijs getande Bladen en dubbel getroste Bloemen.*

Deze Heester, die tot een' mans hoogte opſchiet, groeit in *Siberië* en *Tartaryë*, als mede in een gedeelte van *Oostenrijk* en in *Noord-Amerika.* ~~Men telt vier bijſoorten of variëteiten~~ van dezelve, als de *carnea*, *alpestris*, *paniculata* en *latifolia*; welke laatſte inzonderheid in *Noord-Amerika* groeit.

Hoe menigvuldig deze Heester, bij ons gemeenlijk *Druiſjeswilg* of *Theeboomtje* genaamd, ook zijn moge, is dezelve desniettegenſtaande des Zomers een aangenaam ſieraad van onze tuinen, en plant zich van zelve, zonder hinder van het klimaat, voort.

Op ſchaduwrijke plaatſen, alwaar de grond niet te vochtig of te zandig is, groeit deze *Wilgenbladige Spiréa* ligt en ſchielijk; door wortelſpruitjes breidt zij zich verre uit, en ſchiet veele enkele Looten, die eene ruime Mergpijp hebben, aan het einde derzelve komen in de maand Julij of Augustus de Bloemen in ſamengeſtelde Bloemtrosſen (*a*). De Bloembladen zijn wel eenigermate uitgerand, maar geenszins met zulke fijne tandjes uitgeſnipperd als die der *Wolbladige Spiréa;* ook zijn zij meer bleekrood van kleur, gelijk de vergroote figuur (*b*) aantoont. De bovenſten ontvouwen zich het eerst, en zijn gemeenlijk reeds uitgebloeid, wanneer de onderſten zich beginnen te openen (*c*). Zij zitten aan de Bloeiſtengen op korte, met een van buiten hairig Dekblaadje voorziene Bloemſteeltjes (*d*), in eene onregelmaatige orde. De Bloembedekking, of Kelk, is klein, uitgebreid, de Bloembladen uitgehold, en de boven dezelven uitſtekende Meeldraadjes hebben roodachtige Meelknopjes (*b*). Vier, doch meestal vijf kleine Kapſelen (*e*) volgen op de aan de punt roode vruchtbeginſelen, die echter bij ons zelden behoorlijk rijp worden, en, rijp zijnde, ſlechts weinige toegepunte kleine Zaaden bevatten. De bijna ongeſteelde, lancetvormige, fijn-

ge-

getande en tedere Bladen ſtaan afwisſelend aan de Looten (*g*), welken in den bladerloozen ſtaat met eene lichtbruine ſchors (*h*) bedekt zijn, welke zich ſlechts hier en daar van het hout affchilt.

De Witbloemigen en breedbladigen komen, even als de *Spiræa tomentoſa* en *ſorbifolia*, uit *Noord-Amerika*. Allen beminnen eene beſchaduwde plaats, indien haare geſtalte en bloeiſem derzelver volkomenheid zullen bereiken; daar zij, integendeel, aan de zon bloot geſteld, geel van bloem en onbevallig blijven.

Het voornaamſte gebruik, het welk men van deze opgenoemde *Spiræa*-ſoorten maakt, is, gemengd met de *Spiræa tomentoſa* en *ſorbifolia*, tot omheining van Zomerbosquetten, of beſchaduwde Slingerpaadjes. Deze beplanting wordt ſierlijker, wanneer de voorſte rand der paden met laager planten, als de *Aster alpinus*, *Astragalus montanus*, *Dianthus alpinus*, *Antirrhinum alpinum*, *Campanula pulla*, *Androſace carnea*, *Silene acaulis*, *quadrifida* en *alpestris*, *Achillæa clavennæ* en *atrata* bezet, en bovendien door iets langer ten gelijken tijde in de ſchaduwe bloeijende Gewasſen met derzelver variëteiten, als zijnde een tweede of volgende kring tusſchen de heester en deze planten, vervangen wordt. Hiertoe ſchijnen het meest geſchikt de *Astrantia major*, *Campanula barbata*, *Carpatica*, *grandiflora*, *Gentiana asclepiadea*, *Daucus grandiflorus*, *Erigeron alpinum*, *Hieraceum pyrenaicum*, e. z. v. Meestal *Zwitſerſche* Alpengewassen, welken in onze Lusthoven het burgerrecht verkregen hebben.

Spiræa salicifolia.

Wilgbladige Spiræa.

XII^de Clasſe. VIII^ste Rang.

Het Geſlacht.

Calycanthus.

Kelkbloem.

Kelchblume.

Calycanthe.

All-ſpice.

De uit het Grieksch ſamengeſtelde Latijnſche benaming *Calycanthus* betekent het begrip dat men zich van de Kelkbloem vormt. Kelkbloemen zijn zodanigen bij welken zich noch de hoedanigheid des Kelks en der Bloemkroonbladen noch de kleur van beide onderſcheidt, zodat beide ééne en dezelfde gedaante daarſtellen, terwijl bij alle anderen zich beide deelen genoegzaam onderſcheiden, behalven echter die, bij welken de Kelk geheel ontbreekt, en bij de Bloem alleen, doch volkomen, de Bloembladen aanwezig zijn, en integendeel bij anderen in den naauwſten zin de zogenaamde Bloemkransbladen ontbreken, en de Kelkbladen alleen zich vertonen.

Onze hier te beſchrijven Kelkbloem heeft nogthans eenige verſcheidenheden, die haar als onderſcheidend kenmerk toekomen, gelijk de ſoortbeſchrijving dezelve in 't bijzonder en genoegzaam doet kennen.

Onder de twaalfde klasſe gerangſchikt zijnde, heeft dit geſlacht een' éénbladigen, bekervormigen, geſchubden Kelk, met geſleufde lancetswijze Blaadjes, van welke de bovenſten allengs grooter wordende, en eenigermate met de Bloembladen zijn overéénkomende.

Strikt genomen zijn 'er geen Bloembladen aanweezig, zo men de veelvuldige binnenſte Bladen niet als zodanig wil aanmerken, die echter ſoortlijk verſchillen.

Menigvuldige elsvormige Meeldraadjes zijn aan den hals der Kelk ingevoegd, en aan de punt van dezen langwerpige geſleufde Meelknopjes vastgehecht, deze vergezellen veele in elsvormige hairige Stijlen eindigende, ſamengedrukte met de Meeldraadjes even lange Vruchtbeginſelen, wier Merk klierachtig ſtomp is.

De

De drooge peerachtige, omgekeerd ovaale Kelk wordt veranderd in de gedaante der Vrucht, en bevat veele door den uitgedroogden Stijl ſtaartvormige Zaaden.

Tot heden telt men ſlechts twee ſoorten van dit geſlacht, welken echter zelfs ten aanzien der Bloem ſoortlijk verſchillen, waarvan de beſchrijving der *Calycanthus floridus* de kentekenen opgeeft.

XII^de Clasſe, VIII^ste Rang.

Calycanthus Floridus.

Karoliniſche Kelkbloem.

Carolinische Kelchblume.

Calycanthe de la Caroline.

Caroline All-ſpice.

CALYCANTHUS FLORIDUS, *laciniis Calycinis interioribus lanceolatis.*

KAROLINISCHE KELKBLOEM. *de binnenſte Bloemblaadjes langer.*

Georgië en *Karolina* zijn het natuurlijk Vaderland van dit onze Tuinen verſierend Gewas, het welk van vier tot vijf voeten hoogte in de ſchaduwe aan de oevers van Beeken en Rivieren of op vochtige Weilanden groeit, en in ons klimaat op eene wel beſchermde plaats ook zonder bedekking zeer wel voortkomt.

De takken ſtaan zonder veel Bladen uitgebreid tegen over elkander, en de Bloemen, die in de maand Junij alleen aan het einde der jonge Takken verſchijnen (*a a*), verſpreiden 'savonds een' haar eigenaartigen aangenaamen reuk. De naar benedengebogen Bloembladen zijn even lang als de evenkleurige Kelkbladen en daardoor onderſcheiden zij zich van de *Calycanthus præcox* (Chineeſche Kelkbloem), wier Bloembladen ook korter zijn dan de Kelkbladen; deze laatſte is ook als Japansch Gewas gevoeliger voor ons klimaaat, en verduurt hetzelve niet ligt. De eerſte wordt ook dikwijls met de laatſte verwisſeld, en door Bloemisten aan onkundigen als zodanig uitgevent. De donkerbruine kleur der Bloemen is verrukkelijk ſchoon, en dezelve wordt nog verhoogd door de menigvuldige ſchoon geele langwerpige Meelknoppen, die op de elspuntige Meeldraadjes zitten, (zie de vergroote fig. *b.*) binnen dezen ziet men eene menigte Vruchtbeginſelen, die in elsvormige ſamengedrukte met de Meeldraadjes even lange Stijlen eindigen en geklierde Merken hebben (*c*). De Vrucht wordt in September rijp, dezelve is geen eigenlijke

Vrucht,

Vrucht, maar de opgedroogde omgekeerd eivormige bezieächtige Kelk (*d*); die van buiten met kleverige klieren bezet is; hij bevat naarmate van zijne grootte drie tot dertig onmerkbaar behairde ſtaartvormige Zaaden (*e f*), en heeft, even als de ſchors, denzelfden kruideächtigen reuk.

De kortgeſteelde ovaal ſpitſe Bladen zijn wel aan de oppervlakte glad, maar te rug geſtreken ruw, aan de benedenzijde met witte fijne Hairen digt bezet (*g h*), zij vallen in den Herfst af en zijn dikwijls rimpelig.

De Takken hebben eene groote Mergpijp, de jongſten zijn vierkant met eene zwartbruine Schors, die met langwerpige wratjes bezaaid (*i*), en oud wordende ſcheurig is. De lidtekens der afgevallen Bladen zijn voorſtaande, en onderſteunen een' kleine ſtompen met korte lovers digtbezetten Knop (*k*).

De voortkweking geſchiedt door bewortelde in het Voorjaar afgelegde jonge Takken, die een vol jaar vereiſchen, alvorens zij van de moederplant afgenomen kunnen worden. Die door het zaad vereischt fijne Zand- en Houtaarde; in de ſchaduwe ſtraks na de rijpwording in potten gezaaid, kunnen nogthans de jonge plantjes niet voor het derde of vierde jaar in de open lucht geplaatst worden.

Het afkookſel der Takken zal aan de met Wismuth toebereide Wol eene duurzaame Kaltanjebruine kleur geven.

Calycanthus Floridus.

Karolinische Kelkblume.

CLASSIS XIII. ORD. IV.

XIII^de Classe. IV^de Rang.

Het Geslacht.

Liriodendron.

Tulpenboom.

Der Tulpenbaum.

Le Tulipier.

The Tulip-tree.

Eene der schoonste aanwinsten voor de Europische Tuinkunst is ongetwijfeld de Tulpenboom uit het gematigd *Noord-Amerika.* Als een hooggeschatte lieveling pronkt hij in onze Plantsoenen, niet alleen wegens zijne schoone grootsche gedaante, maar ook wegens het vreemd aanzien der Bladen en Bloemen. Daar hij onzen winter zo ligt doorstaat, en zijn groen zich zo vroegtijdig ontwikkelt, is hij by den Tuinvrind des te meer geächt.

De Benaming *Liriodendron*, in die van Tulpenboom vertaald, is niet voldoende, vermits het Griekische grondwoord veeleer Lisboom betekent, en de tegenwoordige benaming kan slechts met betrekking tot de eenigzins naar Tulpen zwemende bloemen gebezigd worden.

De Kruidkunde telt thans vier soorten van dit Geslacht, waarvan drie in *China* en een vierde op *Amboina* groeijen, welken, aangezien zij in ons climaat niet kunnen voortgekweekt worden, geen voorwerpen van onze aandacht zullen zijn, maar wij zullen dezelve slechts tot de bij ons groeijende vierde soort bepalen.

De Geslachtkentekenen zijn de volgenden:

De Kelk heeft een bijzonder tweebladig omwindsel, bestaande in driehoekige vlakke Blaadjes, die naderhand afvallen. De eigenlijke Kelk of Bloembedekking is driebladig, zijnde de blaadjes langwerpig, hol en bloembladachtig, even als de voorgaanden, vroeg afvallende. De Bloembladen zijn spatelvormig, stomp, aan den basis gesleufd, en de drie buitensten vallen vroeg af. Talrijke lijnrechte, korter dan de Bloem zijnde Meeldraadjes, vullen de geheele Bloem, en zijn in den Vruchtzetel gevoegd; langs de zijden van de Meeldraadjes zijn talrijke lijnrechte Meelknopjes aangegroeid. De Vruchtbeginselen zijn menigvuldig in een' kegel vergaêrd, zonder Stijlen, slechts eenigen hebben een bolrond Merk. De Vruchtkapsel ontbreekt,

maar

maar de geſchaliede Zaaden vertonen de gedaante van een' kegel. De veelvuldige Zaaden eindigen in eene lancetsgewijze ſchub, hebbende aan hunnen baſis op de binnenzijde een' ſpitſen hoek; de baſis zelf is ſamengedrukt en ſpits.

Omſtreeks *Philadelphia*, aan de Rivier *Schullkill*, is deze Boom zeer gemeen, en groeit in een' vochtigen zandachtigen grond nevens de *Platanus occidentalis*, *Quercus rubra* en *prinos* als het voornaamſte ſieraad der Bosſchen. Men rekent dat de Boom in zijn Vaderland de hoogte van tagtig en de dikte van veertien voeten bereikt, en houdt hem voor den hoogſten der Amerikaanſche Boomen.

Het Hout is ligt en witachtig, en wordt van de Draaijers en Schrijnwerkers gebruikt; maar de Wilden hebben reeds vóór de komst der *Europeaanen* de groote dikke ſtammen uitgehold en daarvan hunne Kano's gemaakt. Het heeft wijders, even als ons Vuurenhout, de eigenſchap, dat hetzelve zich bij droog weder ſamentrekt en door de vochtigheid opzwelt, het geen hetzelve in dit opzigt minder nuttig maakt; maar desniettegenſtaande gebruikt men echter hetzelve als Timmerhout. CATESBIJ verhaalt dat hij eene matige Korenſchuur heeft gezien, die geheel uit een' enkelen Tulpenboom was gebouwd. Ook als Brandhout is hetzelve minder voordelig dan andere Houtſoorten, en de Boom kan dus in onze Houtplantſoenen enkel tot vermaak gekweekt worden.

De Wortelen zijn dik, breekbaar, en hebben, even als de Schors en de jonge Scheuten, een' terpentijnachtigen reuk, zijnde daarenboven peperachtig ſcherp, en het is mogelijk uit dien hoofde dat men daaraan eene Koortsbastachtige hoedanigheid toeſchrijft.

De voortplanting geſchiedt door Stekken en Afleggers, maar het best door Zaad; ook is het niet nodig dat hetzelve uit *Amerika* overgebragt worde, vermits hetzelve bij ons rijp genoeg wordt. Weinige Zaaden, zo wel van Amerikaanſche als Europiſche Vrucht, hebben kiemvermogen, en uit dien hoofde moet hetzelve digt gezaaid, met zand ligt beſtrooid en met Takken overdekt worden. Schaduwe en herhaalde bevochtiging bevordert het kiemen, het geen eerst in het tweede Voorjaar plaats heeft. De Zaaden moeten voor de Vorst en de Muizen beveiligd worden. Vochtige, zandachtige met Leem vermengde grond en ſchaduwe bevorderen den duurzaamen groei; maar men bemerke dat reeds gevorderde Stammen niet zonder groot nadeel kunnen verplant worden.

XIII^de Clasſe. VI^de Rang.

Liriodendron Tulipifera.

Tulpdragende Tulpenboom.

Virginiſcher Tulpenbaum.

Le Tulipier de Virginie.

The Tulip-tree.

LIRIODENDRON TULIPIFERA; *foliis trilobis truncatis, calyce triphyllo.*

TULPDRAGENDE TULPENBOOM, *met gekwabde bladen.*

De Tulpen- of Geeleboom, de koning der *Amerikaanſche* bosſchen, verheft zijne trotſche kruin boven de hoogſte Eiken, en zijne uitgebreide Takken verſpreiden hunne ſchaduwe wijd en zijd. De Tulp, de luisterrijke Bloem, bekoort bij duizenden op dezen boom het oog des *Amerikaans*, en vervult met haare aangenaame geuren de lucht, die hij onder deszelfs lommer inademt. Hoe veele ſchoonheden de Natuur ook dagelijks oplevert, is 'er onder de boomen geen die den Tulpenboom evenaart, of zo veel ſchoonheden ſamenpaart; Bloem en Bladen, Stam en Steng zijn evenredig fraai; maar de trotſche groei van deszelfs majestueuſe kruin overtreft alle ſchoonheid. Met recht heeft de *Europeäan* hem als een voornaam ſieraad gekozen, en hij is de beminde voedſterling van onze Tuinen. De Graaf PETERBOROUGH plantte hem het eerst in *Engeland*, de Hoogleeraar HERMANNUS BOERHAVE in den Akademietuin te *Leijden*, en nog heden ziet men 'er een' door den grooten LINNÆUS zelven geplant op de bij de Kruidkenners zo bekende Buitenplaats *De Hartenkamp*, de Kweekſchool der hedendaagſche Kruidkunde.

De menigte van groote bladen, waarmede zijne kruin zo rijkelijk voorzien is, verſchaft eene verkwikkende beſcherming tegen de drukkende hitte, en de pracht der tulpenvormige Bloemen, die hem gedurende eenige weeken in de maand Juny verſieren en een' aangenaamen geur verſpreiden, zetten hem nog des te meer luister bij.

De Bloemen verſchijnen aan korte jonge Scheuten (*a*), aan welken vier tot zes geſteelde bladen afwisſelend ſtaan, en waarvan dat het welk het naast aan de Bloem ſtaat in gedaante van de overigen verſchilt (*b*). In den hoek van dit, of in dien van het volgende blad ſchieten weder jonge Scheuten (*c*), die, verder gevorderd zijnde, het aanzien hebben dat de volgende Zaadkapſelen zijdelings aan de takken ten voorſchijn komen. De

Bloem

Bloem zelve met haare eigenlijke kelk is, vóór het opengaan, in tweehoekige bladen of omwindſelen gerold, welken voorts weder afvallen; maar de Bloem zelve is van eene driebladige Bloembedekking omringd, wier bladen hol en gedurende den bloeitijd te rug gebogen zijn (*d*), doch na verloop van dezen weder afvallen. Zes, zelden negen, witgroene, met rood en geel gemengde Bloembladen vormen de tulp- en klokvormige Bloem (*e*), en omvangen menigvuldige op den vruchtbodem zittende Meeldraadjes, welken aan hunne zijdelingſche lengte ſmalle Meelknopjes dragen (*f*). De Bloemen ſtaan enkel op de éénlingſche Scheuten. De menigvuldige vruchtbeginſelen rusten op een' gemeenſchaplijken kegelvormigen Vruchtbodem, hebbende ſtijllooze kogelvormige Merken. De veele over elkander liggende lancetsgewijze vleugelen, waarmede de driehokkige Zaadbedekkingen eindigen, vormen kegelvormige Vruchten (*g*). De bedekkingen, of gevleugelde, van onderen driehoekige Zaaden (*h*) van het bovenſte gedeelte der vrucht bevatten ſlechts één, maar de benedenſte twee kleine, ovaale, ſamengedrukte, bultige Zaaden.

De Bladen zijn zo wel aanzien hunner gedaante als ontwikkeling merkwaardig. Vóór hunne ontwikkeling zijn zij ſlakkenvormig naar binnen gerold, en van twee ovaale dekbladen omvangen, die ſtraks na de ontwikkeling afvallen, zijnde de Bladſteel ſpiraalsgewijze gerold, en elk blad tegen het dekblaadje van het andere gebogen. De driegelipte bladen zijn van boven licht (*i*) van onderen witgroen (*k*), zijnde van onderen ovaal, van boven als uitgeſneden en afgeſtompt, hebbende in hun midden een' zeer fijnen, naauwlijks zigtbaaren zagten ſtekel.

De menigvuldige ronde Telgen zijn grijsgroen, en de meeste Takken grijsbruin, die, zonder bladen, zeer veel overéénkomst hebben met de Takken der Elst.

Het Gebruik van het Hout komt tot dus verre bij ons in geen aanmerking; naardien het getal der Tulpenboomen zich ſlechts tot de Lusthoven bepaalt. Meer aandacht verdient de boom om vrijë Groepen op Grasplaatſen te verſieren, of dezelve als ſchaduw gevende bosquetten te omſingelen. In zodanige plaatſing zijn de *Bignonia cataulpa*, *Quercus rubra*, *Tilia americana* en *caroliniana*, *Platanus orientalis* en *occidentalis*, *Acer rubrum en ſaccharinum*, voorzeker boomen, die door eigen ſchoonheid de zijne doen uitſteken; doch zo hij enkel op eene Grasplaats geplant wordt, dan valt deszelfs hoogte en ſchoon te meer in het oog.

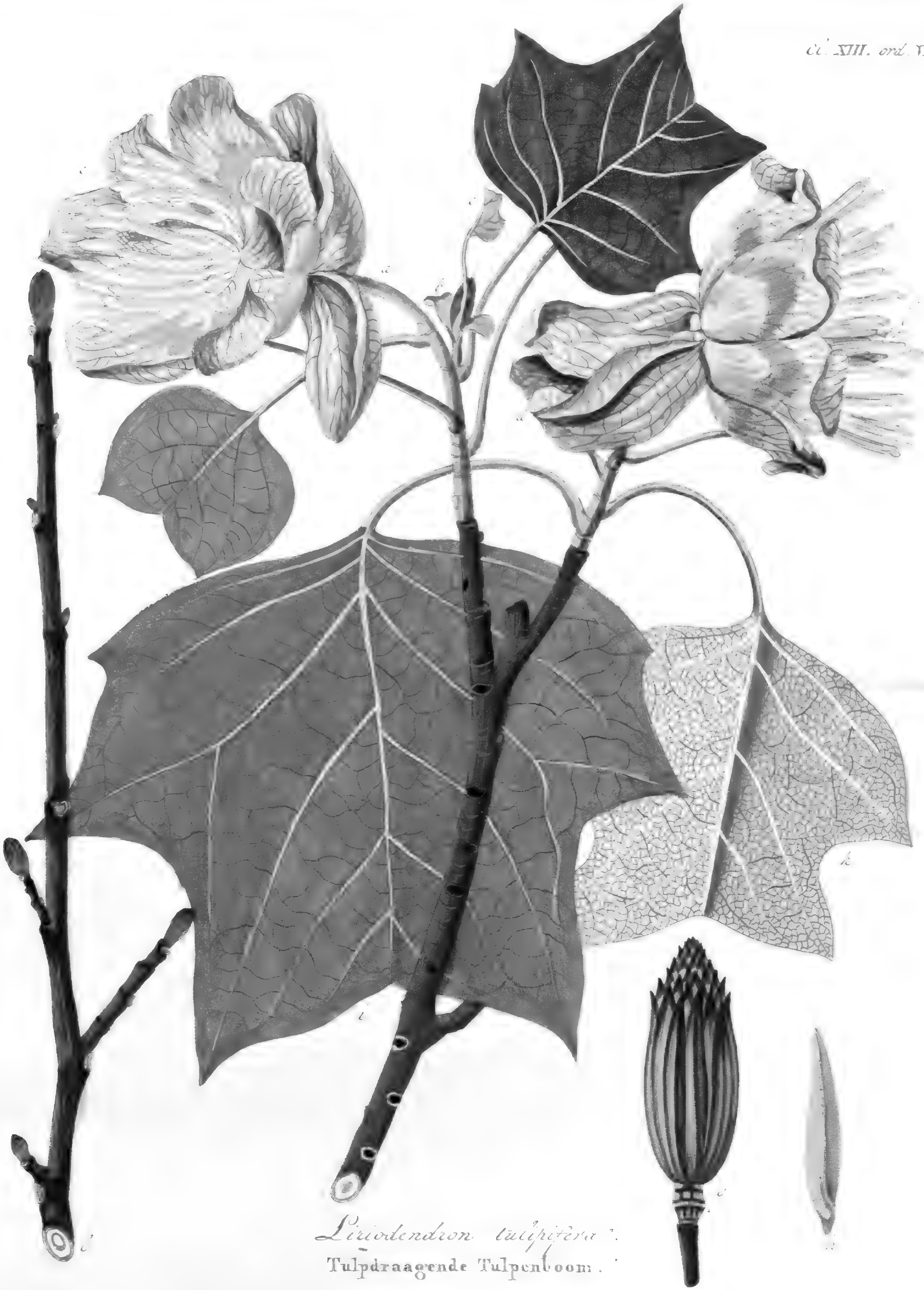

Liriodendron tulipifera.

Tulpdraagende Tulpenboom.

XIV^de Clasſe, II^de Rang.

Het Geſlacht.

Bignonia.

Bignonia.

Trompetenbaum.

Bignone.

The Trumpet-flower.

Alle de ſoorten der Bignonia zijn een bijzonder eigendom van *America*; immers worden dezelven in geen ander werelddeel, als inlandſche gewasſen, gevonden. Wanneer de Natuur, bijna overal, haar bloemfeest heeft gevierd, begint de Bignonia zijne bloemen eerst te ontrollen, dat is, niet vóór het warmer jaargetijde. — TOURNEFORT heeft aan dit geſlacht den naam van *Bignonia* gegeven, naar BIGNON, in zijn leven Boekbewaarer van den Franſchen Koning, LODEWIJK DEN XIV.

Sommigen, en voornaamlijk JUSSIEU, verdeelen de ſoorten in verſcheiden geſlachten, of verplaatſen ze onder anderen; iets, dat goedkeuring verdient, wegens de verſcheiden gedaante der teeldeelen van eenige ſoorten.

Volgends LINNÆUS zijn de geſlachtskenmerken, een bekervormige, éénbladige, vijfſpleetige, recht opſtaande, (ſoms gekleurde,) bloemkelk; eene klokswijze, éénbladige bloemkroon, welker kleene pijp niet langer is dan de kelk; de kelk daarentegen is zeer lang, van buiten buikig, en mede klokvormig; de rand is in vijven gedeeld, zijnde de twee bovenſte lappen terug gebogen, en de benedenſte uitgebreid; de meeldraaden zijn priemswijs, vier in getal, waarvan twee kort en twee lang zijn: de meelknoppen zijn terug gebogen, langwerpig, en ſchijnen dubbeld te wezen; de ſtijl heeft de lengte van de meeldraaden, is draadswijs, en het merk is gekopt: het langwerpige, puntige vruchtbeginſel groeit tot eenen tweekleppigen en tweehokkigen hauw, wiens middenſchot huidig, gelijkloopend, en aan de naaden verdikt is; de zaaden zijn veelvuldig, zitten aan elkander, zijn ſamengedrukt aan wederzijden, en gewiekt.

Dezelfde Natuurkenner, de beroemde LINNÆUS, plaatst het geſlacht onder de veertiende Clasſe, in den

twee-

tweeden Rang; of, onder de Schuilzaadigen; bovendien verdeelt hij de ſoorten in die met *eenvouwige*, *gepaarde*, *drievouwige*, *gevingerde*, *gevinde*, *verdubbelde*, en met *dubbel gevinde bladen*.

De bloemen zijn van onderſcheidene gedaante; ſoms klokvormig, ſoms pijp-, anderen trechter-vormig, iets dat, benevens de plaatshebbende afwijking der geſteltenis, en gelijke lengte der meeldraden, ſommigen genoegſaame reden ſchijnt te zijn, om het geſlacht te verdeelen. — Heden zijn vier- en- vijftig zoo boom- als heester-achtige ſoorten in de Kruidkunde bekend.

Meestal zijn de ſoorten der Bignonia zoo opmerkenswaardig als bevallig, wegens hunne ſchoone en groote bloemen. Hunne ſtammen zijn nu en dan kruidachtig; doch, meestäl, als die der Boomen en Heesters, met aanmerklijk verſchillende bladen.

De Bloemen vindt men zomwijlen in de blad-oxelen zitten; doch zeer dikwijls in een pluim of tuiltjen, aan de punt der takken verzameld.

*

CLASSIS. XIV. ORD. II.

XIV^de Classe. II^de Rang.

Eerste afdeeling, of, met eenvouwige bladen.

Bignonia Catalpa.

Catalpa-boom.

Der Trompeten-baum.

Catalpa d'Amerique.

The trumpet-flower, with simple heart schaped leawes.

BIGNONIA CATALPA *foliis simplicibus cordatis ternis, caule erecto, floribus diandris.*

CATALPABOOM; *of,* BIGNONIA, *met enkeld hartvormige, drievouwige bladen, de steel recht op staande, de bloemen tweemannig.*

Florida, Carolina en Japan zijn het vaderland van deezen boom; van daar is hij in de noordlijke provinciën van America, en verder in Europa overgebragt: binnen weinige jaaren bereikt hij eene vrij aanzienlijke grootte, en is zeer wel bestand tegen onze winter-koude, alhoewel, bij sterke vorst, en op geene luwe plaats staande, de toppen van het oude hout bevriezen; dit gebeurt voornaamlijk aan de jonge boomen en planten, welke derhalven altoos met stro bedekt, en buiten den noorde-wind geplaatst moeten worden: als de boom uit inlandsch zaad gekweekt is geworden, is hij sterker en kan alzoo veel meer verdraagen: er zijn bewijzen voorhanden dat van zulke boomen, bij eene winter-koude van 18½ graad onder het vriespunt, volgends den warmtemeeter van REAUMUR, de jongste looten beschadigd werden, terwijl de boom ten behoorelijken tijde prachtig bloeide en rijp zaad gaf: ongetwijfeld heeft de sneeuw, welke toenmaals 2½ voet hoog lag, veel tot het behoud van den boom bijgedragen, waaruit wij tevens kunnen besluiten, dat bij eene mindere hoeveelheid van sneeuw, de reeds volgroeide stam van menig teder gewas alleenlijk door eene dekking van de wortelen met mos, boomloof, of met run, voor de koude beveiligd kan worden.

Hier te Lande teelt men den Catalpaboom door 't zaad, uit America tot ons overgezonden, of door uitloopers, welke aan den stam voordkomen; deeze worden, naa alvoorens ingesneden te zijn, met aarde bedekt; want wegens de hardheid van 't hout kan het niet wel gebogen worden.

In de maand Junij schieten de bloemen uit de punten der jonge looten voord, in de gedaante van rechtop staande pluimen, gemeenlijk van agt tot agttien duimen lang, en van vijf tot vijftien duimen breed; de bloemen staan voords aan den hoofdsteel op zijdelingsche steelen, drievouwig tegen elkander, zijnde de eene

tel-

telkens korter dan de overigen: aan den hoofdſteel zoowel als aan het bloemſteeltjen en de zijſtengen zijn, op een ongelijken afſtand, ſmalle en afvallende ſtoppeltjens.

Voords zijn de bloemen in ſommige opzichten van gedaante als de Vingerhoed (*Digitatis a. b. b.*), en hebben een aangenaamen geur: zij verſchillen van de andere ſoorten zoowel door de gemelde haare gedaante, als door haaren kelk, die in twee holle deelen geſpleeten is (*c. c.*): verder hebben zij ſlechts twee vruchtbaare meeldraadjens, en, ten minſten voor zoo veel ik heb kunnen waarneemen, allen even lang, alzoo dat dees boom noch onder deeze Clasſe, noch onder dit Geſlacht behoort te ſtaan, en de onervarene groote moeite heeft om hem onder die Clasſe en dat Geſlacht te vinden.

De kleur van de bloem is donker-witachtig, met blaauwe paarſche vlekken, en ſchoone geele zijdelingſche ſtreepen voorzien, welken de aan den rand gegolfde bloemen (*a.*) een ſchoon aanzien geeven. Het langwerpig rond vruchtbeginſel, met een, boven de bloem uitſteekenden ſtijl, verandert in een langen dunnen hauw (*d*), die veel gevleugeld zaad bevat: de bedoelde vleugelen eindigen in verlengde geſcheurde punten (*e.*).

De bladen ſtaan op lange ſteelen, drie tegen elkander over: zij zijn langwerpig; hebben een gladden rand en loopen ſpits toe (*f.*); voords zijn zij zeer gevoelig, en worden ligtlijk door den wind beſchadigd; ook zijn zij van verſchillende grootte; men ontmoet er die een voet lang en breed zijn: van boven zijn zij helder en ſchoon groen (*f.*), en van onderen grijs groen (*g.*).

De hauwen worden in den herfst rijp, en moeten tot aan den vorst, zonder dat zij bevriezen, aan den boom gelaten worden; verder bewaart men het zaad in den hauw op eene luchtige plaats; in 't voorjaar neemt men 't uit denzelven, en zaait het in eenen beſchaduwden grond, in gelijk wijde voorens en digt op elkander; daarnaa bedekt men het met fijne aarde, ter hoogte van een' vinger lang: aldra kiemt het: tegen den winter zijn de planten wel een voet hoog: ſtaande de eerſte jaaren moeten zij, gelijk reeds gezegd is, tegen de koude gedekt worden.

De jonge takken hebben wijde mergpijpen (*h.*), en kunnen ook in den winter gekend worden, naamlijk aan de vooruitſteekende lidtekenen van de afgevallene bladen.

De pracht der bloemen en het overheerelijk ſchoone groen der bladen geeven den boom groote waarde voor zomer-plantſoenen, te meer daar hij in allen grond, zo dezelve maar niet te nat is, wel wil groejen: het onaangenaame dat de bladen wat laat ten voorſchijn komen, heeft dit gewas met meer anderen gemeen, en behoort, wegens deszelfs andere hoedanigheden, in geene aanmerking te komen.

De verplanting in 't voorjaar is zekerder dan die in den herfst geſchiedt.

❁

Bignonia Catalpa.

Catalpa-Boom.

XIV^de Clasſe, II^de Rang.

Vijfde Afdeeling, of, met gevinde Bladen.

Bignonia radicans.

Bignonia radicans.

Wortelende Bignonia.

Der Wurtzelende Trompettenbaum.

Le ſabrun de Virginie.

The Scarlet Trumpet-Flower.

BIGNONIA RADICANS, *foliis pinnatis, foliolis acuminatis dentatis, corymbo terminali tubo corollae calyce triplo longiore.*

WORTELENDE BIGNONIA, *met gevinde bladen; de blaadjens ingeſneden, de ſteng met gewortelde knietjens.*

Deeze plant groeit in *Virginië*, *Carolina* en *Florida*, klimmende ſoms vijftig voeten hoog tegen de naastſtaande boomen op, door middel van de wortelen, voordkomende aan de knietjens of leedjens van haare ranken. De bladen ſtaan aan de jonge loten van 't zelfde jaar, tegen elkander over, zijnde ongelijk gevind, en uit vijf of negen wijd getande Blaadjes ſamengeſteld. In het Vaderland deezer Plant verſchijnen, in de maand Augustus, aan het einde der ranken, ſchoone, langgepijpte, orangekleurige bloemen, die tot omtrent het midden van September doorbloeijen. De ſoort over welke ik thans ſpreek, geeft verſcheidene afwisſelingen: de merkwaardigſte van dezelve zullen, op bijzondere plaaten, hier bijgevoegd worden.

Alhoewel ik den bloeitijd der Plant op haar' Vaderlandſchen bodem en in warmer climaaten, bepaald heb op de maand Augustus, kan men echter bij ons haaren bloei niet verwachten vóór de maand September; en daar, gevolglijk, de zaaden niet rijp kunnen worden, is het voor ons onmogelijk haar door het zaad voordtekweeken: te gemaklijker is ondertusſchen de voordkweeking door ſtekken van versch afgeſneden jon-

ge

ge ranken, mids men zorge dat dezelven niet, door den vorst, beſchadigd, en op een ſchaduwachtige plaats geplant worden: dan, ook deeze wijze van voordkweeking kan men ontbeeren, (is het flechts dat men niet eene geheel groote voorraad van planten wil hebben,) want door de uitloopende wortelen teelen zij overvloedig van zelven voord. Offchoon voords de geplante ſtekken weeliger wasſen, en vroeger bloeijen, dan het zaad, verdient dit echter, zo men 't uit het moederland kan bekomen, verre den voorkeur, dewijl de Bloemenvriend uit de voordteeling door zaad de aangenaamſte verſcheidenheden kan verwachten: alhoewel verder de plant ons winter-ſaiſoen zeer wel verduurt, is men echter verpligt haar tegen warme muuren te zetten, of 's winters te bedekken, anders belet de koude haar het bloeijen, of zo zij al bloemknoppen ſchiet, vallen dezelven af.

Deeze rankrijke Heesters zijn bijzonderlijk geſchikt ter bekleedinge van zomer-priëelen, van muuren, enz. aan welken de ranken zich kunnen hechten. Behalven dat gebruiken de Inwooners van *Virginië* dezelven, om hunne huizen ſchaduw toetebrengen, en dit verſchaft hun dan nog het ſtreelend genoegen, dat zij voor hunne vengſters zittende, de *Colibris* met de hand kunnen vangen, want die vogeltjens worden derwaards gelokt door de uitwaasſeming en de honig van de bloemen der *Bignonia*; als zij nu met hunne lange dunne nebben, tot op den grond der bloemen ingedrongen, en bezig zijn met den honig te zuigen, knijpt men, met twee vingeren de bloem ſnellijk toe, en houdt alzoo het vogeltje aan zijne nebben gevangen.

Deeze ſoorten van de Bignonia, geeft, bij middenmaatig hooge boomen geplant, en tot aan de takken derzelver opgeklommen zijnde, geduurende den bloeitijd, een zonderling aanzien, dat voornaamlijk geſchikt is voor zodanige tafreelen, welken een vreemd of romaneſcq gezicht vereiſchen, of door iets tegenſtrijdigs een verrasſchend indrukſel moeten verwekken.

Door de Geneeskunde onder de vergiftige gewasſen geteld wordende, vereischt zij omzichtigheid zoo in haar gebruik als behandeling bij het planten.

Terwijl ik bezig ben met deeze bladen ter perſſe te bezorgen, wordt mij van mijnen zeer geleerden en waardigen vriend, de Heer REINWARDT, *Hoogleeraar in de Kruidkunde* te *Harderwijk*, bericht, dat thans, (in Augustus) deeze ſchoone Heesters in den Academiſchen Kruidtuin, ter dier ſtede, in vollen bloei ſtaan; dat dezelve ſedert eenige jaaren niet gebloeid had, en dat zijn Ed. van gevoelen is, dat de tegenwoordige bloei toegeſchreeven moet worden daaraan, dat men dit gewas, voor deeze keer, zonder eenige ſnoejing, naar zijne natuur, had laaten groeijen.

Bignonia Radicans. Wortelende Bignonia.

duuren: ik heb haar alleenlijk doen afbeelden, om haar, vergunt het geval zulks, te kunnen onderkennen, en nader met haar bekend te worden. De bloemen zijn, van binnen en buiten, meer hoog rood, en vertoonen eenen grooteren afstand van de moederplant; ook zijn de bladen, offchoon dezelfde gedaante hebbende, ongelijk veel grooter, en groeijen weeliger dan de voorgaanden.

❋

Bignonia Radicans. Variet: 1.

Wortelende Bignonia *Verscheidenh: I.*

Bignonia Radicans Var. 2.

Wortelende Bignonia *verscheid. 2.*

XVII^de Clasſe, III^de Rang.

Cytiſus Purpureus.

Paarsroode Cytiſus.

Der Purpurrothe Bohnenbaum.

Cytiſe à fleurs rouges.

Red flowering Cytiſus.

CYTISUS PURPUREUS, *floribus axillaribus ſolitariis pedunculatis, caulibus procumbentibus foliolis obovatis leguminibusque linearibus ſubrepandis.*

PAARSROODE CYTISUS, *met enkele geſteelde oxelbloemen, nederliggende Stengen, de Blaadjes omgekeerd eirond en de Peul lineaal en iets uitgebogen.*

Strelen de andere Cytiſusſoorten op hoogere Stammen door derzelver ryke Bloemenpracht het oog, deze doet zulks niet minder, offchoon laager bij den grond kruipende, en op het eerſte gezigt niet bijzonder, maar in de nabyheid des te uitſtekender fraai zijnde. Even deze hoedanigheid maakt haar ook bij uitſtek geſchikt ter ſchakering van onderſcheiden kleuren in een levend bloemtapijt, gelijk zulks reeds elders en inzonderheid bij de beſchouwing der *Daphne*, e. z. v. is aangemerkt.

De tamelijk hooge Bergen van *Karinthië*, de *Ukraine* en *Kroatië* zijn de geboorteplaatſen van deze Heester, alwaar zij op ſommige woeste en kruiden dragende plaatſen groeit. De Heester, laag zijnde, wordt niet hooger dan één of twee voeten, en verſpreidt haare liggende takken langs den grond. Uit de hoeken der Bladen ziet men in de Maand May van één tot drie paarsroode welriekende Bloemen voortkomen (*a a*), welke het Gewas geduurende drie weeken het verruklijkst aanzien geven. Niet ſlechts de Bloemen hebben het aangenaame der kleuren tot haar voordeel, maar zelfs de Kelken zijn met roode en groene ſtreepen geſchakeerd.

Eveneens zijn de op de Bloemen volgende Peulen gekleurd (*b*), doch zij worden bij derzelver rijp-

wor-

wording zwart (*c*), en bevatten van één tot zes Zaaden (*d*). De lineaale, van boven bogtige en als het ware iets cirkelvormige gedaante der Peulen is een voornaam kenmerk van dezelven.

De langwerpige omgekeerd eivormige gefpitste bladen zijn fomwijlen zagthairig, van boven donker- en van onderen grijsgroen (*e e*), zijnde overigens de geheele Plant glad.

Gedurende den Winter zijn de drooge Takken zeer ligt daaraan te onderfcheiden, dat van den grond van elken Knop twee verheven lijnen tot de volgenden daar beneden ftaande aflopen (*f*), en dusdoende dezelven eenigzins hoekig doen worden.

De voortkweking gefchiedt door Zaad of Afleggers, en gedurende den eerften Winter vereischt de jonge Plant eenige bedekking.

Cytisus Purpureus.
Paersroode Cytisus.

XVII^de Classe. IV^de Rang.

Colutea Aperta. MÖNCH.

Colutea Cruenta. AITON.

Openstaande Colutea.

Offenstehender Blasenbaum.

Baguenaudier sanguin.

Blood-flowering Bladder-Senna.

COLUTEA APERTA. Mönch. *Foliolis cordatis, leguminibus antice apertis.*

OPENSTAANDE COLUTEA. *met hartvormige Blaadjes, de Peulen van voren geöpend.*

COLUTEA CRUENTA. Aiton. *Foliolis cuneiformi-obcordatis, vexilli gibbis obtusis minimis.*

BLOEDROODE COLUTEA, *met wigvormig-omgekeerd hartvormige Blaadjes, de Vaandelbult zeer klein en stomp.*

Het is moeilijk te beslisschen wie der Schrijvers deze Heester naauwkeurig beschreven en benoemd heeft, naardien ieder niet alleen zuivere kenmerken, maar ook toepaslijke Naamen aan dezelve heeft gegeven, zo dat men door deze twijfelachtige bepaling in het onzekere is, of 'er twee zodanige gewassen bestaan, dan wel één met eene dubbele benaming. Ik voor mij, zo ik kiezen moest, zou telkens de benaming afleiden van een uitstekend kenmerk, en hiertoe is, naar mijn oordeel, de charakteristieke opening van de Peul meer geschikt dan de kleur. Schoon WILDENOW dit kenmerk in zijn Beschrijving opgeeft, noemt hij echter de Heester *Colutea cruenta*, en plaatst die welke hier *Colutea aperta* wordt genoemd, als eene varieteit van SCOPOLI. Ondertusschen geloof ik dat dit ver-

verſchil alleen daarin te zoeken is, dat de twee ſoorten, namelijk die, welke wij als *Colute orientalis* en *Colutea aperta* opgegeven hebben, hier verwisſeld zijn, en dat de *Colutea orientalis* die geen is, welke bij ons als *Colutea Cruenta* bekend ſtaat, maar dat de *Colutea aperta* minder bekend of niet genoegzaam onderſcheiden is.

De hier bedoelde ſoort groeit op de Bergen en in de Bosſchen van het zuidelijk gedeelte van het Schiereiland de *Krim*, of aan de afhangende rotſen van het zuidelijk gedeelte van den *Kaukaſus*. Zij vormt eene drie à vier voeten hooge, en wegens de veele uitlopers zeer uitgebreide Struik.

De Bloedkleurige Bloemen verſchijnen voor de eerſte maal in Mai, en voor de tweede in Augustus; zij zijn in eenvouwdige twee- of vierbloemige trosſen op een' bijna gladden Hoofdſteel gegaêrd. De Bloemkrans is de kleinſte van de hier opgegeven ſoorten, hebbende een rond van boven uitgegulpt en van onder met twee verhevenheden voorzien Vaandel (*c*). De Vleugelen (*d*) zijn van voren ſtomp, en korter dan de Kiel (*e e*) wier uitſnijding aan den baſis klein en het uitſteekſel afgeſtompt is. De Peul heeft, zodra zij zich formeert, boven aan de punt eene zich uitſtekend voordoende opening (*f*), welke naarmate van den groei in evenredigheid toeneemt, en bevat zwartachtige niervormige Zaaden (*g*).

De Bladen hebben aan den Baſis twee zeer kleine ſtoppeltjes, en zijn uit zeven à negen grijsgroene, vleesachtige, rondachtige, aan den baſis toegepunte, van boven meer of min uitgegulpte Blaadjes ſamengeſteld (*h*).

De Takken zijn rond en kort; de jongſten hebben in den Winter eene grijze met zwarte vlakken en klieren bezette Schors, en zijn rechtopſtaande. De Knoppen zijn even als die der Boomachtige *Colutea*, maar de aan den Baſis ſtaande Lidtekenen (*i*) aan de afgevallen Bladen hebben zeer kleine Stoppeltjes.

Colutea Aperta.

Openstaande Colutea.

XVII^de Clasſe. IV^de Rang.

Eerſte Afdeling, of Heesterachtigen.

Colutea Arborescens.

Boomachtige Colutea.

Gemeiner Blaſenbaum.

Baguenaudier commun.

Common Bladder-Senna.

COLUTEA ARBORESCENS, *foliolis ellipticis retuſis, vexillo gibbis abbreviatis, caule fruticoſo.*

BOOMACHTIGE COLUTEA, *die boomachtig is, met ſtompe hartvormige Bladen.*

In het Zuidelijk *Europa*, *Engeland*, *Frankrijk*, *Italië*, voornaamelijk aan den *Veſuvius*, groeit deze Heester vrij overvloedig. Die, welken men in *Duitschland* wild groeijende vindt, zijn waarſchijnlijk van verſtrooide Zaaden afkomstig. Zij wordt gemeenlijk zes of agt, en in een' goeden grond wel twaalf of vijftien voeten hoog. Vermits zij een' ſteenachtigen grond bemint, is zij inzonderheid geſchikt om ſteenachtige Woestenijen met geringe kosten in nuttige Bosſchaadjes te herſcheppen, in welken de Haazen, die de jonge Scheutjes bij uitſtek beminnen, in den Winter eene goede ſchuilplaats vinden, en andere nuttige Gewasſen dusdoende niet beſchadigen.

Wanneer het Voorjaarsſaiſoen gunstig is, dat aanhoudende droogte en koude het groen worden niet beletten, dan verſchijnen reeds in de maand May de Bloemen aan deze Heester, en bloeijen tot aan het begin der wederkerende vorst. Zij vormen op laage fijnhairige Hoofdſteelen eenvouwdige drie of agtbloebloemige Trosſen (*a*). Iedere Bloem heeft een bijzonder Bloemſteeltje, hetwelk aan deszelfs invoeging een lancetsgewijs Lovertje heeft. De Bloemkrans is geel. Het Vaandel heeft aan den baſis twee ſtompe verhevenheden, welken met hetzelve allengs naar boven inéengroeijen. De vleugelen zijn met het Scheepje of Kiel van gelijke lengte, zijnde de uitſnijding aan den baſis der vleugelen klein en het uitſteekſel afgerond. De Vruchtpeulen zijn geelachtig groen, en ſommige verſcheidenheden iets rood geſtip-

peld;

peld; aan de benedenzijde zijn dezelven boogvormig, en vormen met den Vruchtſteel een' bijna rechten hoek, in de gedaante van doorſchijnende blaazen met den voortdurenden Stijl. Zij worden van de Maand Junij tot in den Herfst rijp, en bevatten zwarte niervormige Zaaden. Deze worden in ſommige jaaren door de Oorwormtjes (*Forficula auricularis*), welke in de Peulen nestelen, dikwijls vernield.

De Bladen zijn ſamengeſteld uit negen tot dertien ongelijkparige tegenoverſtaande langwerpige eivormige dunne Blaadjes, die op een' eigen Bladſteel rusten, boven uitgerond en met een' fijnen zagten ſtekel voorzien (*d*). Hunne bovenvlakte is grasgroen, de benedenvlakte fijnhairig.

De Takken en Scheuten zijn rond en jeugdig met witte hairen bezet; in den Winter is de Schors grijs, zwart gevlakt en met zwarte klieren bezaaid (*e*). Aan het oude Hout is de Schors geſcheurd en donker.

De Knoppen zijn eivormig, ſtomp en vlak gedrukt wordende door de voorſtaande met lovertjes voorziene lidtekenen der afgevallen Bladen onderſteund. Hunne korte van onder breed en van boven ſtompe ſchubben, zijn aan de benedenvlakte en aan den rand fijn behaird. Dikwijls ziet men naast de groote Knoppen twee kleineren, bevattende den eerſten Bloeiſem, die zich echter zelden ontwikkelt.

Het Hout is geel, vast en taai, hebbende eene roode houtachtige Mergpijp; maar vermits de Stammen dun zijn, kan hetzelve niet dan tot kleine voorwerpen gebezigd worden.

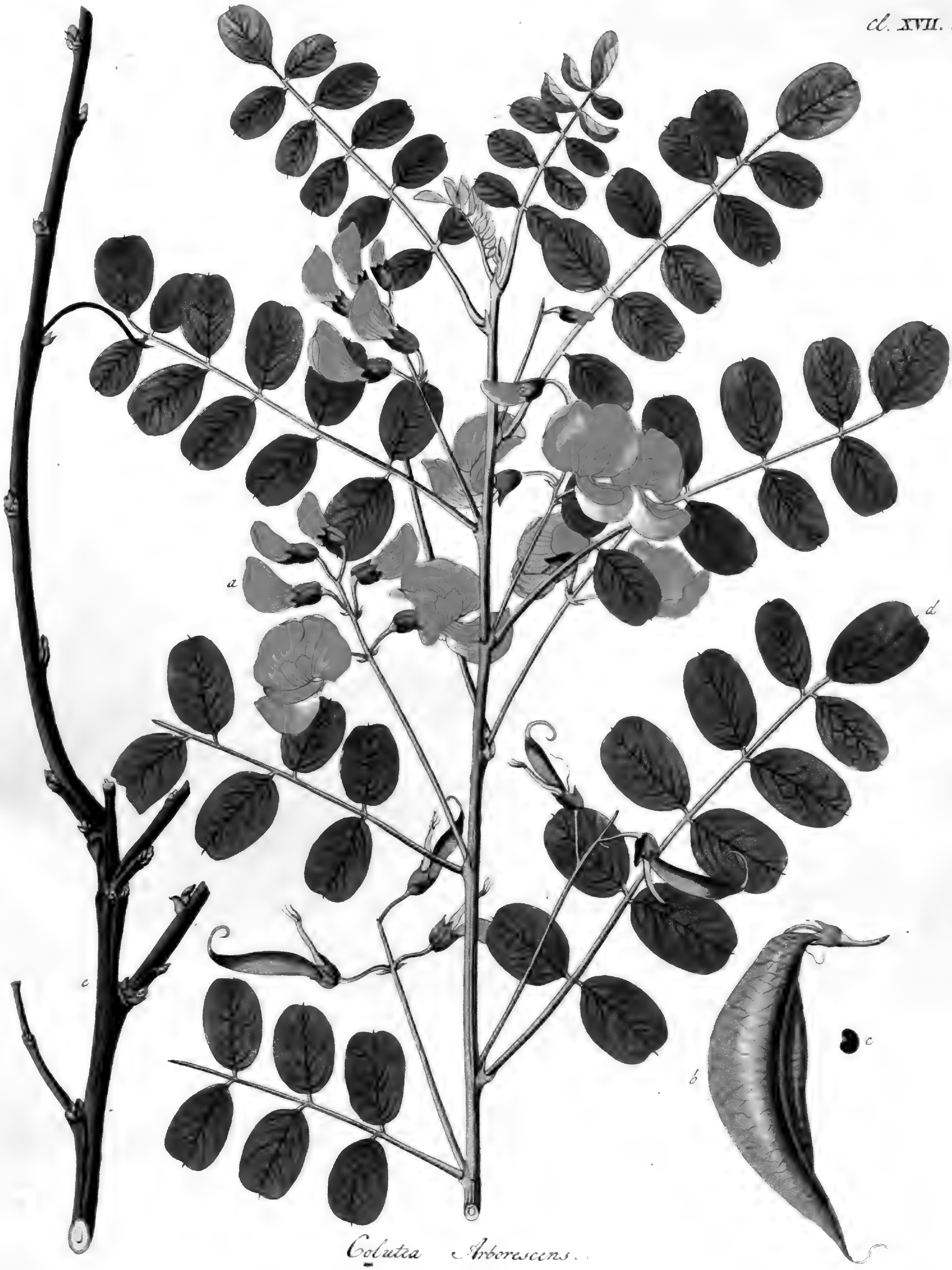

Colutea Arborescens.

Boomachtige Colutea.

XVII^de Classe. IV^de Rang.

Het Geslacht.

Amorpha.

Amorpha.

Amorpha.

Amorpha d'Amerique.

The bastard Indigo.

Het woord *Amorpha* is van de Griekſche taale afkomſtig, en betekent iets het welk geene gedaante heeft: deeze betekenis kan echter niet in allen deele op den Heester, over welken wij thans zullen handelen, toegepast worden; zooveel is waar, dat de bloem van den Amorpha eene onderſcheidene gedaante heeft welke volſtrektlijk van alle anderen afwijkt, en wel voornaamlijk van de Vlinderbloemen, onder welken zij, volgends haaren natuurlijken rang, te ſtaan komt: alhoewel men haar niet, in den ſtriktſten zin, ſchoon kan noemen, kan men echter van haar zeggen dat zij vreemd en wonderbaar is.

Haare kelk is éénbladig, gepijpt, rolrond en peervormig; de mond ſtaat recht op, is vijftandig, ſtomp en voordduurend; de twee bovenſte tanden zijn de grootſten.

Alle de Vlinderbloemen zijn ſamengeſteld uit het vendel, de vleugelen, en den kiel; maar aan deeze zoo merkwaardige bloem ziet men ſlechts een ovaal, hol, rechtöpſtaand bloemblad, hetwelk naauwlijks grooter dan de kelk, en zijdelings tusſchen de twee bovenſte en grootſte tanden van denzelven ingeleed is: voords is dit bloemblad van boven eenigzins ſleufswijze uitgegulpt, door welke uitgulping de meeldraaden opſtijgen: vleugels en kiel ontbreeken, gelijk reeds gezegd is.

De tien meeldraaden, ſlechts eenigzins aan den baſis veréenigd, zijn rechtöpſtaande, van ongelyke lengte, echter langer dan de bloem zelve, en de meelknopjens zijn eenvouwig.

Het

Het vruchtbeginſel is ten halven rond, de ſtijl elsvormig, van gelijke langte met de meeldraaden, en het merk is mede eenvouwig.

De peul is eenigzins maanvormig, teruggebogen, grooter dan de kelk, ſamengedrukt, aan de punt nog verder terug gebogen, éénhokkig, bultig, en bevat twee langwerpige niervormige zaaden.

De Amorpha maakt, onder andere en kleene partijen gemengd, een allerfraaiſte, ja verrukkelijke vertooning, zoowel wegens zijne ſierlijke bloemtrosſen, als wegens zijn ſchoon en leevendig groen.

CLASSIS XVII. ORD. IV.

XVII^de Classe, IV^de Rang.

Amorpha Fruticosa.

Heesterachtige Amorpha.

Die Staudige Amorpha.

Amorpha d'Amerique.

The Bastard Indigo.

AMORPHA FRUTICOSA *foliis pinnatis cum impari, floribus spicatis, corrollis corruleis, staminibus exsertis.* MOENCH.

HEESTERACHTIGE AMORPHA *met ongelijk gevinde bladen, airen met blaauwe bloemen, en voor-uitsteekende meeldraaden.*

Alhoewel LINNÆUS deezen schoonen heester zeer fraai, in den *Clifortschen tuin*, hebbe doen afbeelden en ook anderen reeds afbeeldingen van denzelven hebben gegeven, zal 't echter den vriend van bloemen denkelijk voldoen dat gewas ook in deeze verzameling te zien voorkomen; te meer daar het alleen nog maar algemeen bekend is; de Heer MOENCH is, zo veel mij bekend is, de eenigste die het, soortlijk, bepaald heeft. — Onder de nieuwste ontdekkingen vindt men wel nog van eene andere soort gesproken, naamlijk van den *Amorpha pubescens*; dan ik heb, ondanks alle aangewende moeite, denzelven tot heden toe noch gezien, noch beschreven gevonden, ook is hij bij mijne Kruidkundige vrienden onbekend, en de Heer WILDENOW, van wien ik gewislijk nadere inlichting deezen aangaande verwacht, is met zijnen arbeid tot zoo verre nog niet gevorderd

Het Vaderland van deezen *Amorpha*, dien men ook, niet ongepast, *Ongedaante* zoude kunnen noemen, is Zuid-Carolina, echter kan hij, op een beschutte plaats, en wèl gedekt, onze winterkoude verdraagen; en de weliger groei vergoedt aldra de weinige schade, welke de jonge looten soms door de koude lijden.

Het gewas bereikt wel eens een mans hoogte en meerder; uit den wortel schieten veele uitloopers voord, die gemeenlijk zoo dik als eene schrijfpen, buigsaam en nederliggende zijn: de takken zijn aschgraauw, of eenigzins paarschachtig van kleur, bijnaa tot boven toe naakt, en niet zeer bladrijk; (de jonge takken echter zijn groen, lichtgroen gestreept, en worden niet zelden vlekkig:) zij zijn versierd met prachtige schoone bloementrossen (*a. a.*) van twee tot zeven duimen lang, welken, telkens drie in getal, aan de einden der takken, uit den oxel van een blad, ten voorschijn komen, en in de maand Mei, als mede, voor de tweedemaal, in de maand September, met haare schoone paars-blaauwe bloemen pronken.

Dit gewas geeft, door zijne menigvuldige groene takken, en schoon-groene, gevinde bladen, met zeer veele fraaje pluimen versierd, in kleene boschjens, tusschen andere heesters geplant, een ongemeen verrukkelijk gezicht; en kan, wegens zijn jaarlijkschen tweevouwigen bloei, zoowel voor zomer- als herfst-partijen met veel voordeels gebruikt worden.

De

De bloem van deezen Amorpha is, gelijk ik bij de beſchrijving van deszelfs geſlacht gezegd heb, eene ongedaantige vlinderbloem, van onderen pijpvormig, zijnde met een korten nagel bevestigd aan de twee korte inſnijdingen van den vijftandigen, eenigzins buitenwaards gebogenen kelk: tien borſtelvormige, witte, van onderen naauwlijks verëenigde meeldraadjens, die tweemaal zoo lang als de bloem zijn, ſteeken met hunne prachtige oranje-geele meelknopjens, en als met de geheele kracht van hun bevruchtingsvermogen, op eene grootſche wijze uit.

Het vruchtbeginſel verandert in eene builtige peul (*b.*), welke meestal twee zaaden (*c.*) bevat: als het jaargetijde gunstig is, worden dezelven in de maand October rijp, en zijn zeer geſchikt ter voordkweekinge. De ongelijk gevinde afwisſelende bladen, hebben aan de jaarige takken zeven of agt, aan de anderen dertien of vijftien vinblaadjens; de bovenſten ſtaan rechtop, evenwijdig van elkander; de benedenſten zijn terug gebogen. De jaarige ſteng (*d.*) is geſtreept, en de bloemſtengen hebben mede helder-bruine doorzichtige lovertjens. De gemeenſchaplijke bladſteel is zeer ſtijf, van boven geſleufd, van buiten verheven rond, aan den knop eenigzins dik, ter wederzijde van liniaalswijze korte ſtoppeltjens voorzien (*e*). Agt of negen paar vinblaadjens worden van oneffene en effene blaadjens beperkt; het effene is voorzien van een enkeld elsvormig ſtoppeltjen uit den bladſteel voordkomende; 't oneffen heeft hetzelve dubbeld: de vinblaadjens zitten op eigene bladſteeltjens, zijn ovaal-langwerpig, van buiten eenigzins gewold met kleene puntjens, (door ſommigen voor gaatjens aangezien,) tegen de zon gekeerd, uitgebreid, een weinig terug gebogen, en 's nachts hangende.

De drooge takken (*f.*) zijn licht-paarschachtig, en kenbaar aan hunne bruin-geele geſchubde botten.

Bij ons wast nog eene andere ſoort van Amorpha, die ſchoone bruine bloemen heeft, en eene verſcheidenheid ſchijnt te weezen: volgends deskundige Boomkweekers, is deeze beter beſtand tegen de winterkoude dan de voorgemelden: mogelijk is 't die Amorpha welke elders *Pubescens* genoemd wordt.

In ons Land vordert deeze heester tegen de koude gedekt te worden, dan offchoon dezelve ook tot den grond toe bevrieze, komen aldra uit den wortel een groot aantal looten voord, die ſpoedig opgroejen: bij ons wordt hij best voordgekweekt door afleggers; doch zo men 't zaad uit Charlestown kan bekomen, kan men hetzelve in den open grond zaajen, op eene warme plaats, of, in potten, die men op zulk eene plaats kan zetten, altijd zorgende, dat de jonge planten van den vorst niet te lijden hebben.

Deez Heester, in 't Engelsch *Bastaard Indigo* genoemd, wierdt tot het bereiden van die verfſtoffe gebruikt, alhoewel dezelve dan van eene ſlechte ſoort zij.

Amorpha Indica

Heesternachtige Amorpha

XVII^de Clasſe. IV^de Rang.

Het Geſlacht.

Colutea.

Colutea.

Blaſenbaum.

Baguenaudier.

Bladder - Senna.

Colutea is een door *Theophrastus* uit het Grieksch gevormd woord, en betekent zoveel als verminken. De bekende ſoorten groeijen in het Zuidelijk *Europa*, *Aſië* en *Afrika*, in een' ſteenachtigen droogen grond, zijnde 'er in *Amerika* nog geen ontdekt. Men onderſcheidt dezelven in Kruid- of Heesterachtigen. Oppervlakkig kenmerken zij zich door afwisſelend ongelijk gevinde Bladen en Vlinderbloemen, welken op een' tusſchen de Bladhoeken ſtaande Hoofdſteel enkele trosſen vormen. De Geſlachtsdeelen zijn de volgende.

De éénbladige Beker of Klokvormige Kelk is in vijf korte, ongelijke, ſpitſe, rechtopſtaande tanden gedeeld en voortdurende. De Vlinderbloem heeft een terug gebogen of rechtopſtaand Vaandel, de lancetvormige vleugel aangedrukt, en de Kiel naar bovengekromd. Ondertusſchen zijn deze deelen dikwijls zeer veranderlijk, de twee broederige Meeldraadjes zijn of eenvouwdig of negendelig, waarvan het tiende rechopſtaat; zij zijn naar boven gebogen met eenvouwdige Meelknopjes, en omvangen als eene ſchede het langwerpig ſamengedrukt van boven en onder verdunde vruchtbeginſel, het welk een' opklimmende Stijl heeft, dragende een ingerold merk, het welk met korte Hairen geboord, van het midden van den Stijl tot aan de punt is uitgezet, en zich colomvormig als een hoofdkenmerk voordoet. Meer kenmerkt zich de groote, breede, opgeblazen, huidige doorzigtige Vruchtpeul, wier bovennaad recht en de benedenſte gebult is; zijnde dezelve éénhokkig, en aan het benedeneinde de bovenſte naad openſpringende. De veelvouwdige niervormige Zaaden zijn aan de benedenſte naad in twee rijën afwisſelende vastgehecht. Deze vrucht is het hoofdzakelijk kenſchetſend Kenmerk van dit Geſlacht en hetgeen hetzelve van alle anderen onderſcheidt.

Al-

Alle de ſoorten der Colutea hebben gedurende haaren Bloeitijd eene zeer groote ſchoonheid, welke echter bij ſommigen door de ſchielijk groeijende vruchten verminderd wordt. Dit kan men nogthans vóórkomen, en den bloei langer rekken, wanneer men een groot gedeelte der Peulen vóór derzelver rijpheid afplukt. In het Zuiden van *Frankrijk*, alwaar de boomachtige Heester in het wild groeit, bezigt men dezelve tot voedſel voor Koejen, Geiten en Schaapen; en men wil opmerken, dat dit voedſel het vet en de Melk der laatſten vermeerdert.

De ſoorten, welken wij zullen optellen, worden door in het voorjaar in de ſchaduw gezaaid Zaad voortgekweekt, ook is het afleggen dienstig: hiertoe bezigt men de voorjarige Takken, of de jongſte Scheuten van hetzelfde jaar. Dezen worden in de maand Julij, geenen in April afgelegd, en beide vatten tot tegen den tijd der bevruchting genoegzaame Wortelen. Niet minder vatten Stekken van het éénjarig Hout, en zo zij behoorlijk bevochtigd worden, geven zij in den Herfst plantbaare Planten.

XVII^de Clasſe. IV^de Rang.

Colutea orientalis.

Ooſterſche Colutea. MÖNCH.

Orientaliſcher Blaſenbaum.

Baguenaudier du Levant.

Oriental Bladder-Senna.

COLUTEA ORIENTALIS, Mönch. *fruticoſa, foliolis obcordatis, vexulis gibbis adſcendentibus, leguminibus apice clauſis.*

OOSTERSCHE COLUTEA, *die heesterachtig is met omgekeerd hartvormige Blaadjes, de bulten van het vaandel opklimmende en de Peulen aan de punt geſloten.*

De benaming *Colutea cruenta, orientalis, ſanguinea* ſchijnt van veelen voor dezelfde Plant aangenomen te worden. AITTON heeft die, welke door MÖNCH beter *aperta* genoemd is, als *cruenta* opgegeven; maar nu is deze van de *ſanguinea* te onderſcheiden, en deze ſchijnt mij niet dezelfde, maar veeleer eene varieteit te zijn, en uit dien hoofde, als ook om dat MÖNCH de Plant veel naauwkeuriger opgeeft dan WILDENOW, zo onder de benaming van *Cruenta*, als ook LAMARK en CAVANILLES onder die van *orientalis*, meen ik reden genoeg te hebben om aan de benaming en beſchrijving van MÖNCH de voorkeur te geven en dit zelfs door zijne gronden te ſtaven. Hij neemt namelijk dat LINNÆUS met deze ſoort en die der *Colutea aperta* bekend is geweest toen hij de *Colutea arborescens* beſchreef; want even deze Heester, wier Peulen telkens van voren geſloten zijn, heeft met het Grondge-

ſlacht

flacht van LINNÆUS dezelfde evenredigheid, blijft ook uit het zaad gekweekt, telkens onveranderd, schoon hetzelve van zodanige Stammen is gekozen, die onder de anderen staan.

Het Zuidelijk *Duitschland*, *Italië*, *Taurië* en de Levant zijn het Vaderland van deze Heester. Zij bloeit van de maand Maij af tot bijna den geheelen zomer door. Haar stam bereikt eene hoogte van 6 a 8 voeten, en drijft gemeenlijk lange uitgebreide Takken.

De in Maij zich ontvouwende Bloemen formeren op een' naauwlijks behairden Bloemsteng, die slechts de helft van de lengte der Bladen bereikt, eene uit twee tot zeven samengestelde eenvouwdige Bloemtros (*a b*). Iedere Bloem rust op een bijzonder Bloemsteeltje, het welk aan de invoeging met een klein spits dekblaadje voorzien is. De Bloemkrans heeft eene bruinroodachtige kleur (*c*), die kort vóór het afbloeijen in een onzuiver bleek geel (*d*) overgaat. Het Vaandel (*e*) heeft aan den basis twee vrij in de hoogte staande vlakke toegepunte geele bulten. De vleugels (*f*) zijn smal en lancetvormig, zo lang als het Scheepje (*g*), welks uitsneiding klein is, terwijl de uitsteeksels haakswijze naar den nagel gebogen zijn. De Peulen van den eersten bloeisem worden in Julij rijp, en vormen met den vruchtsteel een' eenigzins spitsen hoek; de benedenzijde is niet volkomen boogvormig, maar recht tegen de punt aanlopende, en de vlakte met roode punten digt bezaaide (*h*). staande peulen, die telkens van vooren geopend zijn en blijven.

De Bladen hebben aan den basis twee lancetswijze voortdurende dekblaadjes, en zijn samengesteld uit 11 a 15 dunne omgekeerd hartvormige kortgesteelde Blaadjes (*i*), die van voren een' kleinen stekel hebben, en aan de oppervlakte grijsgroen, maar aan de benedenvlakte bleeker zijn.

De Takken en Knoppen zijn gelijkvormig aan die van de *Colutea arborescens*, alleen zijn de Knoppen der eerste uitgebreider en bij deze korter bij één, hebbende bij hunne ontwikkeling eene paarsgroene kleur. De Schors (*k*) is aan de jonge Scheuten donker grijs en met enkele klieren bezet.

Colutea Orientalis.

Oostersche Colutea.

XVII^de Classe. IV^de Rang.

Colutea Pocockii. AITON & WILDENOW.

Colutea Procumbens. L'HERITIER.

Pococks Colutea.

Pococks Blasenbaum.

Baguenaudier d'Alep.

Pocock's Bladder-Senna.

COLUTEA POCOCKII. Wild. *Foliolis subrotundo-ellipticis obtusissimis mucronatis, vexilio gibbis elongatis adscendentibus, caule fruticoso.*

POCOCKS COLUTEA, *met ten halve rond-elliptische, zeer stompe zagt stekelige Blaadjes, de Vaandel bulten verlengd opklimmende, en de Stam heesterachtig.*

POCOCK, die de Heester het eerst in het Oosten ontdekt, en omstreeks *Aleppo* veelvuldig gevonden heeft, bragt haar naar *Engeland* over. Zij onderscheidt zich voornaamlijk daardoor dat haare Takken zeer ongelijk boven den grond zijn uitgebreid, waardoor zij het meest van de overige *Colutea's* verschilt. Zij vereischt in onze Plantsoenen gedurende den Winter eene matige bedekking.

De Bloemen verschijnen voor de eerste maal in de maand Mai, en voor de tweede in Augustus en September; zij staan of enkel (*a*), of dubbel, (*b*), of ook wel in drieën (*c*), op een' Hoofdsteel, die uit de oxelen der Bladen voorkomt, en zijn de grootsten van alle Coluteasoorten. Ieder rust op een bijzonder Bloemsteeltje, hetwelk bij deszelfs invoeging in den Hoofdsteel één of twee zeer kleine Lovertjes heeft, welken ook aan den basis van den Kelk zigtbaar worden. De Bloemkrans heeft eene levendig geele kleur; het Vaandel is groot, en heeft aan den grond twee vrijstaande omhoog gerichte-

richte vlakke bulten (*d*). De vleugels zijn lancetswijze en ſpits, en hebben aan de benedenzijde een min of meer vooruitaande tand (*e*); zij zijn langer dan het Schubje, welks uitſnijding in den baſis groot en het uitſteekſel daartegen kort en ſpits is (*f*). De Peulen, zo zij op den Maibloeiſem volgen, worden reeds in Julij rijp; zij zijn aan den benedenzijde gebogen, op beiden vlakten met roode punten digt bezaaid, en beſchrijven met den vruchtſteel een' ſtompen hoek (*g*).

De Bladen hebben aan den grond twee lancetswijze hairige ſtoppeltjes, en zijn uit dertien tot negentien omgekeerd ovaale, aan beiden einden toegepunte Blaadjes ſamengeſteld (*), die op korte Steeltjes rusten, op de oppervlakte groen en glad, maar aan de benedenzijde met witte opliggende hairen bezet zijn (*h h*).

De Takken zijn lang, rond en fijn behaird, en zelfs ten aanzien der Knoppen gelijkſoortig met de boomachtige Colutea, zijnde alleen door den bochtigen groei en richting van denzelven onderſcheiden (*i*).

(*) *Note.* Deze betekening der Blaadjes is veel toepasſelijker dan die van den Heere WILDENOW, boven vermeld.

Colutea Pocockii.

Pocoks Colutea.

XVII^de Clasſe. IV^de Rang.

Het Geſlacht.

Cytiſus.

Citiſus.

Bohnenbaum.

Fauſe Ebene-Cytiſe.

The Laburnum.

Deeze Boom heeft, naar ſommigen, zijnen naam ontvangen van het Eiland *Cythno*, dat in den *Archipel* ligt, en om zijne Kaas bij de Oudheid beroemd is; of, volgends anderen, om de menigte van het voordgebragte zaad der Heeſter: bij alle oude Schrijvers vindt men den naam van *Cytiſus*. Het is onzeker of de Heester der Ouden hetzelfde Geſlacht is, 't welk thans de Nieuweren *Cytiſus* noemen. HOUTTUYN heeft dien naam, uit het Latijn, in het Nederduitsch overgedragen; dan, ik oordeel, dat, als men denzelven liever uit het Hoogduitsch (*Bohnen-Baum*,) in *Boonenboom* vertaalde, die vertaaling veel beter met den klank onzer Nederduitſche Taal, en de gedaante der Peulvrucht zoude overëenkomen.

Offchoon de Planten-beſchrijving der Ouden in veele gevallen twijfelächtig moge weezen, ſchijnt zij echter ten opzichte van deezen Boom eenigſints overëenteſtemmen, met de aantekeningen van VIRGILIUS, PLINIUS en COLUMELLA; voornaamlijk daar, waar zij dit Geſlacht hoog roemen; wegens het voedſel, dat zij het Vee en den Honigbeiën verſchaft.

De *Cytiſus*, alsmede de *Colutea*, of *Blaazen-boom*, en eenige ſoorten der *Robinia*'s zijn van zeer veel nut voor den Landbouw; voorëerst, om dat zij zoo ſchielijk aangroejen, en, ten tweeden, om de voedzaame beſtanddeelen van hunne jaarlijkſche ſcheuten; die ſcheuten hebben veel overëenkomst met de Klaver, en leveren, bij een' vochtigen Zomer, eenen drievouwigen oogst op; dan, niettegenſtaande alle deeze nuttigheden, zijn zij, tot heden toe, ſlechts tot Tuincieraaden gebruikt geworden: het zaad, dat veelvuldig aan deeze Boom komt, en nutloos afvalt, kan tot voeding van het Pluimgedierte gebruikt worden, en de Honigbakjens der bloemen voeden de Beitjens met een' rijken voorraad van Honigſap.

De Geſlachts-Kenmerken zijn als volgt:

De kelk is éénbladig, klokvormig, kort, en aan den grond ſtomp; zij heeft twee lippen; de bovenlip daarvan is tweeſpleetig-toegepunt, en de benedenlip drietandig. De vlinderbloem heeft een ovaal, aan de zijden teruggebogen, en oprijzend vaandel; de vleugels, die zoo lang als het vaandel zijn, zijn ſtomp:

de

de kiel is toegepunt en bochtig; de meeldraadjens zijn meestäl tien in getal, famengegroeid en opftaande, en de meelknopjens zijn eenvouwig: het vruchtbeginfel, dat vast zit, is langwerpig: de ftijl ftaat éénvouwig opwaards, en het merk is ftomp: de vrucht heeft de gedaante van eene langwerpige peul; zij is ftomp, van onderen verdund, en ftijf: — de zaaden zijn niervormig famengedrukt.

Men teelt alle foorten van de *Cytifus* zeer gemaklijk voord door 't zaad: dit moet men in 't naajaar zaajen, op een' goeden grond, die met zand gemengd is; het begint reeds in het voorjaar te kiemen; kunnende de Planten in 't daaröp volgende naajaar verplant worden; want de *Cytifus* groeit zeer fpoedig voord: zij beminnen alle gronden, behalven de natten: ook groejen zij op drooge en zandächtige plaatfen vrij wèl; als ook op plaatfen, (bij voorbeeld onze Duinen,) alwaar andere Heesters en Boomen fterven; men kan derhalven met de *Cytifus* onvruchtbaare plaatfen, met weinige kosten, beplanten, en aan dezelven een fchoon aanzien geeven; vooräl als men, bij dit gewas, de *Colutea*, de *Robinia*, de, in 't wild groejende Roozen-foorten, en de Vlier nog bijvoegt.

Ook is de *Cytifus*, benevens de zoo evengenoemde Planten, in Lustboschjens bij uitftek gefchikt, tot aanëenfchakeling der Boomgroepen, en tot een cieraad der wandelwegen; of tot Voorjaars- en Zomer-partijën. — Zij maaken eene fraaje afdaaling van den Boom, tot aan de laagfte Heester; en verfpreiden hunne fraaje kleurtjens en geurtjens, (waarmede onzer aller moeder, Natuur, hun zoo rijklijk begiftigd heeft,) wijd en zijd in het rond; van de helft der Maand Mei, tot aan het einde van July toe.

Het blad en de fchors van den *Cytifus* is, bij voorkeur, eene aangenaame lekkernij voor Schaapen en Haazen; hij is, als hij met andere Peul- en Beziën-draagende vruchten vermengd is, tot eene fchuilplaats voor *Faifanten* zeer gefchikt; want, als men ze dikmaals fnoeit, groejen ze zelfs ondoordringbaar digt in elkanderen; niet alleen, maar geeven tevens een voedfel, dat zeer gefchikt is voor deeze Pluimgedierten.

XVII^de Classe. IV^de Rang.

Cytisus Alpinus.

Smalbladige Cytisus.

Schmalblättrige Bohnenbaum.

Faufse Ebene der Alpes.

Alpine Laburnum.

CYTISUS ALPINUS, *racemis laxis, foliis ovatis lanceolatis.*

SMALBLADIGE CYTISUS, *met losse Bloemtrossen, en ovaal lancetswijze Bladen.*

Ter onderscheiding van den voormaals door den Heer HOUTTUIN in het Nederduitsch zogenoemden Alpischen Cytisus heb ik dezen naar de Hoogduitsche benaming den smalbladigen genoemd. Naardien de natuurlijke Groeiplaats van den *Cytisus Laburnum* niet in *Zwitserland*, maar in de Bergwouden tusschen *Oostenrijk* en *Hongarijë* is, komt hem de benaming van Alpischen niet toe, welken slechts die geen kan dragen, welken in de Midden-Alpen van *Zwitserland* zijne woonplaats heeft. Behalven dit onderscheid zijn 'er nog anderen kentekenen, welken dezen als eene bijzondere soort kunnen doen beschouwen. Geen der nieuwere schrijvers tot op WILDENOW maakt gewag van denzelven, behalvan MILLER in zijn Woordenboek van SUCKOW in zijne *angewandte Botanik.*

Deze Heester heeft zeker zeer veel overéénkomst met den *Cytisus laburnum*, doch zij bereikt onder denzelfden invloed zijne hoogte niet.

De Bloemen verschijnen veertien dagen laater dan die van den *Cytisus laburnum*; zij formeren, uit kleiner Bloemtjes bestaande, zeer lange Bloemtrossen (*a*); het voornaamste kenmerk van dezen is een klein teder Lovertje, hetwelk op de gladde Bloembedekking zit, maar dadelijk afvalt, zodra de Bloemknop zich opricht.

Bloem

Bloem en Bladſteel zijn glad, en de Bladen naauwkeurig ovaal lancetswijze en ſmal (*b*), en op beiden vlakten even glad.

De Peulen beſtaan uit zeer dunne ſchillen (*c*) Het Zaad is roodbruin (*d*). De glanzige aan de zonzijde paarsbruin in den Winter fletschgroene kleur der jonge Scheuten (*e*) is insgelijks een kenteken, hetwelk zelfs de mingeöefende Kruidkenner opmerkt.

Geen bijzondere waarnemingen aangaande de voortteeling van deze ſoort door het Zaad kunnende opgeven, vertrouw ik op de waarnemingen van den Heer F. SCHMITT, die verzekert dat hij eene en dezelfde ſoort uit het Zaad dat zorgvuldig voor alle vreemde vermenging bewaard was, heeft zien voortkomen, welke Planten even als alle Alpengewasſen, in de jeugd zeer gevoelig voor de heete zon waren en dat de volgroeide Stammen ook in de ſchaduwe beter tierden dan op door de zon ſterk beſchenen plaatſen. Deze Heester ware dus zeer voordelig op zodanige plaatſen van Plantſoenen waar gebrek aan licht groei en fleurigheid belet.

Cytisus Alpinus.

Smalbladige Cytisus.

Vde Classe. IVde Rang.

Cytisus Austriacus.

Oostenrijksche Cytisus.

Der Oestreichische Bohnenbaum.

Cytise d'Autriche.

Siberian Cytisus.

CYTISUS AUSTRIACUS, *floribus umbellatis terminalibus, caulibus erectis, foliolis lanceolatis utrinque attenuatis strigoso-pubescentibus.*

OOSTENRIJKSCHE CYTISUS, *met Kroontjesbloemen aan het einde, de Stengen opstaande, de Bladen lancetvormig.*

In *Siberië*, *Italië*, *Hongaryë* en *Oostenrijk* groeit deze Cytisus, hoewel hij in het land, waar naar hij genoemd is niet zeer menigvuldig is.

Het lichtgrijze groen, veroorzaakt door de veele digt aanliggende witte hairen, waarmede de jonge Scheuten, de Bladen en Bloemkelken als met zijde bedekt zijn, geven deze Heester een zilverkleurig voorkomen, wier Takken, aan het einde met schoone lichtgeele Bloemen bekroond, een bevallig aanzien hebben, vooral wanneer de Heester tusschen donkergroene Gewassen in laage Bosquetten geplaatst is. Daar zij slechts eene hoogte van 4 of 5 voeten bereikt, en haare veelvuldige Takken eene vrij digte kruin uitmaken, kan zij met voordeel in den voorgrond van hooger Bosquetten en in enkele partijen, zelfs in Bloemperken geplaatst worden.

De Bloemen verschijnen in Julij, en doordien de onderften later ten voorschijn komen, bloeit de Heester bijna den geheelen Zomer door. De Takken groeijen rechtop, en eindigen in een uit negen tot dertien Bloemen bestaande tuil (*a*). De weelderig groeijende Takken drijven uit de bovenvenste bladhoeken meer Scheuten, waarvan ieder een Bloemtuil draagt.

De

De Meeldraaden zijn allen ſamengegroeid. De Bloembedekking is aan de benedenlip tweetandig (*b*), en aan den grond met drie kleine voortdurende Lovertjes bezet (*c*).

De Peulen zijn paarsrood, met lange witte fijne glanzige naar de punt toelopende hairen bezet (*d*), die de Vrucht een fraai aanzien geven; zij bevatten het Zaad (*e*), het welk in September rijp wordt.

De Bladen zijn drievouwdig grijsgroen, hairig, gelijk het geheele Gewas, lancetvormig (*f*), en niet ovaal, waardoor zij zich van den *Cytiſus capitatis* onderſcheiden. Na het afvallen der Bladen blijven de van de Vorst niet beſchadigde jonge Takken den geheelen Winter door groen (*g*).

Cytisus Austriacus

Oostenryksche Cytisus.

CLASSIS XVII. ORD. IV.

XVII^de Classe. IV^de Rang.

Cytisus Capitatus.

Hoofdjesvormige Cytisus.

De geköpfte Bohnenbaum.

Cytise Capité.

Pollbearing Cytisus.

CYTISUS CAPITATUS, *floribus capitatis, ramis erectis strictis teretribus villosis, foliolis ovato-ellipticis villosis, bractea lineari subcalycina.*

HOOFDJESVORMIGE CYTISUS, *met hoofdjesvormige Bloemen, rechtopstaande, rechte, ronde, vlokkige Stengen, ovaal-langwerpige vlokkige Blaadjes en een langwerpig Kelklovertje.*

Men heeft deze Heester eertijds met den hurkenden Cytisus verwisseld, gelijk dezelve ook als zodanig bij HOUTTUIN is aangetekend, doch bij eene naauwkeurige vergelijking, verschillen beiden aanmerklijk. Meer overéénkomst schijnt zij te hebben met den *Cytisus hirsutus*, die van veelen als eene varieteit der *Capitatus* aangemerkt wordt; ook hebben beide zo veel uiterlijke gelijkvormigheid, dat het overtollig ware van den eersten eene Afbeelding te geven.

Deze Heester groeit in *Oostenryk*, *Italië*, *Sicilië* en *Duitschland* op boschrijke bergen; in Tuinen tiert zij bijna op iederen grond, en wordt alleen aan de bovendeelen door hevige vorst beschadigd, terwijl de wortelspruiten des te weliger drijven en bloeijen.

De Bloemen komen in Junij en Julij aan de punten der Takken ten voorschijn (*a b c*), zijnde geel, met gepijpte, buikige, tweegelipte hairige Kelken (*d*), en staan van 9 tot 12 in getal bijéén. Nabij onder de Bloemknoppen komen vier of zes, meer of minder, jonge Takken ten voorschijn, die rondom den Stam eene schermvormige gedaante uitmaken, en aan wier punten telkens nieuwe Bloemknoppen verschijnen (*b*), en dus de Heester in een' bestendigen bloei houden, zodat men na den eersten bloei de Heester den geheelen Zomer door ziet bloeijen en vrucht dragen (*b e*). Het is opmerklijk dat de welige Takken (*a*) later bloeijen dan de minder fleurigen (*a b*), zodat men Mai Bloemen, in Julij Bloemen en rijpe Vruchten, maar in Augustus alleen Bloemen ziet.

De

De bruingehairde Peulen (*e*) bevatten een bruin genaveld Zaad (*f*).

De Heester heeft ſtijve ronde vlokkige takken, en drietallige, langwerpig ovaale blaadjes, welken op vlokkige bijna gootvormige ſteeltjes ſtaan; deze Blaadjes zijn kortgeſteeld of vastzittende, van boven donkergroen, beneden bleek, vlokkig, aan den grond teruggegebogen, hebbende aan den grond van het Bladſteeltje een drietandig Blaadje.

De Schors der jonge jarige Scheuten is groen (*e*), die der ouden helderbruin.

De jongſten, en ook wel de ouderen, worden door felle vorst vernield, maar drijven van onder weder op; en vooral de wortelſpruiten hebben in Julij zulke ſchoone Bloemen als de voor de vorst beſchermde Heesters. Vermits de Takken zich te zeer uitbreiden, moet de Heester zodanig geplaatst worden dat de groei van andere gewasſen door dezelve niet belet worde; ook kan het oudere Gewas het verplanten niet wel verdragen.

De voortteling geſchiedt door het Zaad en de Wortelſpruiten. De plaatſing tusſchen andere gewasſen is reeds verſcheiden maalen opgegeven; en ik wijs den lezer derwaarts, zo hij evenredigheid en ſchoonheid in zijn Plantſoen verlangt.

Cytisus Capitatus.

Hoofdjes Vormige Cytisus.

CLASSIS XVII. ORD. IV.

XVII^de Classe. IVe Rang.

Cytisus Laburnum.

Alpische Cytisus.

Der breitblättrige Bohnenbaum.

Fausse Ebène.

The Laburnum.

CYTISUS LABURNUM, *racemis simplicibus pendulis, foliolis ovato-oblongis.*

ALPISCHE CYTISUS, *met enkele, hangende Trossen, en langwerpig-eironde bladen.*

Niet ten onrechte heeft men dezen Boom, in de wandeling, den naam van *Gouden Regen* gegeven; want de Nederlandsche Bloemisten gaven hem denzelven, zowel wegens zijne zo prachtig nederhangende geele Bloemtrossen, die met eene zwevende buiging, over het zagte groen schijnen neder te dalen, als om dat zij in de zon met zulk eene schitterende gouden kleur prijken. Ieder, die eenig gevoel heeft, ieder, die het bloeijende Voorjaar met aandoening geniet, kan dezen Boom niet voorbijgaan, zonder ten vollen over denzelven opgetogen te zijn; in het kort, het is onnodig verder over deszelfs uitstekende pracht uit te wijden.

De Bergwouden, die tusschen *Oostenryk* en *Hongaryën* liggen, zijn de natuurlijke Groeiplaatsen van dezen Boom; deszelfs Stam wordt van 8 tot 15 voeten hoog, en zo dik als een arm; men kweekt hem ook, sedert een' geruimen tijd, in de Tuinen, alwaar hij dan ook zó welig groeit, dat hij van 20 tot 24 voeten hoog wordt: zijne Takken, die opstaan, zijn digt met Loof begroeid, en prijken, van de helft van Mai af, bijna vier weeken lang, met goudgeele, nederhangende Bloemtrossen, welken van 6 tot 12 duimen lang worden (*a*).

Wanneer deze schoone Boomen in Zomertuinen, op het zagte, lieflijk groene grastapijt enkel, of, hetgeen nog beter is, in groepen geplant worden, strelen zij het oog met een bevallig voorkomen; en deze schoonheid zal zich niet weinig verheffen, als de Boom vermengd staat onder de prachtige schakeringen van kleuren, die zich aan de Bloemen van verscheiden Boomen, Heesters en Planten vertonen, welken als oogenstrelende voortbrengselen der Natuur, gedurende den lieflijken bloeifeesttijd, met zoveele afwisselingen, in den heiligen Tempel der Natuur, ten gelijken tijde bloeijen.

In de naburigheid van zijne standplaats kan men, ter verfraaijing van dezelve, de navolgende

Hees-

Heesters plantsen, als de *Robinia hispida*, *spinosa* en *frutescens*; *Aesculus pavia* en *flava*, *Cratægus monogyna*, met dubbele roozenkleurige bloemen, de *Cytisus sessilifolius*, *Spiræa chamædrifolia*, *Dictamus albus*, *Dracocephalum austriacum*, *Verbascum phæniceum*, *Iris germanica*, *variegata*, *sibirica*, *spuria*, *graminea* en *Pæonia officinalis*, met alle derzelver verscheidenheden.

Verder: eene ruime groep, welke met dezen *Cytisus* en met de *Syringa vulgaris* is beplant, geeft een bijzonder goed aanzien; voornamelijk als de rand van die groepen door de lagere *Syringa persica*, en de *Viburnum opulus roseum* is gezoomd.

De jonge Looten zijn, zelfs bladerloos, met digte, fijne, zilverachtige Hairtjens bedekt; alsmede de Bloem- en Bladsteelen; de benedenvlakten der Bladen; de Peul, vóór dezelve rijp is, en de voortdurende Dekblaadjens, die aan den grond van de Bloemkelk geplaatst zijn.

De Zaaden worden in den Herfst rijp, en zijn van één tot 7 in getal (*c*); zij zijn in peulen geplaatst, die, rijp zijnde, met kleine, verheven punten als bestrooid zijn (*b*).

De Stam, de Takken en de Looten hebben eene groene schors; die schors is met wratjens bedekt, welken grijs-wit en verheven zijn.

De Bladen zijn drievouwdig; de langwerpig-ovaale blaadjens zijn gewenkbraauwd; en het middenste is 'er het grootste van: zij staan drie- of viertallig, afwisselend, komen uit één' Bladknop voort; en alle dezen zijn van een verdroogd, bruin Dekblaadjen omgeven: de Bloemtros schuilt in het midden van de jonge Scheut, en heeft mede een Dekblaadjen en kleinder Blaadjens, waarmede hij is omgeven.

De Boom groeit schielijk, en kan zelfs in zulk een' grond geplaatst worden, die voor alle Boomen en Heesters volstrektlijk onbekwaam ter voortteling is; het vaste Hout verkrijgt eene geelachtige kleur als hetzelve oud wordt; ook is het van breede, zwarte aderen voorzien, die hetzelve doorlopen, en waarin deze Boom het *Amerikaansche* IJzerhout, en de *Diospyros ebenus* evenaart; voorzeker alle zulke aanmerkelijke eigenschappen, dat hij, in groote Houtplantsoenen gebezigd wordende, alle aandacht, tot verdere voortkweking, tot zich zal trekken.

Cytisus Laburnum.
Alpinche Cytisus.

CLASSIS XVII. ORD. IV.

XVII^de Clasſe. IVe Rang.

Cytiſus Sesſilifolius.

Ongeſteelde Cytiſus.

Der ſtielloſe Bohnenbaum.

Cytiſe des Jardiniers.

Smooth-round leav'd Cytiſus.

CYTISUS SESSILIFOLIUS, *racemis erectis, calycibus bractea triplici, foliis floralibus ſesſilibus.*

ONGESTEELDE CYTISUS, *met opſtaande Trosſen, de Kelken een driedubbel Blikje hebbende; de Bladen bij de Bloemen ongeſteeld.*

De zwartachtige Cytiſus ſchijnt op het eerſte aanzien niet veel te verſchillen van den ongeſteelden; beide worden ook dikwijls met elkander verwisſeld; evenwel verdwijnt deze onzekerheid bij eene onderlinge vergelijking, en het onderſcheid openbaart zich niet alleen ten opzigte der Bloemen en Bladen, maar zelfs bij den droogen Steng van beide Heesters.

Deze ongeſteelde Cytiſus groeit in *Italië*, *Spanje* en het Zuiden van *Frankrijk*, alwaar dezelve menigvuldig tot Heggen in de Tuinen gebezigd, en door het Snoeimes in regelmatige gedaanten gevormd wordt. In onze Luchtſtreek is het Gewas vrij duurzaam, en bereikt eene hoogte van drie tot vijf voeten.

De Bloemtakken, welken in de Maand Junij Bloemen dragen, zijn meest met ongeſteelde, kleine, hartvormige, ronde, toegepunte Bladen bezet (*a*); dikwijls echter ſtaan dezelven ook op korte ſteelen (*b*), althans dit heeft altijd bij de Bladen van de Hoofdſtengen en de gebladerde Takken plaats, welken telkens op lange Bloemſteelen rusten (*c*), terwijl die der Bloemſtengen vastzittend zijn, iets dat gewis als een onderſcheidend Hoofdkenmerk kan aangenomen worden.

Een of twee merkelijke onderſcheiden heeft de Bloem zelve; onaangezien zij, en wel voornamelijk het Vaandel, grooter is (*d*), kan dit echter voor geen uitſtekend kenmerk aangenomen worden; doch meer uitſtekend zijn de drie Dekblaadjes aan den grond der Kelk bevestigd (*e*), terwijl de zwartachtige Cytiſus ſlechts een enkel aan het Bloemſteeltje heeft. Wijders heeft deze veelvuldige Bloemen op een' langen Tros vergaërd, maar de ongeſteelde ſlechts ééne tot zeven in getal.

In de Maand Augustus worden de breede geelbruine eenigzins geſpikkelde Peulen (*f*) rijp, en bevatten

van

van één tot zeven bruine ten halve ronde aan den bovennaad der bogtige Peul gehechte Zaaden (*g*). De Peul opent zich veêrkrachtig, en ſtrooit de Zaaden bij hunne rijpwording: dierhalven moet men bij deze, zo wel als bij de andere ſoorten, het Zaad vóór de volkomen rijpheid trachten te vergaderen.

In den Bloem- en Bladloozen ſtaat is deze ook zeer ligt van de andere ſoorten te onderſcheiden. In den Zomer is de zijde die naar de zon gekeerd is paarsrood uitſtekend (*h*), zijnde de punten der Bladen te rug gebogen; daarentegen zijn in den Winter de drooge Takken vuurachtig rood (*i*).

Het plaatſen van deze Heester in eene regelmatige Tuinverſiering is reeds elders opgegeven, en ſtaat gelijk met de andere laage ſoorten op den voorgrond van hooger gewasſen. Alleen heeft men op te merken dat de Bloeitijd zeer kort en het nodig is dezelve ſpoedig door een ander Gewas te doen vervangen.

Cytisus sessilifolius.
Ongesteelde Cytisus.

XVII^de Classe. IV^de Rang.

Cytisus Supinus.

Hurkende Cytisus.

De kriechende Bohnenbaum.

Cytise rampant.

Trailing Cytisus.

CYTISUS SUPINUS, *floribus pedunculatis subbivatis axillaribus, caule decumbente, foliolis obovato obtusis.*

HURKENDE CYTISUS, *met Kroontjesbloemen aan het einde, zelden opstaande, de Bladen eirond.*

Oostenryk het *Bannaat*, *Siberië* en ook *Italië*, voeden deze kruipende Heester op drooge heuvels, akkers en aan de wegen in aanmerklijken overvloed. Alleen wegens de verscheidenheid en tot afwisseling wordt zij in Plantsoenen geplaatst; en schoon zij zeer veel overeénkomst hebbe met den zwartachtigen en hoofdvormigen Cytisus, heeft zij niettemin onderscheidende kentekenen.

Uit een' duim dikken Wortel drijft deze Heester één à twee voeten lange Takken, waarvan de jongsten alleen Bloemen en Bladen dragen (*aa.*) Bij deze jongste Takken zijn de drievouwdige Bladen zeer klein (*b*), even als bij den zwartachtigen Cytisus, maar onder worden dezelven grooter (*c*).

De in April bloeijende Bloemen staan meestal getweed (*d*), en telkens tusschen de oxelen der dubbele Bladen, die altijd uit één' knop voortkomen. Somwijlen ziet men ook meer dan twee, echter nooit meer dan vier Bloemen uit één' Knop verschijnen, het geen een zeer onderscheidend kenmerk is.

Even gelijk alle de deelen van deze Heester met fijne digte, korte, witte Hairen bezet zijn, en die men ook aan de jonge Takken gedurende den Winter waarneemt, zijn de Peulen insgelijks daarmede be-

bezet, die daardoor een grijszwart, niet onaangenaam aanzien hebben (*e*), en een geelachtig in Junij rijp wordend Zaad bevatten (*f*), het welk in een' goeden grond twee tot drie voeten hooge en even zo breede Bosſchen geeft.

De in den Winter drooge Takken zijn door hunne roodachtige met hairen bezette roedevormige gedaante te onderſcheiden (*g*).

Cytisus Supinus.
Hurkende Cytisus.

XVII.de Clasſe. IV.de Rang.

Het Geſlacht.

Robinia.

Robinia.

Der Schotendorn.

Robinia.

Robinia.

Dit fraai geſlacht draagt den naam van *Robinia*, ter eere van wijlen JEAN ROBIN, omtrent het begin van de zeventiende eeuw Hoogleeraar in de Kruidkunde, te *Parys*: in andere leevende taalen wordt meestal iedere ſoort een byzonderen naam gegeven: twee ſoorten, naamlyk de *Robinia hispida*, en de *Robinia pſeudo-acacia*, zyn inborelingen van het zuidelijk gedeelte van Noord-America; dan, alle de anderen wasſen in de uitgeſtrekte Landen van het Rusſiſche Ryk, en in het noordwestlyk gedeelte van Azia.

De bloemkelk is éénbladig, kleen, klokvormig, en in vieren gedeeld: de drie benedenſte tandjens zyn ſmaller dan de vierde bovenſte, welk dubbeld breed, en ook naauwlyks uitgegulpd is; doch allen zijn even lang.

De vlinderbloem heeft een groot, uitgebreid en ſtomp vaandel, hetwelk tevens ten halven rond is: de vleugels zyn langwerpig, ovaal en vrij, met een kort, ſtomp uitſteekſel: de kiel is bijna ten halven bordrond, ſamengedrukt, ſtomp, en zoo lang als de vleugels.

De tien tweebroederige meeldraaden zyn opklimmende, en de meelknopjens ten halven rond: het vruchtbeginſel is rolvormig en langwerpig: de ſtijl draadvormig opwaards gebogen, en het merk voorwaards aan den ſtyl gevoegd.

De peul, als vrucht, is groot, ſamengedrukt, bultig lang, en bevat weinige niervormige zaaden.

De geſlachten, *Dalbergia* en *Garagana* genaamd, hebben met dit geſlacht veel overeenkomst, zijn echter van hetzelve onderſcheiden door gedaante en bouwwijs van de peul.

Men

Men telt thans agttien ſoorten van het geſlacht van den *Robinia:* dezelve is één van de fraaiſte voordbrengſelen van het Plantenrijk, en tevens één van de nuttigſten voor den landbouw en ter houtplantinge: 't ſchijnt dat de Voorzienigheid dezelven, elk in zijn vaderland, voornaamlijk beſtemd heeft tot onderhoud van menigerleie ſchepſelen, welken in die oorden huisvesten.

Het menigvuldige zaad van den *Zoethoutboom* of *Bastaart-acacia*, het welk in de opengebarste peulen, geduurende den winter, aan de boomen blijft zitten, zonder dat het uitvalt, dient ten overvloedig voedſel voor de *Trekduiven*, die in groote menigte uit het noordlijk America naar een gemaatigder luchtſtreek verhuizen, en wel op een' tijd dat het aardrijk hoog met ſneeuw bedekt is. Die ſoorten welken in Siberiën en groot Tartaryen wasſen voeden de talrijke kudden met welken de bewooners van die Landen, van ouds, tot onzen tijd toe, in hunne uitgeſtrekte gehuchten heen en weder trekken: over 't algemeen is er geen Land hetwelk zooveel peuldraagende voedingsplanten en ſoorten van klaver voordbrengt, als de woestenijen welken door de Nomaadſche volken bewoond worden, alwaar ook de grond en climaat den landbouw en andere verbeteringen ſchijnen te verhinderen: op gelijke wijze heeft de Natuur de verzengde zandwoestijnen van het binnenſte van Africa van den *Mimoſa* of *Stuipenboom* voorzien, ten einde aan de Kameelen en Gazellen, die bijna de eenige inborelingen van de gemelde onvruchtbaare kringen zijn, ten voedzel te verſtrekken.

De gevinde bladen welken, over 't algemeen, een goede ſpys voor de dieren zijn, ſtaan afwisſelende aan de rib, maar de ſoorten welken in America groejen zijn ongelijk, terwijl de overigen kleener en naauwlijks gevind zijn.

*

XVII^de Clasſe. IV^de Rang.

Robinia Frutescens.

Heesterachtige Robinia.

Der vierblättrige Erbſenſtrauch.

Faux Acacia de Siberie à quatre feuilles.

The ſhrubby Acacia.

ROBINIA FRUTESCENS, *pedunculis ſimplicibus (geniculatis), foliis quaternatis, ſub petiolatis, terminatis ſpina inermi.*

HEESTERACHTIGE ROBINIA, *met enkele (gekniede) Bloemſteeltjes, de Bladen in vieren, kortgeſteeld, en in een' ſlappen doorn uitlopende.*

De oevers van de *Wolga*, in *Siberië*, maar inzonderheid de Heuvels en Vóór-Alpen van het *Tyrolsch* gebergte voeden deze Heester; in onze Tuinen wordt zij zes voeten hoog.

In het laatst van de maand Mai, drijven de voorjarige Scheuten volgens haare geheele lengte tusſchen de Bladen ééne of twee naast elkander ſtaande groote ſchoone geele Vlinderbloemen (*aa*), ſtaande ieder op een' bijzonderen langen gladden, in het midden afgeknikten of geknieden Steel (*b*). Op deze Steelen volgen even gelijk afhangende Peulen (*c*), die in Augustus rijp worden, openſpringen en het Zaad uitſtrooijen; om die reden moet hetzelve vóór het volkomen rijp worden vergaêrd en door het liggen rijp worden om te zaaijen.

De uit vier heldergroene glanzige Blaadjes ſamengeſtelde Bladen (*f*) zitten afwisſelende op een gemeenſchaplijk kort Steeltje; zij zijn aan het boveneinde van een' zagten Stekel voorzien, en aan den

grond

grond van twee Stekelige Bijblaadjes, die in verband met den algemeenen Bladſteel, de Takken een eenigzins drieſtekelig aanzien geven, en enkel aan den droogen Tak onder de nieuwe Knoppen voortduren.

De Zaaiplanten zijn in het tweede jaar ter verplanting nog niet ſterk genoeg; maar deze Heester kan ook door Stekken en Afleggers voortgekweekt worden.

Deze Heester groeit zo ſchielijk niet als de *Robinia caragana*, waarmede deze echter in duur en hoedanigheid zeer veel overéénkomst heeft, en als zodanig kan geplaatst worden.

De jonge ſcheuten zijn tederer, en ſlechts daardoor kunnen beiden ſoorten in den droogen ſtaat van elkander onderſcheiden worden.

Robinia Frutescens.

Heesterachtige Robinia.

CLASSIS XXVII. ORD. IV.

XVII^de Clasſe. IV^de Rang.

Robinia Caragana, LINN. Robinia Altagana, PALL.

Siberiſche Robinia.

Der ſibiriſche Erbſenbaum.

Faux Acacia de Sibérie.

The Caragana.

ROBINIA CARAGANA, *pedunculis ſimplicibus plurimis; foliis abrupte pinnatis ſub quadrijugis, petiolis inermibus, leguminibus cylindricis.*

SIBERISCHE ROBINIA, *met enkele Bloemſteeltjes, afgebroken Vinbladen en ongedoornde Bladſteelen.*

Aan de Rivieren en in de Bosſchen van het gematigd *Siberiē* en *Tauriē* groeit deze Robinia van twaalf tot veertien voeten hoogte, en de Stam heeft de dikte van een' arm. Eene gelijke hoogte bereikt hij in onze Tuinen. In het begin van May ſchieten uit de voorjarige geſchalied geſchubde Knoppen de geele reuklooze Vlinderbloemen, benevens de Bladen op (*a*), ſtaande ieder op een bijzonder Bloemſteeltje, hetwelk, even als de Bladſteelen, in zijne jeugd hairig is. In de maand Julij of Augustus worden de geele ronde Zaaden (*b*) in de rolronde, eenigzins knievormige Peulen (*c*) rijp, die weldra openſpringen en het Zaad uitſtorten, indien zij niet vóór de volkomen rijpheid geplukt worden.

De afgebroken vier-, vijf- of zesparige Bladen hebben, even als de algemeene Bladſteel, aan het einde zagte ſtekels (*d*) en ſtekelige ſtoppeltjes.

De drooge Takken zijn groen met roode ſtreepen (*e*), de jonge Scheuten bruin en kantig, de kegelvormig geſchubde geſchaliede Bladknoppen groot en de ſchubjes geel met een' bruinen rand.

De voortkweking geſchiedt door het rijpe Zaad, het welk het kiemvermogen tot in het derde jaar behoudt. In de Lente gezaaid zijnde kiemt hetzelve dadelijk, en de jonge Planten hebben reeds in den Herfst zo veele ſterkte, dat zij in de kwekerij op haare beſtemde ſtandplaats kunnen geplant worden. Het Gewas verdraagt geen natten of moerasſigen grond, maar groeit te weliger in een' droogen zandigen bodem, zonder door de ſtrengſte koude benadeeld te worden.

Niet alleen verſiert deze Heester Plantſoenen, en verlevendigt onvruchtbaare plaatſen, maar zij kan ook tot levendige Heggen en ander nuttig gebruik gebezigd worden; de Bladen en jonge Looten zijn een

keur-

keurlijk voedſel voor Koejen en Schaapen. Daar zij tot Heggen gebezigd, dikwijls dient geſnoeid te worden, om dezelven digt te honden, wint men daardoor des te meer voedſel. De Schors dient tot Bastſteunen en de jonge Looten tot aanhechten. Van het Hout, dat met roode aderen doorweven is, vervaardigt men ſierlijke Gereedſchappen. Het Zaad dient tot voedſel voor het Pluimgedierte, voornaamlijk voor Duiven, en kan des noods door den mensch genuttigd worden.

PALLAS acht deze Robinia voornamelijk nuttig ter afwering van het ſtuifzand. In de Zandwoestijnen van *Silenza* vond hij de in het Zand gegraven Stammen Takken ſchieten, ſchoon zij van de Schaapen afgegeten en door de *Tauriſche* Nomaden door het vuur beſchadigd waren, waarmede zij het dorre hooge gras jaarlijks afbranden, om het jonge lucht te geven, ſchoten echter de Stammen telkens weder uit, waardoor de Heester dwergachtig wordt gevormd. Zou dit Gewas niet als zodanig tot eene Helmplant tegen het verſtuiven op onze Duinen gebruikt kunnen worden?

Robinia Caragana.

Siberische Robinia.

CLASSIS XVII. ORD. III.

XVII^de Clasſe, III^de Rang.

Robinia Halodendron.

Gryze Robinia.

Der filzige Schotendorn.

Faux Acacia à feuilles argentées.

The Halodendron.

ROBINIA HALODENDRON, *Pedunculis trifloris, foliis abrupte pinnatis bijugis ſericeis, petiolis ſpinescentibus perſiſtentibus, leguminibus veſicariis.*

GRIJZE ROBINIA, *met driebloemige Bloemſteeltjes, ongelijk gevinde paarige fluweelachtige Blaadjes, doornachtige voortdurende Bladſteeltjes en opgeblazen Peulen.*

De bijnaam van iedere Plantſoort zal doorgaans een onderſcheidend kenmerk betekenen; evenwel kan men zich wel eenige afwijking van deze wet veroorloven. In dit opzigt kan men ook de benaming van *Halodendron*, Zoutboom, aan deze ſoort toeſtaan, vermits zij op zoutachtige plaatſen groeit. Intusſchen heb ik beter geöordeeld haar in onze taal, in navolging van andere taalen, met den naam van *Grijze Robinia* te beſtempelen, wegens de zilverkleur der Bladen; en te meer nog, daar dezelve bij HOUTTUIJN niet ſtaat aangetekend.

In *Siberië*, meest aan de Rivier de *Irtis*, groeit dezelve op naakte drooge velden; alwaar men veele Zoutpoelen vindt, en verſpreidt zich tot in het oostelijk *Tartarijë*.

Met het begin van Junij verſchijnen aangenaam riekende Bloemen aan de Takken van het voorgaande jaar, twee-, zelden drietallig (*a a*), op een' gemeenſchaplijken Bloemſteel, in de hoeken der ſtekelige Bladſteelen van het voorgaande jaar (*b*). Iedere Bloem heeft een bijzonder kort Steeltje, maar dezelven vallen ligt voorts naar het bloeijen af, en dragen in onze luchtſtreek zelden Zaad, denkelijk uit oorzaak dat in onzen Grond het oorſpronglijk zoutachtig gedeelte ontbreekt, waardoor het Gewas in ſtaat geſteld wordt om het Zaad (*c*) voort te brengen, hetwelk in eene korte opgeblazen Peul (*d*) zit, en in het Geboorteland van den Herfst, wanneer het rijp wordt, tot in het Voorjaar blijſt zitten.

Ten gelijken tijde met en op dezelfde plaats als de Bloemen komen drie ongelijk lange Bladſteelen, wel-

welken ieder twee langwerpig ovaale Blaadjes dragen, die aan het boveneinde eene ſterke ſtekel hebben, en, even als de vijftandige Kelk, de jonge Scheuten, Blad- en Bloemſteelen, met een fijn dons bedekt zijn, iets, hetwelk het Gewas buiten den bloeitijd een treurig aanzien geeft.

De Looten, die gedeeltelijk zo aan het einde der Takken als zijdelings voortkomen, zijn afwisſelend, en met vier golvend bogtige langwerpig ovaale Blaadjes bezet, welken ſlechts op de benedenvlakte met een fijn dons bedekt zijn (*f*) Zij ſtaan op een' gemeenſchaplijken Steel, tegenover elkander, hebben eene ſcherpe ſtekel, en aan den grond twee dekblaadjes, welken naderhand tot ſtijve ſtekels groeijen (*g h*): van daar hebben de Looten eene drieſtekelige gedaante (*i*) als onderſcheidend kenmerk in den bladloozen ſtaat. Aan de zwakkere Looten, die in het volgend Jaar bloeijen, zijn de dekblaadjes kort en teder, echter ſterk genoeg om ſtekels te zijn.

Daar het Zaad zo zeldzaam is, geſchiedt de voortkweking door zoging op de *Robinia Caragana*, Aſleggers of, Wortelſpruiten.

Wegens de zeldzaamheid en den ſchielijken groei kan dit Gewas ter vermeerdering van afwisſeling gebruikt worden. Hetzelve vereischt eene ſchaduwachtige plaats, tusſchen de Alpgewaſen *Kalmias* *Azaleas* en *Magnolia's*, en een' Westlijk gedekten ſtand.

Robinia Halodendron.

Gryze Robinia.

CLASSIS XVII. ORD. IV.

XVII^de Clasſe. IV^de Rang.

Robinia Hispida.

Steekelige Robinia.

Der rothblüende Schotendorn.

Acacia roſe.

The Scarlet Acacia.

ROBINIA HISPIDA *racemis axillaribus, foliis impari pinnatis, caule inermi hispida.*
STEEKELIGE ROBINIA, *met bladen welke oneffen gevind zijn, trosſen in de oxels hebben, en wiens ſtam niet gedoornd, maar ſteekelig is.*

Deeze prachtige heester wast in het zuidelijke gedeelte van Noord-America, voornaamlijk in Carolina, ook te Carthagena; voords wordt hij, om zijn bijzondere pracht, in Penſijlvaniën, Newyork, en Virginiën, veelvuldig tot ſieraad geplant: de Spanjaarden van Carthagena bezigen denzelven tot het maaken van omtuiningen; doch als men de takken niet jaarlijks afkapt, wordt door 't wegſpringen van het zaad, de geheele grond op welke hij wast tot een boschaadje: de afgekapte ſtruik ſchiet in een jaar tijds weder takken uit van twaalf voeten lang, en welken geheel met bloemen beladen zijn: de Ingezetenen noemen dit gewas *Mata-Reton*, dat is *Rotten-dooder*, om dat zij met de takken van hetzelve dat ongedierte doodſlaan.

De roozenroode bloemen, die langen tijd bloejen, en geen' reuk hebben, groejen op enkelvouwige trosſen (*a. a.*), uit de hoeken der bladen voordkomende: zij bedekken, vier weeken lang, bijnaa den geheelen heester, en als het ſaiſoen gunstig is, bloeit dezelve ſoms in 't naajaar nog eens: de roodgekleurde kelk (*b. b.*) is, even als de jonge looten (*e. f.*), met digte, ſtijve mede roodkleurige hairen bezet; welke hairen ſomtijds nog aan de peulen gevonden worden (*c. d.*). De bladen beſtaan uit vijftien of dertien ongelijke, eenvormige vinblaadjes, ieder van welken in een puntig ſpits eindigt, zijnde het ongelijke 't grootſte: ook zijn de gezegde blaadjens meer eivormig of ovaal dan die van den *Robinia pſeudo acacia:* de jonge drooge takken (*g.*) zijn ſchoon rood-bruin en glanzig van kleur, vol van botten, eenigzins bogtig, en van boven ſtekelig.

De weinige peulen welken, in ons Land, zeer zeldzaam op de bloemen volgen, vallen bovendien af al-

alvoorens zij rijp worden, en zulks heeft zelfs plaats bij die geenen, welke men in het noordelijk America voordplant, het geen de reden is dat men bijnaa nooit goed zaad van dezelven kan bekomen, alwaarom de voordkweeking moet geschieden door afleggers, of door zooging in een spleet of schors, als mede door het enten op stammen van den *Robinia pseudo accacia*: staat de heester ondertusschen op een moerasachtigen grond, dan loopen zijne wortels zoodanig voord, dat men een genoegzaam aantal jonge planten van dezelven kan afneemen.

De jonge stammetjens groejen, in het eerste jaar, ongemeen spoedig, en bloejen echter bijna den geheelen zomer door; daarnaa groejen zij langzaamer, en bereiken gemeenlijk een hoogte van twaalf tot vijftien voeten; offchoon zij in hun vaderland wel dertig voeten hoog worden.

Weligst groeit deeze heester in een goede, drooge, met zand gemengde aarde; hij kan de strengste koude verduuren; volgt echter eene zwaare vorst op een voorjaarswarmte, dan hebben de jonge planten, zoo wel als de andere takken, veel te lijden; de eerstgemelden vorderen derhalven veeleer omtrent zulk een saisoen eene maatige bedekking, dan bij de strengste koude.

Het leevendig groen der bladen, en de menigvuldige prachtige bloemen, maaken deezen heester verkiesbaar boven alle plantsoenen: boschjens, van denzelven in digte groupeeringen, met eene afwisseling van de gelijktijdig bloejende *Alpische Cytisus*, zouden op een verheven grasheuvel, door haagen enz. voor de noordewinden beschermd, eene verrukkelijke vertooning geeven; te meer wanneer de pracht van deeze bloem zonder reuk, verlevendigd wierd door den reuk van sommige tusschen beide gestelde vroege roozen, of van de *Calycanthus floridus*, en *Philadelphus coronarius*: in zulk een boschjen de marmeren beeldtenis te zien van eene beminde Gade, onder de gedaante der Bloemgodinne, geplaatst op een laag *postament*, in de schaduw van den bastaart Accacia; de achtergrond van deezen bloejenden tempel gestoffeerd met gelijktijdig bloejende bloemen; de voorgrond versierd met de *Monarda*, de *Hesperis tristis*, en *Matronalis*, de enkelde en de dubbelde *Jonquille*, de *Tacettas*, witte *Lelie* en de gepluimde *Anjelier*, zoude ongetwijffeld zeer treffend weezen; verkoze men in deezen echter bloemen zonder reuk, zoo konde men zig voornaamlijk bedienen van de *Ranunkels*, de *Anemoonen*, de *Iris*, de *Pæloniën* enz.

Dewijl het hout van deezen Robinia ongemeen broos, en derhalven tegen de stormwinden niet bestaanbaar is, moet men de takken zorgvuldig aanbinden; of men kan hem in kleine tuinen, als spalier, tegen een westlijken muur uitbreiden.

Robinia Hispida L.
stekelige Robinia.

XVII^de Clasſe. IV^de Rang.

Robinia Pſeudo-Acacia.

Zoethoutboom.

Der Americaanſche Schotendorn.

Les faux Acacia.

The Locust-Tree, or, Falſe Acacia.

ROBINIA *Pſeudo-Acacia, racemis pedicellis unifloris, foliis impari-pinnatis, ſtipulis ſpinoſis.*

ZOETHOUTBOOM, ROBINIA, *waarvan de trosſen éénbloemige ſteeltjens hebben, en de bladen onëven gevind zijn, met doornachtige ſtoppeltjes.*

Deeze ſoort van Robinia, in 't huishoudelijke zoo nuttig, als voor tuinſieraaden bemind, draagt onderſcheiden benaamingen; bij ons dien van *Onëchte*, of *Bastaart Acacia*, en in Duitschland dien van *Onëchte Acacien Baum.* — Deeze naamen zijn afkomstig van de Latijnſche, *Pſeudo-acacia*, als eenigzins overëenkomende met den *Stuipenboom*, of *Mimoſa*, zoo aangaande de gedaante als gevoeligheid der bladen: HOUTTUYN noemt hem, naar 't Engelsch, Zoethoutboom, om den ſmaak van den binnenſten bast.

Zijn Vaderland is Virginia en Carolina, echter heeft hij zig door kweeking, wegens zijn goed hout, in het overige America ongemeen ſterk vermenigvuldigd: zijne vlinderbloemen wasſen, in Junij, op eenvouwiglijk nederhangende trosſen (*a.*), en zijn veelen: de tros komt uit de oxelen der bladen voord: de bloemen ſtaan ieder op een bijzonder bloemſteeltjen, zijn wit van kleur, en verſpreiden eenen aangenaamen reuk: de beiën aazen er zeer gretig op.

In de maand October wordt de peul, die ſamengedrukt, drie of vier duimen lang en ligt bruin is (*b*), rijp; zij bevat verſcheiden niervormige zaaden (*c.*).

De ongelijk gevinde bladen (*d.*), ſtaan afwisſelende, en zijn uit vijftien tot zeventien ovaale blaadjens ſamengeſteld: des nachts en als 't regent zijn zij, als ſlaapende, benedenwaards gekeerd, en tot elkander gevoegd, waaruit hunne gevoeligheid niet onduidelijk blijkt. Zij zijn een goede ſpijs voor rundvee en ſchaapen, en worden ook van de Spaanſche vliegen gegeten: de jonge takken (*e.*), die zeer ſterk groejen, zijn met twee of drie, naar onderen breede, ſtekels (*f.*) bezet; deezen echter worden aan de jonge looten van volwasſene boomen niet gevonden.

De Robinia wordt, wegens zijn ongemeen ſpoedigen wasdom, niet meer zoo zeer tot ſieraad geplant, als wel tot bedekking van huizen en muuren, afgezonderd ſtaande capellen, of tot het verbergen van eenig onaangenaam gezicht: 't is te hoopen dat men hem in 't vervolg, tot nuttiger einde onze bosſchen zal zien verſieren.

Het

Het zaad wordt in de maand October rijp, en is ſoms zeer menigvuldig: als men het terſtond naa de rijpwording zaait, ſpruit het in 't eerstvolgend voorjaar uit, en de jonge planten worden, in een goeden grond, zes voeten hoog, kunnende ten naastkomenden jaare verplant worden; maar bewaart men 't tot het voorjaar, zoo vereischt het dezelfde bezorging als de Ahornboom: hier te Lande gebruikt men liefst zaad uit America overgekomen: de verplanting in 't voorjaar is allezins raadzaam.

Als de ſtam bij den grond afgekapt wordt, kan de voordkweeking mede, zeer gemaklijk, door de looten, alsdan in menigte voorhanden, geſchieden: deeze looten groejen, in een vochtigen grond, zoo welig, dat zij reeds in het derde jaar tot boonſtokken, in 't vijfde tot ſtengen, en in het tiende tot brandhout gebruikt kunnen worden: in zandachtige of drooge gronden kan men zig, met voordeel, van dezelven bedienen tot leevendige heggen, die ook, door oppasſing en ſnoejing, jaarlijks veel brandhout geeven.

Digt bij elkander geplant, bereiken zij, tusſchen hun veertigſte en zestigſte jaar, eene hoogte van zestig tot tagtig voeten, en twee of twee en een halve voet in de doorſnede. Van alle de voordduurende boomen, zo in- als uit-landſchen, tot heden toe bekend, is de Robinia de eenigſte die, bij eenen ongemeen weligen wasdom, een hout geeft, 't welk zeer nabij aan dat van heete gewesten komt, hetzelve is licht-geel, met roode of bruine aderen doorweven, gelijkt zeer veel naar 't magahoniehout, laat zig fraai polijsten en is zeer dienſtig voor allerleie kunstwerken; doch wegens deszelfs zwaarte niet tot het bouwen van huizen, enz.: als brand- en kool- hout overtreft het, in hitte, alle andere houten, alwaarom het ook in ſterkſtookende fabricken met voordeel gebruikt kan worden: de ſnelle groei van 't zelve geeft alle negen of tien jaaren nieuwe voorraad: als men ſlechts eenige boomen laat ſtaan om zaad te geeven, kan het gewas niet ligtlijk uitgeroeid worden.

Ter aankweeking van deeze Robinia dienen, bij voorkeur, niet de hooge bergen, tegen het Zuiden of Zuidwesten gelegen, dewijl het brooſe hout alsdan minder van de ſtormwinden lijdt: om de jonge ſtammen de hun hoogstnoodige vochtigheid te geeven, graaft men, rondsom elke plant, een langwerpige kuil, één voet diep, drie voeten breed, en vijf voeten lang, waarin het regen- en ſneeuw-water zig verzamelt, en daar de afvallende bladen in die greppels blijven liggen, beſchermen zij de jonge wortels des winters tegen den vorst, des zomers tegen de hitte, en worden ten laatſten eene goede bemesting.

De Heeren VAN BURGSDORF, REICHARD en vooral MEDICUS, verdienen over dit gewas gelezen te worden: de laatstgemelde heeft dien boom een afzonderlijk tijdſchrift waardig gekend.

In de naabijheid van Amſteldam wil het niet wèl tieren; te weliger groeit het op andere plaatſen: ik wenschte dat de Houtvesters en Boomkweekers daardoor aangeſpoord wierden om op onze heiden enz., proefneemingen te doen, ten einde te beproeven in hoe verre ook wij eenig voordeel van den Robinia kunnen trekken.

Robinia pseudo Acacia

Zoethout Boom.

XVII^de Clasſe, IV^de Rang.

Robinia Pygmaea.

Dwergachtige Robinia.

Der Zwerg-Schotendorn.

Faux Acacia Nain.

The Dwarf-Acacia.

ROBINIA PYGMÆA *pedunculis ſimplicibus, foliis quaternatis ſesſilibus.*

DWERGACHTIGE ROBINIA, *met enkele Bloemſteeltjes, de Bladen bij vieren en ongeſteeld.*

Dit nog niet zeer menigvuldig Heestertje groeit zeer welig in *Siberië*, aan geene zijde van het meir *Baikal.* Niettegenſtaande hetzelve jaarlijks door het afbranden van het gras vernield wordt, ſchiet hetzelve toch telkens weder nieuwe goudkleurige takken ter lengte van eene el, die van de Inwooners tot vliegenwaaijers vergaêrd en in de *Siberiſche* Steden ter markt gebragt worden. Op plaatſen alwaar het vuur deze Heester niet deert, of door het vee niet wordt opgegeten, groeit zij tot eene hoogte van vier of vijf voeten. Dat zulk eene bevallige duurzaame Heester tot omſingeling van hooger plantſoenen, of tot afwisſeling in laager Bloembosquetten bij uitſtek geſchikt is, zal de Tuinliefhebber niet ontkennen; en tusſchen de *Spiræa tomentoſa*, *Cytiſus purpureus*, *capitatus* en eenige laager Spiræaſoorten niet ongaarne geplaatst zien.

De Bloemen komen in de Maand Junij enkel tusſchen de Bladhoeken (*a*) ten voorſchijn. Dezen zijn uitſtekend onderſcheiden door haare niet zeer lange gladde Bloemſteelen, welken omſtreeks het midden door een gewricht geleed en omvangen zijn door twee bijna ongeſteelde Bladen, die ieder uit vier of zes blaadjes zijn ſamengeſteld. De Peulen, die in de maand Augustus rijp worden, zijn bruin (*b*), ſpringen van zelven open en ſtrooijen haar eveneens gekleurd zaad (*c*).

Aan de jonger Scheuten ſtaan de bladen enkel (*d*) en afwisſelende, hebbende dezelfde gedaante als die, welken de Bloemen vergezellen, zijnde allen ſtomp en ſmal, met bladerige lancetswijze ſtoppeltjes voorzien.

Uit

Uit een' wortel die in den grond kruipt, en bijna van ſmaak is als Zoethout, ſpruit dit Heestertje in pinkdikke Stammetjes omhoog, die eene groenachtig goudglanzige Schors hebben (*f*), en zich in dunne rijsjes verdelen. Door de twee aan den baſis naauwlijks merkbaare overblijvende Bladſteeltjes en Stoppeltjes worden de jonge Scheuten in den bladloozen ſtaat eenigermate fijnſtekelig. (*e*).

Deze Heester ſchijnt in het klein te zijn het geen de *Robinia frutescens* in het groot is, en kan even als deze voortgeteeld, geplant en gebezigd worden.

Robinia Pygmea.

Dwergachtige Robinia.

XVII^de Classe. IV^de Rang.

Robinia Spinosa, LINN. Rob. ferox. PALLAS.

Gedoornde Robinia.

Der Stachlichte Schotendorn.

Faux Acacia épineux.

The thorn'd false Acacia.

ROBINIA SPINOSA, *pedunculis simplicibus, foliis abrupte-pinnatis, sub quadrijugis, foliolis cuneatis glabris, stipulis petiolisque spinescentibus.*

GEDOORNDE ROBINIA, *met enkele Bloemsteeltjes, afgebroken Vinbladen; de Stoppeltjes en Bladsteelen doornachtig.*

Aan den Westlijken oever van het Meir *Selenga* in *Siberië* wast deze in veele opzigten fraaije en bijzonder gevormde Heester overvloedig in de leem van zoute valeijen, en is de éénige der in *Siberië* groeijende soorten, welke leem en een' vochtigen grond bemint. Men meent dat deze soort omstreeks *Peking* ook niet zeldzaam is, en dat de Chineezen de lange drooge Takken in bosschen gebonden tot beveiliging van hunne Heiningen en Schuttingen bezigen, om door de doorns de nieuwsgierigen en dieven te weren.

In het begin der maand Junij verschijnen bij ons de bijna ongesteelde Bloemen in de hoeken van stekende Bladsteelen (*a*); telkens zijn dezelven van drie tot vijf kortgesteelde Bladsteelen omvangen, van welken ieder vier even breede lancetswijze blaadjes draagt (*b*).

Het gebeurt somwijlen dat 'er meer Bloemen uit één' Bladhoek voortkomen, en wel voornamelijk aan de benedenste deelen der bloeijende Takken; (*c*); in dit geval ontvouwen dezelven zich op elkander volgende, en wel zodanig dat de Heester bijna den geheelen Zomer met Bloemen, rijpe en onrijpe Vruchten bezet is, (*d, e, f*); zodat men in September, somtijds nog in October, het gewas met enkele Bloemen versierd

ziet;

ziet; en de Peulen, die op de in Augustus bloeijende Bloemen volgen, blijven niet alleen tot in het volgend voorjaar aan de Struik hangen, maar behouden ook het daarin zijnde lichtbruine Zaad (*g*). Het is wijders opmerklijk dat waar meer Bloemen uit een' Bladhoek komen, telkens éene alleen en niet meer ten gelijken tijde bloeijen.

De Bladen aan de jonge Scheuten ſtaan afwisſelend op een' voortdurende aan het einde ſtekeligen gemeenſchaplijken Bladſteel, welke weder vier (*g*) zes (*h*) of agt (*i*) tegenoverelkanderſtaande evenbreede lancetswijze Blaadjes draagt; bovendien is de gemeenſchaplijke Bladſteel nog onderſteund door twee ſtekende Stoppeltjes (*k*), welken echter in den Winter hunne ſtijfheid verliezen (*l*).

De drooge Stam is in den Winter groen met bruine verheven ſtreepen geſtreept (*m*); de kleur der Takken is licht- en donkerbruin. De bladſteelen veranderen in ſpitſe voortdurende Doorns (*n*), tusſchen welker Hoeken en de drooge Stoppeltjes de lichtgeele Knoppen voor het volgende Jaar uitbotten (*o*).

De voortplanting en plaatſing is evenredig aan die der *Robinia frutescens*, omtrent de bijzondere plaatſing is alleen nog aan te merken dat vrijſtaande Gewasſen met hunne door elkander liggende Takken tot vier voeten hooge kogelvormige kruinen groeijen.

Robinia Spinosa.
Gedoornde Robinia.

XIX^de Clasſe. II^de Rang.

Het Geſlacht.

Bacharis.

Roerkruid.

Bacharis.

Bachante.

Grundſel-Tree.

Welke verklaring men naar de mening der Ouden aan den oorſpronglijken naam van het geſlacht *Bacharis* geven moet, is onzeker. Volgens DIOSCORIDES, bij wien men hetzelve het meest vindt aangetekend, ſchijnt het een wijn- of drinkvat te zijn, even als of de Plant aan BACCHUS ware toegewijd. In het Grieksch betekent *Bacharis* een welriekend Kruid, het geen ook door de Latijnen zo verſtaan wordt, hoewel hetzelve door VIRGILIUS voor een kruid genomen wordt, dat het vermogen had om toverij krachtloos te maken.

De Kruidkunde telt tegenwoordig veertien ſoorten der *Bacharis*; doch het zijn alle uitheemſche of buiten *Europa* groeijende gewasſen, ten zij men de *Bacharis Dioscoridis*, of Levantſche, als eene Europeaanſche wilde aanmerken; het is desniettegenſtaande waarſchijnlijkst dat zij uit *Egypte* afkomſtig en door verplanting in de Levant overgebragt is. Eenigen, en vooral de Levantſche, zijn zeer welriekend, inzonderheid de wortel, waarom zij ook van ſommigen Kaneel-, Hazel- en Vrouwenwortel genoemd wordt. Zodanigen die in *Europa* zijn overgebragt, moeten in aan het klimaat van hun Vaderland evenredig warme huizen gehouden worden; en het is ſlechts de *Bacharis halimifolia*, die onder eenige bedekking, gedurende den Winter onzen grond en ons klimaat kan verdragen.

De Geſlachtskenmerken zijn de volgenden:

De

De gemeenſchaplijke Kelk is rolrond, doormengd met tweeſlachtige en Vrouwlijke bloemen. De bijzondere Bloemkrans der tweeſlachtige Bloem is trechtervormig en vijfdelig; maar die der vrouwlijke naauwlijks zigtbaar, of ontbreekt geheel. De tweeſlachtige Bloemtjes hebben vyf zeer kleine hairvormige Meeldraadjes, en rolronde gepijpte Meelknopjes. Het Vruchtbeginſel, zowel van de tweeſlachtige als vrouwlijke Bloem is eivormig, de Stijl draadvormig, zo lang als de Bloem, en het Merk tweedelig.

De eigenaartige Vruchtbedekking ontbreekt, en wordt door den voortdurende onveranderden Kelk vervangen. De tweeſlachtige en vrouwlijke Zaaden, zijn enkelſtaande, kort en langwerpig, het Pluis hairvormig, en de Vruchtzetel naakt.

Bij ſommige ſoorten is het Pluis zeer lang; bij anderen bereikt hetzelve naauwlijks de lengte van den Kelk.

XIX^de Clasſe. II^de Rang.

Bacharis Halimifolia.

Breedbladig Roerkruid.

Meldenblätterige Bacharis.

Bachante de Virginie.

Virginian Grundſel-Tree.

BACHARIS HALIMIFOLIA, *foliis obovatis ſuperne emarginato crenatis.*

BREEDBLADIG ROERKRUID, *met ſtomp eironde Bladen, die aan het einde met uitrandingen gekarteld zijn.*

In *Europa* wordt geen Bacharisſoort gevonden; en het is deze alleen, die in de open lucht onder eene matige bedekking niet ſlechts kan behouden worden, maar zelfs op eene voor de ſtrengſte vorst beveiligde plaats beſtendig groen blijft. In haar Vaderland, *Zuid-Carolina* en *Virginië*, bereikt zij eene hoogte van twaalf voeten, en vormt zich tot een vrij uitgebreid gewas, welks takken geſtreept zijn, en zich aan het einde in veele bloemtakjes verdelen. De Bloemen op deze Heester komen voort uit de oxelen der ovaal lancetswijze Bladen, in eene rolvormige gedaante, meestal getweed (*a*), aan het einde der Bloemſteelen ſomtijds drie (*b*) en viervouwdig (*c*), behoudende voor het overige de bij het Geſlacht opgegeven gedaante, enkel met deze verandering, dat de witte dunne draadvormige Stijl, een rood tweedelig Merk (*d*) heeft, op een naar de lengte geſleufd Vruchtbeginſel rust, en met het pluis tevens de lengte der Bloemen overtreft, het geen de vergroote figuur (*e*) aanwijst.

De Bladen ſtaan afwisſelend, en verſchillen ten aanzien van hunne gedaante aanmerklijk; aan de ſterker Takken zijn zij ruitvormig, en derzelver rand is van de punt tot in het midden met weinige maar groote tanden gekorven (*f*); naar de Bloemtakken trekt hun omtrek allengs inéén, en dan zijn

zij

zij omgekeerd ovaal, of ovaal lancetvormig (*g*), en aan de Bloeitakken nog ſmaller en ongetand (*h*). Allen zijn zij aan wederzijden met witte klieren digt bezaaid, het geen hunne kleur grijsgroen doet voorkomen.

Het Zaad wordt bij ons zelden volkomen rijp en tot de voortteling bekwaam; doch naardien de Stekken der Heester zeer ligt wortel ſchieten, wordt dit gebrek daardoor vergoed; zelfs wanneer zij in April op eene ſchaduwachtige plaats in goede met zand vermengde Aarde gelegd worden, bloeijen zij reeds in den Herfst van hetzelfde jaar.

De grijze Schors, die de jonge Takken in den Winter bedekt, is, even als de Bladen, voornamelijk aan het boveneinde, digt met klieren bezet (*i*), terwijl de ſchors van het ouder hout ruigachtig donkerbruin geſtreept is (*k*). De Knoppen zijn niet geſchubd, maar worden door eene geelachtige doorſchijnende harst tegen de wintervorst beſchermd.

Offchoon deze Heester geenszins wegens haaren fraaijen bloeiſem eene plaats in onze bloeibosquetten verlangt, is zij nogthans om haaren laaten bloei en voortdurend groen niet te verwerpen. De laatſte in bloei zijnde verſiert zij den wijkende Zomer, en herinnert dat de ouderdom niet gantschlijk van alle bevalligheid verſtoken is; tevens bereidt zij ons vóór tot de winterrust der groenende Natuur.

Deze Heester en andere diergelijke laate Gewasſen, als *Solidago*, *Coreopſis Chrysſocoma*, *Roſa moschata*, *Helianthus giganteus*, mitsgaders de met hooggekleurde Vruchten pronkende Heesters, als *Mespilus pyracantha*, *Ilex aquifolium*, *Buxus ſemper virens*, *Taxus baccata*, *Prunus luſitanica*, en *Lauro ceraſus*, *Sorbus aucuparia*, *Virburnum opulus* en *lantana*, *Berberis vulgaris*, *Evonymus europæus*, *Cratægus oxyacantha*, *cordata*, *crus galli*, en de meeste Roozen, verſieren de bosquetten in de nabijheid van tot de jagt of vogelvangst beſtemde gebouwen, of op hoogten, waar men in het laate Saiſoen de warme zonneſtraalen nog wil genieten.

Bucharis Halimifolia.

Breedbladig Roerkruid.

XX^de Clasſe. VI^de Rang.

Het Geſlacht.

Aristolochia.

Osterlucie.

Osterluzey.

Aristolochie.

Birth-wort.

DIOSCORIDES heeft eene ſoort van dit Geſlacht *Aristolochia* genaamd, omdat hetzelve zich bij eenige toevallen in het Kraambed, naar zijne waarneming, bijzonder werkzaam heeft getoond; en tot dus verre is deze benaming door de Kruidkundigen niet alleen aangenomen, maar ook aan dit geheele Geſlacht toegekend.

Alle ſoorten van dit Geſlacht kenmerken zich door eene zonderlinge gedaante der Bloemen. Grootendeels zijn dezelven ſlingerende Gewasſen, met Hout- of Kruideachtige Stengen, groeijende meest in eene warme of gematigde luchtſtreek. LINNÆUS plaatst dit Gewas in de twintigſte Clasſe, welke zodanige Gewasſen bevat, wier Meeldraaden met den Stijl ſamengegroeid zijn. Nieuwere Kruidkundigen, die het getal der Clasſen verminderen, plaatſen hetzelve in de zesde, en wel onder de navolgende voorwaarden:

De Bloemkrans is éénbladig, pijpvormig, aan den grond buikig, aan den rand meestal ſcheef, tongvormig verlengd, rustende op een hoekig Vruchtbeginſel, hetwelk een zeer korte met een zesdelig Merk gekroonde Stijl onderſteunt, en aan welken zes vastzittende vierhokkige Meelknopjes zijn vastgegroeid. De Vrucht is eene zeskante zeshokkige Kapſel, welke in ieder hokje verſcheiden vlakke ſamengedrukte Zaaden bevat.

Ziehier daarentegen de bepaling van LINNÆUS:

De Kelk ontbreekt. De Bloemkrans is éénbladig pijpvormig en ongelijk, aan den grond buikig, ten naastenbij balvormig en opgezwollen; de Pijp is langwerpig, zeshoekig rolrond, de rand verwijd, beneden

den uitgerekt, in eene tongvormige gedaante. De Meeldraaden ontbreeken; daarentegen zijn zes vierhokkige Meelknopjes op de Merken vastgegroeid.

Het Vruchtbeginsel is langwerpig benedenzittende en hoekig. De Stijl is naauwlijks zigtbaar, en het Merk bijna balrond, zesdelig uitgehold. De Vruchtkapsel is groot, zeskant, zeshokkig, en bevat veele nedergedrukte opliggende Zaaden.

Bij sommigen is de Vrucht veranderlijk, nu ten halven rond, dan lang.

CLASSIS XX. ORD. VI.

XX^ste Classe. VI^de Rang.

Eerste Afdeling, of met een' rankende heesterachtigen Steng

Aristolochia Sipho.

Spuitvormige Osterlucie.

Grofsblättrige Osterluzey.

Aristolochie à grandes feuilles.

Large leaved Birth-wort.

ARISTOLOCHIA SIPHO, *foliis cordatis, caule volubili, pedunculis unifloris, bractea ovata instructis, corollis adcendentibus, limbo trifido æquali.*

SPUITVORMIGE OSTERLUCIE, *met hartvormige toegepunte Bladen, de Steng rankende, de éénbloemige Bloemsteel met een eivormig Dekblaadje voorzien, en de randen der omhoogrijzende Bloemen driedelig gelijk.*

De Bosschen van *Virginië* en *Pennsylvanië* voeden dit schoone grootbladige rankende heesterachtige gewas, hetwelk zich van twintig tot dertig voeten hoogte om boomen als anderszins heenslingert.

Aan den bundelachtig samengestelden wortel verdeelt zich de Stam in verscheiden stengen, van welken weder afwisselende ronde dunne, zich slingerende Scheuten voorkomen (*a*), die met afwisselende hartvormig toegepunte gesteelde Bladen bezet zijn (*b*), waarvan de rand golvend is, de beide vlakten glad zijn, de lengte agt tot tien en de breedte zes tot agt duimen beslaat.

De Bloemen van de maand Juny komen aan de ranken van het voorgaande jaar, boven elkander staande (*c*), en die van July tot September in de Bladhoeken der jonge scheuten (*d*) op bijzondere Bloemsteeljes voort, het welk aan den oorsprong met een hetzelve omvattend schubje (*e*) en in het midden een hartvormig afvallend dekblaadje heeft (*f*).

De in den avond eenigzins riekende bloem zelve is eene groene zwart bruin geäderde pijp (*g*), welke rond en in drie gelijke rondachtige, iets spitse vlak uitgebreide kwabben gedeeld is, die vóór derzelver ont-

ontvouwing een' driekanteu hoed gelijken (*h*). Het Merk is rond, driekleppig, drieruntig, en de Meelknoppen tweehokkig (*i*). De rolvormige zeshoekige, zeshokkige Vruchtkapſel wordt drie tot vijf duimen lang en wordt bij een' warmen nazomer bij ons rijp (*k*) en ſpringt naar de lengte zelfs met een gedeelte van den vruchtſteel in zes deelen; zij bevat veele ovaale vlakgedrukte Zaaden, die getweed digt op elkander liggen, met een' huidig doorzigtigen zaadhuid aan den rand digt omvangen en door een' draad aan de tusſchenruimten aan den rug der kapſel bevestigd zijn; ook is die van de twee zaaden die het verst van den vruchtſteeel af is alleen vruchtbaar.

De jongſte tot laat in den Herfst groene ranken hebben eene groene zwart purperkleurige gladde Schors (*a*); de tweejarigen zijn groen met langwerpige wratten, en de anderen geſcheurd (*l*). Aan van de Bladen overblijvende Merken ſtaan in eene loodrechte lijn drie kegelvormige ſtompe knoppen, waarop, de boveneſte den rank van het toekomende jaar en de twee anderen de Bladen bevatten (*m*), zijnde met witte zijdeächtige korte Hairen digt bezet.

Het geelgroene Hout is als de ſchors week en ſponsachtig, heeft een' hartsachtigen bitteren Terpentijnſmaak en een' ſterken Campherreuk, die in den Wortel nog ſterker is, zodat men dit Gewas niet alleen als een ſieraad van onze Tuinen bezigt, maar ook welligt tot eene nuttige artſenij zou kunnen gebruiken.

De voortplanting voor het zaad is onzeker, beter wortelen de jonge ranken in het voorjaar in den grond gelegd, ook ſchieten de oude ſtammen aan of boven den grond ranken, die ligt wortel vatten en dus gemaklijk opkomen. Over het algemeen vereischt dit Gewas een' goeden vruchtbaaren grond, maar kan in zand niet voorkomen.

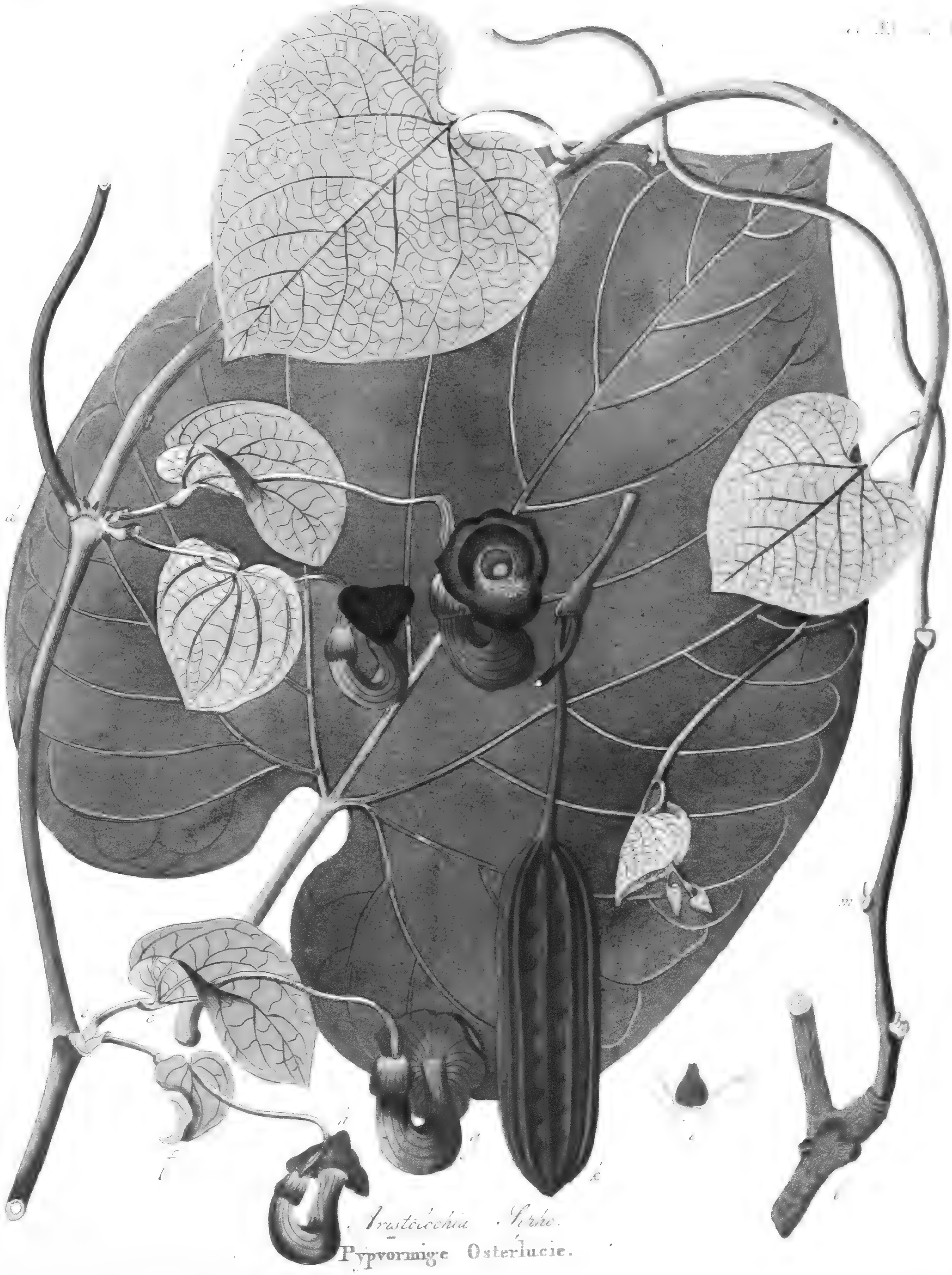

Aristolochia Sipho.

Pypvormige Osterlucie.

XXIste Classe. IIIde. Rang.

Het Geslacht.

Comptonia.

Comptonia.

Comptonie.

Comptonie.

Comptonia.

De Heestersoort, eertijds door LINNÆUS onder het Geslacht *Liquidambar* gebragt, wierd naderhand door AITON, ter eere van een' Engelschen Bisschop te *Londen*, die groot belang stelde in het bevorderen der Kruidkunde, met den geslachtsnaam *Comptonia* benoemd, en alzo van de voormaals onder den naam van *Liquidambar asplenifolium* of *peregrinum* bekende Heester het nieuwe geslacht gevormd.

Zeker is het dat de Geslachtsdeelen van beiden zeer verschillende zijn, en het is gevolglijk ook niet ten onrechte dat men ze van elkander scheidt, ten einde langs dezen weg meer zekerheid in het onderzoeken te bekomen en dwalingen te vermijden. WILDENOW heeft ook deze verandering reeds aangenomen, en in zijn' *Species Plantarum* dit nieuwe Geslacht als soortlijk voormaals onder den naam van *Liquidambar peregrinum* LINN., of *asplenifolium* naar DUHAMEL als *Comptonia asplenifolia* gesteld. Hetzelfde hebben GAERTNER, SCHREBER en VENTENAT reeds vóór hem gedaan, en dezen hebben genoegzaam gezag bij mij om ook dit voorbeeld te volgen.

De Geslachtskenmerken van deze onder de XXIste of éénhuizige Classe gerangschikte Heester zijn de volgenden:

Manlijke Bloemen.

De algemeene Kelk, of Bloembedekking heeft de gedaante van een rolrond Katje, het welk doorgaans

met

met holle, niervormige, toegepunte, afvallende, en losse Schubjes geschalied is. Daarentegen is de bijzondere Bloembedekking tweebladig, met gelijke schubsgewijze Blaadjes, en korter dan de Katjesschubjes. De eigenlijke Bloemkrans ontbrekende, wordt deze vervangen door drie Meeldraadjes, die korter dan de Kelken gegaveld zijn. De Meelknopjes zijn zestallig en tweekleppig.

Vrouwlijke Bloemen.

Dezen staan op een ovaal Katje, hetwelk overal digt met éénbloemige Schubjes geschalied is, even als de manlijke. De bijzondere Bloembedekking is zesbladig, met parige, tegenoverstaande, draadvormige, van onderen huidige Blaadjes, die langer zijn dan de Schubjes van het Katje, en de plaats van den ontbrekende Bloemkrans vervangen. Het Vruchtbeginsel is ten halven rond, en heeft twee hairvormige Stijlen. De Vruchtbedekking ontbreekt, en het Zaad is eene ovaale éénhokkige Noot zonder klepjes.

XXIste Classe. IIIde Rang.

Comptonia Asplenifolia. AITON.

Liquidambar Asplenifolium. LINN.

Varenkruidbladige Amberboom.

Der Farrenkrautblättrige Storaxbaum.

Comptonie à feuilles de Céterach.

Fern-leaw'd Comptonia.

COMPTONIA ASPLENIFOLIA, vel LIQUIDAMBAR ASPLENIFOLIUM, *foliis oblongis alternatim sinuatis.*

VARENKRUIDBLADIGE AMBERBOOM, *met langwerpige, overhoeks gegolfde Bladen.*

Even als op onze Heiden de Boschbeziën en Varen, groeit deze Heester in de Wouden van *New-York*, *New-Gernsey* en *Noord-Carolina*, ter hoogte van omtrent twee voeten, in zulk eene groote menigte, dat zij zelfs den groei der Houtzaaden belet. Desniettegenstaande, en vermits deze weligheid in onze streeken geen nadeel doet, is deze Heester, om haare fraaije Bladvorming, en tot afwisseling in onze Plantsoenen, nabij slingerende wandelwegen, in kleine Groepen geplant, zeer aangenaam en verrassend, voornamelijk in de nabijheid van *Azaleas*, *Andromeda's*, *Vaccinia's Rhododendrons*, *Myrica's* en *Calicanthus*. Alleen heeft men te zorgen dat zij, even als deze opgenoemde Heesters, op eene schaduwachtige, voor ruwe winden beschermde en eenzaame plaats staat, die de Winterzon niet beschijnt; ook moet zij 's Winters eenigzins bedekt worden.

De manlijke en vrouwlijke Bloemen openen zich ten gelijken tijde met het uitbottend Loof. Aan de Takken van het vorige Jaar ontvouwen zich de manlijke Bloemen in de bovenste Bladhoeken (*a a*), en reeds in den Herfst ziet men dezelven in den bladloozen staat (*n*), als rolvormige Katjes, die in het Voor-

jaar

aar verlengd afhangen (*b*), en uit niervormige lang toegepunte, afvallende, halve en heele los geschalied Schubjes zijn samengesteld, van welken ieder slechts ééne Bloem zonder Bloemkrans, met naauwlijks bemerkbaare, uit twee evenlange schubswijze blaadjes bestaande Bloembedekking bevat, en drie zeer korte, tweegevorkte Meeldraadjes ondersteunen zes tweekleppige met een wekriekend stuifmeel gevulde Meelknopjes. (Zie de vergroote figuur *c*).

De vrouwlijke Bloemen komen uit den Knop die het naast bij de Manlijken staat uit een klein ovaal digtschubbig Katje ten voorschijn; de schubben gelijken de Manlijke, maar zijn aan den grond meer afgerond (*d*); zij bevatten, als deze, slechts ééne Bloem, die geen kroon, maar eene uit veele draadvormige, hairige aan den rand withuidige Blaadjes gevormde Bloembedekking heeft, die gedurende den Bloeitijd naauwlijks merkbaar is, maar zich allengs verwijdert en de Schub in lengte overtreft (*e*). Iedere Schub omvat niet alleen het rondachtig van twee evenbreede, roodgekleurde Stijlen voorzien Vruchtbeginsel (*f*), maar ook de daaropvolgende kleine, harde, gladde, glanzige, met vijf streepen in de lengte getekende éénhokkige, éénzadige Vrucht (zie de vergroote figuur *h*), en waaraan vijf tot negen stukken eene soort van kogelvormige kortgesteelde Vrucht samenstellen, die in Augustus rijp wordt, afvalt en dadelijk ingesameld moet worden.

De miltkruidachtige Bladen zijn op beiden vlakten glad, staan op korte, van twee afvallende Stoppeltjes voorziene Bladsteelen, afwisselend aan de jonge bruinhairige Takken (*i*), zijnde derzelver rand omgerold (*k*); zij bevatten eene wezenlijke olij, en de jonge Bladen geven, gewreven wordende, een' balsamieken reuk, die zelfs de gedroogde Bladen ook nog op gloeijende koolen verspreiden.

In den Winter zijn de jonge Takken evenéénshairig (*l*), maar worden glad als de uitgebotte Takken hunne volkomenheid hebben (*m*). De Katjes vertonen zich reeds in den Vóórwinter aan de punt der Takken (*o*).

De voortplanting geschiedt door het onmiddelijk na de rijpwording in vlakke met Hout en Bladeren gevulde Potten gestrooide Zaad, door Afleggers en Uitlopers. De jonge Planten moeten, even als de ouden, voor de vorst bewaard worden; de laatsten worden op de Aarde nedergebogen, en met Mosch of Loof bedekt, en wanneer daarop nog veel sneeuw gehoopt wordt, is zulks zeer nuttig.

Comptonia Asplenifolia Ait:
Varen Kruid-bladige Amberboom.

XXIII^de Clasſe. I^ste Rang.

Het Geſlacht.

Acer.

Ahornboom.

Ahornbaum.

Erable.

The Maple Tree.

LINNÆUS plaatst het ſchoone geſlacht van den AHORNBOOM onder de drie- en- twingſte Clasſe, of *Polygamia*, om dat op een zelfden ſtam manlijke en tevens tweeſlachtige bloemen groejen; maar ook manlijke, vrouwlijke en tweeſlachtige op bijzondere ſtammen.

De ſchijfronde tweeſlachtige bloem heeft eenen éénbladigen, meestal in vijven gedeelden, ſpitſen, gekleurden, van onderen platten, voorduurenden kelk, met vijf ovaale bloembladen, die naar buiten meer breed, ſtomp, naauwlijks grooter dan de kelk zijn, en open ſtaan: deeze bladen zijn, bij ſommige ſoorten, zoodanig met den kelk ſamengegroeid, dat men hen niet gemaklijk van denzelven kan onderſcheiden; ja zelfs ontbreeken zij ſoms geheel, waarvan de *Acer pseudo- platanus*, (*zie de vergroote figuuren b. en c.*) ten voorbeelde verſtrekt.

De bloemen bevatten van vijf tot tien, meestal agt elsvormige, korte meeldraaden, met eenvouwige meelknopjens, wier ſtuifmeel eene kruiswijze gedaante heeft: men vindt op den grond der bloem, op het *convexe*, groote, doorboorde vruchtbed, het ſamengedrukt vruchtbeginſel ingeplant, hetwelk eenen draadswijzen, voordgroejenden ſtijl, met twee toegepunte, dunne, en teruggebogene merken doet voordkomen: ingevolge 't getal van deeze merken komen twee, zeldzaam drie, zaadkapſels ten voorſchijn, die van onderen vereenigd, ten halven rond, ſamengedrukt zijn, en in eene groote, gevleugelde huid eindigen; elk van deeze zaadkapſels bevat, ten halven ronde, meêr of minder ſamengedrukte zaaden.

De enkel vrouwlijke, zoowel als de manlijke bloemen zijn van denzelfden bouwtrant als de tweeſlachtigen; met dat onderſcheid evenwel dat bij geenen de meeldraadjens ontbreeken, en bij deezen het vruchtbeginſel en de ſtijl.

Hierbij komt nog in aanmerking dat bij de tweeſlachtige bloem, terſtond naa het ontwikkelen der bloembladen, het vruchtbeginſel eerder aanweezig is dan de ſtijl, die eerst eenige dagen daarna opſchiet: voords zijn

de

In *Spanje* groeit eene verſcheidenheid van deze ſoort, bij de ſchrijvers onder den naam van *Acer hispanicum campestre* bekend; deze ſort is tederer dan de onze; ook vindt men eenige bontbladigen, die zeer geſchikt zijn tot eene aangenaame ſchakering en afwisſeling in Plantſoenen.

Op vochtige plaatſen groeit de Boom zeer weelderig, en vooral op zodanigen die dikwijls overſtroomd worden. Om die reden is het zeer voordelig, deze benevens andere ſoorten, die een' vochtigen bodem beminnen op zodanige plaatſen te planten, alzo het Hout meer voordeel aanbrengt dan het minder goede van de witte Populieren.

Acer Campestre.

Kleine Ahornboom.

XXIIIste Classe. Ire Rang.

Acer Creticum.

Levantsche Ahornboom.

Der Kretische Ahorn.

Erable de Crète.

Cretan Maple.

ACER CRETICUM, *foliis perennantibus cuneatis trilobis integerrimis lobis lateralibus brevioribus, corymbis paucifloris erectis.*

LEVANTSCHE AHORNBOOM, *met driekwabbige ongetande ruigachtige Bladen, die niet afvallen.*

Deze soort heeft veel overéénkomst met den Kleinen Ahornboom; en het geen ten aanzien der Bladen gezegd is, geldt ook hier; alleen zijn dezelven ten aanzien van gedaante (*a b*) onderscheiden; ook komen zij laater ten voorschijn, en blijven bij een' gunstigen Herfst tot in November groen.

Deze Boom wordt door eenige Schrijvers, waaronder WILDENOW, met den naam van *Acer semper virens* genoemd. Het is eene zeer langzaam groeijende kleine Struik, die men meent uit *Canada* afkomstig te zijn. Ik twijfel zeer of zij ons klimaat wel verdraagt en zo al, dan is zij van weinig belang voor Plantsoenen, alzo men bemerkt heeft dat zij gedurende agt jaaren slechts twee voeten gegroeid is. De Wortel onder den grond groeit meer dan de Stam boven denzelven.

Aan

Aan de jonge Scheuten (*d*) is geen ander onderſcheid te bemerken dan dat die van den Kleinen Ahorn langer en dunner zijn.

Daar wij geen Zaad van denzelven kunnen vergaderen, is de inenting op de ſtammen van den *Acer campestre* ter voortkweking aan te prijzen.

Acer Creticum.

Levantsche Ahornboom.

XXIII^te Classe. I^te Rang.

Acer Dasycarpum.

Ruige Ahornboom.

Rauher Ahorn.

Erable rouge.

Silvery or, sattin Maple.

ACER DASYCARPUM, *foliis palmato-quinquelobis acuminatis serratis subtus pubescentibus alboglaucis, floribus Capitato umbellatis, germinibus tomentosis.* Wildenow.

RUIGE AHORNBOOM, *met handvormige Vijfkwabbige, zaagtandige van onderen zagthairig wit grijze Bladen; de Bloemen in Hoofdjesvormige Schermen gegaêrd; het vruchtbeginsel geweld.*

HOUTTUIN heeft ook de tweehuizigheid van dezen Boom opgemerkt, en noemt hem met anderen den Manlijken Ahorn. Naauwkeurige naarsporingen hebben geleerd dat hier een misslag plaats had, en deze wel degelijk eene bijzondere soort uitmaakt, het geen niet alleen de Bladen, maar ook de Bloemen en nog meer het ruige Vruchtbeginsel genoegzaam aantonen. Ook deze Boom is, zo wel als gene, een inboorling van de moerasige en vochtige Bosschen van *Pennsylvanië* en *Carolina*, wordt aldaar 53 a 60 voeten hoog, heeft zo ten aanzien der hoogte als wijze van groeijen en de Bladen, de meeste overéénkomst met den rooden, het geen tot de voornoemde dwaling aanleiding heeft gegeven.

De eertijds zogenaamde Mannetjes bloemen zijn ongesteeld, in hoofdjesvormige kopjes in de Bladhoeken vergaêrd, en eveneens rood van kleur *(a)*. Zij verschijnen agt a twaalf dagen vroeger, maar worden ligt door de vorst aangedaan en vallen vroegtijdig af. Het Vruchtbeginsel is gewold, de Vleugelen om-

omhoog ſtaande. Het Zaad heeft zo ten aanzien van rijp worden als voorteling veel overéénkomst met dat van den Rooden Ahorn.

De Bladen ſtaan op tengere groene of roode ſteelen gepaard tegenover elkander, zij zijn handvormig, vijfkwabbig, zaagtandig, diep ingeſneden van boven blaauwachtig groen, beneden fraai wit en viltig, (*b c*). De Kwabben zijn lancetswijze ſcherp toegepunt.

De Takken zijn van onder met eene aschgrijze Schors (*d*) bedekt, maar die der jongeren is helder grijsgroen, iets roodachtig (*e*), voor het overige met den rooden gelijkvormig.

Bij gebrek van Zaad worden beiden Boomen op den *Acer pſeudo- Platanus* geënt of in de aarde afgelegd; nogthans is de voordeligſte voortkweeking die door het Zaad.

Wat de plaatſing betreft, zullen de Groepen van den Rooden Ahorn met ten zelfden tijde bloeijende Gewasſchen, als *Cornus mas*. *Salix capræa mas*. *Daphne mezereum* en *laureola*, die zonder Bladen bloeijen, gemengd met de altoos groenende ſoorten de *Thuya orientalis*, *Mespilus pyracantha*, *Ilex aquifolium*, *Hedera helix*, e. z. v. op een' grond, beplant met Maartviooltjes, Maagdeliefjes, Primulaveris en Hepatica's, in de eerſte dagen van het voorjaar geen onaangenaam aanzien hebben. Is het dat men nog *Crocus vernus*, *Scilla bifolia* en *Ranunculus ficaria*, tusſchen beiden plant, dan wordt het Bloemtapijt des te fraaijer. Ook in den Herfst is deze groep nog ſchoon, vermits de Bladen van dit gewas eene roode kleur aannemen, maar voornamelijk zo men de laatſte Bloemen van October daarmede verzéénigt, als bij voorbeeld *Colchirum antumnale*, *Aster amelleus*, *Solidago virga aurea*, *Cyclamen*, e. z. v.

Acer Pasycarpum.

Ruige Ahornboom.

XXIII^ste Clasſe, I^ste Rang.

Acer Laciniatum, *Du Roi.*

Acer crispum, *Lauth.*

Acer Platanoides-Laciniatum, *Aitton.*

Scheurbladige Ahornboom.

Der Krausblätterige Ahorn.

Erable à Feuilles laciniées.

The Cut-leaved Mople.

ACER LACINIATUM, *foliis quinquelobis laciniatis argute dentatis, retroflexo-crispatis.*

ACER LACINIATUM, *foliis laciniatis*, GMELIN.

SCHEURBLADIGE AHORNBOOM, *met vyfkwabbige geſcheurde, ſcherpgetande, teruggebogen, gekrulde Bladen.*

Deze is eene in alle opzigten twijfelachtige ſoort van Ahornboom, die alle oplettendheid verdient, zo men in de bepaling van dezelve niet wil misſen. DUROI ſchijnt hem het eerst als ſoortlijk te hebben opgegeven; ná hem heeft AITTON gemeend hem als varieteit te moeten beſchouwen van den *Zweedſchen* Ahorn; WILDENOW, van wien wij eene naauwkeurige bepaling te gemoet zien, is zo verre nog niet gevorderd om hem als varieteit, ſoort of bijzonder geſlacht aan te merken, en HOUTTUIN heeft hem ook niet aangetekend. Wat mij aangaat, ik meen door vergelijking met de overige ſoorten hem volſtrekt voor als nog als eene bijzondere ſoort te moeten beſchouwen, althans zo lang tot mij door ondervinding zal gebleken zijn dat het Zaad van dezelve of eene andere oorſpronglijke ſoort voortbrengt, het geen ik nog niet heb kunnen waarnemen, of door de gedaane waarnemingen van anderen heb kunnen ervaren, naardien de voortplanting door onze Boomkwekers meest door inenting of zoging verricht wordt. Intusſchen ſchijnen de uitſtekende onderſcheidingstekens zodanig te zijn, dat men meer gerechtigd is om hem voor eene bijzon-

de-

dere ſoort dan voor eene verſcheidenheid te houden. Dit een en ander is de reden dat ik mij veroorlof van denzelven eene ſoortlijke beſchrijving te geven, die, voor zo verre ik weet, nog niet voorhanden is.

De Bloemen verſchijnen in de maand Maij, met of vóór de opkomende Bladen, in losſe bloembundelen (*a*). De Bloemen hebben althans eene verſcheidenheid, zo wel ten aanzien des in vijf deelen ingeſneden kelks, welken tegen den baſis draadvormig toelopen (zie de vergroote Bloem *b.*), als de te rug gebogen Bloembladen (*c.*), in de hier afgebeelde ſamenſlachtige Bloem, maar ook het Vruchtbeginſel, het welk vier wezenlijke en vier onechte Stijlen heeft, doet deze verſcheidenheid te veel uitſteken (*d. e.*) en een bijzonder geſlacht erkennen. Ondertusſchen is mij bij onderzoek aan verſcheiden Bloemen gebleken, dat deze laatſte ſoort van Bloemen vruchtbaar en de overige onvruchtbaar zijn, en in de laatſte het Vruchtbeginſel zelfs, zodanig en als het ware afgeſneden gevormd, de Stijlen niet eens opſchieten en voor geen bevruchting vatbaar ſchijnen.

De vijfkwabbig ſcherpgetande Bladen zijn omgebogen, op de heldergroene bovenvlakte als golvende, gekruld en op de geelgroene benedenvlakte als hol, ſtaande op lange roodachtige ſteelen tegen over elkander (*f*). Zeer fraai zijn de eerst opkomende Bladen der Bloembundelen, eerst naar binnen gedraaid paarsrood (*g*), meer ontwikkeld helder- of roozenrood (*i*), en de binnenzyde van den knop vermillioenrood (*k*).

De drooge Takken ſchijnen wel eenige overéénkomst met den *Zweedſchen* Ahorn te hebben; echter verſchillen de eind- of Bloeiknoppen, wier buitenſchubben eenigermate ruig zijn (*l*).

De hoogte der Heester is naar geſteldheid van den grond onderſcheiden, en het gewas overéénkomstig de bedoelde verſcheidenheid te plaatſen.

Acer Laciniatum.
Scheurbladige Ahornboom.

XXIII^de Classe. I^ste Rang.

Acer Monspesſulanum.

Montpellierſche Ahornboom.

Der franzöſiſche Ahorn.

Erable de Montpellier.

Montpellier maple.

ACER MONSPESSULANUM, *foliis trilobis integerrimis glabris annuis.*

MONTPELLIERSCHE AHORNBOOM, *met driekwabbige ongedoornde Bladen, die jaarlijks afvallen.*

De benaming wijst reeds genoegzaam aan in welke landſtreek deze Ahornboom bij voorkeur te vinden is, te weten omſtreeks *Montpellier*, en wijders door geheel *Frankryk*. Desniettegenſtaande groeit hij ook in alle zuidelijke gewesten van *Europa*, als *Italië* en *Istrië*, alsmede in *Duitschland*, doch hij wordt in die ſtreeken niet zeer hoog, maar meer ſtruikachtig, en eene Heester van omtrent de tweede of derde hoogte, anders wordt de Boom tamelijk hoog. Gedurende den bloeitijd verſchaffen de ſchoone afhangende Bloembundels een verruklijk aanzien, en de Boom zou alleen daarom eene plaats in onze Plantſoenen verdienen, ingevalle geen andere hoedanigheden hem daartoe bevoegd maakten.

In de maanden April en Mei komen uit de boveneinde der Takken de Bloemen ten gelijken tijde met de jonge Bladen ten voorſchijn. De Bloemen ſtaan bij haaren oorſprong tusſchen twee en drie Bladen, die op een' gemeenſchaplijken Bladſteel uit de Knoppen opſchieten, en door de nog aanwezige Schubben zijn omvangen, maar zich weder in twee of drie bijzondere bladſteelen verdelen (*a a*). Eveneens ſtaan zowel de tweeſlachtige als vrouwlijke Bloemen op een' gemeenſchaplijken nedergebogen Bloemſteel gegaërd (*b*), die zich naderhand in verſcheiden kleinere Bloemſteelen verdeelt, van welken ieder een bijzonder Bloemtje draagt, en zodoende in het geheel genomen nederhangende Bloembundelen in den vorm van Kwasten verbeelden.

Som-

Somwijlen zijn deze Bloemsteeltjes nog eens verdeeld, en op de eene zijde van haare verdeling met een Stoppeltje betekend (*c*). De manlijke, Bloemen hebben vijf tot agt boven dezelven uitstekende Meeldraaden (*d*); in de vergroote figuur (*e*), daartegen, zijn die der tweeslachtige Bloemen kort (*f*) en met langwerpige, korte, dubbele Meelknopjes voorzien (vergroot fig. *f*), welken geen ter bevruchting bekwaam Stuifmeel bevatten, en met zodanige tweeslachtige Bloemen evenaarden ten opzigt der onvruchtbaare Meelknopjes die van den gemeenen, den Suiker gevende en den gestreepten Ahornboom.

Het Zaad (*g*), het welk in zijn Vaderland in September rijp wordt, rijpt niet ligt bij ons, en dierhalven dient men de voortkweking door Stekken en Afleggers te bewerkstelligen. De eerste voorjaarsbladen zijn ongetand; maar die welken bij de tweede uitbotting of Stengbladen, of die welken, nadat de eersten door de insecten zijn afgegeten, opkomen, zijn diep ingesneden, somwijlen drie en vijfkwabbig, aan wederzijden glad, en zijn niet alleen ten dien aanzien, maar ook in de geheele gedaante verscheiden (*h*).

De jonge Scheuten zijn bruin en zwart gestippeld (*i*). De kleine geschubde zwarte Knoppen zitten gepaard tegenover elkander, met de punt naar buiten gekeerd (*k*). Over het geheel is de Boom door zijne regelmatig over het kruis staande Takken zeer wel te onderkennen, en bereikt door eene goede cultuur bij ons eene aanmerklijke hoogte.

Acer Monspessulanum.
Montpelierfche Ahornboom.

XXIIIste Classe. Ste Rang.

Acer Montanum. WILD. *Hort. Kew.*

Acer Pensylvanicum. DUROI.

Berg-Ahornboom.

Nord-Amerikanischer Berg-Ahorn.

Erable de la Montagne.

Mountain-Muple.

ACER MONTANUM, *foliis subquinque lobis acutis serratis subtus pubescentibus, racemis compositis erectis.*

BERG-AHORNBOOM, *met bijna vijfkwabbige spitse zaagswijze van buiten zagthairige Bladen, en samengestelde opstaande Trossen.*

In *Noord-Amerika*, in *Canada*, op de hooge Aleguansche Gebergten tot in *Florida*, vindt men dezen Boom. VAN WANGENHEIM heeft hem op de gebergten van *Pennsylvanië* gevonden. Daar de ontdekking van dezen Boom onder de nieuweren behoort, kon dezelve aan HOUTTUIN nog niet bekend zijn, en dus wordt ook de Beschrijving van denzelven bij hem niet gevonden.

De Boom bereikt in zijn Vaderland eene hoogte van 16 of 20 voeten, echter moet de grond niet al te droog zijn; althans de hoogte is onderscheiden naar den grond waarin de Boom staat. Over het algemeen wordt hij in onze Luchtstreek een Boom van de tweede hoogte.

De Stam is rechtopgaande, en de witgroene langwerpige Bloemtrossen komen tegen het einde van May ten voorschijn, en staan aan de punt der Takken (*a*); het Zaad (*b*) wordt in Augustus rijp.

De Bladen (*c*) zijn rondachtig, voor het grootste gedeelte driekwabbig, lang toegepunt aan den rand in-

ingezaagd, op de bovenſte vlakte glad en donkergroen, en van onder bleek, met fijne Hairtjes bezet, ſtaande afwisſelend tegenover elkander op lange paarsroode Steelen, en verſchillen onderling in grootte.

De jonge Takken en Scheuten (*d*) zijn aan de punt met eene bruine Schors bezet, en hebben eenige overéénkomst met die van den geſtreepten Ahorn. De voortkweking en plaatſing zijn dezelfde als bij den even genoemden.

De Variëteit met bonte Bladen (*e*), kan even zo geplaatst worden, als bij de *Acer pſeudo-platanus var.* en *Platanoides var.* is opgegeven.

Acer Montanum.

Berg Maple-boom.

XXIII^ste Classe. I^ste Rang.

Acer Negundo.

Virginische Ahornboom.

Der Eschenblättrige Ahorn.

Erable à feuilles de Frêne.

Ash-leaved Maple.

ACER NEGUNDO, *foliis compositis, floribus racemosis.*

VIRGINISCHE AHORNBOOM, *met samengestelde Bladen en troswijze Bloemen.*

Virginië voedt op moerasachtige plaatsen en aan de oevers van Beeken en Rivieren dezen bijzonder schoonen en wegens zijne fraai groene Bladen van alle andere soorten zeer onderscheiden Ahornboom. De Stam gaat recht op, is beneden eenigzins scheurig, hooger is hij, zo wel als de Takken, glad, en de kleur der Schors aschgrijs.

De lange, eenigermate groene Bloemen komen bondelsgewijze uit de zijden der Takken, en hangen aan lange, zwakke roodachtige Steelen naar beneden (*a*). De manlijke Bloemen verschijnen in het begin van de maand April, alvorens de Bladen uitkomen (*b*), maar de vrouwlijke komen agt of tien dagen later op bijzondere stammen ten voorschijn (*c*). MEDICUS heeft aan de vrouwlijke kapsel drie, en drie à vier Stampers, en in den manlijken Stam de Bloemkroon ontbrekende met vier of vijf Meeldraaden waargenomen.

Het Zaad (*d*) wordt tegen het einde van September rijp; zo het gebeurt dat manlijke en vrouwlijke Stammen verre van elkander afstaan, dan wordt het Zaad ledig en onvruchtbaar. Dat men zodanige Stammen niet bij elkander geplaatst had was zekerlijk de reden en eenige oorzaak waarom in sommige streeken het Zaad ter voortplanting onvruchtbaar was. Ondertusschen is deze voorzigtig-

heids-

heidsmaatregel des te minder nodig, aangezien door het ſtekken der jonge Loten deze boom ligt menigvuldig wordt voortgebragt.

De ongelijk gevinde Bladen beſtaan uit drie of vijf ſamengeſtelde, met of zonder inſnijdingen voorziene, lancetswijze aan den rand getande Blaadjes (*e*). De twee tegenover elkander ſtaande roodachtige Bladſteelen zijn aan hunnen baſis met elkander verbonden, en omvangen den Tak, zo dat men geen knoppen kan zien zonder den Bladſteel af te breken (*f*) Gedurende den Winter vormen de Bladſteellidtekens eene bruine verhevenheid, of eene zoom die een helder groen ſchildje omvangt (*g*).

De Schors der jonge Takken is glanzig groen (*h*) ſomtijds met eene witte wol bedekt; ook zijn de jonge knoppen wit en gewold.

Deze Ahornboom verduurt onzen Winter zeer goed, en bereikt eene aanmerklijke hoogte. VAN WANGENHEIM heeft 'er van 70 tot 80 voeten hoogte en 2 a 3 voeten doorſnede gezien. Hij groeit in een' vochtigen grond buitengemeen ſnel en levert in weinig jaaren een overheerlijk hout voor Schrijnwerkers en Wagenmakers, dat in *Amerika* boven het Esſenhout wordt geacht. Ook is hetzelve tot brandſtof en koolen zeer bruikbaar, en verdient in alle opzigten ook bij ons veelvuldig aangeplant te worden. Alleen vereischt de Boom eene voor den wind beſchermde ſtandplaats, om zijne ſchoone gedaante, het fraai en levendig groen der Bladen, verdient hij eene voornaame plaats in onze Lustbosſchen.

In *Amerika* bereidt men ook Suiker van dezen Boom.

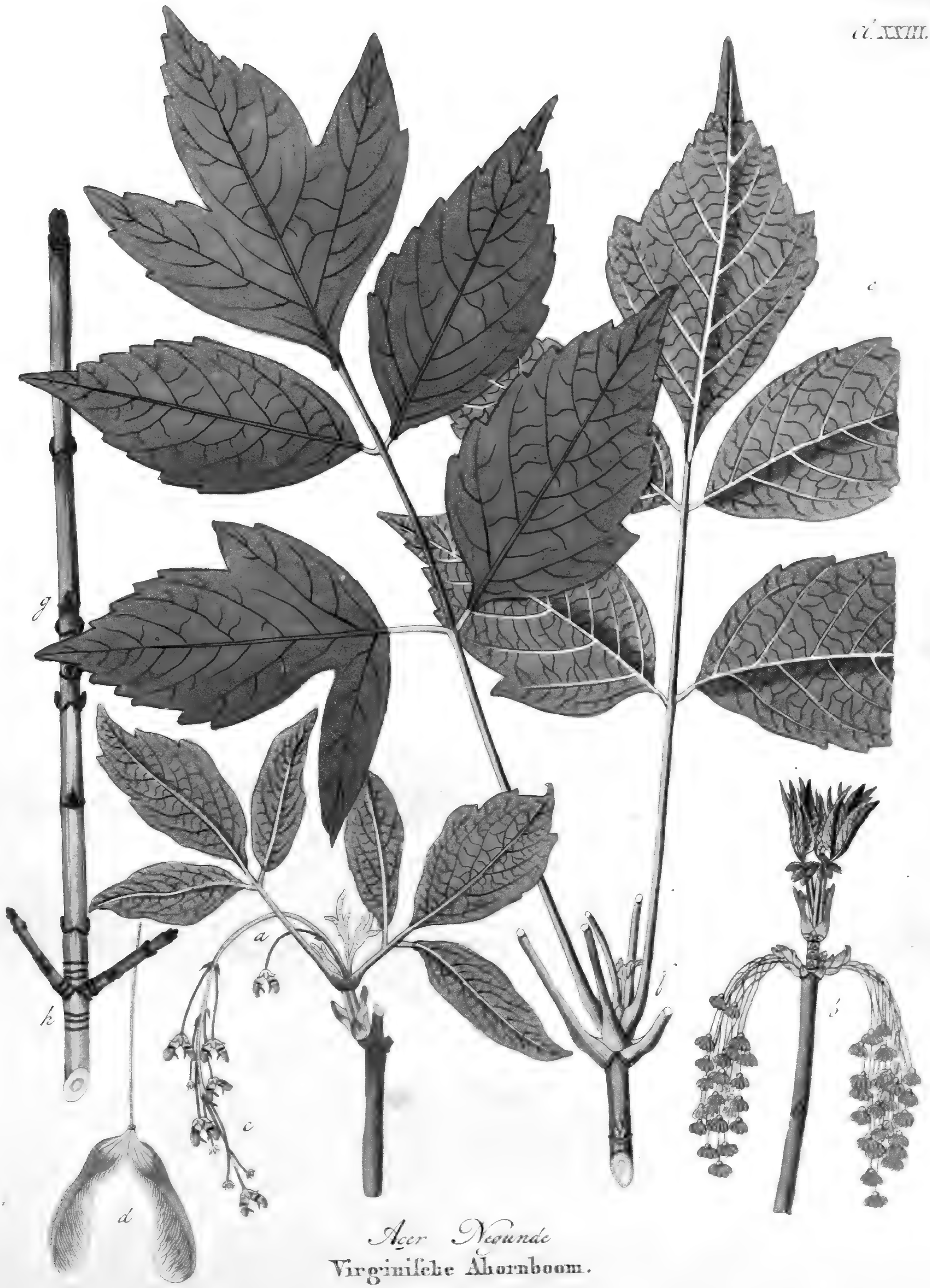

Acer Negunde
Virginische Ahornboom.

XXIII^ste Clasſe. I^ste Rang.

Acer Pſeudo-Platanus.

Gewoone Ahornboom.

Der gemeine weiſe Ahorn.

L'Erable blanc de Montagne.

Greater Maple, or Sycomore.

ACER PSEUDO-PLATANUS, *foliis quinquelobis inæqualiter ſerratis, floribus racemoſis.*

GEWOONE AHORNBOOM, *met vijfkwabbige, ongelijk getande bladen en troswijze bloemen.*

Deeze zeer aangenaam groene boom is tamelijk hoog, en alhoewel deszelfs kroon niet prachtig ſchoon genoemd mogt worden, zijn de bladen echter van een ſierlijk maakſel, en van een aangenaam groene kleur. De boom is een inboreling van onderſcheiden Europaſche gewesten, voornaamlijk van Frankrijk, Oostenrijk, Zwitſerland en Duitschland; ook groeit hij in verſcheiden Nederlandſche bosſchen en plantſoenen vrij weelig; evenwel kan niet met zekerheid bepaald worden, of hij oorſpronglijk in ons Land behoore, dan of hij zig door voordplanting genationaliſeerd hebbe: ondertusſchen vindt men bij den Heer DE GORTER verſcheidene Nederduitſche benaamingen van dit gewas aangetekend; als *Esch-doorn*, *Luiten-boom*, *Vioolenhout-boom* en *Schotſche Linden-boom*; echter is de benaaming van *Ahornboom* algemeen in gebruik.

Wat voords aangaat den Latynſchen naam *Acer* of *Aceris*, welke ook aan het geheele geſlacht wordt gegeven, ſommigen begeeren denzelven afteleiden van het woord *Arcus*, om dat de takken, wegens derzelzelver taaiheid, zeer geſchikt zijn tot het vervaardigen van boogen: anderen zijn van gevoelen dat de gezegde benaaming haaren oorſprong van het Grieksch heeft, waarſchijnelijk wegens de duurzaamheid en fijndraadigheid van het hout; met dat alles is op goeden grond te vermoeden, dat THEOPHRASTUS den Ahornboom, *Sphendomnos* genoemd heeft.

Deeze boom bloeit in de maand Mei: zijne bloemen zijn bleek-groen, en ſtaan als druiftrosſen op een gemeenſchaplijken ſteel; (*a.*) zij zijn van verre naauwlijks zichtbaar, echter zeer menigvuldig, en verſpreiden een aangenaamen geur.

De

De manlijke bloemen, (*b.*) als mede de tweeflachtige (*c.*) welke hier vergroot voorgefteld zijn, groejen, onder elkander, op een zelfden fteel. Het zaad, (*d.*) alhier in zijne natuurlijke grootte afgebeeld, is ligtbruin en gevleugeld, vertoonende zig, dewijl er veele kapfelen bij elkander zitten, als bosjens van gevleugelde infecten: het wordt in de maand October rijp, en kan vergaêrd worden alvoorens de bladen afvallen.

De gemeenfchaplijke fteel fchiet uit het einde der jonge looten voord, en is van onderen omgeven van drie ligt-bruine, omgekeerd-eironde lovertjens. (*e.*)

De volkomen uitgegroeide bladen, (*f.*) zijn op de beneden-vlakten met een fijn dons bedekt, (*g.*) en zijn, fierlijk, in vijf ongelijk' ingezaagde kwabben gedeeld, bijna als wijngaardbladen, echter zijn zij een weinig donkerder groen, ook fmaller of breeder, meêr of minder ingefneden en donkerder of lichter van kleur: offchoon de bladen voords behaagelijk groen zijn, is 't echter vrij onaangenaam dat zij vroeg afvallen, waardoor derhalven de laanen en alléën zeer ontfierd worden.

De drooge jonge takken (*h*) hebben een min of meer vast merg, en de jonge knoppen, welken nog niet ontwikkeld zijn, (*i.*) zijn meestal groen-geel van kleur, met eenigzins roode einden aan de fchubben.

Men bedient zig van deezen boom, benevens andere foorten van zijnen naam, tot tuinfieraadjen, op zulke plaatfen welken door fchoonheid van gedaante, regelmaatigheid en grootschheid, eene zekere waardigheid moeten verkrijgen; voords tot alléën, lustbosfchen, bekleedingen van hoogten, bij wooningen, tempels, of tot feestlijke partijën.

Wanneer de knoppen in 't voorjaar zwellen, ook foms in den herfst, ja, bij maatige vorst, den geheelen winter door, fypelt uit den boom, als dezelve ergens gekwetst is, een zoet, drinkbaar fap, even als uit de laatgefnoeide wijngaardranken, en eenige andere boomen: als men, zelfs bij zwaare vorst, in de fterke ftammen gaten boort, druipt uit dezelven een fap, waarvan men tamelijk goede fuiker bereidt; volgends den beroemden Natuuronderzoeker, SCOPOLI, leveren agt kannen van dat fap, een pond gecriftalifeerde fuiker uit: de Heer GLEDITSCH heeft waargenomen dat als de winter zacht is, het gemelde fap minder fuikerftof bevat en weldra begint te gisten: waaruit men zoude kunnen befluiten dat uit dit fap met meer voordeels goede azijn, of brandewijn bereid zoude kunnen worden. Volgends DU HAMEL, geeven de oude boomen minder maar fuikerrijker fap; volgends anderen is dat van den Duitfchen boom het zoetfte.

PLINIUS roemt den gekneusden wortel, uitwendig opgelegd, tegen pijn in de lever, en SER. SAMMONICUS zegt dat dezelve, in wijn getrokken, zeer dienstig is tegen het zijdewee. De hedendaagfche Geneeskunde heeft, deezen aangaande, geene proefneemingen aangetekend.

Acer pseudo-Platanus.

Gewoone Ahornboom.

XXIII.ste Classe. Ie. Rang.

Acer Pseudo-Platanus, *Foliis Variegatis.*

Gewoone Ahornboom, met bonte bladen.

Der gemeine Ahorn, met scheckigen blättern.

Erable à feuilles pannachées.

Maple with streped leaves.

ACER PSEUDO-PLATANUS, *foliis variegatis quinquelobis, inæqualiter serratis, floribus racemosis.*

GEWOONE AHORNBOOM, *met bonte vijfkwabbige ongelijk getande bladen, en troswijze bloemen.*

Deeze Ahornboom is allezins aan den voorgaanden gelijk, zijnde alleenlijk wegens de kleur der bladen, eene verscheidenheid; dezelven zijn soms wonderbaarlijk en dikwijls even als marmer gevlekt en geaderd.

De bloemen staan op nikkende bloemtrossen, (*a.*) en bloejen in het zelfde jaargetijde als de voorgaande, maar draagen minder getal van tweeslachtige Bloemen, en hun gevleugeld zaad (*b.*) is minder krachtig. — De lovertjens (*c.*) verschillen daarin van de voorgemelden, dat zij in stede van omgekeerd ovaal, lancetvormig en rood gestreept zijn.

De bovenste vlakte der bladen, (*d.*) is wit gevlekt, met bleek- of helder-groene vlekken tusschen beiden; de benedenvlakte (*e.*) is, even als van de voorbeschrevene bladen, geheel wit donsachtig.

Hout en stam zijn van denzelfden aart, alleenlijk zijn de jonge looten (*f*) in den winter kenbaar aan hunne paarsch- bruine, wit gestippelde kleur, en aan hunne groote botten, (*g.*) die een schoon-bruinen rand hebben.

Deeze verscheidenheid van bladen kan aan niets anders worden toegekend, dan aan eene bijzondere afwijking van het organismus van derzelver deelen, uit krachte van welke die deelen geschikt zijn om een grootere hoeveelheid van zuurstof aftezonderen, dan bij de voormelde oorspronglijke soort plaats heeft; zulks wordt niet alleenlijk bewezen door de kweeking; maar ook door de standplaats van den boom; want staat dezelve bij aanhoudendheid voor den heeten zonneschijn bloot, dan vallen de bonte bladen af, en worden

door

door geheel groene vervangen; maar zijn de boomen, integendeel, in de schaduw geplaatst, zoo behouden de bladen hunne bonte schakeeringen.

Wegens het kleen aantal der tweeslachtige bloemen is het zaad schaars, maar zeldzaam bekwaam ter voordkweekinge; en zo 't al eens gebeure dat van de honderd jonge planten, uit zaad geteeld, slechts zes bonte voordkomen, zullen dezelven echter zeer slecht weezen, aldra veranderen, en alleenlijk tot groen overgaan: het beste voordkweekingsmiddel is derhalven dezelven, door zooging, op andere stammen van den gewoonen Ahornboom overtebrengen.

Deeze Ahorn kan, benevens verscheidene andere soorten, bij voorbeeld den Zweedschen, en Americaansche Berg- of Gestreepten Ahorn, met veel voordeels, dat is tot een aangenaam sieraad, gebruikt worden tot plantsoenen van groepeeringen, alwaar men eene treffende verscheidenheid wil doen plaats hebben; ook aan romanesque rivieren, waarbij een vreemd en wonderbaar aanzien vereischt wordt.

Dewijl deeze Ahorn slechts eene verscheidenheid van den voorgaanden is, oordeel ik alhier voegelijk te kunnen aantekenen, het geen ik, bij het handelen over den laatstgemelden, heb achtergelaaten; naamlijk het volgende:

De boom bereikt een hoogen ouderdom, wordt, gelijk gezegd is, tamelijk groot, wast spoedig, heeft een sierlijken stam, die met eenen witachtigen schors bedekt is: het hout van de takken is zeer broosch, alzoo dat dezelve door den stormwind ligtlijk gebroken worden; dat van den stam is wit, voornaamlijk van die boomen welken in geen vochtigen grond staan; het krimpt weinig en wordt ook maar zeldzaam van de wormen aangetast: Draajers en andere Kunstenaars vervaardigen van hetzelve veelerleie kunststukken, ook maakt men uit het Ahorn-hout muzijk-instrumenten, als mede huislijke gereedschappen, naamlijk bakken, tafelborden, theekopjens, allerlei speelgoed voor kinderen; die bekende bekertjens, van welken veelen, daar zij zoo dun als papier zijn, in een' beker van niet meer dan twee duim diameters bevat worden, enz. enz.; voor 't overige is 't ook zeer goed brandhout, en wordt in de koolenbranderijen veel gebruikt.

Acer pseudo-Platanus, folio variegato

Gewoone Ahornboom. vel Acer Platanus

XXIII^ste Classe. I^ste Rang.

Acer Platanoïdes.

Zweedsche Ahornboom.

Die Lenne.

Le Platane.

Norway Mapple.

ACER PLATANOÏDES, *foliis quinquelobis acuminatis acute dentatis glabris; floribus corymbosis.*

ZWEEDSCHE AHORNBOOM, *met vijftandige gespitste spitsgetande gladde Bladen; de Bloemen in Kroontjes.*

In het Noordelijk *Europa*, *Zweden*, *Zwitserland*, *Stiermark*, *Savoije*, op het Gebergte, in Bosschen en Valeijen, en in *Zweden* aan het strand, groeit deze Boom menigvuldig, zo wel in een' droogen als vochtigen grond; en men vindt hem overvloedig aan de oevers van Woudrivieren. Hij heeft eene gelijke hoogte met den gewoonen Ahornboom; en vermits zijne Bladen eenige overéénkomst hebben met den Platanus, wordt hem de bijnaam *Platanoïdes* gegeven.

De geelachtig groene Bloemen komen reeds in de maand April, nog eer zich de Bladen ontvouwen, ten voorschijn. Zij zijn in rechtopstaande Bloembundelen vergaêrd, welken op een' gemeenschaplijken Bloemsteel, uit het bovenste einde der takken, tusschen veelvuldige roodbruine schubben en jonge verscheiden kleurige Bladen uit de Bloeiknoppen opschieten, (*a b*), hebben geen reuk, maar geven reeds in het beginnende Voorjaar den Boom een zeer fraai aanzien, en de afvallende Mannetjesbloemen verspreiden zich op den grond als een geele sneeuw. Manlijke, zo wel als tweeslachtige Bloemen, groeijen op één' en denzelfden Bloembundel, in eene schermvormige gedaante onder elkander; ook zijn zij grooter dan bij den gewoonen Ahornboom. Deze zo wel grooter als schermvormig staande Bloemen, kunnen inzonderheid als een onderscheidend kenmerk tusschen den gewoonen en dezen *Zweedschen* Ahorn aangezien worden.

Het

Het Zaad wordt in het begin van October rijp, en hetzelve moet vóór het afvallen der Bladen verfameld worden, wanneer de voortplanting het best en zekerst daardoor gefchieden zal. Hetzelve is in gedaante van de gewoone foort daardoor onderfcheiden dat het niet alleen geelachtig is, maar dat het ook verre uitgerekte Vleugelen heeft, die hetzelve van gedaante eene Nachtkapel doen gelijken (*b*).

De Bladen zijn glad en teder, en meer ten aanzien van hunne grootte dan van gedaante onderfcheiden; fommigen, en voornamelijk de zodanigen die bij den tweeden groei opfchieten, hebben, jong zijnde, eene roode kleur (*c*). Zij ftaan op lange fteelen, in vijf of zeven lappen gedeeld, en onderfcheiden zich van den gewoonen Ahorn daardoor niet alleen dat de lappen in fcherpe punten uitlopen, maar ook dat hun rand van fcherpe punten is voorzien, en dat dezelven diep zijn uitgefneden (*d*). Van boven hebben de Bladen eene fchoone lichtgroene kleur, van onder zijn zij witgroen en met verfcheiden ribben doorweven. Sommigen der oude Bladfteelen zijn eveneens rood. De Rups, *Phal. Difpar. Linn.*, en de Maikever, *Scarabeus melalontha*, zouden de jonge Bladen eveneens benadelen als de andere Ahornboomen, indien zij niet door het melkvocht, het welk bij de minfte kwetfing 'er uitvloeit, teruggehouden wierden.

De groei en het gebruik zijn eveneens als van de gewoone Ahornboomen; doch het Hout minder digt zijnde kan hetzelve wel tot Brandhout, maar niet tot fijne Gereedfchappen en Muziekinftrumenten gebruikt worden, niettegenftaande de Knoesten en Wortelen fraai gemarmerd zijn.

In *Zweden* en *Noorwegen* gebruikt men de jonge Bladen als Agurkjes ingelegd, en de grooteren als Moes; droog zijnde, kunnen zij als Stro gebruikt worden, en geven zeer goede mist.

Uit het Sap kan, even als uit dat van de andere Ahornfoorten, Suiker bereid worden.

De voortplanting gefchiedt bij ons meest door zoging op de ftammen der gewoone foort. Schoon de Boom in een koud Climaat groeit, heeft men toch voorbeelden dat hij bij zeer ftrenge koude geleden, maar uit den Wortel en het benedenfte des Stams jonge fcheuten gedreven heeft.

In den Winter onderfcheiden de Knoopen, inzonderheid, die welken, zo zij aan den Zon zijn blootgefteld, donkerrood rood zijn, den droogen Tak van de andere foorten.

Acer Platanoides.

Sweedsche Ahornboom.

XIII^ste Clasſe. I^ste Rang.

Acer Platanoïdes *foliis variegatis.*

Zweedſche Ahornboom, met bonte Bladen.

Die Lenne mit ſcheckigen Blättern.

Platane à feuilles panachées.

The ſtriped Norway Mapple.

ACER PLATANOÏDES, foliis fariegatis, *foliis quinquelobis, acute dentatis glabris; floribus corymboſis.*

ZWEEDSCHE AHORNBOOM, met bonte Bladen, *met vijftandige geſpitſte, ſpitsgetande Bladen; de Bloemen in Kroontjes.*

Men kan niet bepalen of deze verſcheidenheid door het gezaaide Zaad voortgeteeld is; maar men weet alleen dat deze ſoort in *Duitschland* ſomwijlen wild groeijende is aangetroffen, en, de jonge Looten overgebragt zijnde op andere Stammen, door den onvermoeiden ijver der Kweekkunst is vermenigvuldigd. Aan de ongevlekte ſoort ziet men aan de Bladen van den tweeden groei reeds den overgang tot de bontrooden, zodat men zeer ligt op den aanleg tot deze verandering kan beſluiten.

De Bloemen (*a*), de Zaaden (*b*), de drooge Stammen (*c*), zelfs de gedaante en omtrek der Bladen (*d*) zijn in alle opzigten met den *Zweedſchen* Ahorn gelijkvormig; en het onderſcheid beſtaat alleen in de kleur der bonte Bladen, die, ſchoon niet altijd eveneens, echter telkens met verſcheiden kleuren gemarmerd zijn.

De Bladen van verſcheiden Ahornſoorten willen wel meer in het bonte overgaan; maar boven allen bezit deze eene uitnemende ſchoonheid. Dit zal men zeer ligt moeten toeſtemmen, als men het ſchoone marmer en het inéénlopen der roode en bruine kleuren, verhoogd door een groenachtig geel als op een lichtgroen tapijt geſchilderd ziet, en zodanig dat deze kleuren tot op de benedenvlakte doordringen, zo dat zelfs deze als fraai kan aangemerkt worden.

Voor

Voor den Tuinliefhebber moet deze basterdſoort althans zeer aangenaam zijn, vermits hij de buitengedeelten van digtbelommerde in het gezigt vallende Boschjes, Groeperingen, romaneske plaatſen, Beekjes, e. d. g. zodanig daar mede kan ſtofferen, dat hier en daar een enkele tusſchen deze en andere bonte ſoorten geplaatst, den groenen wand een geſchilderd tapijt doet gelijken, en het oplettend oog der liefhebbers aangenaam verrast.

Het Zaad wordt ſlechts enkel en onvolkomen, en is tot de voortkweking niet dienstig, waartoe men dierhalven de zoging op andere ſtammen moet aanwenden. Voor het overige verwijs Ik den Lezer naar het geen bij den gewoonen Ahorn met bonte bladen is opgegeven, als zijnde deze verſcheidenheid in alle opzigten daarmede overéénkomstig.

Acer Platanoides. foliis Variegatis.

Sweedsche Ahornboom. met bonte Bladen.

XXIII^te Classe. I^ste Rang.

Acer Rubrum.

Roode Ahornboom.

Der rothblühende Ahorn.

Erable rouge d'Amérique.

Scarlet flower'd Maple.

ACER RUBRUM, *foliis subquinquelobis, acutis serratis subtus glaucescentibus, floribus umbellatis erectis, germinibus glabris.* Wildenow.

ROODE AHORNBOOM, *met vijfkwabbige, eenigermate getande, van onderen blaauwachtige Bladen, en enkele bijéengegaérde Bloemsteeltjes.*

In vroeger tijden heeft men gemeend dat deze Ahornsoort haare Bloemen op verscheiden Stammen voortbragt, en om die reden de eene soort *Acer rubrum masculinum* of manlijke genaamd. Laatere waarnemingen hebben bewezen dat de laatste eene bijzondere soort en van de eerste wel degelijk onderscheiden is. Deze roode Ahornboom groeit in de vochtige moerasige Bosschen van *Pennsylvanië* en *Virginië*, wordt vrij hoog, doch niet zeer dik.

De Bloeiknoppen zijn in maand Januarij reeds tamelijk groot, de Bladknoppen daartegen kleiner, helder rood, stomp met hunne punten van de roodachtige Takken afstaande. De tweeslachtige en manlijke Bloemen komen dikwijls in de helft van de maand Februarij, Maart en zeker in April ten voorschijn; zij zijn schoon roodachtig (*a b*) en versieren den Boom daar door eenige weeken vroeger dan de Bladen ten voorschijn te komen. De Bloemen zijn rechtopstaande, in schermen gegaérd, en het Vruchtbeginsel is glad.

Het Zaad (*c*) wordt reeds tegen het einde van Maij rijp. Hetzelve is zo ligt aan zijnen zetel gehecht,

zecht, dat de minste wind het doet afvallen; om die reden moet men hetzelve vóór de volle rijpheid inſamelen, op eene ſchaduwachtige plaats in losſe aarde zaaijen, en een' duim hoog met aarde bedekken, dan kan men zeer ligt nog in hetzelfde jaar veelvuldige jonge ſtammetjes opkweken, die van zeer veel belang en nut zijn, aangezien het Hout tot allerhande werktuigen gebruikt en dat de Boom, op moerasſige en andere nietswaardige plaatſen zeer ligt voorkomende, in Houtarme ſtreeken voordelig kan worden.

Het onderſcheid tusſchen de Bladen van beiden Boomen wordt zeer ligt bemerkt aan de Bladen van de Takken van den zogenaamden manlijken boom, die in het volgend voorjaar bloeijen; hetzelfde is ook aan de ſterkere, maar naauwlijks zigtbaare ſcheuten bemerkbaar.

De Bladen van dezen boom zijn drie of vijfkwabbig, ongelijk ſcherp zaagtandig, van boven helder groen en glad, en van onder grijsgroenachtig, met eene witte vilt overtrokken (*d*).

In den winter is deze Boom bijzonder aan zijne Bloeiknoppen kenbaar. De jonge Takken zijn alsdan roodachtig bruin, met geele punten beſtrooid; de Knoppen rood. Wegens gebrek aan ruimte heeft men op de Plaat de Afbeelding der drooge Takken niet kunnen plaatſen.

Nog is aan te merken dat deze Boom niet zo hoog wordt als de zogenaamde manlijke, maar dat het Hout voor Kunstenaars en Handwerkers beter geſchikt is. Men vervaardigt van hetzelve Borden, Spinwielen, Rollen, Pooten voor Stoelen en Ledikanten, e. d. g. Wegens de ſchoone marmering wordt hetzelve zeer gezocht tot Kastenmakerswerk, en boven het Kersſen- en Nootenboomen hout geächt; ook kan men met de Bast zo wel Linnen als Wollen ſtoffen donkerblaauw verwen.

Acer Rubrum.

Roode Ahornboom.

XXIII^le Classe, I^le Rang.

Acer Saccharinum.

Suikergevende Ahorn-boom.

Der Zucker-Ahorn.

l'Erable à Sucre.

The Sugar Maple.

ACER SACCHARINUM, *foliis quinquepartito-palmatis acuminato dentatis, subtus pubescentibus.*

SUIKERGEVENDE AHORNBOOM, *de Bladen vingerswijze in vijven gedeeld, met spitse tandjes.*

Op Bergen en in tusschen dezelven gelegen vlakten, aan de oevers van Beeken en Rivieren, groeit in een' goeden, vlakken, vochtigen, echter niet moerasigen grond deze Ahornsoort in *Kanada*, *Maryland* en *Pensylvanië* in het wild.

De niet riekende, zowel manlijke als tweeslachtige Bloemen zijn klein en niet zeer fraai (*a*), staan op dezelfde tros onder elkander en komen met de Bladen tevens te voorschijn. De gemeenschaplijke Bloemsteel is met eenige kleine Bladen en geelbruine dekblaadjes (*b*) voozien.

Het Zaad (*c*) wordt bij ons in October rijp, en door middel van hetzelve geschiedt de voortplanting het zekerst. Het Zaad, dat onmiddelijk uit *Amerika* overkomt, en niet bedorven is, wordt hiertoe het best geöordeeld. De inënting geschiedt wel op den gewoonen Ahornboom, maar men wil dat deze boomen weinig of geen Suikersap geven.

Door de Bladen (*d e*) is dez soort van den *Acer Pseudo-Platanus*, *rubrum*, *dasycarpum* bezwaarlyk te onderscheiden, dewijl dezen, even als andere vijflappigen, uitgerekte punten hebben; intusschen zyn de bogten van den Suiker-Ahorn tusschen de lappen zeer wijd, bijna even, ten minsten zeer spaarzaam met groote Tanden bezet. De grondvlakte der jonge Bladen is hartvormig uitgerond, en die der ouden gelijk; daarenboven is de benedenvlakte met zeer fijne witgrijze hairtjes bezet (*e*), terwijl die van anderen sterkhairig is.

Het

Het zekerſte kenteken is aan de jonge Looten (*g*), die eene glanzend geelbruine Schors en zwartbruine ſpitſe knoopen hebben (*f*), terwijl die van den *Acer pſeudo-platanus* en *daſycarpum* afgerond zijn.

In plantſoenen vindt de Boom op vrijë plaatſen, in geïſoleerde groepen zijne plaats. De ſchielijke groei in koude ſtreeken, op vochtige Weilanden, eenigzins beſchaduwd, levert binnen twintig jaaren een zeer goed brandhout, eene genoegzaame reden om de voortplanting in het groot aan te bevelen. Neemt men daarbij in aanmerking dat uit het ſap met weinig moeite een Suiker kan bereid worden, die, offchoon niet ten vollen dien uit het Suikerriet evenaardende, echter vrij goed is, dan zal deszelfs aankweking nog zo veel nuttiger zijn. In *Europa* zijn reeds onderſcheiden proefnemingen nopens het laatſte Voortbrengſel gedaan, en wel in *Harbke*, alwaar de oudſte Boomen van *Duitschland* zijn. In *Amerika* geſchiedt zulks als gewoone Landbezigheid, gelijk men in de Beſchrijving van de Heeren BUSCH, KALM, SCHOEPF en anderen de behandeling kan vinden.

Acer Sacharinum.

Zuiker geevende Ahorn boom.

XXXIII^te Classe. I^te Rang.

Acer ſtriatum, DU ROI. ERHARD.

Acer Pennſylvanicum, LINN. & HORT. KEW.

Geſtreepte Ahornboom.

Der Geſtreifte Nordamericaniſche Ahorn.

Erable à feuilles de Tilleul.

Pennſylvanian Maple.

ACER STRIATICUM, DU ROI: *foliis ſub quinquelobis inæqualiter ſerrulatis, florum racemo compoſito erecto, pedicellis ſubdiviſis.*

GESTREEPTE AHORNBOOM, *met bijna vijfkwabbige, ongelijk zaagachtige Bladen, de ſamengeſtelde Bloemtros rechtop ſtaaande, en ten halven gedeelde Bloemſteeltjes.*

ACER PENNSYLVANICUM, LINN. *foliis trilobis acuminatis ſerrulatis, floribus racemoſis.*

PENNSIJLVANISCHE AHORNBOOM, *met driekwabbige ſpits gekartelde Bladen en trosgewijze Bloemen.*

Deze uitmuntend ſchoone Ahornboom, die niet zo zeer wegens zijne hoogte en kruin uitmunt, heeft eene aangenaame bevalligheid, zo wel uit hoofde van het zagte groen als het eigenaartige van zijne bijzondere deelen. Om die reden is hij ook meer geſchikt tot ſierlijke, vrolijke en aandoenlijke groepen, dan tot zodanigen, die grootſche gewaarwordingen moeten inboezemen. Hij is oorſpronglijk uit de Noord-Amerikaanſche Provintiën *Kanada*, *Maryland* en *Pennſylvanië*, hebbende aldaar eene door gebergte beſchermde ſtandplaats en een' vochtigen grond. In zijn vaderland wordt hij van 30 tot 40 voeten hoog, doch bij ons zelden hooger dan 16 tot 20 voeten. LINNÆUS noemde hem voormaals *Acer Pennſylvanicum*. DU ROI en ERHARD hebben echter beter geöordeeld den boom naar zijne uitſtekende kentekenen der geſtreepte Schors *Acer ſtriatum* te noemen, alzo het kenmerk daardoor duidelijker wordt.

In

In de maand Mai verſchijnen de Bloemen op beneden rechtopſtaande, van boven voorover hangende ſchoone losſe trosſen, zijnde afwisſelend met een ovaal dekblaadje aan den grond van het bijzonder Bloemſteeltje voorzien (*a*). Het Blad, het welk het naast aan de Bloemtros zit, heeft een ſchoon ſchedevormig paarsrood omwindſel. Vruchtbaare en onvruchtbaare Bloemen zitten dikwijls op dezelfde tros, ſomwijlen verſcheiden. Het Zaad (*e*), dat in September rijp wordt, heeft dezelfde gedaante als dat der overige Ahornſoorten.

De Bladen zijn in verſcheiden inſnijdingen verdeeld, ſomtijds in vijf (*b*), meestal in drie (*d*). Op welige Scheuten vindt men Bladen van zeven duimen breed en negen lang, bereikende telkens de middenſte kwab de helft der lengte; zij zijn aan den rand dubbel ſcherp getand, jeugdig, aan de benedenzijde met geele Hairen uitgegroeid, op de beiden vlakten even glad, echter door de bladribben beneden eenigermate rimpelig. De Bladſteelen, die tegenover elkander ſtaan, zijn bruinrood, aan den grond gootvormig uitgehold.

De Bladlooze jonge Scheuten zijn in den Winter rood (*e*), en de langwerpige Knoppen helderrood (*f*). De Schors van de jonge Takken is naar de zon gekeerd wit en rood (*g*) en aan de ouderen wit en groen geſtreept; het geen den Boom niet alleen de bijzondere benaming, maar denzelven ook in den winter een aangenaam aanzien geeſt.

De Boom kan door het Zaad voortgekweekt worden, maar gemeenlijk geſchiedt zulks door zoging op den gewoonen Ahornboom. Deze zoging is echter nier zeer voordelig, want vermits ſlechts het benedenſte gedeelte des Booms zijne oorſpronglijke gedaante houd, is de Stam niet tot den grond, maar alleen tot aan de plaats der zoging geſtreept, en verdient in dit opzigt de voortkweking door Zaad de voorkeur.

Acer Striatum.

Gestreepte Ahornboom.

XXIII^ste Clasſe. I^ste Rang.

Acer Tartaricum.

Tartaarſche Ahornboom.

Tartariſcher Ahorn.

Erable de la Tartarie.

Tartarian Maple.

ACER TARTARICUM, *foliis cordatis, indiviſis ſerratis, lobis obſoletis, florum racemo compoſito erecto.*

TARTAARSCHE AHORNBOOM, *met hartvormige onverdeelde getande Bladen, die flaauw gekwabd zijn; de Bloemen troswijze hebbende.*

Aan de oevers van de *Wolga* en in *Croatië* groeit deze Ahornſoort, naar haar Vaderland genoemd. In onze Tuinen en Houtplantſoenen bereikt zij eene hoogte van twintig en meer voeten; althans ik heb 'er gezien die zo hoog waren als de andere ſoorten. Niet zo zeer om de ſchoonheid der Bloemen als wel om de verſcheidenheid der Bladen, maar meest om de ſchoone helderroode doorſchijnende Vruchten in het begin van den Herfst is deze Boom een wezenlijk ſieraad onder de andere groene Boomen, bij welken hij daardoor te meer afſteekt.

De Bloemen zijn uit drie of vijf bundelen ſamengeſteld, zittende op een' rechtopſtaande Steel (*a*) en komen in de maand Junij ten voorſchijn. Ieder vereeniging der drie Bloemſteelen is met twee lancetswijze tegenoverſtaande na het uitbloeijen afvallende Dekblaadjes bezet (*b*).

Voorts volgen op de Bloemen, zelfs wanneer zij nog niet geheel uitgebloeid zijn, de ſchoone doorzigtige Vruchten (*c*), die, zo lang zij groeijen deze roode kleur behouden, maar tegen October rijp wordende, verandert dezelve in eene bruine (*d*).

De tegenoverſtaande Bladen zijn allen hartvormig getand, maar de eene rond (*e*), de andere gekwabd (*f*), weder een andere golvende ingebogen (*g*).

De

De jonge Scheuten zijn roodbruin (*h*), en de Knoppen aan de punt bruin.

Het Zaad is ter voortkweking het best geſchikt, en beter dan alle andere handelwijze daaromtrent.

Het gezigt van dezen Boom doet den Tuinliefhebber dadelijk beſluiten om denzelven tot afwisſeling en wel zeer dikwijls tusſchen anderen te plaatſen, alzo door derzelver verſcheidenheid de afwisſeling op het aangenaamst wordt onderhouden.

Acer Tartaricum.

Tartaarische Ahornboom.